

รวมธรรมบรรยาย ธรรมะคือหน้าที่

พุทธศาสนาสากลฯ บรรยายธรรม สวนโมกข์กรุงเทพฯ

Correspondence of Structure in Man and Apes.

รวมธรรมบรรยาย ธรรมะคือหน้าที่

พุทธศาสนาในคริสต์ฯ บรรยายธรรม สวนโมกข์กรุงเทพฯ

“...หน้าที่นี้เหละคือธรรมะ
ที่พระพุทธเจ้าคัณพบและก็นำมาสอน...”

ธรรมะคือหน้าที่

รวมธรรมบรรยายชุดธรรมะคือหน้าที่

เลขมาตราฐานสากลประจำหนังสือ

๘๗๙-๖๑๖-๗๔๗๔-๒๓-๓

ผู้แต่ง	พุทธาสภิกุจ
ภาพปกหน้า และภาพประกอบ	ภาพวาดลายเส้น โดยพุทธาสภิกุจ
พิมพ์ครั้งแรก	ธันวาคม ๒๕๕๗
จำนวนพิมพ์	๓,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย หอจดหมายเหตุพุทธาส อินทปัญโญ
สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรตีฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒
แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐
เว็บไซต์ : www.bia.or.th, www.life-brary.com
อีเมล : bookclub@bia.or.th

พิมพ์ที่ บริษัท ออฟเช็ค พลัส จำกัด

คำนำ

ธรรมะมีความหมายลึกและกว้างครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นคำกลางๆ ที่มีมาแต่เดิมในอินเดียก่อนพุทธศาสนาเกิดขึ้น ศาสตราเจ้าลัทธิต่างก็ได้บัญญัติหลักปฏิบัติต่อธรรมะในแนวทางที่หลากหลาย เพื่อให้มีความเข้าใจและปฏิบัติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับคำว่าธรรมะ พุทธาสภิกขุได้ให้ความหมายของคำว่า “ธรรมะ” เป็น ๔ ความหมาย คือ ๑. ตัวธรรมชาติ (สภาวะธรรม) ๒. กฎธรรมชาติ (สัจธรรม) ๓. หน้าที่ของสิ่งมีชีวิตตามกฎธรรมชาติ (ปฏิบัติธรรม) ๔. ผลที่ได้จากการทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ (ปฏิเวธธรรม) ในความหมายทั้งสี่นี้ ข้อที่ ๓ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สิ่งที่ชีวิตทุกชนิดต้องพึงปฏิบัติตามเพื่อความรอดของชีวิต จนถึงระดับสูงสุดคือชีวิตเย็น

“ธรรมะคือหน้าที่ การทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม” เป็นสิ่งที่พุทธาสภิกขุกล่าวย้ำอยู่เสมอ การทำหน้าที่รرمดาในชีวิตประจำวันและมีความพอใจ อย่างถูกต้องก็คือการปฏิบัติธรรมไปด้วย ซึ่งการศึกษาและปฏิบัติธรรมไม่ใช่สิ่งเหลือวิสัยที่จะต้องแยกออกไปจากการดำเนินชีวิตและการทำงาน ด้วยเหตุที่คนในสังคมปัจจุบันยังขาดการตระหนักรู้ต่อการทำหน้าที่ที่ถูกต้อง แม้เมื่อทำหน้าที่อยู่ก็มิได้มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าทำไปเพื่ออะไร เพื่อเป็นโอกาสแก่การคิด ใครครวญ กระทำในหน้าที่ที่ถูกต้อง ขอน้อมนำธรรมบรรยายว่าด้วย “ธรรมะคือหน้าที่” ของพุทธาสภิกขุที่แสดงแก่คณบุคคลต่างๆ ต่างกรรมต่างวาระ ธรรมบรรยายเหล่านี้บางเรื่องไม่มีหัวข้อที่ชัดเจนจึงได้ตั้งชื่อใหม่ที่สอดคล้องกับเนื้อหา โดยคัดเลือกมาจำนวน ๘ เรื่อง ประกอบด้วย

- ธรรมะทำไม่กัน ธรรมบรรยายอบรมผู้ปฏิบัติจิตตภาวนาชาวต่างประเทศ ปี ๒๕๓๐ ธรรมะโดยเนื้อแท้ก็คือ *Natural Truth* ว่าด้วยหน้าที่ของสิ่งมีชีวิต “หน้าที่นี้แหล่งคือธรรมะที่พระพุทธเจ้าค้นพบและก็นำมาสอน เรายาจะศึกษาจะปฏิบัติตามหน้าที่นี้เพื่อให้ได้พบชีวิตอภิชนิดหนึ่ง ซึ่งจะเรียกว่าชีวิตใหม่ก็ได้ เพื่อย่อหย่อนอิทธิพลของสิ่งทั้งหลายที่จะบีบคั้นชีวิตนี้ให้มีความทุกข์”

- ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมบรรยายอบรมพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๑๘ “ธรรมะที่แปลว่าหน้าที่นี้คงจะมีเหตุผลมาก มาแต่ดั้งเดิม โบราณดีกดำบรรพ์ เพราะว่าพระศาสดาองค์ไหนของศาสนาไหนก็สอนเรื่องหน้าที่ทั้งนั้น ไม่ใช่ว่าเป็นเพียงคำสอนเฉยๆ แล้วไม่รู้ว่าสอนอะไร ... หน้าที่ ... ประมวลกันได้เป็นหมวดใหญ่ๆ แล้ว มันก็มี ๒ ระดับ หน้าที่เพื่อรอดตายหน้าที่อันแรก หน้าที่อันที่ ๒ หน้าที่เพื่อพ้นทุกข์ ... หน้าที่นั้นต้องปฏิบัติไม่ใช่เรียนรู้เฉยๆ แล้วก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ มันก็มีความรู้สำหรับจะปฏิบัติ แล้วก็มีผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติ”

- แกนของพระธรรม ธรรมบรรยายแก่นักศึกษาอาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ วิทยาเขตบางแสน ปี ๒๕๑๔ “ธรรมะมีความหมายมาก แต่ความหมายสำคัญมันก็คือดับทุกข์ ในฐานะที่ท่านทั้งหลายเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ท่านก็ต้องรู้ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ... รู้จักสิ่งที่เรียกว่ากฎของธรรมชาติให้ดีๆ รู้ในภายใต้มาก รู้ภายในอกมันไม่สู้ที่รู้ในภายใต้ เราจะรู้ได้เข้าใจ จะได้ปรับปรุงร่างกายและจิตใจ ให้หมดปัญหา คือไม่ต้องเป็นทุกข์... การมีธรรมะหรือมีศีลธรรมจำเป็นแก่สังคมมนุษย์ ถ้าไม่มีธรรมะมันก็ต้องทำผิด แล้วมันก็มีความเลวร้ายเป็นราก柢ที่ตรงนี้ เดือดร้อนกันไปทั้งบ้านทั้งเมือง”

- โลกนี้มันกำลังวุ่นวาย เพราะขาดธรรมะ โ渥าทแก่กิษุสามเณรจากชุมพรวัดมุจลินทราราม จ.ชุมพร ปี ๒๕๒๕ “โลกนี้มันกำลังวุ่นวาย ไม่มีความสงบสุข ... เพราะมันขาดธรรมะ ... ธรรมะ คือ การปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่งชีวิต... ถ้าว่าจิตใจมันถูกท่วมทับอยู่ด้วยกิเลสนั้นเรายังไม่เป็นมนุษย์ ... ถ้าว่าจิตใจมันสูง เอชนะความทุกข์หรือกิเลสได้ คือมนุษย์อย่างนี้ ธรรมะมันก็ถูกต้องเป็นหน้าที่ หน้าที่ที่จะทำให้เรา ... เป็นมนุษย์ ... เราต้องได้บันไดธรรมะ จากตัวขึ้นมาฯ จนถึงขั้นสูงสุดของมนุษย์ อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง มีสิ่งๆ เดียวที่จะต้องทำคือธรรมะ คือเรียนธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ได้ผลของธรรมะ แล้วก็สั่งสอนเพื่อนมนุษย์ของเราต่อๆ กันไปคือแจกธรรมะ”

- บรรคมีองค์แปด (สัมมาทิภูติ) บรรยายแก่การประชุมทางวิชาการโครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ) ปี ๒๕๒๗ “ถ้ามีสัมมาทิภูติแล้วก็จะดึงเอาธรรมทั้งปวงมาได้เป็นແລງเป็นทางไปเลย และมีความหมายว่า เป็นนิมิตหมายอันแสดงให้รู้ว่าจะมีการกระทำที่ถูกต้องเต็มรูปแบบเกิดขึ้น ... แม้จะไม่เล็งถึงนิพพาน ก็เล็งถึงความดับทุกข์ที่รองๆ ลงมา ... มีสัมมาทิภูติทำลายความเชื่อ ความมองนายที่ลั่งสมมาและป้องกันที่จะเกิดขึ้นใหม่ เราเรียกว่าสัมมาทิภูติแก่ปัญหาได้ทุกอย่าง จะเรียกว่าความทุกข์ได้ จะเรียกว่าปัญหาได้”

- ธรรมะสำหรับมนุษย์ ธรรมบรรยายแก่คณะนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์ ประจำปี ๒๕๒๔ “ชีวิตมีหน้าที่ที่ต้องทำ มีฉันนั้นมันจะไม่รอดชีวิตอยู่ได้ หรือมีฉันนั้นมันจะไม่เจริญ.org ตามยิ่งขึ้นไป ... เราเมื่อร่มะ

จริงก็ต่อเมื่อเราปฏิบัติถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของเราทุกขันตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อส่วนตัวและส่วนรวม ... ธรรมะจะช่วยให้เราเลื่อนขั้นจากสิ่งมีชีวิตธรรมดาได้เป็นคนซึ่งพอดูได้ จากคนเป็นมนุษย์ จามนุษย์เป็นอริยชน อริยเจ้า จากริยเจ้าเป็นพระอรหันต์”

- หน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ดับทุกษาได้ ธรรมบรรยายอบรมพระนวกระชาภัฏ ปี ๒๕๒๘ “ถ้าเราเป็นผู้ชนะโลก เรายังจะอยู่ในโลกสบาย สงบเย็น เป็นสุขไม่มีปัญหาอะไร ถ้าเป็นผู้พ่ายแพ้แก่โลก มันก็คือพ่ายแพ้แก่กิเลส มันเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ถูกบีบคั้น ถูกอะไรงัดกิเลส ด้วยสิ่งที่เรียกว่ากิเลสและเข้าชนมันไม่ได้ ... ถ้ามีสติปัญญาพอ มันก็จะรู้ว่าผู้รักมันก็ลักษณะผู้รัก ถ้าไปรักมันก็หลงใจ เป็นทาสของมัน จะไปกรรไประเกลียดก็เหมือนกันก็ไม่ต้อง แล้วก็มีจิตใจอยู่ตรงกลาง เป็นอิสระ ... สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีผลถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว รู้ประมาณในการบริโภคน้อยอย่างกิเลสไม่ครอบงำ ย่ำได้ ตื่นอยู่เสมอเป็นการป้องกันไม่ให้มีความผิดพลาดได้ จำเป็นที่สุดแม้แต่ชราวาส”

- การปฏิบัติที่ไม่ผิด ธรรมบรรยายอบรมพระภิกขุนवะในพระชา ปี ๒๕๒๘ “มีพระพุทธภาษิตกล่าวไว้ชัดอย่างนั้นเรียกว่า อปัณณกปฏิปทา ปฏิบัติ แล้ว การเกิดของผู้นั้นก็ชื่อว่า ประภแล้วเพื่อความสื้นอาสวะ ... อินทรียสংวาร ... ถ้าเราควบคุมอินทรีย์ทั้ง ๖ ไว้ได้ มันก็เท่ากับควบคุมความเป็นมนุษย์ของเราไว้ได้ ... ให้อยู่ในลักษณะที่ถูกต้อง ... โภชนเมตต์ตัญญุตตา ... ให้รู้ความพอดีในการบริโภค ... ทำถูกต้องเป็นเรื่องของสติปัญญา ทำไม่ถูกต้องเป็นเรื่องของกิเลส ตัณหา เป็นเรื่องของความไม่รู้ มันมีผลตรงกันข้าม ... ชาคริยานุโยค - ประกอบ

ความเพียรของบุคคลผู้ตื่นอยู่เสมอ ... รู้สึกตัวแม้เวลาหลับ ก็เรียกว่ามีสติสัมปชัญญะ ทุกๆ อริยาบถ ผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างนี้มั่นคงบุคคลความเจริญแห่งกิเลส แห่งอนุสัย แห่งอาสวะ ลดปริมาณของอนุสัยของอาสวะลงเรื่อยๆ ... การบรรลุธรรมจะได้เฉพาะต่อเมื่อจิตใจมั่นหมายสมอย่างนี้เท่านั้นแหละ จิตใจแจ่มใส สดชื่น แคล้วคล่องว่องไว”

อนึ่ง “ได้นำภาพลายเส้นที่พุทธาสภิกขุวาดไว้ เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนเข้าสู่พระนิพพาน โดยนำภาพประกอบมาบางส่วน หากพินิจคร่าวๆ ภาพลายเส้นประกอบกับธรรมบรรยายจะได้แบ่งมุ่งทางธรรมดังที่พุทธาสภิกขุกล่าวว่า “ลองเขียนภาพชีวิตไว้ดูเล่น คือตั้งต้นด้วยวงกลมศูนย์ และที่นี่ก็ขยายขยิกๆ ปั่นป่วนให้มากแล้วมันก็เล็กลงจนศูนย์ว่างอีกนั่นแหละคือภาพชีวิต” สามารถค้นเอกสารฉบับเต็มได้ที่ เอกสารจดหมายเหตุพุทธาส อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496). BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1.

หวังว่าประมวลธรรมบรรยายว่าด้วยธรรมะคือหน้าที่ จะเป็นดังแสงสว่างที่ช่วยในการทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรม ให้สมตามพระพุทธประสังค์ พร้อมร่วมกันขับเคลื่อนโลกไปสู่ความสงบร่มเย็นด้วยธรรมะ เกิดประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม.

หอจดหมายเหตุพุทธาส อินทปัญโญ

ธันวาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

ธรรมะทำไมกัน	๑
ธรรมะคือหน้าที่	๑๔
แกนของพระธรรม	๔๗
โลกนี้มั่นกำลังวุ่นวาย เพราะขาดธรรมะ	๗๙
มรรค�ีองค์แปด (สัมมาทิภูมิ)	๘๙
ธรรมะสำหรับมนุษย์	๑๒๑
หน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้	๑๕๙
การปฏิบัติไม่ผิด	๑๙๕

Correspondence of Structure in Man and Apes.

เอกสารจดหมายเหตุพุทธาสาส ฉบับปัณฑู. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).

BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 335.

ธรรมบรรยายเรื่อง ธรรมทำไมกัน ? ครั้งที่ ๑๐

อบรมผู้ปฏิบัติจิตภาวนาชาวต่างประเทศ

วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐

ผู้อุดคำบรรยาย คุณสรีนณา กาพย์แก้ว

ธรรมทำไม้กัน ?

ในการบรรยายครั้งแรกนี้ จะพูดโดยหัวข้อว่า ธรรมทำไม้กัน ท่านหั้ง流星มาเพื่อจะศึกษารรณะ ปฏิบัติธรรม ควรจะทราบว่าธรรมทำไม้กัน ท่านจะได้สังความในการที่จะศึกษาและการปฏิบัติให้ได้รับประโยชน์เต็มที่ หากท่านเคยได้ยินคำhalbryคำเกี่ยวกับธรรมนี้ เช่นคำว่า *Buddhism* เช่นคำว่า *Teachings of the Buddha* พุทธธรรม พุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจว่า หรือ ถึงกับขัดแย้งกันได้

ขอให้เข้าใจว่าคำว่าธรรม ธรรมนั้น มันหมายถึงสิ่ง สิ่งหนึ่งซึ่งจะเรียกว่าด้วยด้วยชื่อต่างๆ เหล่านั้นได้ ธรรมโดยเนื้อแท้ก็คือ *Natural Truth*, *Natural Truth* ที่ว่าด้วยหน้าที่เพื่อความรอดของสิ่งที่มีชีวิต *Natural Truth* ว่าด้วยหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต ขอให้เข้าใจความหมายอันนี้เป็นหลักพื้นฐาน

แม้จะเรียกว่า *Buddhism* ความรู้หรือความคิด หรือวิถีทางของพุทธบริษัท มันก็ไม่ใช่ของพุทธบริษัทมันเป็นของธรรมชาติ เป็น *Truth* ของธรรมชาติ แม้จะเรียกว่า *Teachings of the Buddha* มันก็ไม่ใช่ของพระพุทธเจ้ามันเป็นของธรรมชาติ แต่ว่าพระพุทธเจ้าค้นพบความจริงอันนี้และนำมาสอน อย่าเข้าใจผิดว่ามันเป็นความคิด ความรู้ หรือการบัญญัติตั้งขึ้นมาของพระพุทธเจ้า หรือของพุทธบริษัท ขอให้มองเห็นในฐานะเป็น *Natural Truth* ที่พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วก็นำมาสอน

ที่นี่ก็ต้องไปที่ว่า *Natural Truth* ของอะไร หรือเรื่องอะไร *Natural Truth* คือความจริงเรื่องหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตที่จะต้องทำเพื่อความรอดของมันเอง *Natural Truth* เรื่องหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตซึ่งมันจะต้องทำเพื่อความรอดของมันเอง ขอให้กำหนดบทนิยามอันนี้ไว้ให้ชัดเจนแนวโน้มและถูกต้องเป็นพื้นฐาน

เมื่อถามว่าหน้าที่อะไร หน้าที่อะไร ก็คือหน้าที่ในการอยู่รอดและก่อรอดอยู่อย่างเย็น เราต้องการความหมายของคำว่าเย็น ซึ่งเป็นคำแปลของคำว่านิพพาน นิพพาน หากปราศจากนิพพานก็ไม่มีพุทธศาสนา คำว่านิพพานแปลว่าเย็น หน้าที่ในชีวิตคือทำให้เกิดความรอดและก่อรอดอยู่อย่างเย็นไม่ใช่รอดอยู่อย่างร้อน ไม่ใช่รอดอยู่อย่างเต็มไปด้วยปัญหาภาระต่างๆ คือหน้าที่อย่างนี้

อันคำว่าเย็น เย็นในที่นี่คืออย่างไร มีความหมายว่าปราศจากความร้อน เมื่อเรามีกิเลสก็ดี มีความทุกข์ก็ดี ชีวิตก็เป็นของร้อน เมื่อไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์เรารายกว่าเย็นในภาษาไทย เราเรียกว่านิพพานในภาษาบาลี นิพพาน

นิพพานนี้เป็นจุดสูงสุดเป็น *Sumnum Bonum at more Goodness* ของ พุทธศาสนา มุ่งไปที่นั่นเป็นจุดสูงสุดและก็เรียกว่าภาวะที่เย็น หน้าที่เพื่อให้เกิด ชีวิตเย็นเรียกว่าธรรมะ หน้าที่ให้เกิดชีวิตเย็นเรียกว่าธรรมะ

ยกตัวอย่างที่จะเห็นได้่ายๆ ว่าเราเย็น ต่อเมื่อเราไม่อยู่ใต้อิทธิพลของ สิ่งที่บีบคั้นจิตใจ ซึ่งทำให้เรามีความรู้สึกสองอย่าง คือพอใจกับไม่พอใจ พุทธศาสนาต้องการให้อยู่เหนือความรู้สึกของสองอย่างนี้ เพราะว่าพอใจยังไม่ใช่ ความสงบ ไม่พอใจยังไม่ใช่ความสงบ เราต้องว่างจากหั้งพอใจและหั้งไม่พอใจเราจะต้องไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของ *Positivism and Negativism* ทั้งคู่เลย นี้ตัวอย่างความเย็น

สรุปความว่าธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ คือหน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติก็คือตาย หรือเป็นอยู่อย่างคนทุกข์ทรมาน หน้าที่นี้เหลือคือธรรมะ ที่พระพุทธเจ้าค้นพบและก็นำมาสอน เรายาวยามจะศึกษาจะปฏิบัติตาม หน้าที่นี้เพื่อให้ได้พบชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งจะเรียกว่าชีวิตใหม่ก็ได้ เพื่อยู่เหนือ อิทธิพลของสิ่งทั้งหลายที่จะบีบคั้นชีวิตนี้ให้มีความทุกข์ เป็นชีวิตที่พรี หน้าที่ เพื่อประโยชน์แก่การมีชีวิตที่เป็นอิสรภาพคือพรีจากปัญหาจากความทุกข์ ทุกอย่าง ทุกประการ

ที่นี่เราจะจะดูกันต่อไปว่าหน้าที่ หน้าที่นี้มันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ถ้าถือ ศาสนานิดที่มีพระเจ้า มีพระเจ้าเป็น *Creationism* จะตอบว่าพระเจ้ากำหนด พระเจ้ากำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตาม แต่พุทธศาสนาไม่ใช่ *Creationism*

แต่เป็น *Evolutionism* พวกที่เป็น *Evolutionism* ก็คือว่าหน้าที่มันเกิดมาจากการกฎของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ *Natural Truth* กำหนดไว้อย่างนั้น กำหนดไว้อย่างนั้น ไม่มีความคิดนึกอย่างคนแต่เม้นกำหนดไว้อย่างนั้น อย่างนั้น เหมือนกับกฎทั่วไป กฎวิทยาศาสตร์ กฎอะไรทั่วไป เป็นกฎของธรรมชาติกำหนดไว้พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติขึ้น หรือไม่ใช่ครอฯ บัญญัติแต่ตั้งขึ้นมา เพียงแต่รู้ลึกลงไปถึงที่ธรรมชาติกำหนดไว้อย่างไรก็นำเสนอ ฉะนั้นเราจึงคือว่าหน้าที่นี้เกิดขึ้นมาจากการกฎของธรรมชาติกำหนดไว้ให้สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดปฏิบัติตาม มิใช่นั้น ก็คือพยายามหรืออยู่อย่างเป็นทุกข์ทรมาน

ความรู้ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งเกี่ยวกับคำว่าธรรมนี้ เกี่ยวกับคำว่าธรรมนี้ มีอยู่ ซึ่งอยากจะขอให้สนใจความหมายของคำว่าธรรมมี ๔ ความหมาย ธรรมะ รัมมะ ในภาษาบาลี หรือ ธรรมะที่ท่านทั้งหลายคุ้นเคยในภาษาสันสกฤตมีสี่ความหมาย

หนึ่งหมายถึง ธรรมชาติตัวธรรมชาติเอง ก็เรียกว่าธรรมะ ความหมายที่สอง หมายถึงกฎของธรรมชาติ คือในตัวของธรรมชาติต้องมีกฎของธรรมชาติประจำอยู่ ส่วนที่เป็นกฎนี้เรียกว่ากฎของธรรมชาติ ก็เรียกว่าธรรมะ รัมมะ ในภาษาบาลี ความหมายที่สาม หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ นี้ก็เรียกว่ารัมมะ ในภาษาบาลี ผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่ก็เรียกว่ารัมมะ ในภาษาบาลี

คำว่าธรรมะ รัมมะ คำเดียวกันมีถึงสี่ความหมาย เราไม่อาจจะแปลเป็นภาษาได้ภาษาหนึ่งโดยตรงต้องใช้คำเดิมว่าธรรมะ ธรรมะ แล้วค่อยรู้ว่ามันมีสี่ความหมาย

อย่างนี้ และความหมายที่สำคัญที่สุดก็คือความหมายที่สาม คือคำว่าหน้าที่หรือ Duty, in the quadrant little law of nature นั้นแหล่คือตัวธรรมะ ธรรมะที่ท่านทั้งหลายจะต้องศึกษาและมากิเพื่อจะศึกษาอันนี้ ท่านจะรู้สึกหรือไม่รู้สึกตาม ที่จริงท่านมากิเพื่อจะศึกษาอันนี้ หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติ ปฏิบัติแล้วอยู่เหนือความทุกข์นี้คือคำว่าธรรมะ ธรรมะ โดยตรงโดยสมบูรณ์

ท่านจะเห็นได้แล้วว่าความหมายทั้งสี่ความหมายของคำว่าธรรมะ ธรรมะนี้มันหมายถึงธรรมชาติทั้งนั้น เป็นเรื่องของธรรมชาติทั้งนั้น เกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งนั้น เป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นเรื่องกฎของธรรมชาติ เป็นเรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เป็นเรื่องผลจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีคำว่าพระเจ้าผู้สร้าง พระเจ้าผู้ควบคุม พระเจ้าผู้ทำลายล้าง นี่มันไม่มีอย่างเป็นบุคคลชนิดนั้น

แต่ถ้าเราจะทำความเข้าใจแห่งกันบ้างจะให้มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า เรายังยึดเอาความหมายที่สองคือกฎของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติในฐานะเป็นพระเจ้าจะสร้างโลกก็ตี จะควบคุมโลกก็ตี จะทำลายโลกก็ตี เราเก็บเห็นได้ทันทีว่า มันเป็น *Impersonal God* ไม่ใช่อย่างบุคคล

แต่สามารถทำหน้าที่ได้อย่าง *Personal God* ตามที่เขากัน เราจะมี *Personal God* เป็นเรื่องของธรรมชาติเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์แห่งยุคปัจจุบัน ไม่ยากไม่ลำบากในการที่นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายจะมาศึกษาพระพุทธศาสนาและก็เข้าใจได้โดยง่าย

ที่ว่ามีวิถีทางอย่างเดียวกับวิทยาศาสตร์ ก្នูของธรรมชาติในพุทธศาสนา
ก็คือไม่มีพระเจ้าผู้สร้างตัวตน ไม่มีตัวตนที่พระเจ้าสร้าง มีแต่ *Process of action and reaction*, *Process of action and reaction* ตามธรรมชาติตามกฎของ
ธรรมชาตินั้น เราจะต้องรู้ แล้วเราจะต้องปฏิบัติให้ตรงตามเรื่องที่เราจะต้องการ
อะไร เราไม่ต้องการอะไร หรือเราต้องการอะไร เราจะต้องปฏิบัติให้ตรงตามกฎ
ของ *Process of action and reaction* ที่เรียกในพระพุทธศาสนาว่า ก្នອิทป-
ปจจยตา มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ง่ายสำหรับนักวิทยาศาสตร์จะมาศึกษา
พระพุทธศาสนา วิวัฒนาการตามธรรมชาติทำให้มีกฎ *Process of action and reaction* หน้าที่มันเกิดขึ้นมาแก่สิ่งที่มีชีวิตก็ เพราะว่ามันมีกฎอันนี้ เราจึงเรียก
ว่าหน้าที่นี้เกิดขึ้นโดยกฎของธรรมชาติ

ที่นี่ก็จะให้ดูต่อไปว่ากฎของธรรมชาติทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้
อย่างไร กฎของธรรมชาติตามธรรมชาติทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้อย่างไร ข้อ
นี้ขอให้ท่านหันทั้ง注意力ไปถึงสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ หรือ *instinct* ในภาษา
ไทยเรารอเรียกว่าสัญชาตญาณคือความรู้ที่เกิดเอง มันมี *instinct* ติดมาในชีวิตทุก
ชีวิตเพื่อจะให้มีความรู้สึกว่าตัวตน รักตัวตน สนใจตัวตน ปฏิบัติเพื่อความอยู่
รอดของตัวตน ที่จำเป็นแก่สิ่งที่มีชีวิต แต่ว่าสัญชาตญาณอันนี้มันควบคุมไว้ไม่
ได้มันเลยเกินไป เลยเกินไปจนมีตัวตนชนิดที่เห็นแก่ตัวตน

อย่างนี้เรารอเรียกว่าสัญชาตญาณหรือ *instinct* นั้นได้ทำให้เกิดกิเลส
Instinct ที่ควบคุมไว้ไม่ได้มีอยู่ในความถูกต้องนี้ได้ทำให้เกิดกิเลส เป็นราคะ
โภشه โมหะ และก็เกิดความเห็นแก่ตัว เมื่อเกิดความเห็นแก่ตัวแล้วมันช่วยไม่ได้
แล้วมันต้องเป็นทุกข์ อญ্তคุณเดียวมันก็วิตกกังวล หาดกลัวเป็นห่วงมันก็เป็นทุกข์

เพราะความเห็นแก่ตัว แล้วไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นก็เบียดเบี้ยนผู้อื่นทำผู้อื่นให้เป็นทุกๆเรียกว่า *instinct* ตามธรรมชาติได้พัฒนาเกินหน้าที่จนกลายเป็นกิเลส กีดความเห็นแก่ตัวแล้วก็เป็นทุกๆ *instinct* ทำให้เกิดกิเลส

ที่ธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติให้เกิดความทุกข์ข้อแรกนั้น ที่กล่าวมาแล้วนั้นก็คือเราควบคุม *instinct* ไม่ได้ ที่นี่เราเกิดต่อไป ถัดมาก็เรียกว่าเราควบคุมจิต ในขณะแห่งผัสสะไม่ได้ ผัสสะหรือ *contact* นี้เป็นคำสำคัญมาก ที่ขอร้องให้ท่านทั้งหลายพยายามฝึกทำความเข้าใจให้ดีที่สุดที่เรียกว่า ผัสสะ ถ้าเราควบคุมไม่ได้ปัญหาต้องเกิดขึ้นหรือว่ามันได้เกิดขึ้นทั่วโลก เพราะว่าคนในโลกมักควบคุมผัสสะไม่ได้ คือว่า ตากะทะบูรุป หูกระทะเสียง จมูกกระทะกลิ่น ลิ้นกระทะรส กายกระทะสิ่งสัมผัสดทางกาย จิตสัมผัสดารමณ์เรียกว่าผัสสะ ผัสสะ ตอนนั้นเราควบคุมไม่ได้ เพราะเราไม่มีความรู้หรือว่าเราไม่มีสติสัมปชัญญะพอที่จะใช้ความรู้

ส่วนมากมันก็ไม่มีความรู้ และก็มันไม่มีโอกาสที่จะใช้ความรู้ ผัสสะ ผัสสะ *contact* มันก็ปรุงเป็น *process* ของกิเลสหรือความทุกข์ คือผัสสะให้เกิดเวทนา สำหรับจะรักหรือจะไม่รัก เวทนาโน่นๆ ชนิดนี้มันเกิดขึ้นและก็ทำให้เกิดความอยาก อยากรอย่างยิ่ง อยากรได้ตามที่มันจะรู้สึกอย่างไร ถ้าไนรักก็อยากรได้ ถ้าไม่น่ารักก็อยากรทำลาย ความอยากรเป็นไปอย่างแรงกล้าอย่างนั้นก็เรียกว่าเกิดกิเลสแล้วก็ เป็นความทุกข์ ความทุกข์เกิดขึ้น เพราะเราควบคุมผัสสะไม่ได้ ผัสสะมืออยู่เป็นประจำทุกวันมากมายเราควบคุมไม่ได้ ความทุกข์ก็เกิดขึ้นทุกวัน สรุปความว่า เราไม่มีความทุกข์ เพราะเราควบคุมผัสสะไม่ได้

ในการที่สาม อย่างที่สาม เราจะพูดว่าเราควบคุม egoism หรือ egoistic concept ไม่ได้ เราควบคุมมันไม่ได้ มันก็กล้ายเป็นความเห็นแก่ตัว เรื่องนี้ยากมาก เพราะว่า egoism นี้มันเป็น instinct ที่มันติดมากับชีวิต ขอให้ท่านสนใจเรื่องนี้ให้ดี เพราะมันเป็นปัญหาของธรรมะ egoism นี้มันทำให้เกิดเป็นความคิดว่าตัวตน ว่าของตน แล้วก็แก่เห็นแก่ต้น แล้วก็เป็นทุกๆ มันเกิดตามธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณ อย่างที่จะขอยกตัวอย่างว่าเด็กๆ เด็กๆ ทารกเล็กๆ นี้มันเดินไปชนเก้าอี้ มันก็คิดขึ้นมาได้เองว่าเก้าอี้นี้เป็นศัตรูของเราเด็กๆ เขาเก็บเศษกระดาษ เก็บกระดาษ เก็บอะไรก็ตามที่ว่าเป็นศัตรูของเรา นี้คือปฏิกริยาที่อุกมาจาก egoism ว่าตัวตน ว่าของตน ซึ่งเกิดได้ยากเกิดได้ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีใครสอนแล้วก็มันมากขึ้นๆ เป็นขั้นขึ้นๆ จันมาเป็นปัญหาอยู่เดียวนี้

ฉะนั้นถ้าเราควบคุมความรู้สึกที่เป็น egoistic อย่างนี้ได้มันก็จะไม่มีปัญหาอะไรเลย จะไม่เกิดกิเลสใดๆ จะไม่เกิดความเห็นแก่ตัวหมัด ก็เลยอยู่สบายนั้นส่วนตัวและส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่น ธรรมชาติมันให้มี instinct มาสำหรับทำให้เกิด egoism และก็เกิด selfishness และมันก็มีปัญหา ซึ่งเราปัดเป่ากันไม่ค่อยจะหาดใหญ่ ในวันหนึ่งๆ ขอให้ท่านรู้จักสิ่งนี้ว่าควบคุมไม่ได้ก็เกิดปัญหา ความรู้สึกทางธรรมะจะช่วยให้สามารถควบคุมสิ่งเหล่านี้ก็คือจะช่วยแก้ปัญหานั้นเอง

ที่นี่ก็มาดูในฝ่ายตรงกันข้าม ตามกฎของธรรมชาติ โดยกฎของธรรมชาติจะดับทุกๆ ได้อย่างไร ที่แล้วมาพูดให้เกิดทุกๆ ได้อย่างไร เดียวนี้จะพูดว่าจะดับทุกๆ ได้อย่างไร มันก็คือนัยยะอันตริงกันข้ามคือการพัฒนาสัญชาตญาณให้

เป็นโพธิ เมื่อตະกีสัญชาตญาณไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องมันไปตามบุญตามกรรมก็ไปเป็นกิเลส ความมีตัวตนเป็นสัญชาตญาณไม่ได้รับการควบคุมไม่พัฒนาที่ถูกต้องมันก็กลายเป็นกิเลสคือเห็นแก่ต้นเป็นกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง นั่นจะมันไม่ได้พัฒนามันก็เป็นกิเลส

ที่นี่ความมีตัวตนนี้ทำให้มีการพัฒนาที่ดี ให้มีตัวตนที่ถูกต้องคือให้มีตัวตนที่มีโพธิ มีปัญญา รู้ว่าอะไรเป็นอย่างไร โดยเฉพาะรู้ว่าทุกข์เป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร ความดับทุกข์เป็นอย่างไร ทางถึงความดับทุกข์ เป็นอย่างไร สัญชาตญาณนี้ก็กลายเป็นโพธิ มันจะมาในทางที่ว่าจะดับทุกข์ ถ้าเป็นไปทางกิเลสมันก็เป็นไปในที่จะเกิดทุกข์มากขึ้น ถ้าเป็นไปทางโพธิ มันก็จะดับทุกข์ได้มากขึ้น ฉะนั้นเรามีวิชาที่เรียกว่าธรรมะ หรือปฏิบัติธรรมนี้จะควบคุมสัญชาตญาณไว้ให้ถูกต้อง หรือว่าพัฒนามัน พัฒนามันให้กลายมาเป็นโพธิ รู้อย่างครบถ้วนทั้งว่าเรามีหน้าที่อย่างไร ปฏิบัติอยู่อย่างไรจริงจะไม่เกิดความทุกข์ นี้อาศัยกฎของธรรมชาติอีกเมื่อนกัน โดยการพัฒนาสัญชาตญาณให้เป็นโพธิ

ที่นี่เราจะจะย้อนไปดูถึงคำว่าหน้าที่ หรือธรรมะอีกทีหนึ่งเป็นการสรุปความ ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ ขอให้มองเห็นชัดว่า มันเป็นอย่างนั้น ที่จะถือว่าหน้าที่ หน้าที่นี้มีความสำคัญหรือมีคุณค่าอย่างไร พูดตามสำนวนภาษาไทยก็เรียกว่าทำให้ไม่เสียชาติเกิด สำนวนไทยว่าไม่เสียชาติเกิด หรือว่าคุณค่าที่ได้เกิดมา เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์มีชีวิต เราถือว่ามีค่า ฉะนั้นเรา

มีชีวิตนี้จะต้องได้อะไร จะต้องมีอะไร จะต้องทำอะไร จึงจะมีค่าหรือคุณค่าของ การที่ได้มีชีวิตและไม่เสียชาติเกิด มิใช่นั้นก็เท่ากับมิได้เกิด คือเกิดมาอย่างไม่รู้ ว่าจะต้องทำอะไร มนักทำไปตามกิเลสหรือความโง่ของสัญชาตญาณก็ไม่ได้อะไร ดีพוที่จะเรียกว่ามนุษย์ มันเป็นเพียง *sensual being* ตัวหนึ่งเท่านั้น มันไม่ได้มีความเป็นมนุษย์หรือ *human being* ขอให้มองเห็นว่าค่าของหน้าที่นี้ เราปฏิบัติแล้วทำให้เรา มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ *the man perfected* ขึ้นมา

ที่นี่คุณค่า คุณค่าของชีวิตที่เราจะต้องมองต่อไปเป็นสองอย่างคือฝ่าย เรายังก็จะมีชีวิตครอบอยู่อย่างเย็น รอบชีวิตอยู่อย่างเย็น นี้ค่าฝ่ายตัวเราเอง ที่เกี่ยวกับผู้อื่นก็เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เราเองได้มีชีวิตครอบคือไม่ตาย และก็ครอบ อยู่อย่างเย็นไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ มีความเป็นอิสรภาพ มีความสงบ รวมๆ กัน แล้วก็คือความรอดที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของทุกศาสนา เรา มีชีวิตเย็น ตลอดไปนี้เรื่องของเรา ที่นี่เรื่องของผู้อื่น เรา มีชีวิตที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เรา มีความรู้ มีความสามารถเอาตัวรอดได้อย่างไร เรา ก็ช่วยให้ผู้อื่นมีชีวิตรอดได้ อย่างนั้น เรยกว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น อันนี้สำคัญ เพราะว่าธรรมชาติ ธรรมชาติ หรือกฎหมายของธรรมชาติกำหนดมาอย่างนั้น คือกำหนดมาสำหรับเรา มิได้อยู่คนเดียวในโลก ธรรมชาติกำหนดสำหรับเรามาอยู่ด้วยกันมากๆ

การที่เราจะมาอยู่ด้วยกันมากๆ ได้นั้นเราต้องมีอะไรที่เป็นเครื่อง ประสานกันให้อยู่กันได้มันก็คือประโยชน์นั้นเอง ถ้าต่างฝ่ายต่างทำประโยชน์นี้ แก่กัน มันเป็นการประสานกันอย่างดี มันก็อยู่กันได้ เพราะมีธรรมะถูกต้อง มีหน้า

ที่ถูกต้อง ที่จริงโลกนี้ยังจะอยู่ได้ถ้าหากล้าว่าทุกคนมีธรรมะ มีความถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่กันและกัน โลกนี้จะบรรจุคนได้มากกว่านี้ไม่ต้องคุณกำเนิดก็ได้ แต่เติร์วนี้มันอยู่กันอย่างไม่ถูกต้อง ไม่รักกัน ไม่เอื้อเพื่อกัน ไม่ช่วยเหลือกัน เลย มีปัญหาว่าคนมันมากเสียแล้ว จะต้องลดจำนวนคนต้องคุณกำเนิด อย่างนี้มันไม่ได้ถูกตามที่กฎหมายชาติกำหนดมา

เราจะต้องมีชีวิตที่มีคุณค่าแก่ตัวเราเอง มีชีวิตเยี่ยมมันก็มีคุณค่าที่ทำประโยชน์ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นทุกคนในโลกด้วย นี้ก็เรียกว่าประโยชน์ของธรรมะ ประโยชน์ของหน้าที่คือธรรมะนั่นเอง

ดูต่อไปถึงคุณค่าของธรรมะหรือหน้าที่ ถ้าเรามีหน้าที่ถูกต้อง มีธรรมะ ถูกต้อง แล้วจะมีพระเจ้าที่ช่วยเราได้จริงๆ ก็พูดกันแล้วว่าพุทธศาสนาไม่แต่ *Impersonal God* แม้จะเป็น *Impersonal God* เป็นเพียงกฎของธรรมชาติก็จะเป็นพระเจ้าที่ช่วยเราได้จริง *God The Savior , The Savior* จะช่วยได้จริง คือธรรมะหรือหน้าที่ที่ถูกต้อง

เมื่อเราทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หน้าที่ที่ถูกต้องจะกลายเป็น *God The Savior* ช่วยผู้นั้นทันที ถ้าผู้นั้นไม่ทำหน้าที่ที่ถูกต้องไม่มี *God* ชนิดไหนช่วยได้ *God* จะมาสักفعงก์ช่วยไม่ได้ ถ้ามันไม่ทำหน้าที่ที่ถูกต้อง ถ้าเราทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หน้าที่ที่ถูกต้องก็กลายเป็น *God* แม้จะเป็น *Impersonal God* มันก็จะช่วยได้จริง ช่วยได้แท้จริง ฉะนั้นหน้าที่และธรรมะที่ถูกต้องนั้นจะทำให้เรามี *God* ที่ช่วยเราได้จริง

ในที่สุดขอให้ท่านมองเห็นว่าศาสนาห้องหลายมีอยู่มากในโลกทั้งหมดนี้ แบ่งออกเป็นสองพวก พากหนึ่งเชื่อว่ามีพระเจ้าผู้สร้าง เราเรียกว่ารวมๆ ว่าพวก *Creationism* ผู้ที่ถือว่ามีพระเจ้าเป็นผู้สร้างและก็มีหลายศาสนา ศาสนาอีกพวกหนึ่งไม่เชื่อย่างนั้นไม่ถือว่ามีพระเจ้าผู้สร้าง มีแต่กฎของธรรมชาติเป็นกฎของวิวัฒนาการ เราเรียกพวกนี้ว่า *Evolutionism* ท่านจำคำสองคำนี้ไว้ให้ดีว่า *Creationism* จะมีพระเจ้าอย่างบุคคล และก็ *Evolutionism* จะไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่ก็กล่าวได้ว่ามีพระเจ้าอย่างที่เป็น *Impersonal God* คือกฎของธรรมชาติ

เดียวนี้ท่านห้องหลายกำลังมาศึกษาสาขาของพวก *Evolutionism* คือพุทธศาสนา ท่านก็ต้องเข้าใจว่ามันมีหลักเกณฑ์อย่างนี้มันมี *Duty* หรือมีธรรมะนั้นแหละเป็น *God* เป็น *Impersonal God* ครั้นปฏิบัติตามแล้วหน้าที่นั้นก็กลายเป็น *God* และก็ช่วยจริงช่วยทันที ช่วยไม่จำกัดเวลาไม่ต้องรอต่อตายแล้วไม่ต้องรอต่อตายแล้วไม่จำกัดเป็นทำทันที ช่วยทันที ทำทันที ช่วยทันที ให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยาตา คือ *The Perfect of Action and Reaction* แล้วมันก็มีความรอด

มีคุณค่าของหน้าที่ คุณค่าของธรรมะทำให้เรา มีพระเจ้าที่แท้จริงช่วยเราอย่างนี้ แต่เดียวนี้เราจะมาประสมประสานกัน กลมเกลี่ยกันระหว่างสองฝ่ายคือ *Creationism* และ *Evolutionism* เรายังจะอธิบายกันได้ว่ากฎธรรมชาติคือพระเจ้าผู้สร้าง ธรรมะคือกฎธรรมชาติ คือพระเจ้าผู้สร้าง ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติคือพระเจ้าผู้ช่วย เรายังมีสมบูรณ์กันทั้งสองฝ่าย ทุกๆ ฝ่ายมีพระเจ้าผู้สร้าง มีพระเจ้าผู้ช่วย เราจะต้องทะเลกันทำไม่

แต่ว่าถ้าจะต้องการศึกษาวิถีทางของพุทธศาสนาซึ่งเป็น *Evolutionism* อย่างที่สุด ก็ต้องศึกษาในข้อนี้ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่เป็นสิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้ากีเคราะห์ คันபບและเคราะห์ แล้วนำมาสั่งสอน หวังว่าท่านทั้งหลายจะมองเห็นประโยชน์หรือคุณค่าที่สุดของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะในลักษณะนี้และก็จะตอบได้เองว่าธรรมะทำไม่กัน ธรรมะทำไม่กัน เห็นว่าธรรมะทำไม่กันแล้วเรื่องของเราก็จบ

ขออุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้.

“... เรายากยามจะศึกษาจะปฏิบัติตามหน้าที่นี้
เพื่อให้ได้พบชีวิตอีกชนิดหนึ่ง
ซึ่งจะเรียกว่าชีวิตใหม่ก็ได้
เพื่อยุ่งเหยี่ยวด้วยพลของสิ่งทั้งหลาย
ที่จะเป็นคันชีวิตนี้ให้มีความทุกข์...”

ความเกิด

เอกสารจดหมายเหตุพุทธศาสนา อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 326.

ธรรมบรรยายเรื่อง ธรรมะคือหน้าที่
อุปรมนีสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๒

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ผู้ออดคำบรรยาย คุณอิสรະ โพธิจันทร์

ผู้ตรวจทาน คุณอนงค์ จิตมุ่งงาน

ទម្រនោរបាយការណ៍

ท่านที่เป็นนักศึกษาและเพื่อนสหธรรมิกทั้งหลาย

ผมก็ขออีกโอกาสหนึ่ง ถาวรข้อคิดนึง หรือความรู้บางอย่างบางประการ
นอกหลักสูตรตามเคย พูดกันที่นี่ก็ถือว่าเป็นแบบบัดป่าพระเลื่อน สงวนไว้ซึ่ง
เสรีภาพที่จะพูดอะไรได้ตามอิสระ และบางทีก็ตามที่จะนึกออก ผมก็ขอเรียน
ท่านทั้งหลายว่าอย่างนี้ว่าตามที่จะนึกออก เพราะมันไม่เป็นหลักสูตร เรื่องที่เคย
คิดเคยนึก เห็นว่ามีประโยชน์ที่จะมาบอกกล่าวกันก็จะเอามา เมื่อที่สุดแต่ข้อที่ว่า
เป็นเพื่อนสหายร่วมกัน

ท่านบางคนอาจจะคิดว่ามันแตกต่างกันโดยอายุโดยรองรับต่างๆ มากหมายจะเป็นเพื่อนกันอย่างไร ขอให้เลิกความคิดชนิดนั้นเสีย เรา yang เป็นเพื่อนประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันอยู่ในพระพุทธศาสนา แม้แต่ในรูปของแบบการศึกษาเราก็

เป็นเพื่อนกัน และเมื่อก็อว่าการศึกษาเป็นการปฏิบัติส่วนหนึ่ง สงเคราะห์อยู่ใน การปฏิบัติธรรม ก็เป็นเพื่อนปฏิบัติธรรม เป็นเพื่อนสหธรรมิกปฏิบัติธรรมร่วม กัน ถ้าจะเลยไปถึงคำว่าเป็นบุตรตถาคตด้วยกัน นี้ก็เข้าใจว่าคงไม่มีใครปฏิเสธ คง ไม่มีใครนึกถึงความแตกแยกหรือความเหลื่อมล้ำ และขอให้สนใจคำ คำนี้ไว้ด้วย มันจะป้องกันปัญหาได้มาก คือว่าเราถือว่า เราเป็นบุตรตถาคตด้วยกัน มีหน้าที่ สนองพระพุทธประสังค์ แก่พระพุทธบิดาร่วมกัน เราถือมีหรือควรจะมีสิทธิที่จะ พูดจาอะไรกันได้อย่างอิสระ

ตอนนี้นึกอက่าว่า ผู้ควรจะพูดถึงคำว่า ตถาคตเป็นเรื่องพิเศษ เราถ้า จะเข้าใจคำว่า ตถาคต คำนี้หมายถึงพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ตรัสถึงพระองค์ เอง จึงไม่ค่อยจะพูดในบาลี ตรงกับตรัสภาษาคนธรรมดาว่าเรา เรา ห้าม 侮ามา บัญญัติกันเอาเองว่าหมายถึง พระพุทธเจ้า ให้คำอธิบายว่า **มาอย่างพระพุทธเจ้า** ไปอย่างพระพุทธเจ้า ก็เลยเป็นตถาคต แต่ผู้มาสังเกตเห็นเงื่อนจำอะไรบาง อย่างแลกออกไปว่า คำว่าตถาคตนั้น ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ และก็ไม่ได้มีความหมายเป็นสัตว์ทั่วไป โดยเฉพาะว่าสัตว์มาอย่างไร ไปอย่างนั้น ในคำอธิบายอันต่อมาทิกทิกวิภูชี ๑๐ ในโรงเรียน ใช้คำว่า ตถาคต ตถาคตตายแล้ว มีอีกหรือไม่ ตถาคตตายแล้วไม่มีอีกหรือไม่ ใช้คำว่าตถาคต มักจะอธิบายกัน ว่าสัตว์

ผู้เห็นว่าคำว่าตถาคตนี้มิได้หมายถึงเฉพาะพระพุทธเจ้า และก็ไม่อาจ จะหมายถึงสัตว์ทั่วไปได้ด้วย เมื่อก่อนเมื่อผู้เรียน หรือเป็นครูที่สอนอย่างนั้น

สอนอย่างที่ครูเคยสอน แต่เดียวันนี้ก็มีความเห็นว่าควรจะพิจารณา กันใหม่ คำว่า ตถาคต เอาตามตัวหนังสือเลย ตถาหรือตถาคตได้ ตถาคตได้ คำเดียวกัน แล้วก็ คงจะ ผู้ถึงตถา ผู้ถึงชั่งตถา ก็อถึงชั่งธรรมะที่เป็นเช่นนั้นเอง คือไม่มีตัวตน ปราศจากความหมายแห่งตัวตน ในพระบาลีมีไว้จนนี้ หลายคำว่า ตถา อวิตตรา อนัญญา คือเป็นอย่างนั้น ไม่ได้จากอย่างนั้น ไม่เป็นโดยประการอื่นจากความเป็น ไปอย่างนั้น แล้วก็ระบุไปยังอิทปปจจยตา คือเป็นไปตามกฎอิทปปจจยตา เรียกว่า ตถา เมื่อถึงชั่งธรรมะในระดับที่เป็นเพียงอิทปปจจยตา ไม่มีตัวตน แล้วก็สิ้น กิเลส สิ้นอาสวะ

ดังนั้น จึงเชื่อว่าคำ คำนี้หมายถึงพระอรหันต์ ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะ พระพุทธเจ้า และก็ไม่ได้หมายลงมาถึงสัตว์ทั่วไป เพราะว่าสัตว์ทั่วไปมิได้ถึงชั่ง ตถา ตถาคือธรรมะสูงสุด ธรรมะคงที่ ธรรมะเหนือเหตุเหนือปัจจัย แต่ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายท่านถึงลิ่งชั่งที่เรียกว่า ตถา และก็เลย ได้นามว่า ตถาคต เค้าเงื่อนทางมหายาน เท่าที่สังเกตดู ดูเหมือนจะมุ่งอธิบาย อย่างนี้เหมือนกัน ในเรื่องอันตคาหิกทิฏฐิ ๑๐ ที่ว่าตถาคต ให้ต ตถาคต ปรบมณฑา ตถาคตคำนี้ไม่ได้แปลว่าสัตว์ แต่แปลว่าผู้ที่ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติ ในศาสนานั้นๆ แล้ว

ถ้าใช้ในพระพุทธศาสนา ก็หมายถึงพระอรหันต์ แม้จะใช้ในศาสนาอื่น เขาก็มีพระอรหันต์ตามแบบของเขาก็ ขอให้เข้าใจด้วยว่า คำว่าอรหันต์นี้ในศาสนา อื่นเขา ก็มีใช้ และก็เป็นพระอรหันต์ตามแบบบัญญัติของเขาก็ คือผู้ได้ถึงที่สุดแห่ง การปฏิบัติพระหมจรรย์ของเขาก็ ตามลักษณะ แล้วก็เรียกว่าถึงตถา แล้วก็เลยเป็น พระอรหันต์ตามแบบของเขาก็

ที่นี่มันเกิดเป็นปัญหากลางบ้านขึ้นมาคือที่ว่าไปหมด ที่ส่งสัญญาตถาคตผู้ที่ถึงตถาคแล้ว ตายแล้วจะมาเกิดอีกหรือไม่ เป็นเหตุผลที่ชัดเจนดีมาก ถ้าเป็นคนธรรมดาก็ไม่ต้องถาม ถ้าเป็นพระพุทธเจ้ามันก็ตอบ แคบไป เลยเอาว่าผู้ที่เป็นพระอรหันต์ถึงที่สุดจบพระมหาธรรมจรรย์แล้ว ตายแล้วจะมีอีกหรือไม่ ผမก็อย่างจะถือความหมายคำว่าตถาคต คือผู้ถึงชั้นตถาค ได้แก่พระอรหันต์ที่ว่าไป ถ้าเป็นทิภูมิของความสัง悉ก็ว่าพระอรหันต์ตายแล้วมีอีกหรือไม่ หรือว่าไม่มี อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้น คำว่าบุตรตถาคต ควรจะหมายถึงลูกของพระอรหันต์มากกว่า มันก็ยิ่ง กว้างออกไป ความหมายยิ่งกว้างออกไป เป็นบุตรตถาคต เป็นลูกของพระอรหันต์ ขอฝากไว้เป็นคิดๆ เนื่องจากทางธรรมะ ทางอรรถนั้น มันก็มีซับซ้อนหลายชั้น

ดังนั้น วันนี้คำบรรยายวันนี้ก็อย่างจะพูดถึงเรื่อง ในความซับซ้อนของเรื่องหรือของถ้อยคำ หรือของปัญหาแต่ละปัญหา ความลึกลับซับซ้อนของเรื่องแต่ละเรื่องของธรรมะ แล้วก็จะพูดถึงเรื่องที่สำคัญที่สุด คือเรื่องหรือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั่นเอง ธรรมนั่นเอง เรื่องนี้ถือว่าสำคัญที่สุด เพราะเป็นเรื่องที่เราต้องปฏิบัติให้ถึงที่สุด และเป็นเรื่องที่เราจะต้องทำความประพุทธประสังค์ว่าจะ ประกาศธรรมะพระมหาธรรมจรรย์ แสดงธรรมให้ดงามเบื้องต้น ดงามท่ามกลาง ดงามเบื้องปลาย เป็นสิ่งยังผูกพันเราทั้งหลายอยู่

ดังนั้น ก็จะต้องสนใจเรื่องธรรมนี้ให้เป็นพิเศษ เป็นเรื่องกว้างใหญ่ ครอบคลุมเรื่องทั้งหมดจะเป็นการดี ส่วนที่เราจะต้องศึกษาและปฏิบัติก็มี ส่วนที่เราจะต้องเผยแพร่ตามพระพุทธประสังค์นั่นก็มี นำมาสนใจเรื่องคำว่า ธรรม กันเป็นพิเศษโดยเฉพาะในวันนี้

คำว่าธรรมหรือธรรมนี้ เมื่อเราเรียนนักธรรม เรียนบาลี เราก็สอนกันว่า ธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าคือผู้สอน ธรรมคือสิ่งที่นำมาสอน สังฆะคือผู้ที่รับคำสอน ธรรมก็เลยกลายเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า พอเราเรียนบาลีขึ้นมา เราก็รู้ตามรากของศพทว่า ธรรมแปลว่าสิ่งที่ทรงไว้ สิ่งที่ทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ที่จริงก็แปลว่า สิ่งที่ทรงไว้ แล้วทำไม่ไม่เฉลี่ยวใจนึกถึงว่ามันทรงตัวเองมันบ้างล่ะ ฉะนั้นถ้าจะถือเอาความหมายคำว่า ธรรมคือสิ่งที่ทรงไว้ แล้วก็ทั้งทรงไว้ทั้งตัวมันเองและทรงไว้ทั้งตัวผู้ปฏิบัติด้วย

ที่นี่จะพิจารณาคำว่า ธรรมที่เรามักจะบอกเด็กๆ เล็กๆ ว่า คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้ ผมว่าไม่ปลอดภัย ไม่ถูกเรื่อง ไม่ปลอดภัย ถ้าเขาโตขึ้น เขาศึกษากรวังขวางออกไป เขาเกิดไปรู้ไว้ว่าธรรมคือนี้ใช้พุดกันอยู่ก่อน พระพุทธเจ้าเกิด ธรรมะ ธรรมะนี้พุดกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ในความหมายอย่างไดอย่างหนึ่งที่ใช้กันอยู่ในสมัยนั้น และในครั้งพระพุทธกาลนั้นเอง คำว่า ธรรมะก็ได้ใช้กันอยู่นอกพุทธศาสนา คือในลัทธิไหนศาสนาไหนก็ได้ ใช้คำว่า ธรรมร่วมกัน

ดังนั้นจึงมีคำกล่าวขัดในบาลีว่าธรรมะ ธรรมนี้หมายถึงคำสอนที่เป็นระบบของลัทธินั่นๆ เท่านั้น เช่น คนเข้าจะถามกันว่า ท่านชอบใจธรรมะของใคร ท่านชอบใจธรรมะของพระสมณโสดม หรือชอบใจธรรมะของนิคราณภูบุตร หรือของสัญชาติเวลปูรูบุตร เป็นต้น ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิคู่แข่งขันกับพระพุทธเจ้า ประชาชนก็ใช้คำว่าธรรมะกันในลักษณะอย่างนี้

ฉะนั้นเราจะมาพูดว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มันก็อยู่ใน วงจำกัด คือมันจะถูกนิดเดียว ความหมายของธรรมะนั้น มันยังกว้างไปกว่าวนั้น มากมายนัก พูดอย่างเอเปรียบก็ว่าธรรมะหมายถึงทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร นั้น แหล่งถูกที่สุด ถือตามหลักทั่วๆ ไป ว่าสิ่งที่เป็นสังขะหรือสังขตะก็เรียกว่า ธรรมะ สิ่งที่เป็นรูปหรือเป็นนาม พันจารูปจากนามก็เรียกว่าธรรมะ สิ่งเป็น กฎคล เป็นอกุศล เป็นอัพยาகฤต ก็เรียกว่าธรรมะ มันเลยไม่มีอะไรที่นอกไปจาก ความหมายของคำว่าคำนี้ ก็เลยว่าทุกสิ่งคือธรรมะ แต่ถ้าอย่างนี้ มันไม่มีประโยชน์ แม้ก็ต้องพูดอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ให้ใช้ประโยชน์ได้

ได้ทราบและได้สั่งเกตเห็นนักลงดีทางภาษา พวกร่วง ฝรั่งคนหนึ่งเข้า พยายามจะศึกษาคำว่าธรรมะแปลว่าอะไร จะดีหรือถูกต้อง หรือใช้เป็นหลักได้ ปรากฏว่าได้คำแปลมาตั้ง ๓๒ คำ แล้วก็ยังรู้สึกว่าไม่หมด ไม่หมดความหมาย ของคำว่าธรรมะ จะแปลว่าอะไรก็ตาม勃勃 อย่างที่เราอ่านอยู่ ลองนึกดูเลอจะ จะแปลว่าคำสั่งสอนก็ได้ จะแปลว่าธรรมชาติก็ได้ จะแปลว่าประพฤติปฏิบัติอะไร ก็ได้ ๓๒ คำก็ยังไม่หมดความหมายของคำว่าธรรมะ เลยยอมแพ้ ตกลงกันว่า อย่าแปล ให้ใช้คำว่าธรรมะ ธรรมะนั้นแหล่งเข้าไปในภาษาอังกฤษเลย

ฉะนั้นคำว่าธรรมะหรือธรรมิก ธรรมิกาก็ได้ ธรรมาก็ได้ เข้าไปอยู่ใน ปaganism ของภาษาอังกฤษ เพราะมันแปลไม่ได้ นี้ต้องรู้ไว้ แต่ถ้าจะจำกัดออก มาให้เป็นประโยชน์ ใช้พูดจากันในขอบเขตที่จะฟังกันได้ง่ายๆ และมันก็มีทางที่ จะทำได้ แปลอย่างเอเปรียบ มันก็ว่าทุกสิ่ง ทุกสิ่งคือธรรมะหมด ไม่ว่าอะไร

ภาษาฝรั่งก็จะหมายความว่าคำเดียวกะให้หมายถึงทุกสิ่ง มักจะแปลว่า *thing thing* คือสิ่ง สิ่งอะไรก็ได้

ที่นี่ผมมาสังเกตดูตลอดเวลาที่yananlaly สิบปี ว่ามันควรจะจำกัดความกันว่าอย่างไร ในที่สุดไปขอบใจความหมายที่เขาใช้กันอยู่ในอินเดีย ปทานุกรมเด็กๆ ในอินเดีย ธรรมะ แปลว่า หน้าที่ ที่แรกก็งเห็นอกัน ซึ่งจะไม่ขอบหรือคัดค้านเหมือนกัน แปลว่าหน้าที่ แปลว่า *duty* แต่ในที่สุดก็เห็นด้วย เพราะเป็นคำที่จำกัดกะทัดรัด เหมาะสมที่สุดที่จะนำมาใช้สำหรับศึกษาหรือปฏิบัติหรืออะไรก็ตาม แต่ยังรักความหมายที่ว่า ธรรมะมันหมายถึงทุกสิ่ง ยังรักอยู่ที่จะแปลว่าทุกสิ่ง ก็เลยแบ่งเอาเองว่า ทุกเรื่องทุกสิ่งที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ถ้ามันเกี่ยวกับธรรมชาติ แล้วก็เป็นธรรมะ เพราะธรรมะในภาษาบาลีคำนี้ก็แปลว่าธรรมชาติก็ได้ เป็นคำเดียวกัน ธรรมะ deputy ไม่ต้องธรรมชาติ ธรรมะ deputy แปลว่าธรรมชาติได้ มีใช้อยู่มากหมายหลายแห่ง ก็เลยมาเนี๊กแยกออกเป็น ๔ ความหมาย

สี่ความหมาย -ธรรมะคือตัวธรรมชาติทั้งหลาย ธรรมชาติทั้งหลายก็เป็นธรรมะ จะเป็นรูปธรรม นามธรรม เป็นสังขต เป็นอสังขต กุศล หรืออะไรก็ตาม ธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั่นแหล่ะคือธรรมะในความหมายที่หนึ่ง ว่า ตัวธรรมชาติ ที่นี่ความหมายที่สอง ว่ากฎของธรรมชาติ เพราะในตัวของธรรมชาติย่อมมีกฎของธรรมชาติประจำอยู่ ที่มันเป็นกฎของธรรมชาติก็เรียกว่า ธรรมะ ถ้าจะเรียกด้วยคำที่ใช้กันอยู่โดยมากก็คือ สัจจะ สัจธรรม สัจธรรมะ

เมื่อย่างที่หนึ่ง คือตัวธรรมชาติแล้วเราเรียกว่าสภาวะธรรมะ สภาวะธรรมะคือตัวธรรมชาติ ตัวที่สอง เรียกว่าสัจธรรมะคือกฎของธรรมชาติ และที่นี่ความหมายที่สาม เมื่อมันมีกฎบังคับอยู่เหนือชีวิต ก็เกิดหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ ความหมายที่สาม จึงได้แก่หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติคือธรรมะในความหมายที่สาม ความหมายที่สี่ คือผลจากหน้าที่ หน้าที่คือปฏิปัตติธรรม ผลของการปฏิบัติ คือปฏิเวธธรรม รู้สึกว่ามีความหมายดี มีขอบเขตดี เสนอไปแก่ผู้อื่นหลายคน ท่านก็เห็นด้วย

ธรรมะ ๔ ความหมายนี้จะมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ที่หมายรวมกับโลก ในสมัยโบราณ ที่เราจะตอบแก่พวgnักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ธรรมะคือ ๔ อย่างนี้ แล้วหากจะไม่มีทางแบ่งหรือว่าจะมีด้วยอะไร มันอาจจะเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และก็ผลที่เกิดจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เป็นสภาวะธรรม เป็นลักษณะธรรม เป็นปฏิปัตติธรรม เป็นปฏิเวธธรรม ถ้าเราจะใช้มันให้ก็ว่าง กว้างกันอย่างนี้ มันก็จะได้ความอย่างนี้

แต่ที่นี่เราไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกันทั้งหมด มันก็เกี่ยวข้องแต่ส่วนที่จำเป็น มันก็คือความหมายที่ ๓ ที่เรียกว่าหน้าที่ หน้าที่ เลยทำให้เก็บขึ้นมาได้ว่า ในปathanุกรมที่เขาใช้กันอยู่ในอินเดีย ธรรมะแปลว่าหน้าที่นี่คงจะมีเหตุผลมาก มาแต่ตั้งเดิมโบราณตึกสำบรรพ์ เพราะว่าพระศาสนาองค์ไหนของศาสนาไหน ก็สอนเรื่องหน้าที่ทั้งนั้น ไม่ใช่ว่าเป็นเพียงคำสอนเฉยๆ แล้วไม่รู้ว่าสอนอะไร

ถ้าถามว่าสอนอะไร ก็ไปดู สอนเรื่องหน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องทำ ถ้ามันยังต่ออยู่ มันก็ไปถึงหน้าที่ทำมาหากิน ถ้ามันสูงขึ้นมา ก็มีหน้าที่ดับทุกข์ดับกิเลส นั้นเลยเป็นหน้าที่ เลยผุดมือเอาเองว่า มนุษย์คนแรกในอินเดียที่พูดภาษาหนึ่ง เริ่มสังเกตเห็นสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต เขาถึงเรียกมันว่าหน้าที่ หน้าที่แต่เรียกเป็นภาษาแขก ภาษาอินเดีย ภาษาดึกดำบรรพ์ ก็คือคำว่าธรรมนั้นเอง

ฉะนั้น ธรรมก็ได้เป็นคำพูดคำแรกที่เกิดขึ้นมาในโลก โดยบุคคลที่มองเห็นสิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต กับอุทุกคนให้สนใจเรื่องหน้าที่ ต่อมาก็มีครูบาอาจารย์ที่เขยิบเรื่องหน้าที่ให้มันสูงขึ้นๆ สูงขึ้นก็เป็นเรื่องทางจิตใจ ทางจิตใจก็สูงขึ้นๆ จากความเป็นเพียงสมาริ มาเป็นเรื่องของปัญญา เป็นมรรคผล เป็นนิพพาน การปฏิบัติพระธรรมจรรย์นี้ก็คือหน้าที่ คำสอนของพระพุทธเจ้าก็สอนเรื่องหน้าที่ ธรรมะคือเรื่องหน้าที่จะต้องปฏิบัติเพื่อความรอด ที่เราใช้คำ คำนี้ เนื่องลงไปหมด เนื่องลงไปถึงปฐมเหตุนั้นเลย ก็แปลว่าหน้าที่ทุกชนิดสำหรับสิ่งที่มีชีวิตคือธรรมะ

ผมก็เลยขอร้องให้ทุกคนสนใจความหมายของคำว่าธรรมะ ธรรมะ นี้ให้ กว้างที่สุด ให้ลึกที่สุด ให้ถูกกับความจำเป็นของคนในโลกเราที่สุด และให้เปลี่ยนธรรมะว่าหน้าที่ หน้าที่ มันมีไม่รู้ก็ระดับ นับไม่ไหว แต่ถ้าว่า ประมวลกันได้เป็นหมวดใหญ่ๆ แล้ว มันก็มี ๒ ระดับ หน้าที่เพื่อรอดตายหน้าที่อันแรก หน้าที่ อันที่ ๒ หน้าที่เพื่อพัฒนา ทุกๆ รอดตายแต่เมื่อความทุกข์มันไม่ไหว แต่เป็นหน้าที่ พื้นฐาน หน้าที่อันแรก หน้าที่ที่นำไป ต้องมีหน้าที่เพื่อให้รอดตายกันก่อน มันจึง

มีหน้าที่ทำมาหากิน บริหารร่างกาย ครั้นเมื่อชีวิตอยู่ได้แล้ว มันก็มีหน้าที่จะต้อง จัดความทุกข์ออกไป ต้นเหตุของความทุกข์คือกิเลส จะต้องจัดออกไป จึง มีหน้าที่จะดับกิเลส ดับทุกข์ โดยเป็น ๒ ระดับเพื่อความรอด ความรอดมีอยู่ ๒ ระดับเท่านั้น เอาไปใช้ในศาสนาไหนกได้

คำว่าความรอดมี ๒ ระดับ แม้ภาษาวิทยาศาสตร์ก็พูดได้ว่ามันรอด ๑ ระดับ รอดชีวิตและรอดจากสิ่งไม่พึงประสงค์ในชีวิต โดยใช้ได้แม้แก่สัตว์ เดรัจฉาน สัตว์เดรัจฉานก็ต้องมีธรรมะของสัตว์เดรัจฉาน ธรรมะของสัตว์ เดรัจฉานคือหน้าที่เพื่อทำให้รอด ก็เลยไปถึงต้นไม้ต้นไส้ พฤกษาชาติทั้งหลาย ด้วยก็ได้ เมื่อพฤกษาชาติทั้งหลายมันมีหน้าที่จะต่อสู้เพื่อความรอด

ถ้าศึกษาพฤกษาศาสตร์ในแง่ชีววิทยา และจะพบว่าทำงานมากเหลือ กิน ทำงานมากทั้งวันทั้งคืนเพื่อความรอดชีวิต บางทีจะทำงานมากกว่ามนุษย์ เสียอีก กลางคืนมันก็จะไม่ได้พักผ่อนด้วยซ้ำไป เพราะเขารู้กันว่า ต้นไม้มีน้ำมันกี ระยะcarbbonไดออกไซด์มาตลอดคืน ระยะออกซิเจนออกมาตลอดวัน มันกี ทำงานทั้งคืนทั้งวัน เพราะไม่อย่างนั้นมันจะ死ไม่ไหวระยะ มนก์น่าสนใจ ที่ว่ามันทำหน้าที่เหลือประมาณ เพื่อความรอด ดูดนำ ดูดอาหาร ได้แสงแดด กี ผลิตเป็นราตุที่จะหล่อเลี้ยงลำต้นมีความเจริญองค์กร มีความเจริญองค์กร ใน เวลากลางคืนกีระยะcarbbonไดออกไซด์ อย่างนี้เป็นต้น ก็ทำงานกันอย่างน่า เลื่อมใส มนุษย์เสียอีกยังมีเรื่องพักผ่อนเสียมาก

เอกสาร, เป็นอันว่า ธรรมะแปลว่าหน้าที่ หน้าที่นั้นเพื่อความรอด ความรอดนั้นมี ๒ ระดับ คือรอดชีวิตกับรอดจากความทุกข์ ธรรมะคือหน้าที่ ก็อยู่ในความหมายที่สาม ของสิ่ความหมายที่ว่ามาแล้ว เราว่ามันมีสิ่ความหมาย ความหมายที่สาม คือหน้าที่ เอาความหมายที่สาม มาเป็นความหมายสำคัญที่สุดของคำว่าธรรมะ ซึ่งจะต้องใช้ในทุกรณี ในทุกเวลา ในทุกสถานที่

แล้วก็มาถึงคำว่า ธรรมะ ความหมายของธรรมะว่า หน้าที่เพื่อความรอด ที่นี้ก็พบคำบัญญัติของบางคณะ บางหมู่บางคณะที่เขียนใจ เขาเป็นพวกฝรั่ง พากขาวต่างประเทศที่ชอบทำ *definition* ให้แก่คำ เอาจารวมกันเข้า เท่าที่เขาพูดกัน ได้เป็นบทนิยามยาวๆ บทหนึ่งว่า ธรรมะคือระบบการปฏิบัติที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ ทุกขันทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเข้า ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน

บทนิยามนี้ดีมาก จะใช้ในทางศาสนาหรือไม่ใช่ศาสนา ธรรมะคือระบบปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงเรียนๆ พูดๆ เรียนๆ คือระบบ ตัวระบบปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ สำหรับมนุษย์ พูดกันสำหรับมนุษย์ มันต้องถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ แล้วมันขอบเขตทุกขันทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ วิวัฒนาการตั้งแต่เกิดจนตาย หรือจะวิวัฒนาการตามยุคตามสมัยของมนุษย์ แรกมีมนุษย์ป่าเลื่อน มนุษย์เจริญแล้ว ก็ตาม ทุกขันทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเข้า ทั้งเพื่อประโยชน์ตนเองและประโยชน์ผู้อื่น คือสังคม

ถ้าเราจะยึดถือความหมายบทนิยามนี้แล้วมันก็จะง่ายในการที่จะเผยแพร่ธรรมะ สั่งสอนธรรมะ ให้ถูกต้องตามพระพุทธประสัค และก็ได้มีผู้เดลิด ได้นึกกันอย่างทั่วถึง เกิดบทนิยามนี้ขึ้นมา พากเราถือครรภะรับเอาไว้สำหรับใช้เป็นหลัก ประพฤติ ปฏิบัติ กระทำต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ

ธรรมะชนิดที่พูดกันกว้างๆ อย่างในบาลี ว่าเป็น ปริยัติธรรม ปฏิปัตติธรรม ปฏิเวชธรรม ในที่สุดมันสำคัญอยู่ที่ปฏิปัตติธรรม ถ้ามีแต่ปริยัติธรรมมันก็ไม่ได้สำเร็จประโยชน์อะไร ถ้าไม่มีปฏิปัตติธรรม ปฏิเวชธรรมก็เกิดขึ้นไม่ได้ ฉะนั้น จึงสนใจพุ่งตรงไปยังปฏิปัตติธรรม จึงใช้คำว่า ระบบปฏิบัติที่ประพฤติกระทำกันอยู่ ไม่เลิงถึงการศึกษาวิชาล้วนๆ แต่ให้มาอยู่ที่การปฏิบัติ

ตามหลักการศึกษานั้นๆ โดยระบุเจาะจงลงไปเลยว่า ธรรมะคือระบบ การปฏิบัติ เพื่อให้มั่นกระซับเข้าและถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ มนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร ควรจะได้อะไร ควรจะรอดได้อย่างไร แล้วก็ต้องทุกขั้นตอน แห่งวิัฒนาการ เพราะมนุษย์ไม่ได้อยู่ชั้นที่ไม่ได้คงที่ มันเปลี่ยนเรื่อย ก็เลยต้องถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งวิัฒนาการ และต้องเพื่อทั้งตนเองและเพื่อผู้อื่น ด้วย เพราะว่ามนุษย์อยู่คนเดียวไม่ได้อย่าเพ่งเลึงธรรมะว่าเป็นทางรอดของคน คนเดียวันนี้ มันพูดอย่างเอาระรื่บ หรือว่าผู้ที่บรรลุนิพพานไปคนเดียวก็ได้ ไปนิพพานไปคนเดียวก็ได้ แต่ว่าอยู่ในโลกนี้อยู่ไม่ได้มันต้องมีเพื่อนอยู่ด้วยกันมากๆ มันต้องมีการประพฤติกระทำที่ทำให้อยู่กันได้มากๆ มันอยู่ในขอบเขตของธรรมะ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติกันทั้งนั้น

ที่นี้ในความหมายที่มันสั้นหรือรัดกุมที่สุดในขอบเขตจำกัดที่สุด มันก็ยังมีอยู่อีกความหมายหนึ่ง เพื่อจะได้พูดกันสั้นๆ ง่ายๆ ค่อนข้างเป็นของศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา ก็คือความหมายของคำอังกฤษที่ว่า *Religion*, *Religion* คำว่า *Religion* ที่แปลกันว่า ศาสนา ศึกษาคำว่า *Religion* ดูก็ปรากฏว่า มันมี ๒ ความหมาย *lig*, *lig* หรือ *leg* ความหมายหนึ่งแปลว่าปฏิบัติ ระบบปฏิบัติ ความหมายหนึ่งแปลว่าผูกพัน ผูกพัน บางยุคบางสมัยเข้าเครียใช้ในความหมายใดความหมายหนึ่ง มาถึงสมัยยุคคนสำคัญ St. Augustine เขาเลยรับเอาเสียทั้ง ๒ ความหมาย ได้มีมาถึงยุคคนนี้แล้วเขาก็รับเสียทั้ง ๒ ความหมายว่า การปฏิบัติที่ทำให้เกิดความผูกพัน การปฏิบัติที่ทำให้เกิดความผูกพัน ผูกพันระหว่างอะไร ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ที่เขามาถึงพระเจ้าอย่างบุคคล ตามลัทธิศาสนาที่มีพระเจ้า แต่เราขอใช้คำว่าสิ่งสูงสุดไม่ใช้คำว่าพระเจ้า

ฉะนั้นก็เลยว่า การผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด ชาวพุทธมีสิ่งสูงสุด เป็นพระนิพพาน คือความดับทุกข์ ที่ทำให้เกิดความผูกพันกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดนั้นแหล่งคือธรรมะ คือธรรมะ ธรรมะนี้ทำความหมายให้มันค่อนข้าง ศักดิ์สิทธิ์หรือรัดกุมเข้ามาในแบบของการพูดใจในรูปแบบนี้ เรื่องนี้สำคัญอยู่ ที่จะต้องรู้อย่าเข้าใจว่า *Religion* ตามที่พวงฝรั่งเขามุงหมาย มันผูกพันมนุษย์กับพระเจ้า แต่เราชาวพุทธยอมไม่ได้ เพราะเรามิ่มพระเจ้าชนิดนั้น แต่เรามีสิ่งสูงสุด เหมือนกันคือการบรรลุมรรคผลนิพพานหรือความดับทุกข์ ก็สภาพของนิพพานนั้นแหล่งสิ่งสูงสุด ผูกพันมนุษย์กับสภาพของนิพพานนั้น คือ *Religion*

ดังนั้น พุทธศาสนาถูกเป็น *Religion* แต่พวกฝรั่งบางพวกไม่ยอม ไม่ยอมไม่ยอมว่าพุทธศาสนาเป็น *Religion* เพราะว่าพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า นั้นมันไม่ เอง จะไปเบโซ่ครอ มันไม่ใช่ของที่พูดว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า ผมก็เลยยืนยันว่า เราถูกมีพระเจ้า แต่ไม่ใช่อย่างของคุณ คุณมีพระเจ้าอย่างบุคคล มีพระเจ้าอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล ตามเรื่องของพระเจ้า ที่เรามีพระเจ้าอย่างนี้ใช่บุคคล มีใช่บุคคล เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นสิ่งสูงสุดที่จะต้องเชื่อฟัง จะต้องประพฤติตาม แล้วก็บรรลุถึงสิ่งสูงสุดที่เป็นผลคือนิพพาน คือ尼พพาน ฉะนั้นเรา ก็มีพระเจ้าตามแบบของเราร คือพระเจ้าที่มีใช่บุคคล แต่เป็นธรรมะ เป็นธรรมะ สูงสุด

มีเรื่องที่น่าสังเกตหรือจดจำไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ที่เขามาเล่าให้ฟังว่า ที่ประเทศอินโดนีเซีย รัฐบาลก็มีกฎหมายให้เงินช่วย เงินช่วย subsidy ให้แก่ประชาชนของประเทศ แต่เมื่อก้าวต่อไปจะเป็นประชาชนของประเทศนั้นต้องนับถือศาสนา ที่นี่เขาเกิดถือตามคำอธิบายนั้นว่าศาสนาต้องมีพระเจ้า ก็เลยจัดให้พุทธที่อยู่ในอินโดนีเซียไม่มีศาสนา เป็นผู้ไม่มีศาสนา ก็ไม่เป็นพลเมืองของประเทศ ก็ไม่มีส่วนที่จะได้รับเงินช่วยเหลือ และก็มีผู้อาหลักเกณฑ์อันนี้ เรา มีพระเจ้า ชาวพุทธเรามีพระเจ้า แต่ไม่ใช่อย่างบุคคล มีความหมายอย่างเดียวกัน คือเป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์จะต้องเข้าถึง มีศาสนาได้ มี *Religion* ได

ดังนั้นเรามีสิทธิที่จะเป็นพลเมืองและควรได้รับเงินช่วยเหลือ ได้ยินแล้ว ก็ตกลง รัฐบาลตกลงว่า ชาวพุทธทั้งหลายมีศาสนา และก็เป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์ และก็ได้รับเงินช่วยเหลือ นี่เรื่องมันก็เกี่ยวข้องกันยุ่งไปหมดเลย ไม่ใช่

เฉพาะเรื่องธรรมะในวัด ในการปฏิบัติอย่างเดียว มันเป็นเรื่องการเมืองอะไรไปได้หลายๆ แห่ง

ฉะนั้นอยากจะให้ขอให้เตรียมๆ กันไว้บ้าง ถ้าเข้ามาว่าในพุทธศาสนา มีพระเจ้าใหม่ ก็ขอให้ร่วงให้ดี ตอบให้ถูกตามความเป็นจริง พระเจ้าคือสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดของเราไม่ใช่พระเจ้าย่างในศาสนาที่มีพระเจ้า แต่มีพระเจ้าตามแบบของชาวพุทธคือ สิ่งสูงสุดที่อยู่เหนือสิ่งใด ที่กำกับควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง คือ กฎของธรรมชาติ สัจธรรมเป็นพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะสร้างโลก ควบคุมโลก อะไรก็ตาม แล้วก็สูงสุด สุดท้ายเป็นผลของการปฏิบัติก็คือ พระนิพพานเป็นสิ่งสูงสุด

เราเมื่อสูงสุดในแง่ของการศึกษา ในแง่ของการปฏิบัติ ในแง่ที่เป็นผลของการปฏิบัติ เราเมื่อสูงสุด ธรรมะคือสิ่งที่ทำให้เกิดการผูกพันกับมนุษย์ และสิ่งสูงสุด ความหมายนี้สู้ได้ ใจจะคัดค้านอย่างไรสู้ได้

ลองไปคิดดูเลอ ธรรมะนี้คือสิ่งที่จะทำให้เกิดการผูกพัน คือถึงกันเข้าระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด เราเก็บเมื่อสูงสุดตามแบบของเรา เขาเก็บเมื่อสูงสุดตามแบบของเขารากมีส่วนที่จะเป็นศาสนาหรือ Religion ด้วยกัน เราก็มีธรรมะ เป็นศาสนาในความหมายของ Religion มันจะปฏิบัติและผูกพันกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด

เพราะฉะนั้นขอให้รู้จักร่มะในแง่ที่เป็นผล ที่จะให้ผลชั้นเลิศไว้ในอย่างนี้ด้วย สำหรับคำตามที่ว่า ธรรมะคืออะไร ต้องมีไว้หลายแห่งหลายมุที่ผมเรียก

ว่าความหมายอันซับซ้อน ความหมายอันซับซ้อนของเรื่องเดียว ของคำคำเดียว ของปัญหาข้อเดียว มันมีความซับซ้อนอย่างนี้

ที่นี่ก็จะมาถึงคำว่า ธรรมะคือสิ่งที่ทรงผู้ปฏิบัติ ก็อย่าลืมว่าต้องทรงตัวเองด้วย จึงจะมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาดอยู่ในตัวเอง ตั้งตนเองอยู่ได้โดยตัวเองในตัวมันเอง แล้วก็ทรงผู้ปฏิบัติธรรมไว้ไม่ให้ตกลงไปในที่ชั่ว ดังความหมายที่เราสอนกันอยู่ในโรงเรียน

อื้า, คราวนี้จะให้มันเป็น practical หรือเป็นอะไรให้มากขึ้น ก็จะใช้คำว่า หน้าที่ในภาษาไทยแทนดีกว่า เพื่อคนทั้งหลายจะฟังออกว่า ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ ขอฝากไว้ด้วย ฝากไว้เอ้าไปคิดไปพิจารณา ให้เข้าใจว่า ธรรมะคือหน้าที่ จะได้สอนธรรมะให้เป็นที่พอใจ เป็นที่สนใจแก่ผู้ฟัง ผู้ฟังยินดีที่จะศึกษาจะปฏิบัติตามธรรมะคือหน้าที่ ไม่พูดบาลีกันแล้วพูดไทยกันหมด ธรรมะก็คือหน้าที่ เป็นตัวยืนโรง แต่มันก็เนื่องไปถึงคำสอนเรื่องหน้าที่ และผลของหน้าที่อยู่ด้วยเป็นธรรมชาติ

เราพูดถึงคำว่าหน้าที่ หน้าที่ เราจะต้องรู้เรื่องหน้าที่ทั้งหมด คำสอนเรื่องหน้าที่ การปฏิบัติเรื่องหน้าที่ ผลที่เกิดมาจากการหน้าที่ ทั้ง ๓ สิ่งนี้รวมอยู่ในคำคำเดียวว่าหน้าที่ หน้าที่ จะพูดให้เต็กๆ เข้าใจได้ง่าย นักเรียนวันอาทิตย์เด็กๆ จะบอกเขาว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เขาถ้าไม่ได้รับประโยชน์อะไร เพราะไม่รู้ว่าสอนอย่างไร

ถ้าบอกว่าสอนเรื่องหน้าที่เสียเลยจะดีกว่า แต่ว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เขาไม่ได้รับประโยชน์อะไร เพราะไม่รู้ว่าสอนอะไร จะบอกธรรมะ คือสิ่งที่ผู้ทรงปฏิบัติไม่ให้تكلงไปในที่ซึ่งมันก็ยังยากเกินไปกว่าที่เด็กๆ เหล่านั้น จะเข้าใจ แล้วมันก็ยังขาดความหมายสำคัญที่ว่า ธรรมะนี้มันทรงตัวมันเองไว้อย่างพระเจ้า แล้วก็จะทรงผู้ปฏิบัติทั้งหลายไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่วด้วย ก็เลย เอาความหมายว่าหน้าที่ หน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ คำว่าหน้าที่นั้นต้องปฏิบัติไม่ใช่เรียนรู้เฉยๆ แล้วก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ มันก็มีความรู้สำหรับจะปฏิบัติ แล้วก็มีผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติ ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่

ที่นี่ก็จะบอกเด็กๆ ต่อไปว่าหน้าที่เพื่ออะไร หน้าที่เพื่อความรอด มันไม่ใช่หน้าที่อย่างไม่มีความหมายหรือมันเลื่อนลอย ถ้าคำว่าหน้าที่ มันเพื่อความรอด ทั้งนั้น เพื่อความรอดของมนุษย์ เพื่อความรอดของสัตว์เดรัจฉาน เพื่อความรอดของต้นไม้ เป็นหน้าที่เพื่อความรอด เราเอาความหมายที่ว่า หน้าที่คือสิ่งที่ทำความรอด รอดทุกชนิดที่เราต้องการ นั่นแหลกคือทรงผู้ปฏิบัติไว้ไม่ให้ตกไปในที่ซึ่ง หน้าที่ทรงผู้ทำหน้าที่ไว้ไม่ให้ตกไปที่ซึ่ง ธรรมะก็ทรงผู้ปฏิบัติธรรมะไว้ไม่ให้ตกไปในที่ซึ่ง เป็นเรื่องเดียวกัน ต่างกันแต่ภาษา

ขอให้ลองสังเกตดูว่าความหมายมันลึกลับซับซ้อน หรือซ่อนกันอยู่หลายฯ ชั้นอย่างนี้ เราจะถือเอาแต่ตัวพยัญชนะไม่สำเร็จประโยชน์ คำโบราณว่าพยัญชนะไม่สำเร็จประโยชน์ อรรถสำเร็จประโยชน์ จะต้องเข้าถึงอรรถะคือความหมาย แล้วก็เข้าถึงให้ถูกต้อง ให้ครบถ้วน ให้เพียงพอ แล้วก็มาใช้ให้ถูก รวมกับเรื่องที่จะต้องมี

เอาละ, ทีนี้ก็ได้ยุติกันทีว่า ความหมายที่สำคัญที่สุดที่มันจะเรียกว่า ประยุกต์ ประยุกต์ได้ที่สุดนั้น ธรรมะคือหน้าที่ จะใช้คำอย่างอื่นก็ได้ แต่ไม่ ประยุกต์ที่สุด ไม่ *impeccable* ไม่ *practical* เมื่อนอกบ้านคำว่าธรรมะ แปลว่า หน้าที่ ฉะนั้นเราเห็นด้วยกับปทานุกรมในอินเดียที่เป็นเจ้าของภาษา ที่เขาแปล ธรรมะว่าหน้าที่ ทันทีที่ก็เพื่อความรอด ความหมายเดียวกับธรรมะ เราจึงต้อง มีธรรมะ ก็เพื่อต้องการความรอด รอดตาย แล้วก็รอดจากปัญหาทั้งหลาย คือ ความทุกข์ ธรรมะก็เลยเป็นเครื่องช่วยให้พ้นจากความตายและความทุกข์ เห็น อยู่ชัดๆ เช่นอฝากไปเพื่อไปพิจารณา และจะได้ไปกลั่นกรองขึ้นมาเป็นคำสั่งสอน ถูกเด็กๆ เล็กๆ หรือคนแก่คนเฒ่าอยู่ก็ตาม มันไม่พ้นไปจากหลักเกณฑ์เหล่านี้ จงทำหน้าที่เพื่อความรอด

ที่นี่ขอanalyse ความหมายของคำว่า หน้าที่อันซับซ้อน หน้าที่ หน้าที่ เรื่อง เกี่ยวกับหน้าที่อันซับซ้อน ช่วยพังให้ดีๆ แล้วจำไปวิจารณ์ดูและอาจจะใช้เป็น ประโยชน์นี้ได้ ก็ได้ความมาแล้วในตอนต้นว่าธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ก็ เลยกายายนอกไปได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่คือการปฏิบัติธรรมะ ผมพูดเรื่องนี้มาสัก ๑๕ ปี ไม่มีใครสนใจกี่คน แต่ได้ความว่าเดียวนี้สนใจกันมากขึ้น ถึงกับเอ้าไปพิมพ์ แจก ไปพิมพ์เป็นหลักการ เตือนใจว่าธรรมะคือหน้าที่ การทำหน้าที่ของตนของ ตนนั้นแหล่งคือการปฏิบัติธรรม หรือปฏิบัติพิธีศาสนาเลย เอกกันอย่างนี้เลย มันได้มามาเป็นเรื่องเดียวกันเสียไม่ต้องไปวัดไปบ้านอะไรกันอีก อยู่ที่ไหนก็ทำหน้าที่ จะไปวัดหรือไปบ้านก็ต้องทำหน้าที่ ทำหน้าที่นั้นคือการปฏิบัติธรรมะหรือ ปฏิบัติพิธีศาสนา ศาสนาอยู่ที่การทำหน้าที่

ขอให้ทุกคนนึกอย่างนี้ แล้วก็จะชอบ พอใจธรรมะ จะชอบพระศาสนา ยิ่งๆ ขึ้นไป หน้าที่ก็แบ่งเป็น ๒ ประเภทอีก ตามธรรมะเพื่อความรอด ๒ ความหมาย หน้าที่เพื่อจะบริหารชีวิตให้รอด แล้วก็หน้าที่เพื่อจะดับทุกข์ที่จะเกิดขึ้น แก่ชีวิต

ที่นี่หน้าที่อันแรกเป็นพื้นฐานของสิ่งที่มีชีวิต คือการประกอบการหาเลี้ยงชีพนั่นเอง ทุกคนมันต้องหาเลี้ยงชีพ คนก็ต้องหา สัตว์ก็ต้องหา ต้นไม้ต้นไล่ ก็ต้องหา หาเลี้ยงชีพเพื่อดำรงชีพ ถ้ารู้ว่าการทำหน้าที่เพื่อดำรงชีพเป็นธรรมะ เขา ก็จะชอบ ชอบหน้าที่หรือชอบธรรมะ พอใจในธรรมะ แล้วมันมีเคล็ดลับตรงที่ ว่า ถ้าพอใจแล้วมันจะมีความสุข อันนี้ขอฝากไว้ไปคิดดูดีๆ ว่าความสุขทั้งหลาย มาจากความพอใจในความหมายที่ต่างๆ กัน พอใจเล็กๆ น้อยๆ พอใจต่ำๆ พอใจสูงๆ พอใจกว้างขวาง พอใจอย่างกิเลส พอใจอย่างไม่มีกิเลส ใช่คำว่าพอใจคำเดียวได้ รวมกันหมด ถ้าพอใจอย่างกิเลส ก็มีความสุขอย่างกิเลส พอใจอย่างไม่มีกิเลส ก็มีความสุขอย่างไม่มีกิเลส พอใจน้อยก็สุขน้อย พอใจมากก็สุขมาก

ฉะนั้นถ้าว่า เขารู้ว่าหน้าที่การงานที่ทำอยู่เป็นธรรมะ เขายังพอใจว่า ได้ปฏิบัติธรรมะ ไม่ต้องแก้ตัวไม่มีเวลา many วัด ไม่มีเวลา many ปฏิบัติธรรมะที่วัด อยู่ที่บ้านนั่นแหล่ะปฏิบัติธรรมะทุกอริยาบถ มันมีธรรมะเมื่อปฏิบัติหน้าที่ และ จะพูดอย่างโอลัง ถึงกับว่าในโบสถ์ไม่มีธรรมะ ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ มีโบสถ์ไว้ให้ตุกแคมมันร้อง หรือมีโบสถ์ไว้สำหรับไปนั่งสันเตียมซี ไปขออะไรก็ไม่รู้ ไปทำไสยศาสตร์ไม่มีการปฏิบัติหน้าที่

ฉะนั้นในโบสถ์ไม่มีธรรมะ ที่ไหนอยู่โครมๆ กลางนานั้นมีธรรมะ ที่นั่น มีธรรมะ ในโบสถ์ไม่มีธรรมะ เอกกันอย่างนี้เลย ถ้าไม่มีการทำหน้าที่อันอย่างถูก ต้อง ไม่มีธรรมะหรอก ฉะนั้นในโบสถ์มันเป็นสถานที่ที่ต้องทำหน้าที่อันสูงชั้นสูง เพื่อประโยชน์แก่บรรดานิพพานทางจิตใจ แต่ถ้าไม่ทำไปเสียหมด โบสถ์นั้นก็ เอาไว้ให้ตุกแคมนร้อง มนก์เลยไม่มีธรรมะ

ขอให้ประชาชนของเรารู้ เมื่อทำหน้าที่ ที่ไหน เมื่อไร เท่าไรจะก็ มี ธรรมะ ขอให้พอใจ มีธรรมะแท้จริง ธรรมะแท้ แท้จริงคือหน้าที่ แล้วพอใจ ถ้า เกิดความพอใจแล้วเป็นสุข แน่นอนมันช่วยไม่ได้ ถ้ามีความพอใจแล้วมันเป็นสุข ฉะนั้นเขาก็เป็นสุข เมื่อกำลังทำหน้าที่นั้นเอง อาบเงี้ยอยู่เลย ถือสามล้ออยู่ เลย จะเรื่อจ้างอยู่เลย คาดถนนอยู่เลย เหื่อไหลด้อยอย มีการทำหน้าที่และ ก็มีธรรมะ พอใจและเป็นสุขได้ แต่ก็ต้องรู้จักคิด ต้องรู้ความจริงข้อนี้ คิดให้ถูก มันจึงจะพอใจได้

มีฟลุค บังเอิญก็มีเหมือนกัน ผมสัgang เห็น คนเจวเรื่อจ้าง คนถือสามล้อ บางคน จะเรื่อจ้างมันร้องเพลงไปพลา จะเรื่อจ้างไกล ได้ค่าจ้างนิดเดียว แต่ ร้องเพลงเป็นสุขตลอดเวลาที่เจวเรื่อจ้าง นั่นมันบังเอิญของมัน มันยอมรับสภาพ แล้วมันก็พอใจ ถ้ากรรมกรหงษ์หลายรู้จักว่าทำหน้าที่เป็นธรรมะ แล้วคงจะไม่เกี่ยง งานกับนายทุนมาก จนเกิดเป็นปัญหาเหมือนที่เกิดอยู่เวลาอี

ที่นี่เราక็เอกันให้หมดเลย บรรดาหน้าที่หงษ์หลายเป็นธรรมะหมด หน้าที่

ประเกทแรก ประเกทที่หนึ่ง คือรอดชีวิต เพื่อรอดชีวิต เพราะฉะนั้นเมื่อทำอะไร
เพื่อความรอดแห่งชีวิต แล้วก็เป็นธรรมะหมวด

เอ้า, ว่ามาสิอะไร ให้มันตាที่สุดอย่างไรก็ ก็เป็นธรรมะหมวด จะต้องกินอาหาร กินอาหารคือการปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติธรรมเพื่อความรอด ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ก cioè การปฏิบัติหน้าที่เพื่อความรอด ต้องมีสติสัมปชัญญะ ทำ ทำ ทำการเหล่านั้น ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ จะแต่งเนื้อแต่งตัวไปทำงาน หรือจะช่วยล้างจาน ภาชนะภูเรือนก็ตาม ก็เป็นธรรมะไปหมด เมื่อทำหน้าที่ที่ไหน ก็เป็นธรรมะไปหมด แต่ต้องมีสติสัมปชัญญะ รู้ในเรื่องนี้ มันก็เลยทำทุกๆ หน้าที่ ทุกเรื่องด้วยสติสัมปชัญญะ หรือด้วยธรรมะ เรียกว่าด้วยสติสัมปชัญญะถูกกว่า ที่จะเรียกว่าทำด้วยสมาริ

ถ้ามันมีสติสัมปชัญญะ มันก็ทำเป็นสามารถอยู่เอง มันจะล้างจาน จะช่วยล้างจาน จะเช็ดจาน จะถูบ้าน ภาชนะเรือน มันมีสติทำ มีสติกระทำ มันก็เลยมีธรรมะอยู่ในทุกเรื่อง ทุกอริยาบถ ทุกชนิดของการงาน ขอให้เขามองเห็น

ตื่นนอนขึ้นมา เอ้า, ล้างหน้า ล้างหน้าต้องสติสัมปชัญญะ ทำดีที่สุด เป็นการปฏิบัติธรรมะ ในการที่จะล้างหน้า จะไปอาบน้ำ ดีที่สุดด้วยสติสัมปชัญญะ ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะด้วยสติสัมปชัญญะ กินข้าวด้วยสติสัมปชัญญะ แต่งตัวด้วยสติสัมปชัญญะ เดินทางไปทำงานด้วยสติสัมปชัญญะ ที่อพิศ ทั้งที่ทำงานที่ไร่ที่นาอะไรก็ตาม ด้วยสติสัมปชัญญะ เสร็จกลับด้วยสติสัมปชัญญะ มาบ้านมา

ทำอย่างเดียวกันอีก จนกว่าจะถึงเวลาอน ก็ต้องนอน ถือว่าการนอนก็เป็นการทำหน้าที่เพื่อชีวิตรอด ก็เลยเป็นการปฏิบัติธรรมทั้งหลับทั้งตื่น

คนอยู่ด้วยธรรมอย่างนี้จะเป็นอย่างไร พูดในแง่ของจิตใจ มันก็เป็นสุข เป็นสุข เป็นสุขอยู่ทุกอริยาบถ ไม่ต้องใช้เงินเลย ความสุขที่แท้จริงทำได้โดยไม่ต้องใช้เงิน ต้องเติมคำว่าแท้จริงเข้าไปด้วย สุขที่แท้จริงไม่ต้องใช้เงิน ถ้าความเพลิดเพลินที่หลอกหลวงกินเงินไม่หาดไม่ไหว ไม่มีขอบเขต ที่นี่ประชาชนของเราไปเอาความเพลิดเพลินที่หลอกหลวงมาเป็นความสุข หากเขามีความสุข เมื่อกำลังทำงาน อดทนทำงานเหงื่อไหลคล้ายอยเก็บสตางค์ได้ไปซื้อหัวความเพลิดเพลินที่หลอกหลวง

ช่วยบอกความจริงแก่คนเหล่านั้นให้ที่เลอะว่า เขาทำงานเหลือประมาณเกน้อยเหลือประมาณ รวมรวมเงินได้ แล้วไปซื้อความเพลิดเพลินที่หลอกหลวง ส่วนความสุขที่แท้จริง ที่จะหาได้เมื่อกำลังทำงานอาบเหงื่อนั้น เขายังไม่เห็น ก็เลยไม่ได้ ถ้าครมมองเห็นได้ มันก็อิ่มมีความสุขเสียแล้ว มันจะไปหลงความเพลิดเพลินที่หลอกหลวงทำไม ให้เขารู้ความจริงเรื่องนี้ เขายังเว้นอบายมุขได้ เว้นภารมณ์ สถานเริงรมย์ ไม่ต้องไปทำอะไรอย่างที่เงินไม่พอใช้

เติยวนสิ่งยั่วยวนมันขยายตัวเต็มที่ เมื่อันกับวิ่ง ผดฟังวิทยุเมื่อคืนวานมัน มีสถานตัดผดที่เปลือยกายกันทั้งสองฝ่าย แล้วตัดผด คิดแพงด้วย เคยทราบเรื่อง หรือเคยได้ยินอย่างนี้ยัง มีโฆษณาเอามาพูดกันทางวิทยุ ในกรุงเทพฯ นี่เรียกว่า

วิธีการยั่วยวนมันมาก เร็วเหมือนกับวิง แล้วคนจะหน้าไหว้หรือ คนก็ต้องเป็น ท่าสของความยั่วยวนนี้ หาเงินได้เท่าไรไปซื้อความเพลิดเพลินหลอกหลวงหมด ส่วนความสุขอันแท้จริงที่จะหาได้มีก่อ้งทำงาน ไม่รู้เรื่อง แล้วก็ไม่ได้ไปสอน ให้เขามีสติสัมปชัญญะ เมื่อทำหน้าที่ทุกอย่าง

ความเป็นธรรมะคือ ทำเพื่อความรอด แล้วก็พอใจ ขอบใจธรรมะ ว่าตรง ตามพระพุทธประสัค์ ให้ปฏิบัติธรรมเป็นพุทธบูชา ก็เลยได้ความอิ่มอกอิ่มใจ เมื่อทำหน้าที่แม้จะเหนื่อยหลอยู่ทั่วทั่ว ก็ยังเหมือนกับรถน้ำมนต์ ถ้ามันมีความรู้ เรื่องนี้ ถ้าไม่มีความรู้เรื่องนี้ มันก็เกลียด เหนื่อยหลอยู่ทั่วทั่ว มันก็แข่งข้าหักกระดูก ผิสางเทวดาที่ไหนก็ไม่รู้ แข่งโขคชะตราอาศัยไป ไม่มีความสุข รวมรวมเจนได้ด้วย ความยกลำบาก ได้มาเท่าไรก็ไปซื้อความเพลิดเพลินที่หลอกหลวงหมด

ฉะนั้นความสุขแท้จริงไม่ต้องใช้สตางค์ กลับทำให้สตางค์เหลือ เพราะ มันไม่ต้องใช้สตางค์ แล้วมันทำงานอย่างเพลิดเพลิน มันก็ทำได้มาก มันก็ได้เงิน มาก แล้วเงินมันก็เหลือ เพราะไม่เอาไปซื้อหาความเพลิดเพลินที่หลอกหลวง มัน อยู่กับความสุขที่แท้จริง

แต่เรื่องนี้มันต้องศึกษา กันมากหน่อย ต้องช่วยกันอบรมสั่งสอนให้มาก หน่อย ให้คนเหล่านี้รู้ว่า ความพอใจในการปฏิบัติธรรมนั้นแหล่โดยไม่รู้สึก ตัว มาฐานสึกตัวเสียที่เป็นการปฏิบัติธรรมแล้วก็พอใจว่า เป็นความสุขที่แท้จริง แล้วก็อิ่มอุ่นด้วยความสุขชนิดนี้ทุกอริยาบถ เพราะว่าทุกๆ อิริยาบถนั้นเป็นการ

ทำงาน หรือตื่นนอนขึ้นมา จะอาบน้ำ จะกินข้าว จะถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ จะทำอะไร จะเคลื่อนไหวอะไร มันก็เป็นการงานหมวด แล้วก็รู้ว่าเป็นธรรมะหมวด เป็นเพื่อความรอดหมวด แล้วก็อิ่มด้วยความสุขทุกอริยาบถ ทุกสถานที่ทั้งวันทั้งคืนทั้งหลับทั้งตื่นไม่ต้องใช้เงินเลย

บทสวดในรัตนสูตรที่มาสวดเจริญพระพุทธมนต์บ้านเรือน มีอยู่ตอนหนึ่ง ที่ว่า เมื่อปฏิบัติอย่างนั้นแล้วได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่าๆ ลัทธา มุชา นิพุติง ภูณะมานา เมื่อปฏิบัติตามหลักที่ว่านั้น จะได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่าๆ ผม ใช้เป็นหลักที่ยืนยันว่า ถ้าพระนิพพานแล้วไม่ต้องใช้เงิน ได้เปล่า ก็มาเข้ากันได้ กับข้อนี้ที่ว่า เมื่อทำจิตใจให้พ้อใจเป็นสุขออยู่ด้วยธรรมะ กิเลสเกิดไม่ได้ ความ ทุกข์เกิดไม่ได้ ได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่าๆ เกิดกันทุกคนเลย แต่เดียวนี้มัน ไม่รู้ แล้วมันก็ทำงาน ทำหน้าที่อย่างเหื่อไห่โคលัย้อยกันอยู่โดยมากทุกคน แต่ มันไม่รู้ มันไม่รู้ว่าเป็นการปฏิบัติธรรมะ ก็ไม่มีความพอใจ และไม่มีความสุข

เดียวนี้ทำงานเท่าเดิม แต่ขอเปลี่ยนเสียหน่อย ก็มารู้ว่านี้เป็นการปฏิบัติ หน้าที่ คือปฏิบัติธรรมะ มีสติสัมปชัญญา ทำให้ดีที่สุด มีสมาธิในการทำ ก็จะเป็น ความสุข เกิดจากความพอใจที่ได้ทำ เราที่เลยมีความสุข ไม่ต้องเพิ่มงาน ความ เห็นด้หนึ่งอยู่ที่มีอยู่

แต่เดิมนั้นมาเปลี่ยนให้มันเป็นการปฏิบัติธรรมะ เป็นหน้าที่ไปเสียให้ หมวด ทุกคนทำ จะเป็นราชามหาภัตทริย์ เป็นข้าราชการ เป็นพ่อค้า เป็นชาวไร่

ชาวนา เป็นกรรมกรก็ตาม เป็นกรรมกรยิ่งจะต้องรู้จักรูปแบบชนิดนี้ เพื่อป้องกันตัวเอง ให้มั่นยอมรับสภาพที่ว่าต้องเป็นไปตามกรรม อย่าไปคิดว่ามันจะเสมอ กันทุกคนได้ มันเรื่องบ้า เรื่องที่ให้เสมอภาคกันหมดทุกคน ทุกชนิดการงานนั้น เป็นไปไม่ได้ เป็นเรื่องบ้า มันต้องเป็นไปตามกรรม

แต่แล้วก็มีทางแก้ปัญหาว่ามันจะมีกรรมอย่างไร ฉันก็เปลี่ยนให้เป็นการปฏิบัติธรรมะไปเสียให้หมด แล้วก็มีความสุข มีความพอใจ พากกรรมกรก็จะพอใจในการทำงาน ไม่เกี่ยงอนไม่เรียกร้อง ไม่ต่อสู้ อะไรกันอย่างที่กำลังทำกันอยู่ เพราะไม่ยอมรับสภาพของความเป็นกรรม

เรื่องนี้ผมก็อยากระฝากไว้อีกทีหนึ่งที่ว่าเลิกรณะ เลิกรณะนั้น ระวังให้ดี พุดให้ถูกต้องนะ วรรณะโดยชาติกำเนิดเลิกได้ วรรณะโดยชาติ โดยกำเนิดเลิกได้ แต่ถ้าวรรณะโดยหน้าที่การงานนั้น เลิกไม่ได้ เลิกไม่ได้ ไม่มีใครเลิกมันได้ พระพุทธเจ้าก็ไม่เลิก เลิกไม่ได้ ยังยอมรับว่าเมื่อทำหน้าที่อย่างไรก็เป็นวรรณะอย่างนั้น แต่ชาติกำเนิดเกิดในวรรณะไหนจะเป็นอะไรนั้นเลิกได้ นั้นเลิกได้ เพราะฉะนั้นเราเก็บจึงมีวรรณะที่ต่างกัน บทสวดปัจจางกัณ เววัณณิยมหรือชัณฑุลฯ อันนั้น เราถึงวรรณะแตกต่างกันแล้ว มีวรรณะต่างจากผู้อื่นแล้ว จะต้องปฏิบัติให้ถูกตามวรรณะของตัว

นึกยืนยันว่าไม่ได้เลิกรณะ แต่มันมีวรรณะของบรรพชิต วรรณะของเพศบรรพชิต แสดงว่าวรรณะโดยการงานนั้นเลิกไม่ได้ วรรณะโดยชาติกำเนิดนั้นเลิกได้ แล้วก็มีประโยชน์ กรรมกรก็เป็นวรรณะตามหน้าที่การงาน เขาเก็บยอมรับ

สภาพ อันนั้นแล้วก็พอใจ รู้ว่าการทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำ เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อความรอด เข้าพ่อใจ เข้าพ่อใจ มันก็จะร่วมมือกันได้กับนายทุน

เดียววนี้ปัญหาใหญ่มาหากายของโลก มองให้ดี มันมีอยู่ระหว่างที่นายทุน กับกรรมกร มันรักกันไม่ได้เท่านั้น มันคิดจากกันอยู่ทุกวัน คิดถึงผลประโยชน์อยู่ทุกวัน ระหว่างนายทุนกับกรรมกร ถ้ากรรมกรก็ยอมรับสภาพอันนี้ นายทุนก็เมตตา กรุณา ให้ส่วนแบ่งส่วนเฉลี่ยให้พอสมควรกัน เมื่อมองกับเศรษฐีรัง พุทธกาลเลี้ยง ท้าสเลี้ยงบริวารอย่างลูกอย่างหลาน ทำงานได้ผลมาเก็บไว้สำหรับหล่อเลี้ยงโลง ท่าน ทั้งเศรษฐีและทั้งท้าสกรรมกรกล้ายเป็นผู้ตั้งโลงท่าน หล่อเลี้ยงโลงท่าน มัน ก็อยู่กันได้ ท้าสอย่างนี้ไม่ต้องเลิก แล้วเลิกมันก็ไม่เอา มันก็ไม่เลิก เพราะมันอยู่ กับนายอย่างนี้ดีกว่าอยู่อย่างส่วนตัว

แต่ว่ากรรมกรนี้อжаตามาตร้ายกับนายทุน นายทุนกระดาษซับ นายทุน ที่ซับไปได้ทุกอย่าง เพราะว่ามันก็ไม่ยอมรับสภาพที่ว่า เราเมียรณะอย่างนี้ ก็ต้อง ทำหน้าที่อย่างนี้ หน้าที่ของเรางานเหงื่อ หน้าที่ของเขามาอาบเหงื่อ ก็ช่างหัวเขาสิ พากเทวดาไม่รู้จักเหงื่อ พากอย่างนี้รู้จักเหงื่อ มันก็เป็นหน้าที่ด้วยกัน

ถ้าเมื่อไหร่นายทุนกับกรรมกรเข้าใจกันได้ โลกนี้ก็เปลี่ยนสภาพไม่มี การต่อสู้กันระหว่างขวา ระหว่างซ้าย ระหว่างนายทุนกับกรรมกร ชนกรรมชาชีพ ยอมรับสภาพหน้าที่ ตามภูมิ ตามชั้นของตน ไม่ต้องเสมอ กัน ตั้งแต่พระราชา มหากษัตริย์ จักรพรรดิ สูงสุดลงต่ำมาเรื่อยๆ จนกระทั่งว่าคนขอทานนั่งขอทาน อยู่ ก็ยอมรับสภาพนั้น ขอทานให้ดี ขอทานให้เป็นการปฏิบัติธรรม ไม่เท่าไรก็ พ้นจากความเป็นคนขอทาน แก่ปัญหาได้ด้วยหน้าที่ หน้าที่

ฉะนั้นจึงถือว่าหน้าที่เท่ากับพระเจ้า เรามีพระเจ้าเป็นหน้าที่ช่วยให้ รอดก็คือธรรมะนั่นแหลกเป็นพระเจ้า ช่วยให้รอด อย่าไปคาดถือว่าไม่มีพระเจ้า มันมีพระเจ้าตามความหมายของพุทธศาสนา ไม่มีพระเจ้าตามความหมายของ ไสยาสัตร

เป็นอันว่ามีสติสัมปชัญญะ รู้สึกตัวอยู่ทุกอริยบถที่เคลื่อนไหว เป็นการ ปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติธรรมเพื่อความรอด เรียกว่าเคล็ดลับก็ได้ เรียกว่าศิลปะก็ได้ มันทำให้เกิดความดงามขึ้นมาได้ในการปฏิบัติ เพื่อความรอดของตัว แล้วก็เชื่อ อยู่ว่า เราปฏิบัติธรรมคือความถูกต้อง ธรรมะคือถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของ เรา เราพอใจ แล้วก็ยินดี ทำอย่างนี้อยู่ตลอดเวลาทั้งวัน กระทั้งหลับก็เป็นด้วย สติสัมปชัญญะอย่างนี้ พอกลิ่งเวลาสมมติว่าจะนอนก็นึกถึงว่าวันนี้ทำอะไรบ้าง วัน นี้ทำหน้าที่ทุกอย่างถูกต้องหมดเลย มีแต่ความถูกต้อง ความพอใจ พอใจใน ความถูกต้อง ยกมือให้วัตตาว่องได้ เมื่อนั้นเป็นสวรรค์

ผมขอยืนยันว่า ความหมายนี้ใช้ได้ เมื่อไรก็เมื่อไหร่วัตตาว่องได้ เมื่อนั้นเป็น สวรรค์อันแท้จริง ที่นี่และเดียวนี้ สวรรค์ต่อตايแล้วนั้น ขึ้นอยู่กับสวรรค์นี้ สวรรค์ ที่ต่อตายแล้ว ที่เขาพุดกันอย่างไร ก็อย่าง ก็อย่างก็ตาม มันขึ้นอยู่กับสวรรค์นี้ คือทำหน้าที่จนยกมือให้วัตตาว่องได้

พูดเสียใหม่ว่า เมื่อทำหน้าที่จนยกมือให้วัตตาว่องได้ เมื่อนั้นคือสวรรค์อัน แท้จริง ทุกคนมีสิทธิ มีโอกาสที่จะมีสวรรค์อันแท้จริงได้ทั้งนั้นเลย แต่เขามิรู้จัก ก็เลยไม่ได้ ทำความพอใจให้เกิดขึ้นทุกอริยบถที่จะเคลื่อนไหวไป เพื่อหน้าที่ เพื่อธรรมะ อย่างน้อยพอเสร็จจบวัน สิ้นวันก็มาครั่ครวนดู คิดบัญชีดู โอ้, มัน

มีแต่ความดี ความถูกต้อง ยกมือให้ตัวเองได้เป็นสวรรค์ นั่งพักอยู่ในสวรรค์สักพักค่อยนอนก็ได้ เป็นสวรรค์ที่แท้จริง สวรรค์ที่พูดว่าอยู่ข้างบนฟ้า อุยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ จะได้ตอตาายแล้วนั่นมันเป็นเรื่องอย่าพูดถึงกว่า มันพิสูจน์ไม่ได้ แต่สวรรค์ของ雷皮สูจน์ได้ และยังท้าทายได้ว่า สวรรค์อย่างอื่นจะมีกี่ชนิด มันขึ้นอยู่กับสวรรค์นี้ คือการกระทำที่ทำให้ยกมือให้ตัวเองได้ แล้วชื่นใจตัวเอง ความเคารพตัวเอง ซึ่งใจตัวเอง

คำนี้ดูจะเป็นจริยธรรมสากล *Self respect* ฝรั่งเข้าพูดกันมากที่สุด จะมีความหมายแค่ไหนก็ไม่ทราบ แต่เข้าพูดกันมานานแล้ว เรื่องเคารพตัวเอง พอดใจตัวเอง เคารพตัวเอง แล้วเป็นสุขอยู่ในตัวเอง เข้าพูดกันมานานในฐานะ เป็นจริยธรรมสากลด้วยซ้ำไป ก็มาเข้ากับหลักที่ว่า นี้เป็นหลักในพระพุทธศาสนา ประเพณีธรรมะถูกต้อง พอดใจตัวเอง ชื่นใจตัวเอง นั่นแหลกคือสวรรค์ที่แท้จริง ที่นี่และเดียวนี้ ไม่หลอกหลวงพิสูจน์ได้ทุกเมื่อ ไม่ใช่สวรรค์โฆษณาชวนเชื่อ แต่เป็นสวรรค์ที่แท้จริง

นี่เราจะเปิดทางสวรรค์กันบ้าง ก็น่าจะซักชวนกันมาถึงขนาดนี้ แล้วมันก็จะรวมอยู่ในหลักที่ว่า แสดงธรรมให้เพิ่งดงาม ทึ้งเบื้องต้น ทึ้งท่านกลาง และเบื้องปลาย คือสวรรค์ขั้นหนึ่ง ชนิดหนึ่ง เลือกใช้ให้เหมาะสม เมื่อเบื้องต้นก็ได้ท่านกลางก็ได้ เบื้องปลายก็ได้ เพราะมันทำให้ตัวเองมีคุณค่า สูงได้เป็นขั้นๆๆ หลายขั้น ความพอใจก็มีหลายขั้น สอนให้รู้ว่า ทำหน้าที่นั้นคือการปฏิบัติธรรมะ ช่วยให้ตัวเองรอดในทุกความหมาย ในเรื่องทำนาหากิน บริหารชีวิตก็ทำถูกต้อง ในเรื่องปฏิบัติธรรมะ ละกิเลส บรรลุมรรคผลนิพพานก็ทำถูกต้อง เรียก

ว่าหน้าที่ หน้าที่โดยส่วนกัน มันก็ช่วยตัวเองให้รอด แล้วก็ตรงตามพระพุทธประสังค์ คือใช้เป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าได้ด้วย

การปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติธรรมใช่บูชาพระพุทธเจ้าได้ด้วย

เพราะว่าตรงตามพระพุทธประสังค์ เรายังไงก็สามารถทางจิตใจของเพื่อนมนุษย์ ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งของมหาชนส่วนใหญ่ ที่ยังไม่รู้จักความหมาย ของคำว่า ธรรมะให้ดีๆ เถอะ ถ้าเราช่วยให้เขามีธรรมะในลักษณะอย่างนี้ขึ้นมา ได้เมื่อไร ก็เป็นโลกพระศรีอริยเมตไตรยเมื่อนั้น มันก็หมดปัญหา โลกที่หมด ปัญหา แต่นั้นไม่รู้จักระมະ ไม่รู้จักหน้าที่ แล้วยังเกลียดเสียด้วยว่าเห็นอุอก ไม่ไปขโมยดีกว่า ถ้าทำงานมันเหนื่อยขึ้นมา เห็นอุอกขึ้นมา มันจะคิดไปว่าขโมย ดีกว่า ไปเป็นอันธพาลดีกว่า จะมาหนอย่างนี้อยู่ทำไง

ถ้ามันนึกเสียใหม่ให้ถูกต้องว่า โอ้, มันหน้าที่ มันคือธรรมะ จะต้องผ่าน อันนี้ไป โภนาอยู่โครมฯ เป็นการปฏิบัติธรรมตลอดเวลา หรือทำงานหน้าที่อย่าง อื่นก็เหมือนกัน ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่เป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดเวลา โลก นี้ก็เป็นโลกของธรรมะไปหมดทั้งโลก มันก็ไม่มีปัญหา มันก็มีเหลือปัญหาสุดท้าย อยู่ว่า ทำอย่างไรจะมีความรู้ข้อนี้ ก็ช่วยบอกกันสิ ถ้าทำอย่างไรจะปฏิบัติ ได้ ก็มีสติ ฝึกสติ ฝึกสมาธิ ให้รู้ ให้เข้าใจ ให้มีคุณธรรมอันนี้พอที่จะมีสติเมื่อทำ หน้าที่ สติเป็นความตื่น สติเป็นความตื่นอยู่คือไม่หลับด้วยอวิชา เขาที่ฝึกสติให้ ตื่นอยู่ด้วยความรู้อันนี้ มีปัญญาศึกษาเรื่องนี้แล้วก็มีปัญญา แล้วก็มีสติไปเอาก ความรู้เรื่องนี้มาทันเวลาที่จะทำหน้าที่ ก็เลยรักการทำหน้าที่ มีสัมปชัญญะก็คือ

มีปัญญาควบคุมอยู่ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่ สติไปเอาปัญญามาทำเป็นสัมปชัญญะ ควบคุมอยู่ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่ แล้วก็ทำหน้าที่ทุกอย่างด้วยสติ สัมปชัญญะ และสมาริ

แม้แต่จะล้างจาน จะกดบ้าน จะถูบ้าน มันอาจจะทำได้ด้วย สติสัมปชัญญะ ปัญญา สมาริ ส่วนเรื่องอื่นๆ มันตามมาเอง เรื่องขันตี – ความอดทน วิริยะ – ความเพียร มันตามมาเอง ขอแต่ให้มีสติ มีปัญญาถูกต้อง และ กีสติขันเอาปัญญามากับคุณชีวิต ให้ปฏิบัติหน้าที่อยู่อย่างถูกต้อง มันสำเร็จด้วย การมีสติสัมปชัญญะ ปัญญามั่นรวมอยู่ในสัมปชัญญะ เราไม่ต้องออกซื้อบ່อยนัก ก็ได้ ถ้ามีสติไปนำเอาปัญญามา มาเป็นสัมปชัญญะ ควบคุมชีวิตอยู่ให้ทำ หน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ มันก็ถูกต้อง เมื่อถูกต้องก็สำเร็จประโยชน์ แม้จะทำไม่ สำเร็จประโยชน์ก็ควรจะพอใจ ว่าได้ทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว ในบางกรณีมันไม่ สำเร็จตามความมุ่งหมาย ก็ไม่เป็นไร มันเช่นนั้นเอง

ธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีอยู่บทหนึ่งว่า ตถา ตถา ตถาตา มัน เช่นนั้นเอง เช่น ชาวนาจะทำงาน แล้วบางปีไม่ได้ข้าวเลย ไม่มีผล มันก็เช่นนั้นเอง สีห้าปีได้ข้าว ก็เก็บไว้บางสิ ปีไหนทำงานไม่ได้ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนอะไร มันเช่นนั้นเอง

ฉะนั้นการงานที่ผิดพลาดไปไม่ได้ผลตามที่มุ่งหมาย เป็นเช่นนั้นเอง แล้ว ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เมื่อมีปัญญากรุ้จักเก็บหอนรอมริไว้เพื่อแก่ปัญหา เมื่อสำเร็จ ประโยชน์ ก็ควรรวมทรัพย์สมบัติอะไรไว้ สำหรับเป็นทุน สำหรับเป็นหลักทรัพย์

ดำเนินงาน ก็ไม่ต้องเสียใจ แต่ว่ามันมีความผิดพลาดขึ้นมาบ้างในบางกรณี แต่ มันจะมีแต่ลูกท้องเป็นส่วนใหญ่ เก้าเรื่องสิบเรื่องจะผิดสักเรื่อง คือไม่ได้ตามที่ ต้องการมีสักเรื่อง ทั้งที่เราทำถูกแล้ว ปฏิบัติถูกแล้ว มันก็มีเหมือนกันที่ไม่ได้ ผลตามที่ต้องการ นั้นไปเลี้ยงผลทางวัตถุมากเกินไป แต่ถ้าเลี้ยงทางจิตใจ แล้ว ได้ผลทุกเรื่องไม่มีอะไรที่ล้มเหลว ไม่ได้ผลเป็นเงินเป็นทอง มันก็ได้ความรู้ ได้สติปัญญาเป็นความรู้ ซึ่งแ芳กว่าเงินทองเสียอีก ฉะนั้นทุกเรื่อง เป็นผลดีทั้ง นั้น เรียกว่าขอให้มองให้ดีมันจะมีแต่เรื่องได้ไม่มีอะไรเสีย

คำว่าเสียไม่มีแก่ผู้ที่ปฏิบัติธรรม หาเงินได้ก็อย่างนั้น ไม่ได้เงินก็อย่าง นั้น มีแต่ความรู้ ที่จะหัวเราะเยาะในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัยอย่างนี้ มันใกล้พระอรหันต์เต็มที่แล้ว ไม่ต้องยินดียินร้ายอะไร ให้ขึ้นๆ ลง มันขึ้นๆ ลงๆ อยู่ในโลกมันหนึ่งอยแปล่าๆ เป็นอันว่า เราสามารถ ที่จะมีสวรรค์อยู่ทุกอริยาบถ ถ้าเก่งถึงขนาดจะมีสวรรค์อยู่ทุกอริยาบถ คือพอใจ ในการกระทำที่ถูกต้อง มันจะมีผลสำเร็จเป็นเงินเป็นทองหรือไม่ ก็ช่างหัวมัน พอกใจในการกระทำที่ถูกต้องเป็นสวรรค์แล้ว สามารถจะมีสวรรค์อยู่ได้ทุกๆ อริยาบถ ฉะนั้นทุกเรื่องมารวมอยู่ที่คำว่าหน้าที่คำเดียวไม่ต้องแยกเป็นหลายเรื่อง จะศึกษา ยังเรียนอยู่ ก็เป็นหน้าที่ จะปฏิบัติมันก็เป็นหน้าที่ ก็ได้รับผลของการ ปฏิบัติ ก็เป็นผลของหน้าที่ เราเรียนกันแต่เรื่องหน้าที่ให้พ่อ คือเรียนเรื่องธรรมะ ให้พ่อ มีความหมายว่าเป็นหน้าที่

นี้ผมก็ขอถายสิ่งที่เคยศึกษา เคยสังเกต เคยพิสูจน์ มาตลอดเวลา ว่า มันมีอย่างนี้ คือทุกเรื่อง ทุกคำ ทุกปัญหา มันมีความหมายสลับซับซ้อน ซ้อนกัน

กันอยู่ໆหลายໆ ชั้น ลຶກກັນຍຸ່ປັນຫລາຍໆ ชັ້ນ ຂອໃຫ້ທັງໜ້າຕັ້ງຕາ ສຶກສາສັງເກດຕ່ວໄປ ອຢ່າຍຸຕີເອາງ່າຍໆ ວ່າພອແລ້ວ ທຣີ່ມແມ້ແຕ່ວ່າຄູກຕ້ອງແລ້ວ ນີ້ກໍຍ່າເປິ່ງ ຕ້ອງທບທວນ ດູ້ລາຍໆ ແນວ່າຄູກຕ້ອງຈິງໆ ແລ້ວມັນກໍຈະພອແລ້ວ ຕ່ອນເນື່ອໄດ້ປົງປັບປຸງແລ້ວ ເຕີຍມ ຕັ້ງສໍາຮັບຈະປົງປັບປຸງທັນທີຂອງບຸຕຽບຄາຕໃນອນາຄຕ

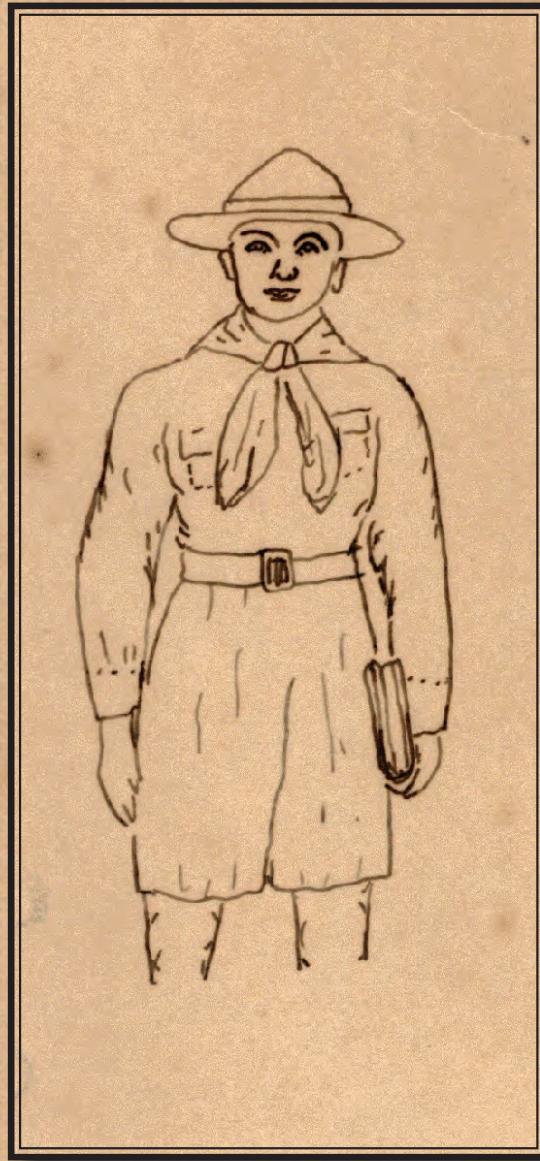
ຄ້າຈະໄທ້ຂຶ້ວຕົນນີ້ມີປະໂຍ່ນນຳກີ່ສຸດ ຈະທຳຕາມພຣະພຸຖຣປະສົງຄໍ ທຳຕາມພຣະພຸຖຣປະສົງຄໍ ທຳຕາມເປັນຜູ້ເປີດເພຍສິ່ງທີ່ລຶກລັບໃຫ້ແລ່ມແຈ້ງແກ່ປະຊາຊນ ແກ່ມ່າຫາຊນ ທີ່ວ່າເໝືອນກັບເປີດຂອງທີ່ປິດ ມາຍຂອງທີ່ຄວ່າ ຈຸດຕະເກີຍງໄວ້ໃຫ້ຄົນເຂາ ໄດ້ເຫັນອະໄຮ່ ທີ່ຄວາມຈະເຫັນ ກີ່ຈະເປັນບຸຕຽບຄາຕໂດຍສົມບູຮົນ

ໃນວັນນີ້ຜົກໄມ່ມີພຸດເຮືອງວ່າໄຮ ພຸດແຕ່ໄດ້ສັງເກດດູວ່າ ຄວາມໝາຍມັນໜ້າ ຜ້ອນລຶກລັບໜ້າໜ້ອນກັນຍຸ່ຫລາຍໆ ชັ້ນ ແມ້ແຕ່ຄວາມໝາຍຂອງຄໍວ່າຮຣມະ ຊຣມະ ເພີ່ງຄໍາເດືຍວ່າ ລຶກລັບໜ້າໜ້ອນກັນຍຸ່ ແລ້ວແຕ່ຈະມອງໃນແກ້ໄໝທຣີ່ຈະມອງໃນໜັ້ນໄໝ ຮະດັບໄໝ

ຂອ້າດີໂປຣດນາໄປພິຈາຮານາ ໃຫ້ມັນຄລ່ອງແຄລ່ວ ທຸກຄວາມໝາຍທຸກໜັ້ນ ແລ້ວ ຈະໄດ້ໃຫ້ເປັນປະໂຍ່ນທັນເວລາທັນທ່ວງທີ່ເຫັນກັດໜີ້ ກາຣປົງປັບປຸງທັນທີ່ຂອງບຸຕຽບຄາຕມັນກໍຈະຈ່າຍໜັ້ນ ມັນຍຸ່ໃນວິສັຍທີ່ທີ່ໄດ້ແນ່ນອນ

ຜມຂອຍຸຕີກາຣບຣາຍໃນວັນນີ້ໄວ້ເພີ່ງເທົ່ານີ້.

ความเติบโต

เอกสารจดหมายเหตุพุทธศาสนา อินทป้อมโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 327.

ธรรมบรรยายเรื่อง แกนของพระธรรม^๔
แก่นักศึกษาและอาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางแสน

เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ผู้อุดคำบรรยาย คุณปิยรัตน์ เศรษฐศิริเพบูลย์
ผู้ตรวจทาน คุณสุภาพร คงเพ็มวงศ์

ແກນຂອງພຣະມຣຣມ

ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์ ทั้งหลาย

อาทิตย์ขอแสดงความยินดีในการมาของท่านทั้งหลายในลักษณะเช่นนี้ ซึ่งเป็นการช่วยกันทำให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์มากขึ้นตามพระพุทธ ประสัค เป็นหน้าที่ของเราที่จะทำให้ธรรมะเป็นประโยชน์แก่โลกตามพระพุทธ ประสัค พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า การเกิดขึ้นในโลกนี้ของตถาคตนั้น จะให้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์ การมีศาสนานี้ หรือธรรมะวินัยของตถาคตอยู่ในโลกนี้ ก็เพื่อประโยชน์เกื์อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้ง เทวดาและมนุษย์ ถึงแม้ว่าเมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้ว บริษัททั้งสี่จะยังสืบธรรมะ วินัยไว้ในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์

ท่านทรงแสดงความหวังไว้ถึง ๓ สถาน ว่าการที่ตภาคตเกิดขึ้นมาในโลกก็ดี การมีศาสนามาสอนขึ้นมาก็ดี การช่วยรักษาคำสอนไว้สืบฯ กันไปก็ดี ล้วนแต่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ความสุขเกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์ เราถัดจะจะสนองพระพุทธประสังค์อันนี้คือทำให้ธรรมวินัยเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์

เทวดาในที่นี้จะหมายถึงเทวดาในสวรรค์ตามใจ แต่ความหมายกว้างขวางทั่วไปของคำว่าเทวดานั้น คือพากคนที่มีรู้จักเห็นใจ ใครเป็นอยู่ได้โดยไม่ต้องรู้จักเห็นใจ สายยดี นักเรียกว่าเทวดา คนที่ยังต้องอาศัยเห็นใจ ยัง Abram เห็นใจต่างน้ำอยู่ หรืออะไรอยู่นี่ก็เรียกว่ามนุษย์ ทั้งเทวดาและมนุษย์ยังต้องการธรรมะ ไม่ใช่ว่าเป็นเทวดาแล้วไม่ต้องการธรรมะ เทวดาก็ยังมีกิเลส เทวดาก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย เมื่อกลับมนุษย์ จะนั้นจึงต้องการธรรมะ ทั้งเทวดาและมนุษย์

เราช่วยกันสืบพระธรรมไว้ในโลกนี้ก็เพื่อให้ทั้งเทวดาและมนุษย์จะได้มีความสุข นั่มันเป็นการสนองพระคุณของพระองค์ เราได้ร่วมมือกันกระทำเพื่อสนองพระคุณของพระองค์ในการทำประโยชน์ให้แก่เทวดาและมนุษย์ อาทมาจึงยินดีในการที่ได้ร่วมมือกันกระทำการอย่างนี้ จึงแสดงความยินดีในการมาของท่านทั้งหลายในลักษณะอย่างนี้ นี้เป็นข้อแรกที่ขอแสดงความรู้สึก

ที่นี้อย่างจะพูดถึงข้อที่ว่า เรามานั่งกันอยู่ที่นี่ในลักษณะอย่างนี้ ซึ่งก็ต้องเรียกว่า นั่งกลางดิน แม้จะนั่งบนเสื่อบางก็เรียกว่า นั่งกลางดิน อันนี้ก็เป็นความ

มุ่งหมายของเราระบุว่า ที่อยากจะให้ท่านทั้งหลายได้นั่งในลักษณะอย่างนี้ ที่เรียกว่า นั่งกลางดิน ที่จริงจะไปบนเจ้าเก้าอีกได้ หรือไปนั่งในห้องประชุมที่มันมีเก้าอีกได้ แต่เห็นว่ามันไม่เข้ารูปกัน มันมีประโยชน์น้อย ขอให้นั่งในลักษณะอย่างนี้ที่เรียกว่า กลางดิน

เพื่อจะเป็นการง่ายแก่การที่เราจะระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน สอนกลางดิน เป็นอยู่กลางดิน แล้วก็นิพพานกลางดิน ถ้าใครยังไม่ทราบ ก็ขอให้ทราบ ถ้าใครทราบอยู่แล้ว ก็ขอให้ทำจิตใจให้เข้าถึงความหมายอันนี้ให้มากขึ้น เอาเมื่อลูบดิน แสดงความพอใจที่ดินว่าเป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า เป็นที่นั่งตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นที่แสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ที่อยู่อาศัยของพระพุทธเจ้า นิพพานคือตายของพระพุทธเจ้า เพื่อจะให้เราสรุปความหมายได้ว่าพระพุทธเจ้าท่านมีชีวิตอยู่กับพื้นดิน เราอยากอยู่ตึก อยากอยู่วิมาน คงจะพบกันยาก เมื่อคนหนึ่งซอบอยู่กลางดินหรืออยู่กลางดิน คนหนึ่งจะไปอยู่บ่นวิมาน นี้มันก็พบกันยาก

ฉะนั้นอย่างน้อยเรามาทำความรู้สึกกันที่นี่ ว่าพระพุทธเจ้าประสูติที่สวนลุมพินีใต้ต้นไม้ที่กลางดิน และเมื่อท่านตรัสรู้ก็นั่งกลางดินที่ริมตึ่งที่โคนต้นไม้ที่เรียกันว่าต้นโพธิ์เดียวนี้ ที่เป็นต้นมะเดื่อ ตระกูลมะเดื่อ แต่พระเหตุที่พระพุทธเจ้าไปตรัสรู้ที่โคนของต้นไม้หนึ่น ต้นไม่นั้นจะถูกเรียกว่าต้นโพธิ์ไปหมดไม่ว่ามันจะเป็นต้นอะไรก่อน ถ้าพระพุทธเจ้าไปนั่งตรัสรู้ใต้ต้นมะม่วง ต้นมะม่วงต้นนั้นก็จะกลายเป็นต้นโพธิ์ โพธิ อย่างนี้เป็นต้น

ที่นี่เมื่อท่านแสดงธรรมตามปกติ ก็พบกันที่ไหนก็ตรงนั้น มักจะเป็นในอุทยาน หรือตามถนน ริมถนนหนทางที่ไหนก็ได้ แต่ต้องรู้ว่าโรงธรรมในวัดของพระพุทธเจ้านั้นก็พื้นดิน ภูมิของพระพุทธเจ้าก็พื้นดิน ไปดูได้ที่ประเทศไทยเดียว ที่ยังมีชาวยุ่งเหยุ่งนี้ จะมีเครื่องเตี้ยๆ เตียงถักเตี้ยๆ นั่น วางอยู่บนพื้นดิน สูงนิดเดียว ตามวินัย ในที่สุดท่านก็นิพพานกลางดินใต้ต้นสาละ ในอุทยานแห่งหนึ่ง เรียกว่าบันพื้นดิน จะปูผ้าลงบนพื้นดิน หรือว่าจะมีเตียงเตี้ยๆ สูงเพียงฝ่ามือว่างก็เรียกว่าพื้นดิน เรียกว่าท่านนิพพานกลางดินอย่างนั้น นี่จะลึกด้วยพุทธฐานสูสติ อันสูงสุดอย่างนี้ แล้วจะระลึกง่ายเมื่อเรามานั่งกันกลางดินในสภาพอย่างนี้

ฉะนั้นการมานั่งพุดกันกลางดินในสภาพอย่างนี้จึงได้เปรียบกว่าการที่จะไปนั่งพุดกันในห้องประชุมอันหรูหรา เว้นเสียแต่มีความจำเป็นอย่างอื่น แล้วเรา ก็ได้นั่งใต้ต้นไม้ด้วย ในแบบเดียวกันกับที่ว่าประสูติใต้ต้นไม้ ตรสรุปใต้ต้นไม้ สอน ใต้ต้นไม้ นิพพานใต้ต้นไม้ ต้นโพธินั้นรู้จักกันอยู่ทั่วไปแล้ว แต่ต้นสาละที่ประสูติ และนิพพานนั้น เรานำมาปลูกไว้เป็นตัวอย่างที่หน้าตึกหลังนั้น ตึกที่เรียกว่าโรง หนัง ไปศึกษา ไปสังเกตดู เรียกว่าต้นสาละที่แท้จริง ที่เอาพันธุ์เมล็ดมาจาก ประเทศไทยเดียว จะเก็บใบไปเป็นที่ระลึกสักใบหนึ่งก็ได้ ว่าเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้า ท่านประสูติ หรือว่าเป็นที่ระลึกในการมาส่วนโโมกข์ก็ได้ นี้ขอแสดงความรู้สึกที่ เป็นเจตนาในการที่เราจะนั่งพุดกันกลางดิน

ที่นี้สำหรับคำว่า สวนโมกข์ คำนี้แปลว่า เกลี้ยง ถ้าเป็นศัพท์ชาวบ้าน แปลว่าเกลี้ยง ไม่มีอะไรเกาะ จับ แปดเปื้อน ถ้าเป็นภาษาธรรมก็แปลว่าหลุด พ้นไป หลุดพ้นไป คือไม่มีอะไรจับเอาไว้ได้ คำว่า โมกข์ แปลว่า เกลี้ยง เป็นภาษา

ชาวบ้านชาวเมือง ก็เพื่อให้เกลี่ยงจากกิเลส สะอาดจากกิเลส เกลี่ยงจากความทุกข์ คือไม่มีความทุกข์ ให้จิตใจมั่นเกลี่ยง เมื่อจดไว้ตามธรรมชาติอย่างนี้ จิตใจมั่นเกลี่ยงง่าย พอเข้ามาในสถานที่เช่นนี้ จิตใจมั่นเกลี่ยงไปเอง เพราะว่ามั่นไม่มีอะไรที่จะเข้าไปปะรุงแต่งจิตใจให้ยุ่ง ไม่เหมือนกับเข้าไปในร้านค้า หรือในที่ที่มั่น มีอะไรยั่วให้จิตใจมั่นยุ่ง เรามาในที่ธรรมชาติอย่างนี้มั่นเกลี่ยง โดยธรรมชาติมั่น แวดล้อมให้จิตใจมั่นเกลี่ยง คือให้มั่นหยุดปะรุงแต่ง

ฉะนั้นเรามีจิตใจเกลี่ยงได้โดยง่าย จะรู้สึกว่าสหายใจไปแบบหนึ่งที่เดียว พอเข้าไปในที่อย่างนี้จิตใจมั่นเกลี่ยง เพราะสิ่งทั้งปวงนี้มั่นไม่ปะรุงแต่งให้จิตใจเกิดความรู้สึกว่ามีอะไรที่เป็นตัวภูหรือเป็นของภู เมื่อไม่มีความรู้สึกเป็นตัวภูของภูอยู่ในใจ ใจมั่นก็เกลี่ยง เราก็รู้สึกสหาย เยือกเย็น หยุด เกลี่ยง เรียกว่า เกลี่ยง

ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายศึกษาความเกลี่ยงแห่งจิตใจจากภายในความรู้สึกของตนเองให้ได้ด้วย ให้รู้ว่าความเกลี่ยงแห่งจิตใจเมื่อกิเลสมิ่งรบกวนนั้น มั่นเป็นอย่างไร แล้วขอให้เก็บความรู้สึกนี้ไว้ในความจำ เอาติดไปด้วย ถ้าไปกรุงเทพฯ และจิตมั่นยุ่งขึ้นมา ก็นึกถึงความที่จิตมั่นเกลี่ยงเมื่อนั่งอยู่ที่ตรงนี้ มั่นจะช่วยได้มาก มั่นจะมีประโยชน์ พยายามซึมรสของความเกลี่ยงแห่งจิตใจ คือรสของพระธรรม ให้รู้สึกไว้ให้ดี ให้ชิน ให้รู้สึกจริงๆ จะได้จำไว้แม่นยำ ว่าความเกลี่ยงนั้นมันเป็นอย่างไร จะได้จำเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์เมื่อกลับไปในสถานที่ที่ทำให้จิตใจมั่นวุ่น มั่นปะรุงแต่ง มั่นยุ่งเหยิง มั่นไม่เกลี่ยง

คำว่าเกลี้ยงนี้ เป็นภาษาธรรมสูงสุดก็แปลว่าหลุดพ้น ก็คือนิพพาน นั่นเอง จิตที่เกลี้ยงจากสิ่งปวงแต่งนั้นถึงจะบรรลุนิพพานได้ จะนั้นขอให้พอยู่ จิตที่จะเกลี้ยงจากกิเลส เกลี้ยงจากความทุกข์แล้วก็เป็นนิพพาน ที่มาส่วนมากก็เป็นโอกาสจะได้ศึกษาธรรมชาติภายนอก เช่น พื้นที่ต้นไม้ต้นไม้ที่มีมันไม่ชวนให้เกิดการปูรุ่งแต่ง นี้เรียกว่าศึกษาธรรมชาติภายนอก แล้วก็ยังศึกษาธรรมชาติภายนในคือจิตใจของเรารอ ทำความรู้สึกแก่จิตใจของเราเองว่าเป็นอย่างไร นี้เรียก ศึกษาธรรมชาติภายนใน

ศึกษาธรรมจากธรรมชาติจะรู้จริงว่าศึกษาจากหนังสือ หรือแม้กระทั่ง คำสอน หนังสือหรือคำสอนมันก็เป็นการช่วยให้รู้จักศึกษาจากภายนใน ฟังแล้ว เอาไปปฏิบัติ การปฏิบัตินั่นมันเป็นการศึกษาจากภายนใน เดียวనี่ธรรมชาติช่วยได้มาก ให้ศึกษาทั้งจากภายนอกและภายนใน ว่าธรรมชาติอันสงบนั่นมันเป็นอย่างไร และมันแวดล้อมจิตใจของเราให้เป็นอย่างไร เรารู้สึกต่อจิตใจของเราในภายนว่าเป็นอย่างไร นี่จะทำให้ศึกษาธรรมชาติได้ดี

ท่านอย่าได้ประหาดใจถ้าอตามจะพูดว่าธรรมชาติสอนดีกว่าคนสอน พระพุทธเจ้าท่าน พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงมุ่งหมายอย่างนี้ คือให้รู้เอง เห็นเอง สั่นทีภูมิใจ ก็คือธรรมชาติสอน ที่คนสอน ได้ยินได้ฟังนี้ได้อะไรนีมันก็ยังไม่เท่ากับว่าธรรมชาติมันสอน คือสัมผัสธรรมชาติภายนอกภายนในเกิดความรู้อะไรขึ้นมา อย่างนี้เรียกว่าธรรมชาติสอน ธรรมชาติสอนนี้สอนได้มาก สอนได้ลึก สอนได้จริง สอนได้แจ่มแจ้งซัดเจนยิ่งกว่าคนด้วยกันสอน ถ้าจะฟังหรือ

จะอ่านที่คนด้วยกันสอนก็เพื่อไปทำเสียใหม่ ให้เปลี่ยนเป็นธรรมชาติสอน สอนด้วยความรู้สึกที่เกิดขึ้น แล้วก็ชิมความรู้สึกที่เกิดขึ้น

ถ้าอ่านภาษาบาลีเขารู้กว่า เสวยความสุขด้วยนามกาย ความรู้หรือการศึกษาในพระพุทธศาสนาที่ท่านแบ่งไว้เป็นสามชั้นตอน ชั้อที่หนึ่ง ได้ยิน ได้ฟัง ได้เล่า ได้เรียน เมื่อตนที่เรียนฯ กันอยู่นี้เรียกว่า สุต เป็นความรู้เพียงชั้นนี้เท่านั้น ไม่มากมายอะไร ที่นี้ชั้นต่อไป ไปคิด ไปนึก ไปพิจารณาครั้ครวญด้วยปัญญา รู้ลึกเข้าไปอีก เข้าใจมากเข้าไปอีก ตอนนี้ท่านเรียกว่าแหงตลอดด้วยปัญญา เป็นการแหงตลอดด้วยปัญญา ที่นี่เมื่อได้ผ่านไปได้ประพฤติหรือได้สำเร็จในความรู้สึ้งขั้นสุดท้าย จะได้ชิมรสของพระธรรมแท้ ในความรู้สึกนั้น ตอนนี้ท่านเรียกว่า เสวยสุขด้วยนามกาย นามกายคือฝ่ายจิตใจ เสวยสุขที่เกิดจากธรรมะนั้นด้วยจิตใจคือด้วยนามกาย ตอนสุดท้ายเรียกว่าเสวยสุขด้วยนามกาย อันนี้จะไม่ได้ต่อเมื่อปฏิบัติธรรมสำเร็จ เป็นความรู้ขั้นสุดท้าย มืออยู่เป็นขั้นสุดท้าย

หนึ่ง รู้อย่างศึกษาทั่วไป ส่อง แหงตลอดด้วยปัญญา สาม เสวยสุขด้วยนามกาย ฉะนั้นถ้าใครไม่ได้เสวยรสแห่งพระธรรมด้วยนามกายยังไม่เรียกว่ารู้ธรรมะถึงที่สุด ขอให้อาไปแหงตลอดด้วยปัญญาและปฏิบัติ แม้ในภายในไม่ใช่ปฏิบัติกายนอก คือไม่ต้องทำท่าทาง ไม่ต้องอะไร ให้มันแจ่มแจ้ง ให้จิตมันทำลายกิเลสในภายในของมันเอง แล้วก็มีเสวยสุขด้วยนามกายเป็นแน่นอน นี้ก็จำไปด้วยເຄວ່າເດືອນນີ້ເຮົາເພີຍແຕ່ໄດ້ຍິນໄດ້ຟັງ หรืออาจຈະແກງตลอดด้วยปัญญาໄດ້ບ້າງ หรืออาจจะเสวยสุขด้วยนามกายໄດ້ບ້າງໂດຍອ້ຳ ເຊັ່ນມັນວ່າງໄປຈາກກາປຽງແຕ່ ແຕ່ຍັງໄມ່ສມບູຣນ໌ ຕ້ອງເຂົາໄປປັບປຸງໃຫ້ເຕີມທີ່ ແລ້ວ

ให้ได้เสวยความสุขด้วยจิตใจโดยตรงให้เต็มที่ เสวยสุขด้วยนามกาย และจะได้เตรียมตัวให้มันเป็นขันตอน ให้สำเร็จได้ทุกขันตอนก็แล้วกัน นี่ก็ออกให้เป็นทางสังเกตจะได้เตรียมตัวให้เหมาะสม หรือว่าจะได้ปฏิบัติต่อเต้าไปอย่างมีผล

เอาล่ะ, ที่นี่ก็จะพูดถึงตัวธรรมะ ซึ่งเป็นการแสดงธรรม หรือปัญญาธรรมตามความประสังค์ของท่านทั้งหลายต่อไป ในหมายกำหนดการนั้นเห็นเขียนไว้ว่าให้กล่าวโดยหัวข้อว่า แก่นพุทธศาสนา ในการบรรยายครั้งแรกนี้ อัตมาต้องขอเปลี่ยน เพราะว่าคำบรรยายชื่อแก่นพุทธศาสนา นั้น เคยบรรยายแล้ว แล้วเขาก็พิมพ์หนังสือเผยแพร่หลายแล้ว แล้วก็ชื่อนั้นด้วย ชื่อแก่นพุทธศาสนา มันมีเป็นหนังสืออยู่เล่มหนึ่งแล้ว

ถ้าวันนี้จะอธิบายโดยหัวข้อว่าแก่นพุทธศาสนา อีกแล้วมันไปเกิดพิมพ์เข้ามัน ก็จะมีชื่อเหมือนกัน มันจะยุ่ง นี่เรา ก็ป้องกันการยุ่งนี้เสียโดยไม่ใช้หัวข้อว่า แก่นพุทธศาสนา แต่จะใช้คำว่าคล้ายๆ กัน ว่าจะพูดเรื่อง แกนของพระธรรม ขอให้สนใจคำว่าแกนของพระธรรม มันมีคำว่าคล้ายกันอยู่ แก่นกับแกน แก่นนั้นเป็นสาระ เป็นของแท้ให้ทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคงเรียกว่าแก่น เมื่อกับแก่นไม่อย่างนี้ แก่นพระธรรมก็เป็นอย่างหนึ่ง

ที่นี่ แกน หมายความว่าแกนกลาง แกนที่จะทำให้ประสานกันอยู่ได้ เป็นแกน แกนของพระธรรม เกือบคล้ายกัน ใช้แทนกันก็ได้ แก่นกับแกน แต่ว่าแกนนี้มันเป็นความหมายหนึ่ง เป็นแกน เป็นที่ทาง เป็นที่ตั้ง เป็นที่อาศัย อย่างนี้ เมื่อกับโครง โครงร่างข้างในที่จะมีเนื้อหนังหุ้มห่ออยู่ข้างนอก เราจะลังจะพูดถึงพระธรรม มีแกนอย่างไร ก็จะพูดถึงคำว่าพระธรรมกันเสียก่อน

ธัมมะเป็นภาษาบาลี พระธรรมเป็นภาษาไทย นี่เป็นคำที่พิเศษตรงที่ว่า ไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้ ต้องคงไว้ตามภาษาเดิมคือภาษาอินเดีย เช่น พระธรรมนี้เราเก็บไม่แปล เราเอามาใช้ชื่อว่าพระธรรมในภาษาไทย พระธรรมก็กลับเป็นภาษาไทยไปแล้ว พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี่ไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่น แปลก็ได้ แต่มันไม่ถูก มันไม่ครบตามความหมาย เพราะความหมายมันมากเกินไป เดียวจะรู้ได่อง่าว่าทำไม่มันจึงแปลไม่ได้

ครั้งแรกพากฝรั่งเข้ามาดี เขาจะแปลคำว่าพระธรรมนี้เป็นภาษาอังกฤษ เขายังแปล เอาคำนี้แปลออกมามันก็ไม่หมด แปลออกมารอึกคำมันก็ไม่หมด ได้ยินว่าแปลเป็นภาษาอังกฤษตั้งสามสิบกว่าคำแล้วมันก็ไม่หมดความหมายของพระธรรม ฝรั่งเล่ายอมแพ้ รับເວາคำว่าธรรม พระธรรมนี้เข้าไปไว้เป็นคำอังกฤษในปทานุกรมอังกฤษไปเลย แต่เมื่อยาไปใช้รูปศพที่เป็นสันสกฤต

ฉะนั้นถ้าเราไปคุยกัน Narīของฝรั่ง คำว่าธรรมนี้มันจะเป็นรูปสันสกฤต ว่าธรรม ธรรมนี้สันสกฤต เป็นนามแปลว่าธรรมะ เป็นคุณศพที่ว่า ธรรมิก ถ้าเป็นบาลีก็ อัมมะ อัมมิกะ ไทยเรานี้ใช้บาลี ฉะนั้นเรามีคำว่าธรรมะ ธรรมมิก ฝรั่งเข้าไปนิยมสันสกฤต เขาใช้รูปศพที่สันสกฤต คำว่าธรรมะ ธรรม หรือธรรมมิก นี้ก็อยู่ในปทานุกรมอังกฤษแล้ว มันจะแปลออกเป็นเพียงความหมาย คำใดคำหนึ่งในภาษาอังกฤษนั้นมันไม่พอ เดียวจะรู้ว่าทำไม่มันจึงไม่พอ

ที่นี่ธรรมนี้ ฉะนั้นก็แทนคำว่าศาสนา ก็ได้ แทนคำว่าพระศาสนา ก็ได้ ระบบพระศาสนา เรียกว่าธรรม ก็ได้ ในอินเดียโบราณนั้น เขาใช้คำว่าธรรมะ

เมื่อเราเดียวนี้ใช้คำว่าศาสนา ในอินเดียสมัยโบราณเข้าใช้คำพูดว่าธรรมะ ท่านถือธรรมะอะไร ท่านชอบใจธรรมะอะไร ก็เหมือนกับพากเราเดียวนี้ก็พูดว่าถือศาสนาอะไร ขอบศาสนาอะไร ระบบธรรมะเป็นที่ต้องการของมนุษย์สำหรับจะใช้เพื่อดับความทุกข์ ธรรมะมีความหมายมาก แต่ความหมายสำคัญมันก็คือดับทุกข์ ในฐานะที่ท่านทั้งหลายเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ท่านก็ต้องรู้ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ในฐานะที่ท่านทั้งหลายเป็นครู ท่านก็ต้องรู้ธรรมะสำหรับความเป็นครู

ฉะนั้นคำว่า ครู ครูนี้แปลว่า ผู้เปิดประตูให้สัตว์อุกมาเลี้ยจากคอกห้าง แห่งความทุกข์คือกิเลส ในเมืองไทยเราแปลคำว่าครูว่า ผู้ท่านก ผู้มีบุญคุณหนัก แต่ภาษาอินเดียนี้ ผู้รู้ภาษาเข้ากกว่ามันแปลว่าเปิดประตู ถ้าเปิดประตูแห่งจิตใจ จิตใจถูกขังอยู่ในคอกของอวิชา ในเล้ามีเดหม៉นสกปรกหากความสุขไม่ได้อยู่ในคอกอวิชา ที่นี่ครู ครูนี้เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ ให้วิญญาณอุกมาเลี้ยจากคอกแห่งอวิชา มาสู่แสงสว่างมีอากาศสะอาดสบาย

ปทานุกรมธรรมดายาจะแปลคำว่าครูว่า “ผู้นำในทางวิญญาณ” ปทานุกรมธรรมดายาในประเทศอินเดียจะแปลคำว่าครูนี้ว่า *Spiritual Guide* เป็นมัคคุเทศก์ในทางวิญญาณ แต่ความหมายเดียวกับคำว่าเปิดประตู เปิดประตูทางวิญญาณ ก็อกมาฯ นำอุกมาเลี้ยจากคอก จากเล้า อันมีด อันเหม็น อันสกปรก น้ำหน้าที่ของครู เปิดประตูดวงวิญญาณให้สัตว์อุกมาเลี้ยจากคอก ที่กักขัง ฉะนั้นท่านจะต้องรู้ธรรมะสำหรับเปิดประตูคอกให้สัตว์อุกมาเลี้ยจากคอกอวิชาอีกส่วนหนึ่งด้วย

ธรรมะในฐานะที่เราเป็นมนุษย์ก็มีอยู่อย่างหนึ่ง ช่วยตัวเอง ธรรมะในฐานะที่เป็นครูก็มีอยู่อย่างหนึ่งที่จะช่วยผู้อื่น เราเกิดมาเมื่อน้ำที่ต้องรักถึงสอง ธรรมะ ช่วยตัวเองและช่วยผู้อื่น และธรรมะนั้นแหลก มันจะช่วยทั้งตัวเองและช่วยผู้อื่น เดียวเราจะเข้าใจได้ แต่มีข้อปลีกย่อย หรือวิธีการที่แตกต่างกันบ้าง ทำไมท่านมีความรู้แล้วท่านยังสอนไม่ได้ ท่านต้องไปเรียนวิชาครู ไปสอบวิชาครู อีกส่วนหนึ่งจะสอนได้ เพราะมีแต่ความรู้ มันก็รู้ แต่ว่าไม่รู้วิธีเปิดประตูเพื่อแจกจ่ายผู้อื่นมันก็ไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นเราจะต้องเรียนอีกส่วนหนึ่งคือว่ารู้จักเปิดประตู

ฉะนั้นท่านทั้งหลายจะตั้งใจสนใจที่จะศึกษาธรรมะ ทั้งสองสถาน คือในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ก็ให้เป็นมนุษย์ให้ได้โดยสมบูรณ์ และในฐานะที่เป็นครู ก็ให้สามารถทำหน้าที่ของครูเป็นอย่างน้อยแล้ว ส่องอย่างแล้ว

ที่นี้ถ้าท่านมีหน้าที่พิเศษอย่างอื่นอีก ก็ต้องไปหาอาชีว หาเพิ่มเติมเพื่อทำหน้าที่พิเศษนั้นอีกต่างหาก เช่น เป็นบิวดารดา เป็นบุตร เป็นอธิ达 เป็นอะไร ก็สุดแท้ แต่ก็หารณะสำหรับความเป็นอย่างนั้นไว้ก็ต่างหากให้มันเพียงพอ แต่เดียว呢 รวมองเห็นเฉพาะหน้านี้ว่ามันมีสักสองหน้าที่ใหญ่ๆ คือเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง เป็นครูที่ถูกต้อง ก็คงจะพ้นจากข้อครหา

ที่นี้จะพูดถึงธรรมะในความหมายที่กว้างที่สุดก่อน ที่ว่าจะเป็นแกนได้อย่างไร ธรรมะเป็นภาษาบาลีมีความหมายแยกกันเป็น ๔ ความหมาย ความหมายที่หนึ่ง ธรรมะในฐานะที่เป็นธรรมชาติ ความหมายที่สอง ธรรมะในฐานะ

ที่เป็นกฎของธรรมชาติ ความหมายที่สาม ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ความหมายที่สี่ ธรรมะในฐานะที่เป็นผลอันเกิดมาจากการที่ถ้าท่านเข้าใจความหมายสี่อย่างนี้แล้วต่อไปจะสะดวกที่สุด จะง่ายที่สุดในการที่จะศึกษาธรรมะให้รู้แจ่มแจ้ง แต่ก่อน และสมบูรณ์ ถ้าท่านจะไม่ให้เสียเวลาเปล่า แล้วก็ช่วยจำไว้ให้ดี ว่าความหมายสี่ความหมายนี้จะช่วยให้ท่านศึกษาธรรมะในอนาคตได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง แต่ก่อน สมบูรณ์ ธรรมะ แปลว่าธรรมชาติ ถ้าแปลโดยตัวเดียว ธรรมะนี้แปลว่าธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าตรัสสูตรธรรมะ นั่นคือตรัสสูรเรื่องของธรรมชาติ ท่านตรัสสูรในสี่ความหมาย ตัวธรรมชาติเองด้วย ตัวกฎของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ทั้งหลายด้วย ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติตัวด้วย ที่ว่าชาวอินเดียเขาแปลคำธรรมะว่าแปลว่าหน้าที่ก็หมายถึงความหมายที่สามนี้ แล้วผลที่ได้รับจากการปฏิบัติถูกต้องตามกฎของธรรมชาติตัวด้วย นี่สี่ความหมาย หนึ่งตัวธรรมชาติ ส่อง ตัวกฎธรรมชาติ สามตัวหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ สี่ผลจากหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ จัดได้เป็นสี่ประเภทอย่างนี้ แต่อาจจะแจกรายละเอียดออกไปมากมายแล้ว ไม่สิ้นสุด

เอ้า, ตรงนี้ก็ลองคิดดู ขอพูดเตือนสักทีว่า มันมีความหมายกว้างๆ ถึงสี่อย่างนี้ สี่ความหมายนี้ แล้วจะเอาคำแปลในภาษาอังกฤษคำไหน มาใช้แปลคำว่าธรรมะให้ได้ความหมายครบถ้วนสี่ประการนี้ มันก็ไม่มี ก็ต้องยอมแพ้ ก็ต้องใช้คำว่าธรรมะ คำเก่า คำเดิมไปตามเดิม แล้วก็รู้จักแยกแยะความหมายของคำว่าธรรมะ หรือธรรมะ หรือพระธรรมเป็นสี่ความหมาย พระพุทธเจ้าตรัสสูตรธรรมะ

พระธรรมเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องของธรรมะสี่ความหมายนั่นเอง

ถ้าบอกแต่ว่าเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ไม่รู้ว่าสอนอะไร ถ้าเรารeson ธรรมะ สอนธรรมชาติสี่ความหมาย เราจะได้ ความหมายที่หนึ่ง ตัวธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติตามปกติ ตัวธรรมชาติทั้งหลายนี้ ที่มีรูปก็มี ไม่มีรูปก็มี มีการปรุงแต่งก็มี ไม่มีการปรุงแต่งก็มี ที่อยู่ในตัวเรา ก็มี อยู่นอกตัวเรา ก็มี อยู่ทั่วไปในจักรวาล ก็มี ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมชาติ นับตั้งแต่ที่ว่าง บรรยากาศ ดวงดาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ อะไรต่างๆ กระหั้งโลก ในโลกนี้มีอะไรฯ อย่างที่มี รวมทั้งพวกราที่นั่งอยู่ที่นี่ ทั้งหมดนี้เรียกว่าธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นธรรมชาติที่เป็นข้างนอกตัวเรา มันไม่ค่อยเกี่ยวกับเรา ที่มันเกี่ยวกับเราคือในตัวเรา เพราะว่าความทุกข์ ความสุข มันจะเกิดในตัวเรา

ฉะนั้นเรารู้จักรธรรมชาติในตัวเราเสียให้มากให้เต็มที่ ธรรมชาติในตัวเราที่เป็นรูปธรรมคือร่างกาย นี้ฝ่ายวัตถุ ที่เป็นนามธรรมก็คือจิตใจ รู้สึกคิดนึกอะไรได้นั่นแหละคือ นามธรรม เรียกว่าทั้งรูปและทั้งนามก็เป็นธรรมชาติ ประกอบขึ้นเป็นคนเราคนหนึ่งๆ นี้ก็เรียกว่าธรรมชาติ เป็นกายเปลว่าหมู่ หมู่ แห่งธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบกันเข้าเป็นผล ขน เล็บ ฟัน หนัง ส่วนต่างๆ รวมกันเป็นร่างกายหนึ่งร่าง นี่เรียกว่าธรรมชาติ ดูตัวธรรมชาติที่ถาวรในที่ เป็นตัวเรารอย่างนี้ให้ดีๆ นี่เรียกว่ารู้ธรรมะที่เป็นธรรมชาติ ในความหมายว่าเป็นธรรมชาติ

ที่นี่ความหมายที่สอง ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ตั้งต้นมาตั้งแต่ ห้องพ้าทั้งสิ้น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ดวงอะไรทั้งหลาย โลกนี้ด้วย ล้วนแต่มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ แม้แต่ดวงอาทิตย์นั้นก็มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ มันไม่พ้นจากอำนาจจากกฎของธรรมชาติไปได้ จะมาเป็นดวงดาวอะไร อะไร ก็ต้อง มันก็ยังอยู่ใต้กฎของธรรมชาติ ฉะนั้นในจักรวาลถึงจะมีอยู่กี่จักรวาลก็ตาม ล้วนแต่ว่าอยู่ใต้กฎของธรรมชาติ จักรวาลของเรามีพระอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง มีดาวบริวารมากมาย จักรวาลนี้ก็อยู่ใต้กฎของธรรมชาติ จักรวาลอื่นก็ร้อย กี่พัน กี่หมื่นจักรวาลก็ล้วนแต่อยู่ใต้กฎของธรรมชาติ

เมื่อรู้จักคำว่ากฎของธรรมชาติมั่นคงคุณสิ่งทั้งปวงอยู่ สิ่งทั้งปวงมีเหตุ มีปัจจัย แล้วสิ่งทั้งปวงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย มีความเป็นอนิจัง ทุกขั้ง อนัตตา มีความเป็นตณาตตา คือความเป็นอย่างนั้น นี่เรียกว่ากฎของธรรมชาติ ถ้ามนุษย์รู้ก็จะแก้ปัญหาได้มาก ถ้าเราเรื่องกฎของธรรมชาติแล้วจะแก้ปัญหาได้มาก จะสร้างสรรค์อะไรได้มาก ที่เราพัฒนาสร้างสรรค์อะไรต่างๆ ได้ กระทั้งมีيانพาหนะไปดวงจันทร์ไปอะไรได้ นี้ก็เพราะว่าเรื่องกฎของธรรมชาติ ถ้าไม่อย่างนั้นไปไม่ได้ ทำไม่ได้ แต่นั้นมันเป็นเรื่องภายนอกไปดวงจันทร์ได้ไม่เวิเศษอะไร ตับทุกข์ไม่ได้ ฉะนั้นรู้กฎธรรมชาติในภายในตัว เรา กันดีกว่า ที่มันจะดับทุกข์ได้ ในตัวเรามีกฎธรรมชาติอย่างไร เราจะต้องเกิดต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตายอย่างไร รู้กฎธรรมชาตินี้ดีกว่า จะแก้ปัญหาได้ จะทำให้ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีความหมายอะไร ไม่มีอะไรที่จะบ่ำยั่วใจเรา ก็ติด แก่ เจ็บ ตาย ไป เช่นนั้นเอง ตามกฎของธรรมชาติ เราไม่เป็นทุกข์

ถ้าเราจะแบ่งตัวเราเป็นผู้ ขน เล็บ พื้นหนัง ๓๒ อย่างนี้ แต่ละอย่างก็ มีกฎของธรรมชาติสิงอยู่ ที่จิตใจของเรา รู้สึกคิดนึกของเราก็มีกฎของธรรมชาติ สิงอยู่ ควบคุมอยู่ ต้องคิด ต้องนึกอะไรไปตามกฎของธรรมชาติ เมื่อร่างกายกับ จิตใจรวมกันเข้า ประพฤติจะทำอะไร มันก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ถ้าดูให้ ดีว่าทุกๆ เซลล์ที่ประกอบกันเข้าเป็นร่างกายเราก็มีกฎของธรรมชาติกำกับอยู่ทุก เซลล์ ถ้าเราจะขึ้นแบ่งมันออกเป็นอนุ เป็นปรมาณู ทุกๆ ปรมาณูก็มีกฎของ ธรรมชาติควบคุมอยู่ ในทุกๆ ปรมาณูที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของเรา

ฉะนั้นรู้ รู้จักลิ่งที่เรียกว่ากฎของธรรมชาติให้ดีๆ รู้ในภายใต้มาก รู้ ภายนอกมันไม่สู้ที่รู้ในภายใต้ เราจะรู้ได้เข้าใจ จะได้ปรับปรุงร่างกายและจิตใจ ให้หมดปัญหา คือไม่ต้องเป็นทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตใจ ปรับปรุงจิตใจกัน เสียใหม่ไม่ให้เกิดความทุกข์ได้ ถ้าปล่อยไปตามเดิม มันเกิดความทุกข์ไปตาม ธรรมชาติเดิม ถ้าเรารู้จักปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ มันก็รู้จักใช้ธรรมชาติอีกอันหนึ่ง มาควบคุมแก้ไข ไม่ให้เป็นทุกข์ได้ คือเราจะดำเนินจิตใจไว้ได้ในลักษณะที่จะไม่เกิด ความทุกข์ นี่คือตัวธรรมะ รู้กฎของธรรมชาติ ความหมายที่สองคือกฎของ ธรรมชาติ เรียกว่า ธรรมะ

ที่นี่ความหมายที่สาม คือหน้าที่ หน้าที่ duty หน้าที่ มีตัวธรรมชาติ มี ตัวกฎของธรรมชาติประกอบกันขึ้นเป็นอธิบดี สิ่งที่มีอธิบดีทั้งหลายก็เลยต้องมีหน้าที่ ตามกฎของธรรมชาติ เพราะชีวิตมันเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ มันจึงมีหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ ดังนั้นสิ่งที่มีอธิบดีทั้งหลายต้องมีหน้าที่ให้

ถูกตามกฎหมายของธรรมชาติ เช่น ต้นไม้มีชีวิต ต้นไม้ก็ทำหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ จึงจะรอดอยู่ได้ สัตว์เดร็ชนาน ก็ต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ จึงจะรอดอยู่ได้ คนเรา ก็ต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ จึงจะรอดอยู่ได้

ที่นี่มนุษย์เราไม่ได้ต้องการแต่เพียงว่ารอดอยู่ได้ เราต้องการให้ดีกว่านั้น ต้องอาศัยกฎของธรรมชาติ ความรู้ของธรรมชาติ ทำหน้าที่ให้ดีไปกว่านั้น ให้เป็นมนุษย์ที่ดีไปกว่านั้น สูงสุดขึ้นไปจนกว่าจะถึงนิพพาน

ฉะนั้นการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุนิพพานก็เป็นหน้าที่ของมนุษย์ในระดับสูงสุด นี่เรียกว่าหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ ผู้ใดทำหน้าที่คือผู้นั้นปฏิบัติธรรมะ เป็นครูทำหน้าที่ของครู คนนั้นปฏิบัติธรรมะ เมื่อถือชอล์กอยู่หน้ากระดาษดำ ไม่ต้องไปวัดไปว่าที่ไหนก็ได้ ทุกคนแต่ละคนทำหน้าที่ของตนอยู่ที่ไหนก็มีการปฏิบัติธรรมะทันนั้น

เมื่อชาวนาจับผ่านไถนาอยู่กางนาเข้าปฏิบัติธรรมะของเขาในฐานะที่เป็นชาวนา กรรมกรถือสามล้ออยู่ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะของกรรมกร ล้างท่อถนนอยู่ก็ปฏิบัติธรรมะในฐานะเป็นคนล้างท่อถนน เจวเรือจ้าง ถือสามล้อ ทุกอย่าง เมื่อเขาทำหน้าที่ของเขารี้ยกว่าปฏิบัติธรรมะ แล้วเขาก็จะพอใจ แล้วเขาก็จะเป็นสุข ไม่ทึงชอล์กเร็วๆ แล้วไปหาอบ อบ นวด เมื่อถือชอล์กอยู่หน้ากระดานดำเนินนั้นแหลกเป็นความสุข เพราะปฏิบัติธรรมะ พอดี ยินดี ว่าได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ปีติเกิดขึ้นในหน้าที่ก็มีความสุขอยู่ที่ตรงนั้น นั่นเป็นความสุจริง ตามกฎของธรรมะ

ถ้าไปหาความสุขที่สถานอาบ อบ นวด นั่นเป็นความสุขหลอกหลวง สุขเพาให้ร้อน สุขเพาให้สุก เป็นสุขหลอกหลวง สุขความสุขที่เกิดอยู่เมื่อทำหน้าที่พ่อใจในหน้าที่ ยกมือไหว้ตัวเองว่าได้ทำหน้าที่นี้เป็นสุขจริง สุขจริงไม่ต้องใช้เงินซื้อ สุขหลอกหลวงต้องซื้อด้วยเงินแพงๆ เงินเดือนไม่พอใช้ต้องครอร์รัปชั่น เป็นครูต้องขายข้อสอบ ต้องครอร์รัปชั่น เพราะเงินเดือนไม่พอใช้

ฉะนั้นขอให้รู้สึกว่าธรรมะนี้มันสำคัญอยู่ ถ้าปฏิบัติตามนั้นแล้วมันก็มีความสุขมันไม่ได้ดีหรือร้อน มันให้ความสุขชนิดที่ไม่ต้องซื้อด้วยเงิน พอกล่าวได้ปฏิบัติธรรมะอยู่ ยกมือไหว้ตัวเองได้ก็มีความสุข ท่านที่เป็นครูควรสังวรไว้ให้ดี เพราะนอกจากเป็นมนุษย์คนหนึ่งแล้ว ท่านเป็นครูเมื่อได้ทำหน้าที่ของครูแล้วก็ควรจะยกมือไหว้ตัวเองได้ คือปิติ ปราโมทย์และเป็นสุขอยู่ที่นั่น

สรุปความว่า หน้าที่นี้คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ เมื่อทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรมะ ประพฤติธรรมะ แล้วเราจะพ่อใจ ว่าได้ประพฤติธรรมะ เรา ก็มีความสุข ก็เลยสุขอยู่ที่ตรงนั้นเอง ไม่ต้องลำบากไปถึงไหน ไม่ต้องจ่ายเงิน ไม่ต้องทำอะไรมากลายๆ อาย่างที่เป็นความยุ่งยาก ทำหน้าที่แล้วก็มีความสุข ทุกคนต้องทำหน้าที่ ต้นไม้ก็ต้องทำหน้าที่ ดูศึกษาเรื่องพฤกษาติดๆ ก็ได้ มันทำหน้าที่อะไรบ้าง สัตว์เดรัจฉานก็ทำหน้าที่ มนุษย์ก็ทำหน้าที่ แต่ว่าหน้าที่ของมนุษย์มันกว้างขวางกว่าสัตว์เดรัจฉาน เพราะเราต้องศึกษามาก ทำหน้าที่ช่วยตัวเอง ทำหน้าที่ช่วยผู้อื่นให้ไปถึงจุดหมายปลายทางสูงสุดคือพระนิพพานกันทั้งนั้นเป็นหน้าที่ ความหมายที่สามคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินี้เรียกว่าธรรมะ

ที่นี้ ความหมายที่สื่อันสุดท้ายคือผลเกิดจากหน้าที่ เมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้ว ก็มีผลเกิดขึ้นแล้ว เช่น เราทำนาได้ข้าวเปลือก หรือว่าทำงานทำการแล้วก็ได้ผล ของการงานอย่างนี้ปฏิบัติธรรมแล้วก็ได้ผลของการปฏิบัติธรรม เช่น บรรเทา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ลงไป ความทุกข์ดับลงไป สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป จนถึงนิพพาน นี้เรียกว่าธรรมะในฐานะที่เป็นผลอันเกิดจากการทำหน้าที่

ฉะนั้นจำไว้ให้เด็ด ธรรมะทั้งหลาย ๔๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์ หรือว่าเท่าไร ก็ตาม มันจะรวมอยู่ในความหมายสี่ความหมายนี้ ธรรมะที่หนึ่งพระพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ในฐานะที่มันเป็นธรรมชาติ ธรรมะพวกหนึ่งพระองค์ทรงแสดงไว้ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ เช่น เรื่องอนิจัง ทุกขัง อนัตตา ธรรมะ พวกหนึ่งทรงแสดงไว้ในฐานะเป็นหน้าที่ เช่น ศีล สมาริ ปัญญา ธรรมะพวก หนึ่งทรงแสดงไว้ในฐานะเป็นผลของการทำหน้าที่คือ มรรคผลนิพพาน

ธรรมะทั้งหมดที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ แบ่งได้เป็นสี่พวก สี่ ความหมายอย่างนี้ มันเป็นตัวธรรมชาติอย่างหนึ่ง เป็นตัวกฎของธรรมชาติอย่าง หนึ่ง เป็นตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติอย่างหนึ่ง เป็นตัวผลเกิดจากหน้าที่นั้น อย่างหนึ่ง ถ้าท่านสนใจจำไว้ ศึกษาให้แม่นยำ ต่อไปจะเข้าใจธรรมะได้โดยง่าย โดยสะดวก ถ้าไม่สนใจก็เหมือนเดิม ท่านไม่สนใจทิ้งเสีย ไม่ฟัง ไม่สนใจ ก็เหมือน เดิม ก็เท่าเดิม แต่ถ้าสนใจจำไว้ให้แม่นยำในสี่ความหมายนี้แล้วจะเปิดทางโล่ง แจ่มแจ้ง สำหรับจะเข้าใจธรรมะทุกๆ ระบบ ทุกๆ สาย ทุกๆ อัลไน้ในพระศาสนา พอมีปัญหาขึ้นก็ตามดู อันนี้เป็นอะไร นี้เป็นตัวธรรมชาติหรือเป็นตัวกฎธรรมชาติ

หรือเป็นตัวหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ หรือเป็นผลเกิดจากหน้าที่ เดียวก็เข้าใจ ได้ยินชื่อธรรมะอะไรมา ก็จัดหมวดมันให้ถูก บรรจุเข้าไปในหมวดนั้นให้ได้

ที่นี่มันก็มีฝ่ายตรงกันข้าม เช่นว่า หน้าที่มันต้องถูกต้อง ถ้าไปทำผิดหน้าที่ มันก็มีผลตรงกันข้าม เพราะอย่างนั้นเราึงมีกิเลส จึงมีบาป จึงมีนรก จึงมีอะไรออกไปอีกพากหนึ่ง ซึ่งเป็นผลของการทำหน้าที่ผิดๆ ที่นี่เราต้องรู้สำหรับทำหน้าที่ ถูกๆ ไม่ว่าที่ไหน เมื่อว่างใจໄว้ผิด ก็คือปฏิบัติธรรมผิด จะต้องร้อนเป็นนรกขึ้นที่นั้น นรกที่แท้จริง จะเห็นได้เอง ที่รวดเร็ว ฉับไว ไม่ต้องรอต่อตายแล้วนั้น คือนรกที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า นรกรทางอายุตนะ ฉันเห็นแล้ว ท่านตรัสว่า **มยา ทีภูฐา - ฉันเห็นแล้ว** นรknนี้เข้าพุดกันໄว้ก่อนพระพุทธเจ้า

ก่อนพระพุทธเจ้าคนพุดเรื่องนรก ถือเรื่องนรkgกันมาก่อนแล้ว นรkoอยู่ใต้ดิน เป็นหลุมไฟ เป็นอะไรมานคนอยู่ใต้ดิน นรkoอย่างนั้นเข้าพุดกันอยู่ก่อนแล้ว ทั่วไปในประเทโkinเดีย สมัยก่อนพระพุทธเจ้า กระทั่งสมัยพระพุทธเจ้าเขาก็พุด คือท่านไม่ยกเลิก ท่านไม่สนใจ ไม่ไปแตะต้อง ไม่ไปคัดค้านเขา แต่ท่านบอกว่า นรกรทางอายุตนะ ฉันเห็นแล้ว คือที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย ที่ใจ ของคนแต่ละคนนั้นมีนรก ฉันเห็นแล้ว หมายความว่าเห็นของใหม่เปลกออกไปจากที่เขารู้อยู่ก่อน พุดกันอยู่ก่อน ท่านพุดใหม่ว่าฉันเห็นแล้วที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจได้ ก็จะเข้าใจได้ว่า เมื่อทำผิดพลาดที่ตา นรkgก็จะเกิดขึ้นที่ตา ทำผิดพลาดที่หู นรkgก็จะเกิดขึ้นที่หู ทำผิดพลาดที่จมูก นรkgก็จะเกิดทางจมูก ทำผิดที่ลิ้น นรkgก็เกิดที่ลิ้น ทำผิดที่ผิวกาย ผิวนัง นรkgก็เกิดที่ผิวนัง

ทำผิดที่ใจ นรกรกเกิดที่ใจ อย่างนี้มันเห็นง่ายกว่า ชัดกว่า เร็วกว่า ไม่ต้องเชือญอีก ความร้อนใจที่เกิดมาจากการทำผิดพลาดทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น นรกร ที่แท้จริง ที่นี่และเดียวนี้ เห็นได้ชัด ไม่ต้องเชือดตามผู้อื่น

ถ้ามีธรรมะ นรกรไม่เกิด มีธรรมะที่ถูกต้อง อย่างที่ว่าแล้วละก็ มันไม่มี การทำผิดที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันจะมีการทำถูกและถูกเป็นส่วนรึไป เป็นส่วนรึที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แทนที่จะพูดว่า ส่วนรึอยู่บนฟ่อน มี เทวดา มีวิมาน มีที่โน่น เข้าพูดกันอยู่ก่อนแล้ว ตามใจเขาก็ได้ เราไม่ค้านเขา แต่ เราจะพูดอย่างพระพุทธเจ้าพูดว่า ส่วนรึที่อายุตนะ ฉันก็เห็นแล้ว คือทำถูกต้อง ที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย ที่ใจ ไม่เกิดความทุกข์ แล้วก็เกิดความสุข เกิดความ สบาย เป็นที่พอใจ นี่คือส่วนรึที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นมันจึงอยู่ที่ทำผิด หรือทำถูกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำผิด เพราะไม่มีธรรมะ ทำถูก เพราะมีธรรมะ ก็ปิดนรกรเสียได้ เปิดส่วนรึได้ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราไม่ต้องตกลงรักทั้งเป็น แต่เราได้ส่วนรึทั้งเป็น ควรจะสนใจอย่างนี้

ถ้าพูดให้ถูกต้องที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้เกิดความยินดี ยินร้าย เป็นกิเลส เป็นโลก เป็นโกรธ เป็นหลง มันก็จะเย็น ชีวิตนี้จะเย็นเป็นนิพพาน ทำผิดมันก็ร้อน นั่นเป็นนรกร ที่อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้จำหลักอันนี้ไว้ แล้วไปสังเกตดู ในกรุงเทพฯ จะดูหาได้ง่าย เพราะตามหน้าหนังสือพิมพ์ก็ให้ ลงข่าวเห็นเต็มไปหมด ล้วนแต่นรกรทั้งนั้นแหล่ ที่เขามาลงในหน้า หนังสือพิมพ์ ล้วนแต่เรื่องนรกรทั้งนั้น เรื่องส่วนรึไม่ค่อยเห็นมี มันทำผิดที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถึงขนาดอาชญากรชั้นเอก ข่มขืน แล้วฆ่า หรืออะไร ยิ่งขึ้นไป

กawan นี้ เพราะว่าไม่มีธรรมะ ถ้ามีธรรมะเรื่องเหล่านี้ไม่เกิด อาชญากรเหล่านี้ มันไม่รู้ธรรมะเลย มีกิเลสทั่วทั้งหัว แล้วก็ทำไปตามกิเลส เพื่อความบูชา กิเลส เขา จึงทำความเลวร้ายกันถึงขนาดนั้น ถ้าไม่ใช่ ไม่บูชา กิเลส ก็ไม่ต้องทำสิ่งเลวร้าย ถึงขนาดนั้น ต้องมีธรรมะเท่านั้นที่ว่าจะไม่ทำความเลวร้ายถึงขนาดนั้น

ฉะนั้นการมีธรรมะหรือมีศีลธรรมจำเป็นแก่สังคมมนุษย์ ถ้าไม่มีธรรมะ มันก็ต้องทำผิด แล้วมันก็มีความเลวร้ายเป็นนรกกันที่ตรงนี้ เดือดร้อนกันไป ทั้งบ้านทั้งเมือง ฉะนั้นการทำให้ประชาชนมีธรรมะหรือมีศีลธรรมนั้นเป็นหน้าที่ ของครู เมื่อก่อนเขาร่วมกันไว้เป็นกระทรวงเดียวกัน ธรรมะกับการศึกษาหนึ่งสืบ เขาร่วมไว้เป็นกระทรวงเดียวกันเรียกว่ากระทรวงธรรมการ มันก็มีเรื่องธรรมะ มาก มีหนังสือพุทธศาสนา มีอะไรเป็นเล่นๆ เช่นไปเลยส่วนของธรรมะ เดียวเนี้ย เข้าตัดทิ้งไปหมดแล้ว สอนหนังสือ วิชาชีพ พร้อมกันไปกับธรรมะ เรียกว่า กระทรวงธรรมการ นี้ตัดธรรมะออก เป็นการศึกษาทางด้าน คือกระทรวง ศึกษาธิการล้วนๆ มีการศึกษาทางด้าน สอนแต่หนังสือกับวิชาชีพ นี่ หมายความว่าทั้งโลกนะ

กระทรวงศึกษาธิการทั้งโลก เขาสอนกันแต่หนังสือกับวิชาชีพ เป็นการ ศึกษาทางด้าน เรียนจบแล้วไม่มีธรรมะ ไม่มีศีลธรรม เรียนจบเป็นปีปี เรียน จบไปสภาพยาเสพติด สิ่งที่น่าละอายที่สุดของวงการศึกษาในปัจจุบันนี้ก็คือว่า ยาเสพติดระบาดขึ้นมาในโลก แล้วผู้สภาพยาเสพติดก็คือคนที่ผ่านการศึกษา มาแล้วทั้งนั้น ผ่านโรงเรียน ผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้วก็ยังมาติดยาเสพติดได้ นี้ปัมด้อย หรือจุดเสื่อมของการศึกษา ที่ว่าให้การศึกษากันอย่างไร เสร็จแล้ว

มันยังมานุชญาสภาพติดจนเป็นปัญหาระหว่างชาติ เป็นปัญหาของโลก หนักขึ้นทุกทีๆ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมี

นี่ เพราะการศึกษาหมายความด้วย ถ้ามันเป็นคำหมายบ้ายานักกีเปลี่ยน เป็นการศึกษาแบบพระเจ้าอยู่หัวด้วย ถ้าให้พูดตรงๆ ก็จะพูดว่าการศึกษามา ทางด้วย ก็มันเข้าเรื่องกันว่า มันเข้าใจผิด หมายความนี้ไปติดกับทางด้วย ทางขาด มาบอกหมายถึงหลายว่าตัดทางดีกว่า สบายดี อย่างนั้น อย่างนี้ หมายถึง มาก่อน ที่ มันก็ ชวนกันตัดทาง ก็เกิดเป็นหมายความด้วยขึ้นมา หมายลากดไม่ยอมตัด เดียววันนี้หมาย ตัวแรกที่มันไปติดกับทางด้วย มาชวนหมายตัวอื่นให้ตัดทาง ก็คือการศึกษาแผน ใหม่นั่นเอง การศึกษาของพวกฝรั่งที่นำหน้า ตัดศาสนาออกไป ตัดธรรมะออก ไป เป็นหมายความด้วย และเราคนไทยก็เป็นหมาย หมายสมุน หมายตามหลัง ไป สมัครตัดทางกับเขาด้วย สภาพจริงๆ มันเป็นอย่างนี้ จนกว่าเมื่อไรเราจะเห็นว่า โอ้, ตัดไม่ได้โดย จะต้องต่อทางหมายกันอีกแล้ว จะต้องสอนให้เต็ม หนังสือก็เรียน วิชาชีพก็เรียน ธรรมะก็เรียน ครบสามอย่างนี้แล้วทางไม่ตัด

ถ้าใครเห็นว่าทางด้วย ก็รีบต่อทางเสียเร็วๆ สิ มันจะได้ทางไม่ตัด คือ รับศึกษาธรรมะ รับสอนธรรมะ รับทำให้มีธรรมะ จะเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ เป็นการดีอย่างยิ่งแล้วที่ครูบาอาจารย์มาสอนใจธรรมะ จะเป็นการต่อทางที่ไปได้ ตัดทางตามพวกฝรั่ง ทางขาดนั่น นี้มาต่อทางกันเสียใหม่ เราไม่เอาอย่างฝรั่งก็ได้ ที่จะตัดธรรมะศาสนาออกไปเสียจากการศึกษา อาทมาก็พูดไปตามที่เขาเห็นๆ กันอยู่

รัฐบาลรัฐของประเทศไทยประทุมศึกษาอย่างมหามายห้ามขาด ไม่เอกสารสนับสนุนเข้ามาสอนในสถานศึกษา ถ้าเอกสารศึกษาธรรมะ ศาสนาสอนในโรงเรียนหรือในวิทยาลัย รัฐนั้นเขาก็อ่อนน้อมทำผิดกฎหมาย เขาจะลงโทษครูบาอาจารย์หรือสถาบันการศึกษานั้นว่าทำผิดกฎหมาย มันไปถึงอย่างนั้น

นี่เราควรจะเป็นหมาแก่ตัวหนึ่งที่ว่ากูไม่เอา กูไม่ตัด กูไม่โง่ มึงอย่ามาหลอกกูเลย ในนิทานเรื่องนี้ก็มีหมาแก่ตัวหนึ่งไม่ยอมตัด มันควรจะเป็นประเทศไทย แต่เดียวันนี้มันหมดแล้ว ประเทศไทยมันไม่ยอมตัดเสียแล้ว เป็นหมาโง่ไปตัดตามเขาด้วย เอกสารศึกษาธรรมะหรือศาสนาออกไปจากการศึกษา มีไว้หลอกๆ nidๆ หน่อยๆ ให้เด็กจดไว้ในสมุดเท่านั้นเอง อย่างนี้ไม่พอ ไม่พอที่จะแก้ตัว ไม่มีการศึกษาธรรมะที่แท้จริง

ฉะนั้นถ้าว่ากระหว่างเขามาไม่เอาก็ตามใจเขา แต่เราเป็นครูบาอาจารย์ เราเอาก็ได้ เพราะเรามีเวลา มีอะไรเพียงพอที่จะสอนให้มันนุชย์ ให้นักศึกษาของเรารู้ธรรมะ แล้วเขาก็จะไม่ต้องตกนรกที่ตتا หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วเขาก็จะมีสวรรค์ที่ตตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุชย์ และพบพระพุทธศาสนา นี้ทางไม่เดือนมันเป็นอย่างนี้ มันดีอย่างนี้ เดียว呢ี่เราไม่มีเวลาจะพูดกันให้หมด เราจึงพูดกันแต่หลักการใหญ่ๆ ว่าเราจะต้องเอกสารธรรมะมาช่วยความเป็นมนุชย์ของเราให้สมบูรณ์ เอกสารธรรมะมาช่วยความเป็นครูของเราให้สมบูรณ์ เราจะไม่เป็นการศึกษาหมายด้าน เพราะว่าเราเป็นครู เพื่อเป็นครู เป็นครูอาบุญ เพื่อเป็นปุชนียบุคคลอย่างครู ไม่ใช่ผู้รับจ้างสอนหนังสือกินเป็นวันๆ หนึ่ง

อย่างพวกรถที่มีหลักการว่ารับจ้างสอนหนังสือหากินไปวันหนึ่งๆ ไม่เท่าไรเขาจะต้องเข้าไปในวงของครรรภัชั่น จะต้องครรรภัชั่น เพราะเขาเกิดเห็นแต่ประโยชน์เป็นเงิน เป็นทอง ไม่เห็นประโยชน์เป็นบุญ เป็นกุศล ว่าครูนี้มันเป็นอาชีพที่ได้บุญ อย่าไปสนใจเรื่องเงินเดือนกันนักเลย มันไม่ไปไหนเสีย สนใจเป็นครูทำหน้าที่เปิดประถุทางวิญญาณ มันได้บุญมหาศาล ตีราคามาได้ เงินเดือนเดือนละสี่ห้าพันนี้ไม่มีความหมายอะไร เป็นขี้ผุ่นใต้ฝ่าเท้ามากกว่า ข้อที่ทำให้มนุษย์จะมีความสงบสุขนั้นได้บุญมหาศาล ตีเป็นราคามาได้ ความดี ความรอดนี้เขาเรียกว่า อนรรษะ เป็นสิ่งที่หาค่ามิได้ คือตีค่าไม่ได้ ไม่ใช่ว่าไม่มีค่าเสียเลย ความดีทั้งหลายจะเป็นอนรรษะ คือไม่อัญในวิสัยที่จะตีค่า

ฉะนั้นเราเปิดประถุทางวิญญาณ ผลงานนั้นเป็นอนรรษะ เกินกว่าที่จะตีค่า ถ้าเรารับเงินเดือนเป็นค่าจ้างสอนหนังสือ มันก็ตีค่าได้ ชั้นนั้นพันหนึ่ง ชั้นนั้นสองพัน ชั้นนั้นสามพัน อย่างนี้มันตีค่าได้เหมือนกับสิ่งทั่วไป แล้วก็ไม่ใช่บุญ กุศล

ถ้าเรามุ่งแต่จะยกวิญญาณของคนในโลก เปิดประถุให้อกมาเสียจากคอกของวิชา สิ่งที่เราทำนั้นก็เลยมีค่าเกินกว่าที่จะตีค่าได้ แล้วก็ได้บุญด้วย มีลักษณะเป็นปุชนียบุคคลด้วย เงินเดือนก็ยังคงอยู่ เงินเดือนก็ไม่ใช่ค่าจ้างแล้ว ที่นี้เงินเดือนเป็นค่าบุชา ถ้าเราไปมุ่งแต่จะเอาเงินเดือน มันก็เป็นค่าจ้าง แล้วเราจะได้ค่าจ้าง เราเก็บไม่ได้บุญ ไม่ได้กุศลอะไร ครั้งหนึ่งอาทมาเคยเขียนบทความตามที่ว่าครูสร้างเขาขอร้องมา ลงในหนังสือวันครู “มาเป็นครูอาบุญกันเด็ด” อาทมา

ก็เขียนอย่างนี้แหลก อย่าเป็นครูอาเงินเดือนกันเลย มาเป็นครูอาบุญอาภุศล เป็นปูชนียบุคคลกันเถิด

ฉะนั้นก็ขอฝากไว้ให้ท่านทั้งหลายเอาไปคิดดู เป็นครูอาบุญกันเถิด แล้ว ก็เป็นปูชนียบุคคล เป็นอาชีพของปูชนียบุคคล ถ้าไม่อย่างนั้นก็เป็นลูกจ้างสอน หนังสือหากินไปวันหนึ่งๆ ไม่เห็นว่ามันน่าชื่นใจอะไร แล้วก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ ในการที่จะออกจากความทุกข์ ไม่สามารถจะออกจากความทุกข์ ถ้าบุชาเงินแล้ว มันก็จะทำผิดไปโดยไม่รู้สึกตัว เพราะว่าเขาจะทำอะไรเพื่อกิเลส เพื่อเลี้ยงกิเลส ตกเป็นทาสของกิเลส เพราะไม่มีศีลธรรม ไม่เท่าไรก็งกเงิน ไม่เท่าไรก็เป็นพวก นายทุน ที่เป็นปฏิปักษ์กับคอมมิวนิสต์

นายทุนเพียงเกิดขึ้นมาในโลก เมื่อโลกไม่นิยมศีลธรรม สมัยที่โลกนิยม ศีลธรรม นับถือศาสนาคริสต์ พวกนายทุนไม่มี มีแต่พวกเศรษฐีเจบุญ นี่ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี่ สังเกตให้ดี ฟังให้ดีว่านายทุนกับเศรษฐีเจบุญ นั่น มันต่างกันเป็นพิเศษและดิน นายทุนนั่นขาดทุนเพื่อเอากำไร ได้กำไรแล้วเขา ไปเพิ่มทุนเพื่อเอากำไรอีก ไปเพิ่มทุนเพื่อเอากำไรอีก แล้วเขาก็ชุดริดกันอย่างนี้ อย่างนี้เขาเรียกว่านายทุน

ที่นี่เศรษฐีเจบุญนั่นไม่ใช่อย่างนั้น เศรษฐีเจบุญเขาที่ทำงานได้ผล ผลิต มากเหมือนกัน ผลิตมากเหมือนกัน แต่ว่ากินใช้แต่พอดี เหลือเอาไปช่วยผู้อื่น กิน ใช้แต่พอดี เหลือเอาไปช่วยผู้อื่น คือเศรษฐีเจบุญ นายทุนผลิตมากได้กำไรมาก

เพิ่มทุนกำไรมากขึ้นไปอีก เพิ่มทุนกำไรมากขึ้นไปอีก เพิ่มทุน จนเขาก็ยึดครอง มุนชาติทั้งหมดไว้ใต้อำนาจของเข้า บีบคั้นเอาตามพอยู่ นี่นายทุน เศรษฐีใจบุญ เขาเก็บผลิตมาก ใช้แต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น

ฉะนั้นโรงงานนั้นเป็นของที่คู่กันมากับเศรษฐี ถ้าเป็นเศรษฐีต้องมีโรง ทาน นี้เป็นสัญลักษณ์ เขาสะสมทรัพย์ไว้ต้องหล่อเลี้ยงโรงงานไม่ให้ขาดแคลน ได้ เขาฝังทรัพย์ ซ่อนทรัพย์ไว้หล่อเลี้ยงโรงงาน ให้โรงงานยังคงอยู่ได้เสมอไป เศรษฐีใจบุญเหล่านี้ เขาเลี้ยงกรรมกร เลี้ยงคนใช้ เลี้ยงอะไรเมื่อนลูกเหมือน หลาน ลูกหลานอย่างไร กรรมกรคนใช้ก็อย่างนั้น กินข้าวด้วยกัน ไปวัดด้วยกัน ทำงานด้วยกัน หยุดด้วยกัน ทำงานด้วยกัน เศรษฐีเขาเลี้ยงคนใช้หรือกรรมกร อย่างนี้

ถ้าเป็นนายทุน เขายังไม่เลี้ยงอย่างนี้ เขายังจะบีบคั้นให้ทำงานมากๆ ให้ค่า จ้างแต่น้อยๆ มันก็จะเกิดวิวาทกันกับลูกจ้างหรือกรรมกรไม่มีที่สิ้นสุด นี่สภาพ ไร่ศีลธรรมเป็นต้นเหตุสร้างนายทุนขึ้นมา นายทุนก็แสดงบทบาทของนายทุน จน คนพากหันนั่งทวนไม่ได้ก็ต่อส้ายทุน ก็คือพวกคอมมิวนิสต์ คุณมองให้เห็นเสียว่า นายทุนนั่นแหละเป็นผู้สร้างคอมมิวนิสต์ คอมมิวนิสต์มันไม่ได้มายกให้ มาจากนายทุนทำให้เกิดขึ้นมา ที่นี่คอมมิวนิสต์ก็จะทำลายนายทุน เพื่อแย่งเอากัน ประโยชน์มาเป็นของพวกตนที่เป็นคนยากจน ก็ต่อสู้กันไป จนเป็นลัทธิ ปั้นโลก กัน จะครองโลกด้วยกัน นายทุนก็จะครองโลก กรรมกรก็จะครองโลก ทั้งสองฝ่ายก็ยังบุชาภิเลสกันอยู่ มันก็ไม่ถูก

เอกสารมีเข้ามาสิ เอกศิลธรรมเข้ามาสิ ก็หยุดเป็นนายทุน เพราะนายทุน มันเกิดขึ้นมาจากความไม่มีธรรมาภิบาล แต่ในแก่ตัว พอธรรมเข้ามามั่นหมัดความ เห็นแก่ตัว นายทุนก็หายไป กล้ายเป็นเศรษฐีเจบุญไปเสีย นายทุนทั้งหลายก็ กล้ายเป็นเศรษฐีเจบุญไปเสีย ไม่ชูรีดต่อไป คุณมีวนิสัยก็ว่างงาน คุณมีวนิสัย ก็ว่างงาน ไม่เท่าไรคุณมีวนิสัยหมดไปเองโดยไม่ต้องจะ

นี่ขอให้ดูว่าธรรมเป็นอย่างไร อนุภาพของธรรมเป็นอย่างไร ถ้ามี ธรรมแล้ว นายทุนไม่เกิด ที่เกิดอยู่แล้วก็หมดไป นายทุนหมดไป คุณมีวนิสัย ก็หมดไป ก็ไม่มีการทะเละวิวาทกันระหว่างนายทุนกับคุณมีวนิสัย มันก็สงบ โลกนี้ก็มีสันติภาพ นี้พากคุณมีวนิสัยมันหลับหูหลับตาฟ่านายทุน เอาฟ่ายไปสิ มันไม่หมดนะ ตัวตายตัวแทน ตัวตายตัวแทน เพราะว่าสภาพที่เรศิลธรรมมันจะ สร้างนายทุนขึ้นมาใหม่เรื่อยไป ให้ฟ่า ให้คุณมีวนิสัยฟ่านายทุนกีชาติฯ มันก็ไม่ หมดหรอก เพราะว่าสภาพเรศิลธรรมมันจะสร้างนายทุนขึ้นมาเรื่อยไป ให้ คุณมีวนิสัยฟ่าจนตายมันก็ไม่หมดนายทุน

ฉะนั้นช่วยกันสร้างศีลธรรมขึ้นมา ถ้าเป็นนักศึกษาหัวซ้าย เป็นครูหัว ซ้ายแล้วก็มาสร้างธรรมกันดีกว่า อย่าเข้าป่าเลย มาสร้างสภาพศีลธรรม แล้ว นายทุนก็จะหมดไป ค่อยๆ หมดไป เกิดเศรษฐีเจบุญขึ้นมา คุณมีวนิสัยก็ว่าง งาน คุณมีวนิสัยก็หมดจากไปโลกละ นี่อานิสงส์สูงสุดของพระธรรม ของธรรมะ จะทำให้โลกมีสันติภาพ โลกนี้ไม่ต้องมีนายทุน ไม่ต้องมีคุณมีวนิสัย ขอให้ครูบา อาจารย์ช่วยเอาไปคิดนึกด้วย ถ้าเห็นด้วย ก็ช่วยเผยแพร่ ลัทธินายทุนมันจะหมด

ไป ลักษณะความมีสต์ก็จะสูญหายไปเอง โลกนี้จะมีสันติภาพ ที่นี่จะได้บุญอันใหญ่หลวง เพื่อช่วยมนุษย์กันได้อย่างใหญ่หลวง

อาทมาพุดนี้ในฐานะแสดงประโยชน์อานิสงส์ของพระธรรม ท่านมาที่นี่ เพื่อจะศึกษาเรื่องพระธรรม อาทมา ก็พูดเรื่องพระธรรม ในที่สุดก็แสดงอานิสงส์ ของพระธรรมว่ามาเกิดในโลกนี้ นายทุนจะหมดไป คอมมิวนิสต์ก็จะหมดตามโลกนี้ก็มีสันติภาพ ถ้ายังมีคอมมิวนิสต์รบกันอยู่กับนายทุน มันก็ไม่มีสันติภาพ เราก็ไม่ได้ไปยุ่งอะไรกับเขา ก็พโลยเดือดร้อน เดือนร้อนทั่วโลก ไปทั่วโลก เพราะ การวิวัฒนาของนายทุนกับคอมมิวนิสต์ ธรรมะมา หยุดเสียทั้งสองข้าง โลกนี้ก็มี สันติภาพ ทุกคนในโลกนี้ได้รับประโยชน์จากพระธรรม

ฉะนั้นขอให้ช่วยกันสุดฝ่าไม้ลายมือให้พระธรรมกลับมาครองโลก ให้มี ศีลธรรมกลับมาในหมู่มนุษย์ มนุษย์มีศีลธรรมแล้วก็รักผู้อื่น เมื่อรักผู้อื่นแล้วมีเมื่อย ทางที่จะเกิดนายทุน นายทุนไม่มีแล้วคอมมิวนิสต์หายไปเอง ไม่ต้องฆ่าให้เมื่อย มือ นี้คือประโยชน์อันสุดท้ายของพระธรรม ในการที่จะแก้ปัญหาการเมือง เศรษฐกิจจะเรื่องของโลก เราจะอยู่กันได้อย่างผาสุกถ้ามีธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว ไม่มีทางจะผาสุก ให้จัดเศรษฐกิจอย่างไร จัดการเมืองอย่างไร จัดการปกครอง อย่างไร ก็ไม่มีวันที่จะมีความผาสุก เพราะว่ากิเลสของคนมันยังมีอยู่ มันก็วน คนให้เป็นไฟรื้อยไป กิเลสมันไม่รู้จักพอ ฉะนั้นจัดเศรษฐกิจอย่างไรถ้าไม่มี ศีลธรรมแล้วก็ไม่แก้ปัญหาได้

อาทมายกตัวอย่างให้ฟังว่า ให้ฝนตกลงมาเป็นทองคำทั้งโลก ก็ทำให้ โลกมีสันติภาพไม่ได้ ถ้าไม่มีศีลธรรม ให้ฝนตกลงมาเป็นทองคำเต็มไปทั้งโลก

โลกนี้มีสันติภาพไม่ได้ ต้องมีศีลธรรม โลกจึงจะมีสันติภาพ ถ้าไม่มีศีลธรรม มันก็มีความเห็นแก่ตัว มีกิเลส ไม่รักผู้อื่น ทำลายผู้อื่น สมมติว่าถ้าฝันตกลงมาในโลกของคนที่ไม่มีศีลธรรม มันก็จากันตายหมดด้วยการแย่งกันเก็บทองคำ ไม่ต้องมีอะไร แทนที่ทองคำจะเป็นประโยชน์ ก็กลับทำให้คนจากันตายด้วยการแย่งกันเก็บทองคำ เอกากับคนไม่มีศีลธรรม

เอ้า, ที่นี่มันมาเก็บมาไว้มากๆ ที่บ้าน มันก็ถูกปล้นเรื่อย มันถูกปล้นเรื่อย ถ้ามันไม่มีศีลธรรม จะนั่นการที่ฝันตกลงมาเป็นทองคำก็แก้ปัญหาไม่ได้ ขอให้คิดดู ถ้าเราไม่มีศีลธรรมแล้ว ฝนไม่ต้องตกมาเป็นทองคำหรอก มันก็อยู่กันสบาย ถ้ามีศีลธรรม มีความรักผู้อื่นเหมือนแบบโบราณ ก็อยู่ด้วยความรักซึ่งกันและกัน

เดียวนี้อยู่กันด้วยมึงก็มึง ภูកภู แล้วมันก็เป็นอย่างนี้ นี่ เพราะไม่มีศีลธรรม ไม่มีธรรมะ มันก็จะมึงกูๆ กันหนักขึ้นๆ มันก็จะจากัน วินาศในระดับอันดับสุดท้ายที่เรียกว่ามิคสัญญา ความเห็นแก่ตัวของตัวถ่ายเดียว เห็นผู้อื่นเป็นผักเป็นปลาเป็นเนื้อ มันก็จากผู้อื่นอย่างไม่มีความหมายอะไร นั่นแหลบยกมิคสัญญาหมดธรรมะแล้ว ถ้าธรรมะยังมีอยู่ ยกมิคสัญญาเกิดไม่ได้ ฉะนั้นขอให้พากเราสนใจที่จะรักษาธรรมะเอาไว้ ป้องกันมิคสัญญา ทำให้รักผู้อื่น ธรรมะทำให้รักผู้อื่น รักผู้อื่นคำเดียวพอ

อาทماอยากจะบอก ยืนยันว่า ขอให้ท่านถือศีลสักตัวเดียวเท่านั้น แหลบพอ ศีลคือรักผู้อื่น ถ้ารักผู้อื่นแล้วมันก็ไม่จาใครใช้ใหม่ ไม่ขโมยใคร ไม่

ล่วงกาเมไคร ไม่โกหกไคร ไม่หลอกหลวงไคร ไม่ทำอะไรให้ผู้อื่นรำคาญ ไม่ดีมีน้ำมา ที่จะทำให้ทำลายผู้อื่น เราถือศีลข้อเดียว รักผู้อื่น และศีลทั้งหมด ศีลธรรม ทั้งหมดก็จะมาหาผู้นั้น นามีที่ผู้นั้น ศีลหามันก็มารวมอยู่ที่คำเดียวว่ารักผู้อื่น รักผู้อื่น และไม่ผ่านไปไม่ขโมย ไม่ประพฤติผิดกาม ไม่โกหกหลอกหลวง ไม่ดีมีน้ำมาให้ไครเหม็นรำคาญ ถือศีลตัวเดียวก็แก่ปัญหาได้หมดในสังคม

เดียวันี้ในกรุงเทพฯ ในเมืองหลวง มีสภาพเลวร้าย ไร้ศีลธรรมกลางถนน หนทาง บันรถเมล์ก็มี สิ่งอนุจารก็มีแม็กเลาณ์หนทาง บันรถเมล์ เพราะไม่มี ศีลธรรม มันก็มีความทุกข์ทรมานเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมือง

ฉะนั้นขอให้เหลียวหาศีลธรรมมาแก่ปัญหาเหล่านี้ นี้ประโยชน์ของพระธรรม คือสันติภาพของโลก สันติสุขของบุคคล คนแต่ละคนมีสันติสุขตามแบบของตนๆ และโลกทั้งโลกมีสันติภาพตามแบบของโลก หรือตามแบบของสังคมที่ มีสันติภาพ และเรา ก็เป็นสุข ผู้อื่น ก็เป็นสุข มันก็ควรจะพอแล้ว เอาอกันเพียงเท่า นี้พอใหม่ ลองไปคิดดู อาทมาว่า เอาเพียงเท่านี้พอ เรา ก็เป็นสุข เพื่อนมนุษย์ทั้ง หลาย ก็เป็นสุข ต้องการมากกว่านี้ ก็คงจะบ้า ไปคิดดู เรา ก็เป็นสุข ผู้อื่น ก็เป็นสุข มันก็ควรจะพอแล้ว แต่เรา ก็ยังไม่ได้ ถ้าเรา ต้องการมากกว่านี้ มันจะเป็นความคิด ที่เพ้อเจ้อ เอาเพียงว่า เรา ก็เป็นสุข เพื่อนมนุษย์ทุกคน ก็เป็นสุข ด้วยมีศีลธรรม ด้วยมีธรรมะ ประโยชน์ของธรรมะ มันมีอยู่อย่างนี้ ขอให้ไปคิดดู

นี่เวลา ก็พอกสมควรแก่การบรรยาย พุดถึงเรื่องพระธรรม ในฐานะที่ เป็น แก่น มันมีอยู่อย่างนี้ คือเข็ง ทรงตัวอยู่ได้ ในฐานะที่ เป็นแก่น สำหรับจะมีอะไร

มาเก่าๆ อาศัยอยู่ได้เป็นแกน หรือถ้าจะต้องสมัพนธ์กันกับสิ่งเหล่านี้ มันก็เป็น แกนกลางให้ทุกสิ่งมันมาเก่า แล้วเป็นแกนสำหรับมนุ คือมนุไปดี มนุไป ถูกทาง แกนของพระธรรม มีอยู่อย่างนี้ สี่ความหมาย ความรู้ที่ถูกต้องในเรื่อง ของธรรมชาติ ในเรื่องของกฎของธรรมชาติ ในเรื่องของหน้าที่ตามกฎของ ธรรมชาติ ในเรื่องผลเกิดจากหน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ความรู้นี้จะ เป็นแกนกลางให้ความถูกต้องทั้งหลายมาเก่าๆ เก่าๆ เป็นของมั่นคงสำหรับ ความมั่นคงแห่งธรรมะ หรือสันติภาพของมนุษย์

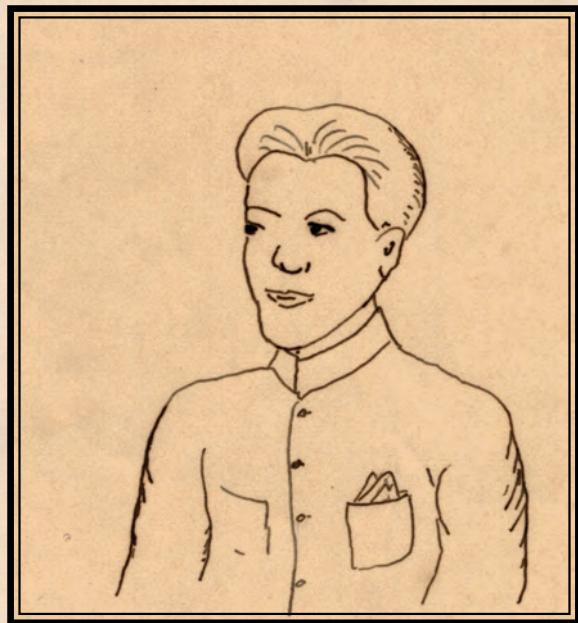
เป็นหน้าที่ของครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่จะช่วยทำให้เป็นอย่างนี้ ครูบา อาจารย์ทั้งหลายก็จะเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลก เพาะครูสามารถสร้างโลกให้มี สันติสุข สันติภาพ ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้อง ให้การศึกษาที่ถูกต้อง เด็กๆ ลูก ศิษย์เขาโตขึ้น เขา ก็ทำให้โลกนี้มีสันติสุข มีสันติภาพ เพาะความรู้ที่ถูกต้อง ขณะนั้นผู้สร้างโลกที่แท้จริงก็คือครู เป็นพระเจ้าผู้สร้างโลกที่แท้จริง เป็นครูที่แท้ จริง เป็นปูชนียบุคคลทำงานอาบุญ ครูที่รับจ้างสอนหนังสือหากินไปวันๆ หนึ่ง นั้นเป็นไม่ได้หรอก เป็นพระเจ้าสร้างโลกไม่ได้ จะเป็นสัตว์ที่พระเจ้าสร้างอยู่ นั่นเอง แต่ถ้าครูที่บูชาอุดมคติของครู เปิดประตุทางวิญญาณอยู่เสมอ โลกนี้มี ความสุขพระครู เป็นโลกที่ไม่มีความทุกข์ แต่มีความสุขพระครู

เราอยากจะเรียกว่าครูคือพระเจ้าผู้สร้างโลก แต่ว่าสร้างผ่านทางเด็กๆ นักเรียน ลูกศิษย์ ให้เขาดี และโตขึ้น โลกนี้ก็เต็มไปด้วยคนดี โลกนี้ก็มีความสงบ สุข ขอให้ครูหมายมั่นถึงอย่างนี้ ไม่ใช่เรื่องอดดี ไม่ใช่เรื่องทະนงอดดีอะไร มัน เป็นความจริงที่มันต้องเป็นอย่างนั้น และเขามีความเป็นอย่างนั้นกันมาแล้วแต่

หากก่อน เพิ่งเปลี่ยนแปลงในตอนหลังๆ ฉะนั้นกลับไปหาสภาพที่ถูกต้องสำหรับสร้างโลกให้สมบูรณ์ ครูก็จะเป็นปุชนียบุคคล ในฐานะเป็นผู้สร้างโลกให้มีความสงบสุขต่อไปตามเดิม นี่ผลของธรรมะ เป็นตัวธรรมะ เป็นแกนของธรรมะ เป็นแก่นของธรรมะ แล้วแต่จะชอบเรียกวันอย่างไร

คำบรรยายเรื่องแกนของธรรมะสมควรแก่เวลาแล้ว อาทิตย์อุตุการบรรยายนี้ไว้ ด้วยความหวังว่าท่านจะเอาไปพินิจพิจารณา เข้าใจแล้วปฏิบัติตามนั้น แล้วก็เป็นผู้มีความสุข ไม่ว่าโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร เรา ก็จะเป็นผู้มีความสงบสุขอยู่ทุกทิพาราตรีก้าล ขอให้ท่านทั้งหลายสามารถประพฤติปฏิบัติ บำเพ็ญอย่างนี้ได้ด้วยกันจนทุกๆ ท่านเทอญ.

ความหนุ่ม

เอกสารจดหมายเหตุพุทธาส อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 334.

ธรรมบรรยายเรื่อง **โลกนี้มันกำลังวุ่นวาย** เพราะขาดธรรมะ
ให้โอวาทแก่กิกขุสามเณรจากชุมพร วัดมุจลินทราราม จ.ชุมพร

วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ผู้ถอดคำบรรยาย คุณพิมรักษ์ พันธุ์ประสิทธิ์
ผู้ตรวจทาน คุณหทัยชนก วัฒนา

โลกนี้มันกำลังวุ่นวาย เพราะขาดธรรมะ

ผมขอแสดงความยินดี ในการมาของท่าน ทั้งหลาย

โดยเชื่อว่ามาเพื่อแสวงหาหนทางที่จะทำประโยชน์ ให้แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น แก่โลก แก่ศาสนา นี้คือหน้าที่โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ทั้งโลกก็ว่าได้ ทุกคน จะต้องแสวงหาวิธีหนทางที่จะประพฤติปฏิบัติให้เป็นประโยชน์สุขแก่ตัวเอง แก่ผู้อื่น เพื่อยุ่งกันเป็นพาสุก

เดียวันนี้พожังสังเกตเห็นกันแล้วว่า ทั้งโลกนี้มันกำลังวุ่นวาย ไม่มีความสงบสุข ตันเตตุปัญหานี้มันพวพันกันยุ่ง แต่ถ้าสรุปความแล้ว มันก็ได้ใจความสั้นๆ ชัดๆ ว่า เพราะมันขาดธรรมะ เพราะมันขาดธรรมะ จะเรียกว่าขาดศีลธรรมโดยเฉพาะก็ได้เหมือนกัน แต่ถ้าจะพูดให้มันกว้างก็ต้องว่ามันขาดธรรมะ และถ้าให้มีธรรมะขึ้นมาได้ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมดไป คำว่าธรรมะนั้นถ้าเราจะจำกัดใจความให้กับทัศรัծ ชัดเจน สั้นๆ ที่สุด มันก็จะได้ใจความว่า ธรรมะ คือ

การปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ ทุกขันทุกตอนแห่งชีวิต ให้มันมีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง อย่างเป็นมนุษย์ทุกขันทุกตอนแห่งชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย

การประพฤติกระทำที่ถูกต้องสำหรับมนุษย์ สำหรับความเป็นมนุษย์ ก็คือไม่มีความทุกข์ มนุษย์แปลว่ามีจิตใจสูงเหนือความทุกข์ ถ้าจิตใจยังตໍาอยู่ໃต้ความทุกข์ ยังไม่เป็นมนุษย์ ยังเป็นเพียงคน คนมันมีความหมายต่ำมาก มันเป็นเพียงคน เกิดมาນักเป็นคน ถ้าเป็นมนุษย์ ตัวหนังสือคำนั้นแปลว่า ใจสูง คือสูงเหนือความทุกข์ เหนือปัญหา หรือเหนือภัยเลส จิตใจอยู่ใต้ภัยเลส กิเลสครอบงำ มันก็คือเป็นทุกข์ นี้ยังไม่เรียกว่ามนุษย์

ทุกคนรู้เอาเองเลอว่า ถ้าว่าจิตใจมันถูกท่วมทับอยู่ด้วยกิเลสนั้นเรา ยังไม่เป็นมนุษย์ เราอย่าอวดดีอยู่เลย แม้จะเกิดมาเป็นคนอย่างนี้มันก็ยังไม่ใช่มนุษย์ ถ้าว่าจิตใจมันสูง เอาชนะความทุกข์หรือภัยเลสได้ คือมนุษย์ อย่างนี้ธรรมะ มันก็กล้ายเป็นหน้าที่ หน้าที่ที่จะทำให้เราต้องทำให้เราเป็นมนุษย์ คือให้มีธรรมะนั้นเอง ธรรมะแปลว่าหน้าที่ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เราเป็นมนุษย์ คือรอด รอดจากปัญหา รอดจากความทุกข์

คนเรามันมีปัญหาอยู่ ๒ ตอน ตอนแรก ก็คือเป็นคนก็ยังไม่ได้ ตอนที่ ๒ ก็เป็นมนุษย์ยังไม่ได้ ตอนแรกเป็นคนก็ยังไม่ได้ ก็หมายความว่า มันยังลำบากยุ่งยากเรื่องทำมาหากิน ยังไม่เสร็จธุระในเรื่องทำมาหากิน ยังไม่สบายในเรื่องทำมาหากิน ยังยากจนเกินไป เป็นต้น นี้ยังไม่รอดจากปัญหาของคน ที่นี่บางคนรอด

แล้ว มีเงิน มีของ มีทรัพย์สมบัติ มีอำนาจ มีวานาคแล้ว ก็รอดได้ในปัญหาของ คน แต่ไม่รอดในปัญหาของความเป็นมนุษย์ คือจิตใจยังมีกิเลส มีความทุกข์ คน ที่ร่ำรวยเป็นเศรษฐี เศรษฐีธรรมชาติ มันยังมีกิเลสและมันยังมีความทุกข์ คนรวย ก็ยังมีความทุกข์ไม่แพ้คนจน ถึงเขาอดตัวไปในชั้นเป็นคน ก็ไปติดปัญหานั้นชั้น ที่เป็นมนุษย์

พระจะนั่งต้องรู้จักทำใจให้เป็นมนุษย์ คือเกลี้ยงเกลาจากข้าศึก กิเลสในภายใน ให้มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ มันจึงจะเป็นมนุษย์ ยอดสุดของ มนุษย์ก็เป็นพระอรหันต์ พูดได้อย่างนี้เลย เป็นโสดาบัน สกิทาคามี อนาคตมี กระทั้งเป็นพระอรหันต์ อย่างนี้รอด ชั้นที่ ๒ รอดจากกิเลสและความทุกข์

ชั้นที่ ๑ รอดจากความลำบากยากจน ชั้นที่ ๒ รอดจากกิเลสและความ ทุกข์ คนยากจนมันต้องจัดการเรื่องยากจนก่อน มันไม่ค่อยมีโอกาสมาจัดการ กับเรื่องกิเลสอะไรนัก แต่ก็ต้องรู้ไว้ สำหรับอย่าให้เป็นทุกข์เกินไป คนยากจนก็ มีความทุกข์ คนมั่งมีก็มีความทุกข์ แต่คนยากจนก็มี ๒ เท่า คือ ลำบากยากจน ในทางทรัพย์สมบัติ มันก็มีความทุกข์ด้วย คนมั่งมีเขามิ่งลำบากยากจนในทาง ทรัพย์สมบัติ คงมีแต่ความทุกข์ที่เกี่ยวกับจิตใจ นี้เป็นอันว่าเรื่องความรู้ธรรมะ เพื่อดับทุกข์นี้ จำเป็นทั้งแก่คนยากจนและคนมั่งมี พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า ธรรมวินัยนี้มีอยู่เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์

ทั้งเทวดาและทั้งมนุษย์ หมายความว่า ทั้งคนมั่งมีและคนยากจน ต้องการธรรมะสำหรับดับทุกข์ นี้เราพูดกันแต่ที่เห็นๆ ได้ในโลกนี้ เทวดาในโลก

นี้ ก็คือคนที่สบายนแล้วในเรื่องเกี่ยวกับทางโลก ส่วนมนุษย์นี้ยังลำบาก ยังอาบ เหงื่อต่างน้ำอยู่ แต่ทั้งคนมั่งมีและคนยากจนยังมีกิเลส มันยังมีความทุกข์เสมอ กันในส่วนนี้ ให้สนใจธรรมะ คนยากจนก็ทำมาหากินไป โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ มัน ทำให้สนุกไปได้ ส่วนคนมั่งมีแล้วเขาก็ต้องป้องกันไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น ทำจิตใจให้ เป็นทุกข์เหมือนกัน ความทุกข์ส่วนทางจิตใจนี้มันเหมือนกัน ทั้งคนมั่งมีและคน ยากจน

ที่นี่ ชาวบ้านมาราواสที่ยากจนก็ต้องมีธรรมะพอด้วยรู้จักป้องกันกิเลส และความทุกข์ ไม่อย่างนั้นจะทนทุกข์ ทนทุกข์ ที่นี่ทนทุกข์เหมือนกับตกนรก แล้วก็ทนทุกข์กันที่นี่ล่ะ ไม่ต้องต่อตายแล้ว อยู่ที่นี่ก็มีความทุกข์เหมือนกับตก นรก มันต้องมีธรรมะมาปฏิบัติ สำรองจิตไว้ให้ถูกต้องอย่าให้มีความทุกข์ให้ชีวิต นี้มันเป็นสุข เพราะว่าเราตั้งจิตไว้ถูกต้อง ที่เห็นอยู่ชัดๆ ก็เรื่องทำมาหากิน หน้าที่การงานหาเลี้ยงชีวิต จะต้องทำอย่างให้มันเป็นทุกข์ รู้จักตั้งจิตไว้ให้ถูก ต้องและทำให้มันสนุกไปเลย จะทำนา ทำสวน หรือทำอาชีพอะไรก็ตามใจ จัด ให้มันเป็นการกระทำที่ถูกต้องและกีเพ้อใจ และกีสนุกเป็นสุข ความสุขต้องเกิด มาจากความพอใจ พอยใจแล้วก็สุขเลว พอยใจดีก็สุขดี พอยใจโงความสุขมันก็คงโง พอยใจสุจริตความสุขมันก็สุจริต พูดได้ว่าความสุขต้องมาจากความพอใจ

ที่นี่เราทำให้ตัวเราดี มีความสุจริตแล้วก็พอใจ ความสุขของเรามันก็สุจริต เป็นชាយนาทีดีที่สุด ไม่มีทุจริต มันก็เป็นสุข เพราะว่าเราเป็นชាយนาทีที่สุด เป็น ชាយสวน เป็นอาชีพอะไรก็ตาม เราทำดีที่สุด พับแต่ความดี ความถูกต้อง มองดู

ตัวเองแล้วเห็นแต่ความถูกต้อง ไม่มีความผิด ไม่มีความชั่ว ก็ยังมีให้ตัวเองได้ ถ้าใครมันให้ตัวเองได้ คนนั้นจะไม่มีความทุกข์เลย

ความทุกข์นี้มันมีหลายชนิด ความทุกข์ที่เกิดมาจากการใน เราทำ เองก็มี ความทุกข์ที่เกิดจากการนอก คนอื่นมันทำให้มี ความทุกข์ที่เกิด จากธรรมชาติมันเปลี่ยนแปลงร้ายกาจ เช่นว่ามันน้ำท่วม พายุ ไฟไหม้ มันเป็น ธรรมชาติ อย่างนี้ก็มี ถ้าเราไปมีความทุกข์กับมัน มันก็รู้อยหรือ ชีวิตมันก็รู้อยหรือ มีความทุกข์ เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเองเสียบ้าง อย่าไปทุกข์กับมัน แล้วก็แก้ไข ไปตามเรื่อง แม้แต่ความผิดพลาด ขาดทุนอย่างนี้ ก็มองเห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง แล้วก็แก้ไขให้มันถูกต้อง จนมันไม่ผิดพลาด

ในข้อแรกก็ว่าเช่นนั้นเองไปที่ก่อน อย่าเป็นทุกข์ เช่น ทำงานเป็นสายหมด แห้งสายหมด ปูกินหมด มันก็ว่าก็เช่นนั้นเอง ที่หลังก็ทำให้มันดี ให้มันถูกต้อง อย่าให้มันเป็นอย่างนั้น ความผิดพลาดทุกอย่างมันก็ต้องมี แต่ถ้าเราตั้งใจดีมันก็ ไม่ค่อยมี ถ้าเราลดลดพอมันก็ไม่มี จะนั่นการศึกษามันก็สำคัญอยู่

จะนั่นต้องมีการศึกษาให้เพียงพอ ลูกเด็กๆ มีการศึกษาให้เพียงพอ โต ขึ้นแล้วเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็ยังมีการศึกษาที่เพียงพอ เพราะความทุกข์มัน เลื่อนชั้น เป็นพ่อบ้านแม่เรือนแล้วก็มีการศึกษาให้เพียงพอ เพราะความทุกข์มัน อีกแบบหนึ่ง เป็นคนแก่คนเฒ่าแล้วก็ต้องมีการศึกษาให้เพียงพอ เพราะความ ทุกข์มันเลื่อนเป็นอันดับสุดท้ายแล้ว

ที่นี่เรามีความรู้ทุกขั้นตอนแห่งชีวิตก็เรียกว่าปฏิบัติธรรมะ ให้ความเป็นมนุษย์ มันมีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง แล้วมันก็ไม่เป็นทุกๆ ฉะนั้นอย่าประมาท แม้แต่เล่นหัว โน่เจ้า เต่า ปู ปลา รู้จักแต่สัณฐานาเหมือนกับเด็กๆ รู้จักเหมือนกับคนที่ไม่รู้อะไร เห็นแต่เรื่องสัณฐานา เรื่องปากเรื่องห้อง สัณญาแต่เรื่องอย่างนั้น สัณภัณฑ์ธรรมะไม่เป็น ที่ว่าสัณก เป็นสุขกับธรรมะนั้นมันเป็นสุข เพราะพอใจว่าเราเป็นคนมีความถูกต้อง สัณกับพระธรรม สัณกที่ว่าเรามีความถูกต้อง

ที่นี่สัณกของคนบ้า คนโน่ คนปุถุชน ก็มันสัณก เพราะมันได้กินเหล้ามา ยาอบายมุขทั้งหลาย มันสัณกอย่างนั้น ไม่เท่าไรมันก็ลงอาบาย แต่ถ้าว่าสัณกของสัตบุรุษ อริยชน เขาสัณกในการทำความถูกต้อง แล้วก็พอยในความถูกต้องโดยเป็นสุข คนโบราณชั้นปู่ย่าตายายของเรานั้น เขาสัณกในการทำงานทั้งนั้น มาในชั้นลูกหลวงนี้ไปสัณกที่อบายมุข มันก็น่าเห็นใจเหมือนกัน

เดียวันนี้ในโลกมันมีสถานที่อบายมุขเต็มไปหมดจนจะหลีกไม่ไหว เด็กๆ ของเราก็ไปสุข ไปสัณกที่สถานอบายมุข ไม่สัณกับวัว กับควาย กับไก่ กับนา กับเรือ กับสวน สมัยก่อนเขาสัณกันอยู่ในการงาน แม้แต่ในอาอย่างนี้ก็เป็นสุข พอยใจ ยิ่มกริ่มอยู่เสมอ เดียวันนี้เมื่อเอามือยกทำงาน อยากจะไปทำงานทำ เงินเดือนแหงๆ และเที่ยวกันสัณก ที่นี่มันก็ไม่ได้อย่างที่ต้องการ มันก็เกิดเป็นวันธพาลไปลักษณะนี้ไปอยู่ในคุกในutherland ซึ่งเหมือนกับอบาย

เพราะเราไม่สนุกในการทำหน้าที่ถูกต้อง คนแต่ก่อนเขางูกอยู่กับการทำหน้าที่ถูกต้อง ทำไร่ ทำนานั้นแหละ หน้าที่ที่ถูกต้อง สมัยก่อน คนโภนา โภนาอยู่ด้วยความยิมเย้มแจ่มใส จิตใจเย็น เพราะมันไม่ทะเยอทะยานอะไรมากกว่านั้น มันทำงานกับความก้าวหน้าไปได้ข้าว กินได้ใช้ได้สอยเหมือนกัน เดียวมีมันจะทำงานกับเครื่องจักรด้วยจิตใจที่ร้อนรนเหมือนกับไฟดอยู่ในอก และมันก็จะบังคับจิตไม่ได้ เพราะมันจะทำงานเอาเงินไปซื้อหอباحยมุข

คนสมัยนี้ก็อย่างรวยเพื่อไปซื้อหอباحยมุข คนก่อนๆ เขาทำงานเพื่อเอาเงินไปทำงาน คนแก่โภนาอยู่ เดินไปกล้าๆ เข้าบุด้วยมาเองว่า “โภนา เอาข้าวตักบาตรสักหน่อยเถอะเจ้าเอี้ย” เข้าบุด้วยพระว่า “เจ้าเอี้ย” โภนา หัวเราะไว้รู้สึกถัง เอาข้าวใส่บาตรสักหน่อยเจ้าเอี้ย นี่คนแก่รุ่นปู่ตายาย คนสมัยนี้มันไม่คิดว่าทำงานเอาข้าวใส่บาตรรอ ก้ามันจะทำและมันก็ไม่ทำด้วย ก้ามันจะทำมันก็คิดว่าทำงานเอาเงินไปซื้อหอباحยมุขทั้งหลาย ไปการารมณ์ทั้งนั้น ละนั้นจิตใจเขาก็ต้องต่างกัน

เดียวนี้ถูกหลานของเรามันทำงานทำงานเพื่อกิจกรรม เพื่อบายมุข ในเมื่อสมัยก่อนเขาทำงานเพื่อบุญ เพื่อกุศล ทำงานเพื่อการบุญ การกุศล แล้วมันก็เป็นอย่างนั้นจริง เขาเก็บอยู่กันด้วยความสงบ ไม่หรูหราก สนุกสนานอย่างอันizophal เขางูกกิจสุกอย่างสัตบุรุษ อุบasa ก อุบasa กิจ รู้ว่าทำงานนี้มันเป็นประโยชน์ มันเป็นหน้าที่ แล้วก็พอใจ ได้ทำหน้าที่ของมนุษย์แล้วก็พอใจ ก้าพลาดไปไม่ได้มันก็ว่า เช่นนั้นเอง มันก็ปลงอนิจจัง เช่นนั้นเอง ก็ทำใหม่ได้โดยไม่ต้อง

เป็นทุกข์ มันจึงไม่มีการช่วยเหลือ ก็จะมาทำอะไร มาลักษ์ มาขโมย มาตัดคอ อะไรบ้าง ก็ไม่มีการช่วยเหลือ ก็จะมันเห็นนั้นเอง

ธรรมเนียมโบราณเราสอนไว้เสร็จแล้วว่าให้ทำเพื่อ เพื่อคนขโมย เพื่อนก เพื่อหูมูนกินบ้าง มันจึงไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะทำเพื่อไว้แล้ว คนเดียวโน้นไม่เคยคิด ที่ทำเพื่อย่างนี้ ก็พร้อมที่จะช่วย จะแกง จะยิง จะฟัน จะอะไรกันไปตามเรื่อง โลกมันเป็นอย่างนี้เดียวนี่ เราก็เป็นพระ เป็นเณร ส่วนหนึ่งก็มีหน้าที่ที่จะช่วยสั่งสอนธรรมะ แก้ไขปัญหาเหล่านี้

แล้วอีกส่วนหนึ่งก็คือเรานั้นแหละจะไปเป็นเสียเอง พระ เณร นี้จะไป เป็นประชาชนเหล่านั้นเสียเองก็มี แต่ถ้าว่ายังเป็นพระ เป็นเณรอยู่ พยายามศึกษา สังเกตรรณะ สำหรับที่จะช่วยมนุษย์กันดีกว่า การช่วยมนุษย์ด้วยเรื่องของ ธรรมะนี้ ช่วยได้มากกว่า คือช่วยให้เขาเป็นสุขได้กว่า ช่วยด้วยเงินด้วยของ นั้นเป็นเรื่องหลอกๆ เล่นๆ เดียวก็หมดๆ ช่วยไม่ไหว แต่ถ้าช่วยให้เขามีธรรมะ เป็นการช่วยที่ถาวร เขาไม่ทำผิด เขาทำถูก เขาแก้ปัญหาได้ แล้วก็หมดความ ทุกข์ไปได้ มันเป็นการช่วยที่จริงและสำคัญจะประโยชน์

ดังนั้นเราทุกคนจะหันหน้าไปหารรณะ โดยแนวใจเหลือเกินว่าสิ่งอื่นมัน ช่วยไม่ได้ สิ่งที่จะช่วยได้ก็คือ ธรรมะ มันก็คงจะมีปัญหาบ้างที่ว่าธรรมะนี้มัน ลึกลับอยู่เหมือนกัน แต่ว่าไม่เหลือวิสัยที่เราจะเข้าใจ ขอให้จำไว้ อย่างเมื่อตระกี พูดแล้ว ธรรมะคือการประพฤติกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของเรา ที่

ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ถูกต้องนั้นแหล่งคือธรรมะ ที่นี่จะใช้ชัด ก็คือหน้าที่หน้าที่ของมนุษย์ในธรรมะนั่น ภาษาธรรมดา ภาษาคนธรรมดา ก็แปลว่าหน้าที่ธรรมะคือหน้าที่

ภาษาอินเดีย ชาวอินเดียมีคำว่าธรรมะแล้วก็แปลว่าหน้าที่ สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดมีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อจะให้รอดชีวิตและให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป นั่นแหล่งคือหน้าที่ ให้รอดชีวิตและให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป นั่นแหล่งคือหน้าที่

สิ่งใดที่มีชีวิต สิ่งนั้นจะต้องมีหน้าที่ ถ้าไม่ทำหน้าที่ก็จะต้องตาย ต้นไม้ทั้งหลายรอบตัวเราที่เห็นอยู่นี้ มันก็มีชีวิตและมันก็มีหน้าที่ที่จะต่อสู้ ที่จะต้องหนานักกิน ต้องหาแร่ธาตุกิน จะต้องหาแสงสว่างให้เพียงพอ แล้วก็รอดชีวิตอยู่ได้ หน้าที่ของต้นไม้ สัตว์เดรจวนมันก็มีหน้าที่ด้วย มันมีหน้าที่ที่จะต้องให้เก็บและให้ได้รอดชีวิตอยู่ได้ ไม่ทำหน้าที่มันก็ตาย ที่นี่คุณมันก็มีหน้าที่อย่างคนสูงขึ้นไป ต้องทำหน้าที่สำหรับให้คุณมันรอดชีวิตอยู่ได้ ให้มันสูงขึ้นไป คือให้มีจิตใจสูง จิตใจสูง สูง สูงจนบรรลุมรรคผลนิพพาน นี่คือหน้าที่ ธรรมะแปลว่าหน้าที่ ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ ถูกต้องที่สุดเลย

ธรรมะ แปลว่า หน้าที่สำหรับเป็นมนุษย์ หน้าที่ของมนุษย์คือธรรมะของมนุษย์ มนุษย์มีหน้าที่อย่างไร เมื่อทำเพื่อเป็นมนุษย์สมบูรณ์ สมบูรณ์คือเมื่อเป็นพระอรหันต์ เดียวนี้ยังไม่สมบูรณ์หrog เพียงให้มันรอดอยู่ได้ๆ แล้วดีขึ้นๆ จนกว่าจะสมบูรณ์ ทั้งหมดนั้นเป็นหน้าที่ เพราะฉะนั้นเราทำเลิด จะต้องหาอาหารกิน

จะต้องกินอาหาร จะต้องบริหารร่างกายให้ถูกต้อง เรื่องกิน เรื่องอาบ เรื่องถ่าย เรื่องยืน เดิน นั่ง นอน อะไรต่างๆ ให้มันถูกต้อง นั่นก็เป็นหน้าที่ กีดโกรกภัยให้เจ็บ มันกรักษาอย่างมั่นคงเป็นหน้าที่ มีความทุกข์อย่างไรเกิดขึ้น มันก็ต้องกำจัด ให้หมดไปนั่นก็เป็นหน้าที่ หน้าที่ทั้งหมดคือธรรมะ

คนไหทยากจนรู้แต่ว่าคนนั้นมันไม่ทำหน้าที่ คือมันไม่ปฏิบัติธรรมะ มันพูดแต่ปาก แล้วคนไหนี้โรค ออมโรค ก็รู้ว่าคนนั้นมันไม่ประพฤติธรรมะ คือมันไม่ทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หรือคนไหนมันพิกัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่ามันไม่ทำหน้าที่ คนไหทยากจนก็ไม่ทำหน้าที่ คนไหนไม่รู้จักต่อสู้ให้ชนะกิเลสก็คือมันไม่รู้หน้าที่ มันไม่มีหน้าที่

เพราะฉะนั้นคำว่าหน้าที่มันก็ตั้งแต่ต่ำสุดจนถึงสูงสุด ขอให้เราทุกคนอย่างบุพร่องในหน้าที่ จะเป็นอุบาสก อุบาลิกา เป็นพระ เป็นเณร เป็นอะไรก็มีหน้าที่ ตั้งแต่ต่ำจนถึงสูงสุด ต้องรอบรู้ในเรื่องหน้าที่ทุกชนิด แล้วก็ปฏิบัติอย่างให้บุพร่องในหน้าที่ แล้วก็จะได้ผลดี ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบกับพุทธศาสนา ถ้าบุพร่องแล้วก็เสียชาติเกิด เป็นคำที่หลวงร้ายมาก คนเสียชาติเกิดมันหลวงร้ายมาก เพราะมันบุพร่องในหน้าที่ของมนุษย์นั่นเอง

ฉะนั้นเราต้องรู้ว่าเรามีหน้าที่ที่จะศึกษาธรรมะ ช่วยตัวเราให้ได้และก็ช่วยผู้อื่นด้วย ช่วยผู้อื่นช่วยทั้งในทางวัตถุและช่วยในทางจิตใจ เราทำงานได้มาก กินแต่พอดี เหลือก็ไปช่วยผู้อื่น นี่เรียกว่าช่วยทางวัตถุ ที่นี่เราศึกษาเล่าเรียนให้

มาก ดับทุกข์ให้ได้มาก ให้ความรู้แก่ผู้อื่น นี้ก็ช่วยทางจิตใจ ช่วยทางวัตถุก็ให้สิ่งของ ช่วยทางจิตใจก็ให้วิชาความรู้ สติปัญญา นี่เราจะต้องมี ถ้าไม่มีอะไรจะช่วยเพื่อนเสียเลย เราจะพูดว่าเสียชาติเกิดเหมือนกัน ทำงานไม่เหลือกิน ให้หน้าได้กินบ้าง นี้มันเสียชาติเกิด

ชาวนามันต้องทำงานให้มีข้าวเหลือกิน ให้หน้าได้กินบ้าง มันจึงจะไม่เสียชาติเกิด คือมันไม่มีเงียบ มนต์ไม่หลวงไหหล ให้มันเอาใจใส่ ฉะนั้นมันจึงทำงานให้มันเหลือกิน แล้วก็ทำงานบุญบ้าง ใส่บาตรบ้าง อะไรบ้าง นี้ก็ทางวัตถุ

ส่วนทางจิตในนี้เป็นหน้าที่ของบรรพชิตเสียมากกว่า บรรพชิตเล่าเรียน ก็เหมือนกับทำงาน เพราะใช้เองไม่หมด ก็สอนผู้อื่นบ้าง แจกจ่ายให้ผู้อื่นบ้าง ผู้อื่นก็จะได้รับประโยชน์ แต่ว่าแม้จะเป็นขอรา瓦สก์ทำได้ ขอราวาสที่ไม่หลวงไหหลวงรา华สที่ไม่โง่เขลา เขาเรียนธรรมะ จนรู้ธรรมะช่วยตัวเองได้ แล้วก็สอนผู้อื่น ก็ได้ ในครั้งพุทธกาลก็มีหลายคนเหมือนกันเป็นขอรา华สอนธรรมะให้ผู้อื่น

ถึงเดียวนี้ก็มาได้ขอรา华สที่รู้ธรรมะเพียงพอแก่การปฏิบัติของตนแล้วก็ช่วยผู้อื่น ให้ปฏิบัติธรรมะด้วยก็ได้ ก็มีเหมือนกัน เพราะว่าความรู้นี้มันไม่ใช่แต่เมียแกระแล้ว แก่ขอรา华สมัnek็มีได้ ถ้าเข้าขวนขยายศึกษาเล่าเรียน หากประพฤติปฏิบัติตั้งแต่หนุ่มจนแก่ คนแก่นี้ก็มีความรู้พอที่จะช่วยแนะนำสั่งสอนลูกเด็กๆ เป็นธรรมชาติ

จึงขอให้สนใจ ที่ว่าทำให้มากให้กินแต่พอดี ใช้แต่พอดี เหลือก็ช่วยผู้อื่น ทายก ทายิก อุบาสก จงถือหลักว่าเราจะเห็นว่าการทำงานนั้นเป็นธรรมะ ธรรมะ

คือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ การงานคือธรรมะ ทำการงานให้ดีที่สุด คือปฏิบัติธรรมะในหน้าที่แล้วก็พอใจ แล้วก็เป็นสุขอยู่ที่นั่น อย่าต้องไปเป็นสุขเมื่อไปเล่นไฟ เล่นไป กินเหล้า เมายา ไปเที่ยวความมัน abaymu เลย

ไม่ว่าเด็กๆ หรือคนวัยรุ่น คนหนุ่มสาว คนแก่ คนอะไรก็ตาม อย่าไปแสวงหาความสุขด้วย abaymu เลย แสวงหาความสุขด้วยการทำหน้าที่ที่เราที่บ้าน ที่เรือน มีธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัว แล้วมีความสุขอยู่ที่นั่น ความสุขอย่างนี้ไม่ต้องจ่ายเงิน ไม่ต้องไปกินเหล้าแพงๆ ไม่ต้องไปขึ้นโรงแรมแพงๆ ไม่ต้องไปทำอะไรชนิดที่มันแพงๆ จนไม่พอกิน พอดี จนต้องเป็นหนี้ เป็นสิน จนต้องลัก ต้องขโมย ติดคุก ติดตะราง มันเป็นอย่างนั้น มันเดินไปทางนั้น

เดียวนี้มันเป็นสุขอยู่ที่การงานเป็นสุขให้วัดว่องได้ ยกมือให้วัดว่องได้ เพราะมองเห็นแต่ความดีแต่ของตน ยกมือให้วัดว่องได้ก็ไม่มีปัญหา คนอย่างนี้ไม่มีปัญหา คือไม่ยากจนทั้งภายในและภายนอก ทั้งภายนอกและภายใน ทางโลก ทางวัตถุ ก็ไม่ยากจน ทางจิต ทางวิญญาณ ทางธรรมะ ก็ไม่ยากจน เขาเป็นคนมั่งมี ทั้งทางภายนอกและภายใน คือทั้งทางวัตถุและทั้งทางจิตใจ นี้คือเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง

ดังนั้นจึงขอให้ทุกคนเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง เป็นคนไม่ยากจน ทั้งภายนอกและภายใน ทางวัตถุก็ไม่ยากจน ทางจิตก็ไม่ยากจน ไม่ต้องพูดอะไร กันแล้ว มันรอตัวแล้ว มันพอจะเรียกว่ารอตัวแล้ว

อย่างที่พูดเมื่อตั้งก็คือว่า ขอแสดงความยินดีในการมาของท่านหัวหน้าโดยอัตโนมัติคิดว่าท่านมาที่นี่เพื่อแสดงความรู้หรือวิธีปฏิบัติ เพื่อจะกำจัดเสียซึ่งกิเลสและความทุกข์ทั้งของตนเองและของผู้อื่น

ถ้ามาจริงก็ศึกษาตามที่มีให้ศึกษาจริง ก็จะได้ความรู้ที่จะกำจัดความทุกข์ทั้งของตนเองและของผู้อื่น แต่ถ้ามาเพ้อๆ มันก็ไม่ได้อะไรกลับไปเปล่า เราเขียนเป็นรูปภาพที่ตึก ไปเบยดูบ้าง จากลูกตาไม่มีใครເກີ່ມຄົນ ນອກນັ້ນວິກລັບໄປເປັນຜູ້ໆ ຫັ້ງຊາດໄມ້ມີລູກຕາ ຮູບພາບທີ່ຜັນຕົກນັ້ນຄວະຈຸດັກນຸກຄົນທີ່ມາແຈລູກຕາ ๒-๓ ດຽວຮັບເອາ ນອກນັ້ນເປັນຜູ້ໆ ໄມ້ຮັບເອາ ມາຈາກສໍວິມາຈາກໜຸ່ມພຣ ມາຈາກບ້ານດອນ ມາຈາກນອຣ ມາຈາກພ້ທລຸ ແມ່ນອໍາ ກັນເລຍ ລັບໄປຫັ້ງຊາດ ເພຣະມັນໄມ້ສິນໃຈວ່າມັນມີອະໄຣໃຫ້ ໄມ້ສັນໃຈຮຽມທີ່ມີໃຫ້ ມັນກີ່ໄມ້ໄດ້ອະໄຣເໝືອນກັນ

ພຣະຈະນັ້ນພຍາຍາມທີ່ສຸດທີ່ຈະໃຫ້ໄດ້ແສງສ່ວ່າ ຄວາມຮູ້ ຊຶ່ງເປົ້າຢັບເໝືອນກັບລູກຕາ ກ່ອນນີ້ໄມ້ມີລູກຕາ ແລ້ວກົມາຮັບລູກຕາ ອີ່ໄດ້ແສງສ່ວ່າ ໄດ້ຄວາມຮູ້ ວ່າຈະໄປດໍາເນີນເຊີວິກກັນຍ່າງໄຣ ແສງສ່ວ່າຄື່ອງປ່ອງຍຸດືອງຄວາມຮູ້ ທຳໃຫ້ຮຣະພຣຕີປົງປົກ ເຖິງ ແມ່ນອ່ອຍ່າງທີ່ວ່າມາຕະກີ ອຣມະຄື່ອງໜ້າທີ່ ທຳໜ້າທີ່ໄຫຉເຖິງທີ່ສຸດແລະກົຍ່ອຍ່າເປັນທຸກໆເລຍ

ความทุกข໌ນັ້ນเกิดมาจากการความໂງ ຄິດໄມ່ຖຸກ ຕັ້ງໄຈໄວ້ໄມ່ຖຸກ ມັນກີ່ເປັນທຸກ໌ໜາ ແມ່ວ ມັນດີກົກວ່າຄົນ ເພຣະໜາທີ່ອແມວ ມັນໄມ້ເປັນທຸກ໌ໜາ ດັນມັນເປັນທຸກ໌ໜາກເກີນໄປ ເລຍ້ອງຂ່າວໃຫ້ໂຄຣ່ອງຮຽມເປົ້າຢັບເຖິຍກັນດູວ່າ ໜາທຸກຕ້ວນອນຫລັບ ແຕ່ຄົນຫລາຍຄົນອນໄມ່ຫລັບ ນອນໄມ່ຫລັບ ກຣະສັບກຣະສ່າຍ ຕ້ອງກິນຍານອນ

หลับ คนหลายคนมันปวดหัว หมา แมวไม่ปวดหัว หลายคนเป็นโรคประสาท หมา แมวไม่เป็นโรคประสาท คนเป็นบ้าไปอยู่โรงพยาบาลบ้ากันมากมาย หมา แมวสักตัวหนึ่งก็ไม่เห็นว่าเป็นบ้า ชนิดที่เป็นโรคจิตอย่างนั้น

หมาบ้านนั้นมันเป็นโรคชนิดอื่น ไม่ใช่บ้าอย่างที่คุณเป็นบ้า มันเป็นเชื้อโรค อย่างอื่น คนมันเป็นบ้า เพราะมันคิดไม่เป็น ระบบสมอง ระบบประสาท อะไร สูญเสียหมดเลย มันเลยเป็นบ้า ต้องไปอยู่โรงพยาบาลบ้า หมา แมวมันไม่เป็น นี้ ลองนึกอย่างนี้ไว้บ้างสิจะได้รرمดระวังตัวดีขึ้น อย่าอนอนไม่หลับ อย่าเป็น โรคประสาท อย่าเป็นโรคจิตกันเลย ธรรมะช่วยได้ ธรรมะป้องกันให้ได้ ถ้าไม่มี ธรรมะมันก็ยินดี ยินร้าย มันรัก มันโกรธ มันเกลียด มันกลัว มันอิจฉาริษยา มันพยาบาท ปองร้าย หรือว่ามันอาลัยอาวรณ์ มันหึง มันหวง ไปต่างๆ มันก็ เลยนอนไม่หลับ เพราะไม่มีธรรมะ

ถ้ามีธรรมะ มันก็ทำงานสนุกไปมันไม่ต้องมาวิรรัตน์ โกรธ เกลียด กลัว อะไรอยู่ ถึงจะยังมีอะไรที่น่ารัก มันก็เข่นนั้นเอง กฎไม่ไปรักมันให้เสียเวลา จะต้อง ทำอย่างไร ทำดีกว่า ไม่ไปหลงรักให้เสียเวลา หรือมันมาให้โกรธ ให้เกลียด กฎ ไม่ไปโกรธไปเกลียดมันให้เสียเวลา มันเป็นเข่นนั้นเอง

อย่างนี้เรียกว่าเรามีใจคือปกติอยู่เสมอ มันจึงไม่เป็นบ้า มันจึงไม่เป็น โรคประสาท มันจึงนอนหลับสนิท มันไม่ปวดหัว อย่าทำเล่นกับเรื่องอย่างนี้ ปวด หัว นอนไม่หลับนั้นแหละ มันแสดงว่ามันมีความเป็นมนุษย์เหลือน้อยแล้ว ถ้ามัน มีเรื่องปวดหัวนอนไม่หลับ อีดอัดขัดใจอยู่เสมอ และก็เรียกว่าความเป็นมนุษย์มัน

เหลือน้อยแล้ว ระหว่างได้รีบๆ แก้ไขให้หายไปเสีย ให้มีความอิ่มอกอิ่มใจ พอใจในตัวเอง ยกเมื่อให้วัตตัวเองได้ อันนั้นก็เรียกว่าใช้ได้ พอกำลงจะนอน คิดบัญชีดูวันนี้มันมีอะไรดีพอจะให้วัตตัวเองได้ไหม ถ้าดูแล้วทั้งวันมัน นี้ไม่มีอะไรดีพอที่จะให้วัตตัวเองได้ ก็โขกหัวมันสัก ๔ - ๕ ที มันเลวนามไม่มีอะไรดีให้ให้วัตตัวเองได้ ถ้าทำอยู่อย่างนี้มันจะเจริญ มันจะทำให้มีอะไรที่พอที่จะให้วัตตัวเองได้ทุกวันๆ ก็คือมีความเจริญของงานแน่นอน

เป็นอันว่าต้องทำให้มีสิ่งที่เรียกว่าธรรมะคือหน้าที่ แล้วมีผลของหน้าที่ จนเป็นที่พอใจ มีความรู้ในการทำหน้าที่ รู้ธรรมชาติ รู้กฎของธรรมชาติ แล้ว ก็รู้หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และก็ทำหน้าที่ ก็ได้รับผลจากหน้าที่ ตามกฎของธรรมชาตินั่นแหละ คือหนทางดำเนินของมนุษย์จากต่ำที่สุดไปถึงสูงสุดคือ บรรลุนิพพาน บรรลุนิพพานคือไม่มีความทุกข์ ทุกข์น้อยลงๆ จนไม่มีความทุกข์เลย เรียกว่านิพพาน

ถ้ามีความทุกข์มาก มากกว่าแมว มากกว่าหมา ก็ยังใช้ไม่ได้ มันเป็นคนที่เลวเกินไป นี่เรา ก็มีความทุกข์น้อยลงจนเหลือน้อยมาก เรา ก็เป็นพระอริยเจ้าขั้นต้นๆ ถ้าหมดเลย ก็เป็นพระอรหันต์เลย

เพราะฉะนั้นการบวชนี้ ทั้งพระทั้งเณرنี้ ขอให้ถือว่าเป็นการบวเข้ามา เพื่อจะศึกษาเรื่องนี้ ไม่ได้เรื่องอื่น บวเข้ามานี้เพื่อจะศึกษาเรื่องที่กำลังพูดคือ ธรรมะ แล้วก็ปฏิบัติธรรมะและก็ได้ผลของธรรมะ แล้วก็สอนผู้อื่น สอนธรรมะ แก่ผู้อื่นต่อไป

ตลอดเวลาที่ยังบวชอยู่ก็ขอให้บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แล้วก็สอนต่อๆ กันไปจริงๆ เมื่อสึกออกไปเป็นฆราวาสแล้วก็ยังทำได้ตามสมควร ประพฤติธรรมะจริงคือประพฤติแต่ความถูกต้องจริง ได้ผลจริง เอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งทางวัตถุและทั้งทางธรรมะหรือทางจิตใจ สร้างบ้านสร้างเมือง สร้างโลกให้มีความสุขต้องทำอย่างนี้ ไม่ว่าที่ไหน ไม่ว่าชาติไหน ภาษาไหน ถือศาสนาอะไรก็ตาม

ถ้าจะช่วยสร้างโลกกันจริงๆ แล้วก็ต้องทำอย่างนี้คือรู้ธรรมะหรือศาสนา แล้วก็ปฏิบัติ แล้วก็ได้ผล แล้วก็สอนต่อๆ กันไป การที่เรามาพากันบ้างอย่างนี้ มันก็จะได้ปรึกษาหารือ เพราะว่ามันก็เป็นเรื่องที่ลึกหรือยากอยู่สักหน่อย ถ้าไม่พูดปะปรึกษาหารือ มันก็ไม่ค่อยจะเข้าใจ พระพุทธเจ้าท่านจึงวางหลักไว้ว่า ให้คบหาสัตบุรุษ คือผู้ที่มีคุณธรรม ให้นั่งใกล้สัตบุรุษจะเป็นโอกาสให้ได้ยินได้ฟัง เมื่อได้ยินได้ฟังแล้วก็ไปไตรคุรคุณ เห็นว่าเป็นประโยชน์แล้วก็ปฏิบัติตาม ก็ได้รับผลเป็นความสุข แล้วก็อาจจะสอนผู้อื่นได้ ทุกคนทำอย่างนี้ มนุษย์นี้ก็เป็นมนุษย์แน่คือมีจิตใจสูง อยู่เหนืออกเลส เหนือความทุกข์ เหนือปัญหา โดยประการทั้งปวง

เอาละ เป็นอันว่า แม้ว่านานๆ เราจะมาพากันที่หนึ่ง และเวลา_mันก็_จำกัด มันมีน้อย แต่เรา ก็จะพยายามให้ดีที่สุด ที่จะใช้เวลาอันน้อยนี้ ทำความเข้าใจกันให้มาก ให้ลึก ไม่ใช่จะต้องพูดกันทุกวันๆ จนตลอดชีวิต พูดกันครั้งเดียว ถ้าเข้าใจแล้วก็ใช้ได้จนตลอดชีวิต จะนั่นขอให้สนใจ ขอให้ฟังให้ดี ให้เข้าใจ แล้วมันก็จะใช้ไปได้ใช้ปฏิบัติไปได้จนตลอดชีวิต แล้วมันยังมีอีกวิเศษที่ว่า ชีวิตนั้น มันจะค่อยรู้และค่อยสอนของมันเอง

ชีวิตนั้นจะเป็นการศึกษาในตัวมันเอง จะเป็นครูในตัวมันเอง จะเป็นการสอบไล่ในตัวมันเองนี้ ถ้าคิดดำเนินชีวิตถูกต้อง มันก็น่าปลื้มใจ ชีวิตนี้ มันเป็นของมีค่าอย่างนี้ มันเป็นการศึกษาอยู่ในตัวชีวิต เป็นการสอนอยู่ในตัวชีวิต ทำอะไร remank สอนให้เอง รู้ยิ่งๆ ขึ้นไปในสิ่งนั้น แล้วมันก็สอบไล่ดูเองว่าคนนี้มัน มีความรู้พอหรือไม่ ถ้ามันมีความทุกข์อยู่ก็แสดงว่าความรู้มันไม่พอ มันต้องศึกษา ต่อไปอีกมาก ถ้ามันอยู่อย่างไม่มีความทุกข์เลยมันก็บอกนี่สอบไล่ได้ สอบไล่ได้ มันใช่ได้ นั้นอยู่อย่างไม่มีความทุกข์

เพราะฉะนั้นทุกคนอย่าทำเล่นกับสิ่งเหล่านี้ อย่าประมาทกับสิ่งเหล่านี้ พยายามจัดให้มันเป็นชีวิตที่มีประโยชน์ทุกเวลาที่เลย ให้เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ ทุกเวลาที่ อย่าเอามันไปใช้เลวๆ ในการทำบายมุข

แม้แต่สูบบุหรี่ก็เป็นเรื่องทำลายความดี นึกถ้าพูดว่าแม้แต่สูบบุหรี่ก็ เป็นการทำลายความดีของมนุษย์คนนั้น คือมันทำให้เง่ แล้วก็มันทำให้เสียเวลา มันทำให้เกิดโรค มันทำให้เปลืองสตางค์ที่ไปซื้อเอามา มันไม่มีอะไรที่เป็นฝ่าย บวกหรือฝ่ายดี มันมีแต่ฝ่ายลบ ปอดมันอยู่ดีๆ เอาควันไฟไปรม นิคิดดูเดิม ของ มันอยู่ดีๆ เอาควันไฟไปรرمมัน มันจะเป็นอย่างไร มันก็ต้องวินาศัยหาย นี่ปอด มันอยู่ดีๆ เอาควันบุหรี่เข้าไปรرم มันก็ต้องเสียเร็ว แล้วมันก็ต้องมีโรคภัยไข้เจ็บ ในอนาคต

เพราะฉะนั้นอย่าเห็นเป็นสิ่งเล็กน้อยเลย แล้วมันก็มีสิ่งที่ใหญ่โตกว่านี้ อีกมาก เพราะฉะนั้นเราจะต้องควบคุมให้ได้ ประพฤติให้ถูกต้อง สิ่งที่ไม่เป็น

ประโยชน์มันให้เท่านั้นต้องทำด้วยความโป้่าเลาอย่าทำเลย อย่าทำเลย เป็นพุทธบริษัท แปลว่า ผู้รู้ ผู้ดื่น ผู้เบิกบาน เป็นผู้ลีมหู ลีมตา เห็นอะไรถูกต้องตามที่เป็นจริง เมื่อนพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้สิ่งทั้งหลายทั้งปวงถูกต้องตามที่เป็นจริง ด้วยพระองค์เอง เรายังเป็นสาวกของท่าน รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง แล้วก็ดำเนินอยู่แต่ในทางที่เป็นจริง คือมันถูกต้อง มันก็มีแต่เจริญโดยส่วนเดียว จะเจริญขึ้นมาตามลำดับๆ จนถึงที่สุดในการบรรลุมรรคผลนิพพาน

เป็นอันว่า เราต้องได้บันไดธรรมะ จากต่ำขึ้นมาๆ จนถึงขั้นสูงสุดของมนุษย์ อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง มีสิ่งสิ่งเดียวที่จะต้องทำคือธรรมะ คือเรียนธรรมะ คือปฏิบัติธรรมะ ได้ผลของธรรมะ แล้วก็สั่งสอนเพื่อนมนุษย์ของเราต่อๆ กันไปคือแจกธรรมะ เมื่อไอนกับทำงานได้ข้ากินพอแล้ว เหลือไปแจกผู้อื่น

เดียวนี้พระเนตร เรายังเรียนธรรมะ ประพฤติธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ได้ผลของธรรมะ เหลือก็แจกผู้อื่น ธรรมะนี้ไม่รู้จักหมดจักสิน ยิ่งแจก ยิ่งมาก ยิ่งแจก ยิ่งมาก มันก็จะเต็มไปในโลก

เดียวนี้โลกมันขาดธรรมะ มันจึงอยู่ในสภาพที่ไม่มีความสงบสุขเลย กิเลสครอบจำแล้ว มันก็ไปทำตรงกันข้ามหมวด อย่างที่พวกลันธพาลทั้งหลายเขากำกันอยู่ พloyideodor ร้อนกันทั้งบ้านทั้งเมือง เพราะมันไม่มีธรรมะ

เพราะฉะนั้นช่วยกันดูแลอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ดีๆ ให้เขามีธรรมะ ลูกหลานของเราย่าต้องเป็นอันธพาลเลย ให้ตั้งจิตอธิษฐานต่อสู้ให้เต็มที่ ลูกหลาน

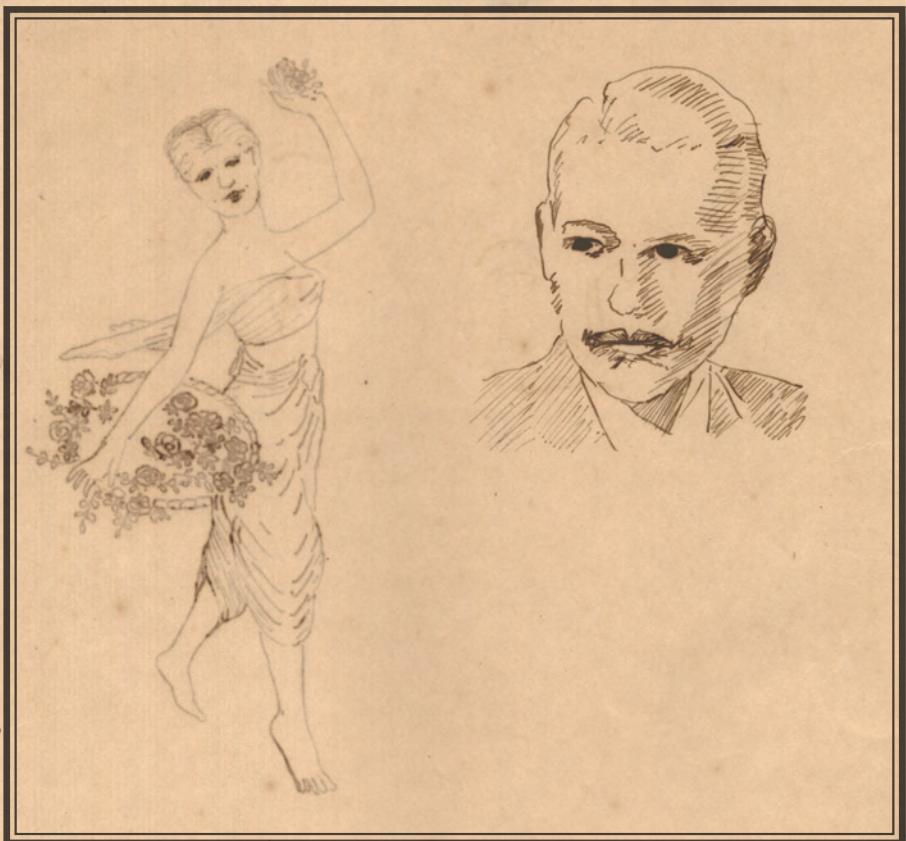
ของเรารอย่าเป็นอันธพาลเลย ลูกศิษย์ของเราอย่าเป็นอันธพาลเลย ตั้งใจให้ต่อสู้ กันไว้อย่างเต็มที่อย่างนี้ เรายังจะได้ชื่อว่าเป็นพุทธบริษัทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ดี สืบอายุพระศาสนาไว้ได้ ศาสนาเนี้ยงอยู่ เพราะพุทธบริษัทสืบไว้เป็นอย่างดี ถ้ามันจะสูญไปก็พระเราไม่ช่วยกันสืบไว้ วิธีทำลายพระพุทธศาสนาอย่างรวดเร็วคือสอนให้ผิดๆ สอนให้มันผิดๆ ไปเสียหมด เดียวพุทธศาสนามันก็หมด หมดไม่มีเหลือ การที่จะทำลายพุทธศาสนามันเป็นอย่างนั้นไม่ยาก

พระฉะนั้นจงระมัดระวังให้ดี ให้มีความถูกต้องในการศึกษาถูกต้อง การปฏิบัติถูกต้อง หวังผลในการปฏิบัติถูกต้อง สอนกันต่อๆ ไปก็สอนให้มันถูกต้อง ก็มีแต่ความถูกต้องคือธรรมะ มนุษย์ก็เป็นมนุษย์ได้จริง มีความสูงทางจิตใจได้จริง

นี่เรื่องที่ผมมีอยู่หรือโน้นก็คิดอยู่ทั้งวันทั้งคืนก็คือเรื่องนี้ วันนี้มีโอกาส ระบายนอกมา ในเมื่อท่านทั้งหลายมา จึงขอแสดงความยินดีว่ามาแล้วกับพากัน เพื่อระบายนความรู้สึก ความต้องการ ความประสงค์ หรือว่าสิ่งที่เราควรจะกระทำ ช่วยกันกระทำขึ้นในโลกหรือว่าในพระศาสนานี้

ขอให้เราได้พบกันในลักษณะนี้บ่อยๆ และขอให้เราได้อ้าไปประพฤติ กระทำให้สำเร็จประโยชน์ ตามที่เราได้ศึกษา ได้ยิน ได้ฟังมา ให้มีแต่ความเจริญ ของกิจกรรมก้าวหน้าตามทางของพระธรรมอยู่ทั้งวันทั้งคืน

ขอตั้งจิตอธิษฐานว่า ท่านทั้งหลายทุกท่านจะมีความเชื่อที่ถูกต้อง และ มีความกล้าหาญอย่างยิ่งยวด ในการที่จะประพฤติจะกระทำไปตามความเชื่อที่ ถูกต้อง แม้ยังจะลำบากต้องอดกลั้นอดทนจนน้ำตาไหลก็ต้องทำให้มันได้ จะไม่ ยอมทอดทึงไป ในที่สุดก็จะสำเร็จตามความปรารถนา มีความสุข ความเจริญ ของงานก้าวหน้าอยู่ทุกทิพราตรีกากเทอนญ.

เอกสารจดหมายเหตุพุทธกาล อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).

BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 338.

ธรรมบรรยายเรื่อง มารค米องค์แปด (สัมมาทิฎฐิ)

ในการประชุมทางวิชาการโครงการพัฒนากิจกรรม

การเรียนการสอนจริยศึกษา (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ)

ณ สวนไม่รู้พลาราม จ.สุราษฎร์ธานี

วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ผู้อุดคำบรรยาย คุณรัชนีกร ลากวนิชชา

ผู้ตรวจทาน คุณมยุรัตน์ รักเกียรติ

มรรค มีองค์แปด (สัมมาทิภูมิ)

ในการบรรยายครั้งที่สามนี้ จะได้วินิจฉัยกันเฉพาะหัวข้อที่เรียกว่า **สัมมาทิภูมิ** และจะอธิบายชนิดที่เป็นตัวอย่างสำหรับเทียบเคียงหัวข้อนេฯ ได้ด้วยตนเอง ขอให้ทำความเข้าใจเป็นพิเศษในหัวข้อนี้ ซึ่งจะเป็นตัวอย่างแห่งทุกๆ ข้อ

เราได้พุดกันถึงเรื่องอริยมรรค มีองค์แปด สรุปความว่าเป็นทางที่ต้องเดินคือประพฤติให้ถูกต้องในองค์นั้นๆ องค์แรกสุดเรียกว่า “**สัมมาทิภูมิ**” สัมมาทิภูมิ ท่านเปรียบอุปมาไว้ว่าซึ่งเป็นการง่ายแก่ความเข้าใจในการที่แสดงว่า ถ้าเรามี “**ทิภูมิ**” คือ “ความเห็น” ถูกต้องแล้ว จะไม่มีอะไรติดขัด มันจะสำเร็จยิ่งกว่าครึ่ง ก็ได้ เพียงแต่มี “**ทิภูมิอันถูกต้อง**” ในเรื่องที่จะกระทำนั้นๆ ข้อประพฤติต่างๆ หรือองค์ที่เหลือนั้น มันอยู่ภายใต้การนำของสัมมาทิภูมิ ท่านสิงเปรียบอุปมา สัมมาทิภูมิว่าเหมือนกันกับ “รุ่งอรุณแห่งธรรมทั้งปวง” รุ่งอรุณแห่งธรรมทั้งปวง มีเชื้อว่าอย่างนี้ ถ้ามีสัมมาทิภูมิแล้วก็จะดึงเอาธรรมทั้งปวงมาได้เป็นແກาเป็น

ทางไปเลย และมีความหมายว่า เป็นนิมิตหมายอันแสดงให้รู้ว่าจะมีการกระทำที่ถูกต้องเต็มรูปแบบเกิดขึ้น เพราะรุ่งอรุณแห่งธรรมะนั้น

ที่นี่ถ้าจะเปรียบกับอย่างอื่นก็ยังได้ จะเปรียบเหมือนกับว่าเป็นมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์คือคนนำทาง ได้คนนำทางที่ดี ที่จริง ที่ถูกต้อง การเดินทางนั้นก็สำเร็จ ประโยชน์ รามองเห็นความจำเป็นของคนนำทางในที่ไม่เคยไป ในข้อนี้ก็ เมื่อกันถ้าสัมมาทิภูมิขึ้นมาได้ในเรื่องนั้นๆ แล้ว ก็เมื่อปัญหา หรือจะเปรียบ อีกอย่างหนึ่ง ก็เปรียบกันได้กับแผนที่ เมื่อจะไปที่ไหน เดินเรือหรืออะไรเขาก็มี แผนที่ รู้อย่างทั่วถึงในเขตในลินที่จะไป สัมมาทิภูมิมีลักษณะเหมือนอย่างนั้น หรือเปรียบอีกอย่างหนึ่งเข้มทิศ เข้มทิศที่ใช้ประกอบกันกับแผนที่ มันก็จะชี้ ทิศทางหรือช่วยให้กำหนดทิศทางได้ ฉะนั้นท่านจึงถือว่าเป็นธรรมะราบยอดด้วย ดังบาลีที่ว่า “บุคคลจะล่วงพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะสามารถสัมมา- ทิภูมิ” จะต้องเน้นไว้ให้ศึกษามองเห็นคุณค่าของสัมมาทิภูมิให้เพียงพอ จนเกิด มีความสนใจความพอใจที่จะสร้างสัมมาทิภูมิในเบื้องต้น ก็มีสัมมาทิภูมิเป็นหลัก ถือไว้เป็นอย่างดี ไม่ใช่ถืออย่างยึดมั่นถือมั่น แต่ถือด้วยการ “สามารถ” คือ การ มี การใช้อย่างถูกต้อง

ที่นี่ก็จะพุดกันถึงคำแต่ละคำ คำแรกก็คือคำว่า “ทิภูมิ” คำว่าทิภูมิ ทิภูมิ นี่ก็ถอดรูปมาโดยตรงจากบาลี เป็นการเห็น เพราะการดูด้วยปัญญา สัมผัสลงไป จริงๆ ในสิ่งนั้นๆ เป็น “ความเห็น” ไม่ใช่ “ความคิดเห็น” หรือจะเปรียบเทียบ กับว่าไม่ใช่ *opinion* ไม่ใช่ *opinion* แต่ว่าเป็น *view*, *view* คือ สิ่งที่มองลงไป

ตรงๆ เห็นตามที่เป็นจริง ถ้าเป็นความเห็น ความเห็นอย่างคำว่า *opinion* นั้น เป็นเรื่องคาดคะเนโดยไม่ต้องเห็นตัวจริง ของจริงนั้นก็ได้ เรียกว่าสัมผัสด้วยใจ แล้วก็เห็นสิ่งนั้นตามที่เป็นจริง ไม่มีทางที่จะผิดพลาด แต่ก็ต้องปรับปรุง ตรษเตรียมอะไรมากเหมือนกัน ตรษเตรียมจิตใจ ให้เหมาะสมที่จะมีสัมมาทิภูณุ แล้ว ก็เจริญสัมมาทิภูณุ จึงจะเกิดการเห็นอย่างถูกต้อง โดยการสัมผัสด้วยใจ ถ้าจะ เปรียบความหมายที่มีน้ำหนักมากน้อยของถ้อยคำเหล่านี้ ก็อยากจะขอให้สังเกต คำตามลำดับ

“ความรู้” คำแรก “ความเข้าใจ” คำถัดมา “ความเห็นแจ้ง” คำสุดท้าย ความรู้นั้น เพียงแต่ได้ฟังแล้วจำไว้ได้ ก็เป็นความรู้แล้ว มันเป็นแต่ความรู้ ถ้า เอาความรู้นั้นมาคิดด้วยเหตุผล ตามหลักแห่งวิธีคิด มีเหตุผล ก็เข้าใจ ก็เกิดความ เข้าใจ แต่ความเห็นแจ้งไม่ใช่อย่างนั้น ต้องเป็นการสัมผัสด้วยใจ เหมือนอย่างเรา รู้สึกต่อ กิเลส เพราะเราเคยเกิด กิเลส ก็รู้สึกต่อ กิเลส สัมผัสถกิเลสนั้นด้วยใจ ก็รู้จัก กิเลสดี แต่ถ้าเพียงบอกกันให้รู้ มันก็ไม่เห็น กิเลส หรือถ้าจะคิด เอา คำนวน เอา ว่า กิเลสคงจะเป็นอย่างนั้นๆ ก็ไม่เห็น กิเลส แต่ถ้าดูลงไปที่ กิเลสที่มีอยู่จริง หรือ เคยมีอยู่จริง มันก็ “เห็น” คำว่าเห็น หมายถึงอันนี้ ความรู้นั้นผิว ผิวมาก ความ เข้าใจ ลึกเข้าไปหน่อย ความเห็นแจ้งหรือที่เรียกสัมผัสด้วยใจนี้ถึงขีดสุด

ที่นี่มันก็อกมาเป็นความเชื่อ เรารู้เท่าไรเราเชื่อเท่านั้น เราเห็นเท่าไรเรา เชื่อเท่านั้น เราเห็นแจ้งเท่าไรเราก็เชื่อเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า “ความเชื่อ” นี้ รวมเข้าไว้ในคำว่าทิภูณุด้วย เพราะความเชื่อมันไปตามทิภูณุ เราจึงรับหมดเลย ว่า ความรู้ ความเข้าใจ ความเห็นแจ้ง และความเชื่อนี้ เป็นทิภูณุตามลำดับๆ แต่

ที่เป็นตัวจุดสำคัญที่สุดก็คือ “ความเห็นแจ้ง” นั้นเอง ความรู้ความเข้าใจนั้น ไม่ถึงขนาดที่จะเรียกว่า ความเห็นแจ้งในที่นี้

ที่นี่ก็คือสิ่งที่เห็น สิ่งที่ถูกเห็น สิ่งที่ถูกเห็นก็ตามหลักอริยสัจ ๔ นั้นเอง เห็น ทุกข์ว่าเป็นอย่างไร เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ว่าเป็นอย่างไร ความดับทุกข์เป็นอย่างไร ทางให้ถึงความดับทุกข์เป็นอย่างไร ก็อย่างเดียวกันอีกที่จะต้องเห็นด้วยใจ เห็น ด้วยใจ การสอนอริยสัจเด็กในห้องเรียน เพียงแต่การบอกให้ขาดๆ ไว้นั้นไม่สำเร็จ ประโยชน์ จะต้องรู้สึกต่อความทุกข์ที่เกิดขึ้นจริงๆ นี่ถึงจะเรียกว่า “เห็นความ ทุกข์” และไคร่ค่ร่วมุนพบว่ามันมี “เหตุ” อะไรมีจึงได้มีความทุกข์อย่างนี้ อยู่ใน เวลานี้ มันมีเหตุจึงค้นได้ สำหรับ “ความดับทุกข์” นั้นมันก็ตรงกันข้าม เมื่อ รู้จักว่าความทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ และความดับทุกข์ก็คือตรงกันข้าม คือไม่มีความ เป็นอย่างนี้ และ เพราะว่าดับเหตุแห่งความทุกข์ไปได้ ความดับทุกข์จึงเป็นอย่าง เดียวกัน ดับเหตุแห่งความทุกข์ ที่นี่ “หนทาง” หนทางแห่งการปฏิบัติเพื่อจะดับ เหตุแห่งความทุกข์ไปได้ ก็มีอยู่คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เอง

สัมมาทิภูณิอย่างนี้กล่าวไว้ในพระบาลี เป็นสัมมาทิภูณิที่ประสังค์ สำหรับการก้าวหน้าไปสู่พระนิพพาน แม้จะไม่เลิ่งถึงนิพพาน ก็เลิ่งถึงความ ดับทุกข์ที่รองๆ ลงมา ถ้าจะแยกโดยละเอียดก็กล้ายเป็นเรื่อง “ปฏิจจสมุปบาท” หนังสือปฏิจจสมุปบาทก็มีอยู่เพร่หลาย ามาตรวจสอบแต่ละข้อๆ ๑๒ ข้อ ๑๒ ขัน หรือ ๑๒ ห่วง ก็จะเห็นอริยสัจ ชนิดที่เป็นสัมมาทิภูณิยิ่งขึ้นไป ถ้าอย่างธรรมดา ก็เห็นเพียงอริยสัจ ๔ ถ้าอย่างเต็มที่พิเศษก็เห็นโดยปฏิจจสมุปบาท สำรวจเอ้า จากหนังสือเรื่องปฏิจจสมุปบาท

ที่นี่ยังมีทางที่จะเห็นอย่างอื่นอีก ซึ่งจะสะดาวก หรือไม่ยึดยาไม่ต้องฉลาดมาก ไม่ต้องยุ่งยากมากก็ยังมี คือเห็นอนิจจัง ทุกขั้ง อนัตตา เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังขาร เห็นความทวนยา กองตัวอยู่ได้ยากของสังขาร เห็นความที่ไม่ใช่ตน ไม่ควรจะถือว่าเป็นตัวตนของสังขาร ที่เรียกว่าเห็นอนิจจัง ทุกขั้ง อนัตตา ก็ต้องคูที่ตัวจริงอีกเหมือนกัน เรา ก็สอนกันในโรงเรียน แล้วก็มีคำอธิบายเยอะแยะ แล้วมันไม่สำเร็จประโยชน์ ต้องมาทำจิตให้เหมาะสมคือเป็นสามาริเม້ ไม่สุมบูรณ์ ก็เป็นสามาริเพียงพอ จิตชนิดนี้ก็ว่องไวเฉียบแหลมพอที่จะสังเกตเห็นอะไรต่างๆ ได้ เช่น มองเข้าไปในตัวเองก็เห็นความเปลี่ยนแปลงของแต่ละส่วนๆ ของร่างกาย และแม้ที่เป็นความรู้สึก ความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ ความสุข ความทุกข์ กำหนดดูเรื่อยไป จะเห็นความเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงไปจนกว่าจะดับดับแล้วก็จะเกิดใหม่อย่างอื่นสืบท่อ กันไป อย่างนี้เรียกว่าเห็นความไม่เที่ยงของสิ่งที่มีเหตุปัจจัยหลายอย่างประกอบกันเข้าที่เรียกว่า สังขาร

สังขาร แปลว่า ปราง เมื่อพูดว่า ปราง มันก็ต้องหมายถึงมีของหลายอย่าง จึงจะเป็นการปราง เห็นอนิจจัง แล้วก็เป็นเหตุให้เห็นทุกขั้งได้โดยไม่ยาก ทุกขั้ง สังขารที่มีชีวิตจิตใจมันก็รู้สึกเป็นทุกข์ได้ด้วยตัวของมันเอง สังขารที่ไม่มีชีวิตจิตใจเหมือนก้อนหินอย่างนี้ ผู้ดูจะต้องดูในลักษณะว่ามันก็มีความเปลี่ยนแปลง และมันก็ทนอยู่ไม่ได้อย่างนี้ มันจะต้องเป็นอย่างอื่น แต่ว่าไม่ควรจะยึดถือโดยความเป็นตัวตนเหมือนกันทั้งนั้น

เรื่องไม่ยึดถือว่าอะไรเป็นตัวตนนี้สำคัญ คือเป็นตัวเรื่องทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นอนัตตาที่ มีว่าทะว่า ไม่ใช่ตน เห็นอนิจจัง ทุกขั้ง

อนัตตา ก็เรียกว่ามีสัมมาทิภูมิ ที่นี้ยังมีอีกสองคำ ที่มีน้ำหนักมากคือ เห็น “สัญญา” ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขั้ง อนัตตาเพียงพอแล้ว ก็เห็นสัญญา รวมกันเป็นสัญญาคือว่า จากตัวตน ว่างจากความหมายแห่งตัวตน หรือไม่มีสิ่งที่ควรจะเรียกว่าตัวตน ภายนอกก็ดี ภายในก็ดี ที่ไหนๆ ก็ดี ไม่มีสิ่งที่ควรเรียกว่า ตัวตน แม้พระนิพพานอันสูงสุดก็เป็นตัวตนไม่ได้ ก็คงเป็นพระนิพพานเท่านั้น เม้มว่าจะไม่เปลี่ยนแปลง หรือจะไม่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์

ถ้าศึกษาเรื่องจิตปุรุณแต่งกันอย่างไร กิเลสเกิดขึ้นอย่างไรให้เห็นชัดแล้ว ก็จะเห็นว่ามันไม่มีตัวตน มันเป็นส่วนประกอบหลายส่วน ประกอบกันเข้าแล้วก็ สำเร็จรูปเป็นอะไรอย่างหนึ่ง เมื่อนอย่างนาฬิกาเรือนหนึ่ง ประกอบด้วยส่วน หลายส่วน สำเร็จลูกต้องในการประกอบแล้ว มันเดินได้ มันกระดูกกระดิกได้ เมื่อนกับว่าเป็นตัวตน เป็นชีวิต เช่นเดียวกันไม่ว่าร่างกายนี้จะมีส่วนประกอบ ของร่างกายครบถ้วนทุกๆ ระบบ มีจิตคิดนึกได้ เคลื่อนไหวได้ ทำอะไรได้ แต่ขอ ให้ดูเมื่อกับว่า เป็นเครื่องจักรเครื่องหนึ่ง เป็นรถยนต์คันหนึ่ง หรือว่าเป็น เครื่องจักรอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมันกระดูกกระดิกได้เคลื่อนไหวได้ ดุคล้ายกับมี ชีวิต การเห็นสัญญานี้เป็นสัมมาทิภูมิอย่างยิ่ง

อีกข้อหนึ่งคือ คำว่า “ตถาตา” ตถาตาหรือ “ตตตา” ก็ได้ ตถาตา ก็ได้ แปลว่า ความเป็นเช่นนั้น ความเป็นเช่นนั้น ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น ไม่ เป็นโดยประการอื่น แต่เป็น “อิทัปปจจยตา” คือพระมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมี เพราะ สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี นี้เรียกว่า เช่นนั้น เช่นนั้น มันเป็นเช่นนั้น คือเช่นไหน คือมัน

เป็นเช่นที่มันเป็นอยู่ เพราะมีสิ่งนี้เป็นต้นเหตุ จึงมีสิ่งนี้ หรือสิ่งนั้นกล้ายเป็นเหตุ จึงมีสิ่งโน้น สิ่งโน้นกล้ายเป็นเหตุ แล้วจึงมีสิ่งนั้น เรื่อยๆ ไปอย่างนี้ มันเป็นเช่นนั้นเอง มีความหมายว่าไม่ใช่ตนรวมอยู่ด้วย แต่ความหมายสำคัญของคำานี้คือ ให้เห็นว่า มันเป็นเช่นนั้นเอง อย่าไปหลงรัก อย่าไปหลงโกรธ หลงเกลียด หลงกลัว หลงอะไรรุกอย่าง ถ้าเราไม่รู้ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง เดียวກ็ไปรักสิ่งที่ดูน่ารัก ไปโกรธที่น่าโกรธ ไปเกลียดที่น่าเกลียด แล้วก็ไปกลัวที่น่ากลัว นี่คือคนธรรมชาติ รายังไม่เห็น “ตตตา” ที่เพียงพอ ก็เลยมีปัญหาเรื่องความรัก โกรธ เกลียด กลัว

ที่นี่เห็นที่ไหน นี่ซึ่งจะต้องรำลึกันไว้ตลอดเวลาว่า “เห็นที่ตัวจริง” เห็นที่ตัวจริง เป็นการเห็นแบบ “สันทิภูติโก” เห็นที่ตัวจริงที่จิตสัมผัสอยู่ เป็นความรู้สึกเมื่อได้ผ่านสิ่งนั้นๆ ด้วยจิตใจ มีความเจนจัดหรือความอะไรแล้วแต่จะเรียก เห็นภาษาฝรั่งที่เขาใช้กันอยู่ เขาเรียกมันว่า *Spiritual Experience* คือ *Experience* ทางวิญญาณ *Spiritual Experience* สิ่งนี้มันต้องผ่านไปจึงจะรู้จัก อย่างเช่นว่าเราเคยผ่านความทุกข์ เคยผ่านความสุข เคยผ่านกำไร เคยผ่านขาดทุน เคยผ่านการแพ้ ผ่านการชนะมาแล้ว เป็นต้น แล้วเราจะรู้จักสิ่งนั้นๆ ดีอย่างนี้เราเรียกว่ามี *Experience* ด้านนามธรรม ฝ่ายนามธรรม หรือฝ่ายจิตใจ เห็นที่นั้น

ที่นี่ ที่เรียกว่าเห็นโดยชอบ สัมมาทิภูติ แปลว่าเห็น สัมมา แปลว่าโดยชอบ เห็นโดยชอบ เห็นโดยชอบนี้ ก็มีปัญหานิดหน่อย คือว่าในทางตรรกะ หรือทาง *Philosophy* เขาถือว่าต้องคำเหล่านี้เหมือนกันว่า ถูกคืออะไร ผิดคืออะไร ดีคืออะไร ชั่วคืออะไร แต่มันค่อนข้างจะยืดหยุ่น ดีนี้ได้ ไม่ค่อยจะแน่นอน ถ้าใน

ทางพุทธศาสนา ถ้าใช้คำว่า ถูก หรือ ถูกต้องจะก็ ไม่มีปัญหาอะไร คือจำกัดความหมายให้ว่า ไม่ให้เกิดทุกข์แก่ผู้ใด ให้คุณแก่ทุกฝ่าย ไม่ให้โทษแก่ผู้ใด แต่ให้คุณแก่ทุกฝ่ายนั้นคือถูกต้อง ถูกต้องไม่ต้องพูดมาก ไม่ต้องอ้างเหตุผลอะไร กันให้มากมาย เห็นถูกต้อง เหมือนกับว่าความเห็นนั้นมันมีประโยชน์ไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ฝ่ายใด คือฝ่ายผู้เห็นหรือฝ่ายผู้ร่วมด้วย และกลับมีประโยชน์ คือให้ทำสิ่งที่ควรจะทำได้ตามความต้องการ

ที่นี่สิ่งสุดท้ายก็จะดู คือ อิทธิพลของการเห็น เมื่อมีสัมมาทิภูณุ หรือ ทิภูณุ ที่ถูกต้องแล้วมันมีอิทธิพลอะไรเกิดขึ้นแก่จิตใจ ข้อนี้ก็มองได้เป็นหลายๆ หมวด หลายๆ แต่ เมื่อเห็นสิ่งใดอย่างแจ่มแจ้ง ก็ทำให้รู้จักสิ่งนั้นๆ รู้จักสิ่งนั้นๆ ชนิดที่ เป็นความรู้ประจำๆ เป็นความรู้ที่ประจำๆ ไม่ใช่สลับ หรือไม่ต้องอาศัยการ คำนวณอะไกรกันอีก เห็นโดยชัดเจน จนไม่มีปัญหาอะไรเหลือ ที่นี่ก็ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในระบบของปัญญา เมื่อยังไม่เห็นแจ่มแจ้งมันก็มีปัญญาชนิดท่องจำ ปัญญาชนิดคำนวณ แต่ถ้าเห็นอย่างแจ่มแจ้งแล้วมันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ระบบปัญญา คือเป็นปัญญาชนิดที่เห็นแจ้งแทบทลอด มันกล้ายเป็นสูงกว่าความ รู้ธรรมชาติ

มันมีความหมายของคำว่า *Realize*, *Realize* ทางฝ่ายจิตใจ หรือกลไกไปเป็นคำที่เรียกว่า *Wisdom*, *Wisdom* และก็เป็นชนิดที่ลະเอียดลึกซึ้งในภายในคือที่เรียกว่า *Intuitive* และประจักษ์เฉพาะตนที่เรียกว่า *Subjective* นี้พุดกันให้ถึงที่สุดของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะการเห็นชอบเป็นไปถึงที่สุด ต่อ

ไปมันก็ทำลายความเชื่อมงายตามที่ได้สั่งสมมา เราเกิดมาจากห้องแม่ไม่ได้เอาความรู้อะไรมาด้วยเลย ก็คิดนึกไปตามความรู้สึกหรือตามที่เขาวัดล้อมอบรมให้ มันก็มีความเชื่อที่ง่าย เขาหลอกว่าบักซ์ กีกลัวบักซ์ เขาหลอกว่าพี กีกลัวพี หลอกให้กลัวตุ๊กแก กีกลัวตุ๊กแกอย่างนี้ ความเชื่อย่างนี้มันเป็นสิ่งที่หลีกไม่ได้ มันได้กลายเป็นสะสนาๆ เข้าไว

เดียวันได้เรียนรู้มาถึงขนาดนี้ มีสัมมาทิภูธิ์เลยไม่ต้องกลัวสิ่งเหล่านั้น ไม่ต้องให้ครามาหลอกเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งได้ แล้วก็ไม่เพิ่มความงมงายใหม่ๆ คือ ความรู้ทางไสยาสตร์ในขั้นผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าด้วยซ้ำไปก็ยังมี ก็ไม่ตกลงไปในความรู้ง่ายชนิดนั้นด้วยเหมือนกัน มีสัมมาทิภูธิ์ทำลายความเชื่อ ความงมงายที่สั่งสมมา และป้องกันที่จะเกิดขึ้นใหม่ เราเรียกว่าสัมมาทิภูธิ์เก็บปัญหาได้ทุกอย่าง จะเรียกว่าความทุกข์ก็ได้ จะเรียกว่าปัญหา ก็ได้ เพราะว่ามันเป็นศัตรุเหมือนๆ กัน ถ้าเรียกว่าปัญหามันก็ทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากเหมือนกัน ความทุกข์ก็ทำให้เกิดความทุกข์ทันทุกนาทีเหมือนกัน ต้องการดล้างไปด้วยสัมมาทิภูธิ์ เมื่อสัมมาทิภูธิ์ถูกต้องถึงขนาดอย่างนี้แล้ว ก็สามารถที่จะนำองค์มรรคองค์อื่นๆ หรือข้อปฏิบัติอื่นๆ สัมมาทิภูธิ์จะนำไปได้หมด นี่เราเรียกว่า อิทธิพลของการเห็นด้วยสัมมาทิภูธิ์มากถึงอย่างนี้

ที่นี่ เราจะนำมาใช้เป็นหัวข้อของจริยธรรม เราจะนำสัมมาทิภูธิมาใช้ในฐานะเป็นหัวข้อหรือหัวข้อย่อยก็แล้วแต่ ของจริยธรรม ใช้อย่างจริยธรรมในการศึกษา ในการปฏิบัติ เราจึงมองดูหรือมองหาสิ่งที่มีความหมายแห่งสัมมาทิภูธิ ดุความหมายสิ่งที่มีความหมายแห่งสัมมาทิภูธิ ซึ่งในการประชุมคราวก่อน เรา

เลือกคัดกันได้ ๓ หัวข้อ หัวข้อย่อย ข้อนี้พ่อจะมองเห็นได้แต่ละหัวๆ อาทิตมา ก็ไม่ต้องอธิบายละเอียดลอออะไرنัก ขอขยายความโดยย่อ

ข้อ ๑ ความมีการศึกษามากพอ นี้เป็นตัวบท ความมีการศึกษามากพอ คำว่า “พอ” ก็ “พอแก่สถานะของตนของตน” ว่าตนเป็นอย่างไร มีหน้าที่อย่างไร อยู่ในระดับไหน ต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับสถานะแห่งตนฯ อย่างเพียงพอ คำว่า “อย่างเพียงพอ” ก็คือ “เฉพาะเท่าที่ควรรู้” ไม่รู้จนเหลือເเพືອ จนไม่รู้จะใช้ อะไร จะกล่าวเป็นความรู้ทั่วทั้ง ทุกคนจะมุ่งหมายรู้เท่าที่สมควรจะรู้ แม้จะใช้ คำว่า “จำเป็นจะต้องรู้” ก็ยังได้ ทั้งนี้ເພື່ອไม่ให้รู้ไปเสียทุกอย่างๆ จนในที่สุดก็ ไม่มีอะไรรู้จริง ต้องเพียงพอแก่สถานะของตน เท่าที่มีหน้าที่จะต้องประพฤติ ปฏิบัติอย่างไร

ข้อ ๒ การเห็นความจริงของธรรมชาติ ตามหัวข้อที่พิมพ์ไว้แล้ว การ เห็นความจริงของธรรมชาตินี้ หมายถึงธรรมชาติทั้งสองฝ่าย ฝ่ายวัตถุก็ได้ แต่ที่ สำคัญและที่ต้องการคือฝ่ายจิตใจ จิตเป็นอย่างไร กิเลสเกิดขึ้นอย่างไร ความทุกข์ เป็นอย่างไร ตามกฎเกณฑ์ของมันอย่างไร พูดให้สั้นๆ ก็ว่า เห็นตามที่สิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของ “อิทัปปัจจยาตา” เห็นความจริงของธรรมชาติ ต้องเห็นอย่างสันทิภูติโภ สันทิภูติโภ ต้องเน้นคำว่า สันทิภูติโภ ให้มากพอ คือ เห็นด้วยตนเอง เห็นซึ่งตนเอง เห็นด้วยตนเอง เห็นเพื่อตนเอง ความเห็นอย่างนี้ ป้องกันໄສຍາສතර ถ้าเห็นความจริงของธรรมชาติมันป้องกันการตกไปสู่ໄສຍາສතර ซึ่งไม่ใช่ความจริงของธรรมชาติ เป็นความจริงชั่วคราวตามที่ปลูก หรือปลูก หรืออะไรกันขึ้นมาให้เห็นเป็นของลังของศักดิ์สิทธิ์ นี้เป็นໄສຍາສතර

ถ้าเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติ ไม่มีคำว่าขลัง ไม่มีคำว่าศักดิ์สิทธิ์ ถ้ามันออกไปนอกแนวของธรรมชาติ มันจึงจะมีคำว่าขลัง หรือศักดิ์สิทธิ์ ถ้าที่เดชปฏิหาริย์อะไร ก็ได้ดีขึ้น

ข้อที่ ๓ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีมีเหตุผล นี้ก็เป็นหลักทั่วๆ ไปที่พูดกันอยู่เป็นประจำ อยู่ในอำนาจแห่งเหตุผล ใช้เหตุผลเป็นเครื่องประกอบการคิดนึกพิจารณา หรือแม้แต่ศึกษา ทำให้มีโอกาสที่จะอ่านใจแก่กิเลสคือไม่ผลุนผลันไม่สะเพร้นนั้นเอง แต่ละข้อนี้ครูผู้สอนจะแยกแยกเอาได้เอง ให้ไว้เตือนใจความที่เป็นสังเขป

ข้อ ๔ การรู้จักความถูกต้องหรือพอดี คำว่าถูกต้องแล้วยังมีคำว่า “พอดี” กำกับด้วย มันถูกต้องเกินพอดี มันมากเกินไป หรือมันถูกเกินไป มันก็จะกลายเป็นผิด รู้จักความถูกต้อง หรือพอดี คำว่าพอดี อธิบายได้ด้วยหมวดธรรมที่แพร่หลายที่สุดหมวดหนึ่งคือ “สัปปุริสธรรม ๗” เอาข้อความของสัปปุริสธรรม ๗ มาอธิบายคำว่า “พอดี” รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บริษัท รู้บุคคล, รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บริษัท รู้บุคคล ว่ามันเป็นอย่างไรแล้วก็ทำให้พอดีแก่สิ่งนั้นๆ อาศัยหลักสัปปุริสธรรม ๗ อธิบายข้อนี้ หรือแม้ที่สุดแต่มัชณิมาปฏิปทา คือ อริยมรคโน่องค์ ๘ ประการนั้นเอง มีความถูกต้องและพอดียิ่งกว่าสิ่งใด

ที่นี่ ข้อ ๔ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองนี้เป็นจริยธรรมสากลที่มากันเป็นกุญแจว่า รู้จักตัวเอง ไว้ใจตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับ

ตนเอง เคารพตนเอง ซึ่งเดียวันไม่มีค่าอยจะพูดกันเสียแล้ว เพราะว่าไปหลงเรื่อง อื่น เรื่องทางจิตใจที่ดีๆ แต่เก่าๆ นั้นไม่มีค่าอยจะได้ยินพูดกันเสียแล้ว ความเชื่อมั่นในตนเอง คำว่า “มั่น” นี้ระวังหน่อยอย่าให้เป็นยึดมั่น ถือมั่น มั่นจะกล้าย เป็นยึดมั่น เป็นตัวภู ของภู ความเชื่อมั่น คือ เชื่อความสามารถของตนเอง เพราะว่ารู้จักตัวเอง เดียวันรู้จักตัวเองแล้ว รู้จักถึงกับเคารพตัวเองว่าตัวเอง มีค่าๆ ที่จะทำเช่นนี้ได้จะมีประโยชน์ที่สุด จึงเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีประโยชน์ทันทีคือ มีความสุขและนอนหลับสบาย ผู้ที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง จะลำบาก แม้แต่นอนก็หลับไม่สนิท

ที่นี่ ข้อ ๖ การยอมรับความเปลี่ยนแปลง ข้อนี้ก็เป็นธรรมสำคัญมาก ยอมรับสภาพเปลี่ยนแปลง เพื่อทำตัวให้เข้ากันได้กับความเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่อาย่างนั้นมันจะสูญพันธุ์ สูญพันธุ์อย่างไดโนเสาร์ที่เคยเรียน เคยรู้กันมาแล้ว ว่าสัตว์ชนิดไดโนเสาร์สูญพันธุ์ไป เพราะไม่รับสภาพการเปลี่ยนแปลง คือรับไม่ได้ หมายถึง การทำตัวให้เข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือแม้ที่เป็นธรรมชาติล้วนๆ มีความหมายกว้างมาก การยอมรับความเปลี่ยนแปลงโดย ทางวัตถุ โดยทางร่างกาย โดยทางจิต โดยทางสติปัญญา

เพราะว่า สิ่งทั้งปวงมันต้องเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงมันเป็น อำนาจของธรรมชาติที่จะเปลี่ยนแปลง เราจะไปหวังอะไรให้ธรรมชาติมัน เที่ยงแท้ มันเป็นไปไม่ได้ แม้แต่ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฤกษ์กาลต่างๆ ก็ เปลี่ยนแปลง มันไม่ได้คงที่ จึงจะต้องปรับทุกอย่างให้ไม่ต้องเดือดร้อน เพราะ

ความเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่ว่าพ่อเราเติบโตขึ้นมาจากการเด็กทารก เราต้องรับสภาพ การเปลี่ยนแปลงๆ แล้วก็เปลี่ยนแปลงมาด้วยกันเรื่อย มันมีมาตั้งแต่เป็นทารก ยิ่งมาเข้าโรงเรียน ก็ยิ่งต้องรับสภาพการเปลี่ยนแปลงมากถึงมากที่สุด จนกว่าจะเรียนจบ

ข้อ ๗ ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบเป็นการยืนยันในความถูกต้องของตน หรือว่ารักษาเกียรติของตนไว้ ไม่หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ และอาจจะมากไปจนถึงกับว่ารับผิดชอบแทนผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาแม้จะโญนความผิดไปให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารองๆ ลงไป ว่า เพราะเขาทำเสีย แต่ถ้ามีจิริยธรรมข้อนี้ละก็ จะยอมเป็นผู้รับผิดชอบแทนลูกน้อง และก็รับผิดชอบแทนเพื่อนบ้าน รับผิดชอบแทนเพื่อนที่ร่วมการงาน เช่น เรายูในหมู่บ้านนี้ หมู่บ้านนี้เกิดอะไรขึ้นซึ่งไม่น่าดู เราซึ่งอยู่ด้วยคนหนึ่งในหมู่บ้านนั้น ก็ยอมรับผิดชอบ ยอมสารภาพว่าเป็นความบกพร่อง ให้น้ำใจมั่นกว้างถึงอย่างนี้ในการที่จะรับผิดชอบรับผิดชอบแทนผู้อื่นได้ ยอมรับผิดชอบด้วย เป็นเหตุให้อยู่กันอย่างผาสุก อยู่กันอย่างสงบสุข

ข้อ ๘ ความมีน้ำใจ เป็นธรรม ไม่ลำเอียง นี้เห็นชัด ไม่มีอคติ แม้เพื่อตัวเอง ที่มีอคติลำเอียงอะไรฯ เพื่อตัวเองนั้น ที่จริงเพื่อกิเลสทั้งนั้น ตัวเองมันก็ไม่มีโดยแท้จริง มันมีกิเลส และกิเลสมันก็ออกมาเป็นตัวเอง เลยกذاความลำเอียงเพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง โดยเนื้อแท้มันเป็นอย่างนี้ ที่นี่ก็มีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง ดูเรื่องอคติทั้ง ๔ ที่มีอยู่ในแบบเรียน

ข้อ ๙ การรู้จักทำชีวิตให้เป็นชีวิตยืน พุดตรงๆ ก็ว่าทำให้รู้จักเป็นเด็กที่เย็น ไม่เป็นเด็กร้อน เขาจะต้องรู้จักรความร้อนว่ามีอยู่อย่างไร เพราะเหตุไร เมื่อร้อนตัวเขาจะถูกลงโทษ ร้อน ร้อนยิ่งกว่าไฟ เมื่อรู้จักกิเลสที่เป็นเหตุให้ทำผิด เหล่านั้นแล้วก็ไม่ทำ ก็เกิดความเย็นคือว่างจากไฟ เว้นจากไฟ คำว่าเย็นนี้ เป็นความหมายของคำว่า นิพพาน นิพพานแปลว่าเย็น เพราะไม่มีไฟ คือกิเลส และก็มีลักษณะสะอาด สวยงาม สงบ ชีวิตยืน หัวข้อที่เกี่ยวกับบุคคลนั้นโดยเฉพาะ มีอยู่เท่านี้ ที่นี้ต่อไปก็ที่เนื่องกันอยู่กับสังคม

ข้อ ๑๐ ความไม่เห็นแก่ตัว หมายถึง ขันพื้นฐานของศีลธรรม หรือจริยธรรม ไม่ได้หมายถึงหมดกิเลส หมดตัวตนอย่างกิเลส นั่นมันอีกชั้นหนึ่ง ไม่ต้องพูดถึงก็ได้ หรือถ้าเพ่งเลึงด้วยก็ได้เหมือนกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ภาษาโลก ชาวบ้านนี้ก็เอาใจใส่ผู้อื่น เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ นี้เป็นพื้นฐานขั้นจริยธรรม แต่ถ้าประพฤติปฏิบัติจนหมดความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตน ไม่มีตัวตน กลายเป็นพระอรหันต์ไป ขอให้เห็นความสำคัญของคำว่าไม่เห็นแก่ตัวนี้ให้มากพอ ใช้อย่างต่ำๆ ก็ได้ เป็นที่ต้องการอย่างยิ่ง เห็นแก่ตัวจะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ก็จะทำบาปทุกอย่าง เพราะมีความเห็นแก่ตัว ไปผ่าเขาบ้าง ไปขโมยเขาบ้าง ไปประพฤติล่วงของรักของพ่อใจเขาบ้าง พุดเห็จบ้าง ด้มน้ำมาบ้าง ทุกอย่างที่มันไม่น่าประณานาอบายมุขก็เพื่อเห็นแก่ตัวของกิเลส หากความแพลิดเพลินให้แก่กิเลส

ข้อ ๑๑ การรับรู้ต่อบุคคลที่ควรรับรู้ คำว่า “รับรู้” นี้เป็นคำกว้าง ความมั่นกว้างหรือมั่นหลวงได้รับรู้ หมายถึง “รับรู้ในหน้าที่ที่จะต้องประพฤติ

“ตอกกัน” ความจริงมันต้องรับรู้สำหรับบุคคลทุกคน เช่น รับรู้ว่าทุกคนเป็นมนุษย์ เมื่อตนกับเรา ทุกคนเป็นมนุษย์ เมื่อกับเรา แม้เขาเป็นคนขอทานอยู่ เขาถือเป็นมนุษย์ เมื่อกับเรา ถ้าเรายอมรับรู้อย่างนี้ เรายังไม่ดูถูกดูหมิ่นคนขอทาน เป็นต้น ฉะนั้นรับรู้ได้ตั้งแต่บุคคลต่ำสุด สมมติว่าเป็นขอทาน กระทั่งบุคคลสูงสุด เป็นมหาจักรพรรดิหรือจะที่เรียกว่าเทพากีสุดแท้ เรายอมรับรู้ว่ามีอยู่ ไม่ใช่ไม่รู้ ไม่เชื่อ ไม่เอาใจใส่ ไม่ประพฤติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างถูกต้อง แล้วมันก็รวมไปถึงลิงที่เกี้ยวข้องกัน เช่น หน้าที่ เมื่อบุคคลมีฐานะต่างๆ กัน ก็มีหน้าที่ต่างๆ กัน เขาถือต้องรับรู้ในหน้าที่ของตนเองหรือของผู้อื่นทุกคนด้วย

ข้อ ๑๒ การเคารพบุชาที่ถูกต้อง การเคารพหรือความเคารพนี้เป็นสิ่งที่ต้องมี โดยเฉพาะในด้านจิตวิทยาแล้ว บุคคลต้องมีที่เคารพ ถ้าอยู่อย่างไม่มีที่เคารพมันว้าวุ่น แม้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วท่านยังมีที่เคารพคือธรรมะที่ตรัสรู้ เศรษฐบุคคลที่ควรเคารพอย่างถูกต้อง คำว่าเคารพเป็นคำทำหน้าที่ คำว่าบุชา ก็มีน้ำหนักกว่า นี่รวมกันทั้งเคารพและบุชา เพราะว่าต้องการจะกล่าวถึงทุกสิ่ง “อยู่อย่างเสมอ กันจะเป็นทุกๆ”

มีพระบาลี อยู่อย่างเสมอ กันจะเป็นทุกๆ ถ้าอยู่อย่างมีที่เคารพหรือมีการเคารพแก่กันและกันตามลดหลั่นลงไป จะป้องกันความยุ่งยากเหล่านั้นได้ ความเคารปก็เลยไปถึงความเชื่อฟัง เศรษฐตามแบบสติปัญญา มีเหตุผลที่ควรเคารพบุชา และต้องไม่เป็นไสยาสตร์ เช่น เศรษฐสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บุชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม้แต่จอมปลวก ก็ไปนั่งให้วันนั่งบุชา กันได้ เศรษฐอย่างนี้มันเป็นไสยาสตร์ไม่ใช่

พุทธศาสนา ก็มีเหตุผลว่าบุคคลนี้เป็นอย่างไรทำไม่จึงต้องเคารพ ตามให้เด็กนักเรียนนึกเอาเองว่า ทำไมเราจึงต้องเคารพอ่อนเม่ เขาเป็นเด็กที่ไม่เคารพอ่อนเม่อยู่ แต่เรากลับถามเขาว่าทำไมเราจึงต้องเคารพอ่อนเม่ มันจะเป็นเหตุให้เขานึกได้ว่าควรจะเคารพอ่อนเม่ เพราะอ่อนเม่เป็นอย่างนั้นๆ เรียกว่าทุกๆ ประมาณูชีวิตร่างกายของเรานี้ได้มาจากการพ่อแม่ พ่อแม่เลี้ยงดูมาตั้งแต่อ่อนแต่อก และก็มีความรักเรายิ่งกว่าใครๆ ในโลก

ข้อ ๓ คุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน หัวข้อมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน คำว่าอยู่ร่วมกันฯ นี้เป็นความมุ่งหมายของธรรมชาติ แล้วก็ธรรมชาติจัดให้เป็นความรู้สึกที่เกิดเอง คือ สัญชาตญาณ หรือ *instinct* มาด้วยเสร็จ คนหรือสัตว์ จึงอยู่เป็นกลุ่มๆ ไม่อยู่โดดเดี่ยว จะเพราะว่าอยู่โดยเดียวไม่ได้ หรือว่าไม่เป็นสุข ก็ตาม ความรวมกลุ่มกันนี้มันเป็นสิ่งที่ต้องมี

ที่นี้ต้องมีอะไร อะไรที่ทำให้มันรวมกลุ่มกันอยู่ได้ ตามหลักธรรมะ ตอบคล้ายกับกำปั้นทุบตัน ถ้าความเสมอ กันในสิ่งที่ต้องทำร่วมกัน เรา มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน ความคิดเห็นอย่างเดียวกัน มีการกระทำอย่างเดียวกัน มีพูดจาอย่างเดียวกัน ในสิ่งที่ต้องทำร่วมกัน ให้มีเสมอ กัน อันนี้เป็นคุณธรรมสำหรับ การอยู่ร่วมกัน เช่น ในประชาธิปไตย ก็ต้องไม่มีอภิสิทธิ์ ไม่มีอภิสิทธิ์ จึงจะช่วยในการอยู่ร่วมกัน

เราจะมองลึกตามแบบของศาสนาว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ถ้ารู้สึกอย่างนี้หรือยึดถือข้อนี้เป็นหลัก แล้วมันก็จะหาทางที่จะอยู่ร่วมกัน

ได้โดยส่วนใหญ่ มีคุณธรรมประพฤติต่อกันและกันในระหว่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าจะระบุสักชื่อหนึ่ง สักชื่อหนึ่ง ก็ยังจะต้องระบุที่ “ความไม่เห็นแก่ ตัว” ที่เป็นเหตุให้อยู่ร่วมกันได้สันติสมกลมกลืน เมื่อคนน้ำกับน้ำนม ถ้าพูด ตามจำนวนบารี ความกลมกลืน ท่านอุปมาด้วยน้ำกับน้ำนมปนกันได้สันติ แต่ ถ้าน้ำกับน้ำนมปนกันไม่ได้

ที่นี้ต้องการความกลมกลืนขนาดน้ำกับน้ำนมก็มีคุณธรรมสำหรับ ประพฤติปฏิบัติ ก็เห็นแก่ผู้อื่น เห็นผู้อื่นเหมือนกับตนเอง เมื่อตนเอง ผู้อื่นก็ ต้องการเหมือนกับเรา แล้วก็มีปัญหาเหมือนกับเรา คือ ยุ่ง ปัญหาเกิดแก่เจ็บตาย เมื่อกับเรา มันก็ไม่เห็นแก่ตัว ระบุไปยังความไม่เห็นแก่ตัวเป็นคุณธรรมสำหรับ อยู่ร่วมกัน

นี่อาจมาก็ได้ขยายใจความของหัวข้อ ๓ ข้อ แห่งองค์ที่ ๑ คือสัมมา- ทิฏฐิ ขอให้สังเกตเป็นตัวอย่างแล้วก็จะสามารถขยายได้อ่อง ลองเทียบเคียงดูให้ เป็นตัวอย่างแล้วก็ขยายความของหัวข้อของมรรคทุกๆ องค์ได้ ที่นี่อีกสิ่งหนึ่งที่ จะถือโอกาสกล่าวในตอนนี้ ในตอนนี้ เป็นตัวอย่างอีกเหมือนกัน คือ วิธีอบรม ฝึกฝนสั่งสอน คำนี้แล้วแต่จะยุติ การสั่งสอนมันก็มีความหมายหนึ่ง การฝึกฝน มันก็มีความหมายหนึ่ง การอบรมก็มีความหมายหนึ่ง สั่งสอน คือทำให้รู้ ฝึกฝน คือให้ทดลองดู อบรม คือรرمให้ติดเป็นนิสัย ให้รู้เรื่องดีๆ ให้ลองฝึกดู แล้วให้มัน ติดอยู่เป็นนิสัย จะเรียกว่าอะไรก็แล้วแต่ มันยึดยาว วิธีการของการทำให้มี จริยธรรม สำหรับหลักโครงสร้างชุดนี้อาจมานີกเห็นอย่างนี้ คือ

๑ มีตัวบทที่ชัดเจน ตัวบทหัวข้อจริงธรรมที่ชัดเจนเหมือนอย่างที่ว่ามาแล้ว เช่นว่า มีการศึกษามากพอนี้มีตัวบทชัดเจน จนนักเรียนเข้าใจได้ ต้องทำกันจนเข้าใจได้ว่ามีตัวบทชัดเจน เพื่อจะได้จำไว้คัลล์องปากคล่องใจ เรียกว่ามีตัวบทชัดเจน จะมีกีสิบข้อ แต่ละข้อมีตัวบท ซึ่งวางไว้อย่างชัดเจน

ข้อที่ ๒ กีบอกเหตุผลที่ต้องเป็นเช่นนั้น ที่ต้องทำเช่นนั้น ทั่วโลก
โดย ไม่ใช่เฉพาะเรื่องสามคน คนทั้งโลกก็จะต้องทำเช่นนั้น ให้เหตุผลให้เพียง
พอ บางที่ถ้าตัวผู้เรียน เด็กผู้ศึกษาเองว่ามันมีเหตุผลอย่างไร ทดลองคิดดู เช่น
ถ้าเราไม่มีการศึกษามากพอ นี่จะมันเกิดอะไรขึ้น ต้องอธิบายเหตุผลที่ขอร้องให้
พอใจในการศึกษาที่มากพอ

พื้นที่ ๓ มีบทอธิษฐาน จะเรียกบุพ��าของยาน หรือบุพ��ารักสุดแท้ ผูกให้ไปเรา สำหรับปฏิญาณตัวอยู่เสมอ เมื่อไอนกับวิธีการที่ลูกเสือปฏิญาณตัว เช่น ในข้อ ๑ นี้ ก็จะมีบทปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะต้องมีความซื่อสัตย์ ให้เข้าอธิษฐานอยู่ตามโอกาสตามเวลา เมื่อไอนกับวิธีการทางศาสนา จะต้องอธิษฐานหลักเกณฑ์วัตถุประสงค์หรืออะไรก็ตาม ตามที่กำหนดให้ ตามที่วางไว้

ที่นี่เราต้องการให้นักเรียนของเรามีการอธิษฐานในเวลาที่ควรอธิษฐาน ถ้ามีห้องพระก็เมื่อประชุมกันในห้องพระ แล้วแต่จะจัด จะเมื่อก่อนเข้าเรียน หรือ เลิกเรียน ผูกบทที่จะอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจักต้องอย่างนั้นๆๆ ไปทุกหัวข้อ แล้ว แต่วันไหนจะสอนอะไร แม้ว่ามันจะมากเป็นถึงหลายสิบข้อ มันก็ไม่ยากเย็นอะไร ข้าพเจ้าจักต้องมีความรู้พอตัว เพื่อให้เข้าหมายมั่นที่จะประพฤติปฏิบัติข้อนั้นให้ได้

ข้อที่ ๔ ยอมให้เพื่อนตักเตือนทักษะ อบรมให้นักเรียนทุกคนมีนิสัยยอมให้เพื่อนตักเตือน หรือทักษะ คือ รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ถ้าต้องการให้เป็นการตักเตือนทักษะด้วยความรัก ด้วยความเมตตา มีระบบเหมือนกับปوارณาของพระสงฆ์ พระสงฆ์ออกพระราชา มีการปوارณาอนุญาตให้ทุกคนตักเตือนตนด้วยความรัก และเมตตา นักเรียนในโรงเรียนจะต้องมีระบบบัน្ត ระบบปوارณาให้เพื่อนว่ากล่าวตักเตือนได้ ไม่ซอกปาก ยังไม่มีใครเคยทำ ก็น่าจะทำมันเป็นการลดกิเลสมากที่เดียว เรียกว่าเป็นผู้ยอม ยอมฟัง ยอมพิจารณา มีการปوارณาเป็นทางการในบางวันว่า ข้าพเจ้าจะยอมให้เพื่อนตักเตือนทักษะ ทักษะนี้เขียนบทคำตักเตือนทักษะขึ้นให้เหมาะสม นี้เป็นเพียงแนะนำส่วนหลักการ

ข้อ ๕ มีการสารภาพบ้าป แม้จะฟังดูคล้ายๆ คริสเตียน มีการสารภาพบ้าป ไม่มีโรงเรียนไหน ในฝ่ายชาวพุทธที่จะให้นักเรียนสารภาพบ้าป แต่ในฝ่ายคริสเตียน เขาไม่เด็กๆ สารภาพบ้าปในโบสถ์ในโรงเรียน

การที่มีบ้าป คือ ความผิดที่ปิดเงียบไว้ มันของกาม มันเจริญของกาม นิสัยทำบ้าปมากขึ้นมันจะเกิดขึ้น ต้องสร้างนิสัยสารภาพบ้าปขึ้นมาได้ก็เป็นการดี ก็มีความรู้สึกว่าทำผิดแล้ว เสียใจตัวเอง อยากจะกลับตัว ดูเหมือนเรียก *Repentance*, *Repentance* คำนี้มีความหมายมาก ไม่มี *Repentance* คือ ไม่มีความรู้สึกว่าผิดแล้วอย่างจะกลับตัวแล้ว มันก็ไม่มีการสารภาพ แล้วก็ไม่ล่วงอาย ถ้ามีคุณธรรมข้อนี้มากพอ ก็มีความละอายได้ ก็ไปบอกเพื่อน แล้วสารภาพกับเพื่อน ให้เหมือนกับพระปลงอาบติแก่กันและกันก็ได้ ไปสารภาพกับครูบาอาจารย์ก็ได้ ขอให้มีการสารภาพความผิด ด้วยจิตที่เกลี่ยດกลัวความผิด ไม่ทำผิดต่อไป จนเกิดเป็นนิสัย เรียกว่าใช้ได้ มันจะจะเปลกไปนะเรื่องนี้

ที่นี้ข้อสุดท้าย ปฏิบัติธรรมจริยวัตร หรือ จริยธรรม ตามที่มีอยู่นี้ ประพฤติจริยธรรมตามกฎของจริยธรรมจนรู้สึกเป็นสุข ธรรมดาเมื่อต้องประพฤติปฏิบัติอะไรก็รู้สึกเหมือนถูกลงโทษหรือถูก呵ามา เพราะมันไม่เข้าถึงหัวใจของ สิงที่ปฏิบัติ ถ้าเข้าถึงหัวใจของสิงที่ปฏิบัติ แม้จะปฏิบัติต้องอดทนจนน้ำตา ไหล ก็ยังรู้สึกเป็นสุข ประพฤติจนรู้สึกเป็นสุข ประพฤติธรรมจะจริยธรรมจน รู้สึกเป็นสุข พอใจว่าเรามีธรรมะหรือมีจริยธรรม ค่อยระวังรักษา

พระเดี่ยวนี้จิตใจมันเปลี่ยนมาในทางฝ่ายทางดี มันก็มีสติที่เคย ระมัดระวังรักษาไว้ อย่าให้ต้องไปสารภาพบ่อยๆ แม้จะไปสารภาพบางก็ต้อง รู้สึกเป็นสุข ไม่ใช่ละอาย เพราะว่ามันเป็นสิงที่ถูกที่จริงและเป็นสิงที่จะช่วยเหลือ เรายให้ดีขึ้น เป็นสวัสดิ์มคงแลกเราเอง แม้ว่าเป็นสิงที่น่าละอาย หรือเพื่อนจะให้ อย่างนี้ เป็นต้น ถ้าสร้างนิสัยให้ได้แล้ว มันก็จะสารภาพบางด้วย และก็รู้สึก เป็นสุขด้วย รู้สึกสบายไปทิ oyang นี้

ที่นี้ประพฤติจริยธรรมจนรู้สึกเป็นสุข ให้พบแต่ความถูกต้อง มีความถูก ต้องอยู่ที่เนื้อที่ตัวทุกรายเบียดนิว ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า มันเป็นเรื่องที่ละเอียด แต่ไม่เหลือวิสัย แม้เด็กก็เข้าใจได้ เราไม่ทำผิดอะไรเลยตลอดเวลา นั่นเรียกว่า เรามีความถูกต้องอยู่ที่เนื้อที่ตัวทุกวินาที ทุกรายเบียดนิว เมื่อรู้สึกอย่างนี้แล้ว ก็พอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ จัดให้เป็นชีวิตที่มีแต่ความถูกต้อง และพอใจ เพราะประพฤติตามกฎเกณฑ์อันถูกต้องอยู่เสมอ

หากข้อด้วยกันนี้เป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดมีจริยธรรมขึ้นในนิสัย ในสันดาน ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ ของเยาวชน อาทมาแสดงได้เพียงเป็นตัวอย่างย่างว่ามันมีอยู่ทุก

ข้ออย่างนี้ จะไปใช้กับข้อไหนทั้งหมดของหัวข้อจริยธรรมไปได้ดี ไปได้ดีทุกข้อ ในที่นี่หรือการบรรยายวันนี้ เป็นเพียงการแสดงตัวอย่างว่าจะขยายความของหัวข้อออกไปอย่างไร และมีวิธีการหรืออินโนบายที่จะทำให้ง่ายในการที่จะศึกษา และปฏิบัติจนถึงกับเกิดความรักที่จะปฏิบัติขึ้นมา ด้วยการกระทำหากประการนี้

ทบทวนอีกทีหนึ่งว่า ๑. มีตัวบทที่ดีเจน เพื่อคล่องปากคล่องใจ ๒. มีเหตุผลครบถ้วน ว่าทำไมจึงต้องปฏิบัติอย่างนั้น จนเข้าห็นว่าต้องปฏิบัติทั้งกันทั้งโลกเลย มีบทอธิฐาน จะเรียกว่าบทขาيان หรืออะไรไม่ทราบ แต่ว่ามีบทสำหรับเด็กจะกล่าวแก่ตัวเอง ชัดเจนดังๆ ในใจความของจริยธรรมแต่ละข้อ เช่น ในข้อแรกนี้ มีบทว่า ข้าพเจ้าจักต้องมีความรู้รอบตัว มีลักษณะแนะนำตัวเอง เชื่อเชิญตัวเอง บังคับตัวเองอะไรมุ่ยในตัวทุกข้อของจริยธรรม ยอมให้เพื่อนตักเตือน หรือทักท้าง ไม่กรอรแต่จะขอบใจเมื่อเพื่อนเขาตักเตือน ทักท้าง มีพิธีปารณาถ้าโรงเรียนจัดให้มีพิธีปารนามันก็ง่าย ให้เด็กทุกคนมาปารณาท่ามกลางหมู่ทีลัคนว่ายอมให้เพื่อนตักเตือน แล้วจะขอบพระคุณ ค่อยเรียงເຂາເອງ คำปารณาเรียงເຂາເອງ

ถ้าเป็นอย่างของพระ ที่พระใช้ ก็ว่า “ด้วยการได้เห็นก็ดี ด้วยการได้ฟังก็ดี ด้วยการนึกสังสัยก็ดี ว่าข้าพเจ้ามีความผิดพลาดใดๆ จงว่ากล่าวตักเตือน ข้าพเจ้า ด้วยเหตุนั้นๆ ข้าพเจ้ารู้สึกอยู่ เห็นอยู่ จักทำคืน” เรียงให้มันได้ความคล้ายๆ อย่างนี้ เป็นคำปารณา เป็นวิธีการของพระพุทธศาสนาที่ทำให้

พระพุทธศาสนาอีนยวามาได้ตั้งสองพันกว่าปี โดยไม่ต้องมีอาณาจักร ไม่ต้องมีข้อกฎหมายใดๆ ที่เหมือนกับกฎหมาย เพราะมันเป็นเรื่องสำหรับผู้ที่หัวดี เมื่อเขามีความหวังดี เขาถือปฏิบัติตาม และก็ว่ากล่าวซึ่งกันและกันได้ ว่า กกล่าวซึ่งกันและกันได้ นั่นล่ะความมุ่งหมาย แล้วก็สารภาพบางทุกครั้งที่รู้สึกว่า ทำผิดแล้วฯ แล้วประพฤตินอยู่ในธรรมะนั้นตลอดเวลาตลอดทุกสถานที่ จนมีแต่ความรู้สึกว่าถูกต้องแล้ว ข้าพเจ้ามีความถูกต้องแล้ว ข้าพเจ้าพอใจ รู้สึกอยู่อย่างนี้ก็มีความสุขตลอดวันตลอดคืน ทั้งหลับทั้งตื่น คือไม่มีเวลา.rู้สึกว่าทำผิด ทำช้าหรือเสียหาย

นี้เป็นหลักทกประการที่ใช้ในการอบรมจริยธรรมทุกหัวข้อแก่นักเรียน นักศึกษาของเรารอขอให้เอาหกประการนี้ไปจับเข้าทุกหัวข้อ ซึ่งวันหลังอาทิตย์จะไม่พูดถึงหกหัวข้อนี้อีกแล้ว พูดเป็นตัวอย่างวันแรกแล้วก็ใช้กับหัวข้อแรก ที่ว่ามีการศึกษามากพอ บรรยายวันนี้เฉพาะสัมมาทิฏฐิข้อเดียวก็หมดเวลา ที่นี่สิ่งที่อธิบายแล้วพูดแล้วไม่ต้องอธิบายอีก จะนั่นวันหลังเราจะจะอธิบายได้ คราวละ หลายองค์มรรค

วันนี้ขออุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้.

ทุกข์โศก

เอกสารจดหมายเหตุพุทธกาล อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 332.

ธรรมบรรยายเรื่อง ธรรมล้ำรับมนุษย์

ให้อาสาแก่นสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กทม.

วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

ผู้ออดคำบรรยาย คุณดวงดาว ยิ่งวัฒนาภูล

ธรรมะสำหรับมนุษย์

ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์ และกำลังจะเป็นครูบาอาจารย์ต่อไปข้างหน้า

อาทมาขอแสดงความยินดีในการมาของท่านทั้งหลาย ในความประสังค์ ที่ว่ามาเพื่อศึกษาธรรมะ เป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปว่าสถานที่นี้มีอยู่สำหรับเผยแพร่ธรรมะ ในฐานะที่ว่าเป็นมนุษย์ทั่วไปก็ต้องการธรรมะ ในฐานะที่จะเป็นครูบาอาจารย์ หรืออะไรที่เนื่องกันกับครูบาอาจารย์มันก็ต้องการธรรมะ เราจึงพิจารณา กันดูว่า จะพุดธรรมะเรื่องอะไร

ในชั้นแรกนี้จะพูดโดยหัวข้อว่า ธรรมะสำหรับคนทั่วไป เมื่อมีโอกาสจึง จะพูดธรรมะสำหรับความเป็นครูโดยเฉพาะ ขอให้ใช้สถานที่นี้ให้เป็นประโยชน์

ให้มากที่สุดในการมาครั้งหนึ่งๆ แม้ที่สุดแต่บรรยายกาศตามธรรมชาติที่มีอยู่ก็ช่วยให้จิตใจของคนเราสงบ หรือจะเรียกว่าเป็นอิสระลงสักขณะหนึ่ง เมื่ออยู่ในบ้านในเมืองมันฟุ่มซ่านหรือไม่เป็นอิสระ ไม่สงบ จิตใจมันก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะนึกจะคิด จะฟัง จะอะไรได้ลึกซึ้ง เมื่อมารู้สึกธรรมชาติเช่นนี้มันช่วยอยู่โดยตัวมันเองตามธรรมชาติหรือเรียกว่าโดยอัตโนมัติ คนเรามันก็มีจิตใจสำหรับจะศึกษาจะฟัง จะคิด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับจะดูจิตหรือดูอะไรที่ควรจะดู

การศึกษานั้นมืออยู่หลายขั้นตอน แต่ว่าโดยมากทั่วๆ ไปใช้กันเพียงว่าศึกษา ศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่าน แต่ในทางธรรมะนั้นเข้าจัดไว้เป็นหลายขั้นตอน ขั้นแรกก็คือศึกษาอย่างอ่าน อย่างฟัง และขั้นที่ ๒ ก็เรียกว่าแหงตลอดด้วยปัญญา คิดนึกด้วยสติปัญญา จนเห็นความหมายที่ลึกกว่าธรรมชาติ ขั้นที่ ๒ มันต่างกันมากกับขั้นที่หนึ่ง ซึ่งเพียงแต่อ่านๆ ฟังๆ มันก็ได้ความรู้ที่จำได้เอาไว้ แต่ถ้ามาคิดนึกด้วยปัญญาโดยวิธีใดก็ตามมันก็ได้ความรู้อีกชั้นหนึ่งก็เรียกว่าแหงตลอดด้วยปัญญา นี้ถ้าว่ามาปฏิบัติตามที่ได้ฟัง ได้เล่าเรียนแล้วปฏิบัติถูกก็จะเกิดความรู้สึกในผลของการปฏิบัติ ตอนนี้ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง คือรู้สึกด้วยจิตใจหลังจากการที่ปฏิบัติในสิ่งนั้นๆ และ นี่เราเรียกว่าดูด้วยปัญญา ด้วยความรู้สึก ไม่ใช่คิดไม่เข็นก กล้ายเป็นดูคือรู้สึก

การที่จะคิดก็ติ การที่จะดูก็ติ หรือรู้สึกก็ติ ถ้าบรรยายกาศช่วยด้วยมันก็ทำได้มาก ดังนั้นจะทำsmithหรืออะไรในป่ามันจึงดีกว่าที่จะอยู่ในเมืองอย่างนี้ เป็นต้น ดังนั้นเราใช้ประโยชน์จากป่าให้ได้แม้แต่ได้ฟังก็ฟังลึกกว่า ได้คิดก็คิดลึก

กว่า ได้ดูด้วยจิตมั่นก็ได้สึกกว่า มาที่สวนโนก็ขอให้ได้ใช้ประโยชน์ให้มาก ที่สุดเท่าที่จะทำได้ จนกระทั่งว่าเดินไปตรงไหนมั่นก็คิดอะไรออกเป็นว่าเล่น เห็นอะไรรีบ แปลกลไปกว่าที่เคยคิด เคยนึก รวมกับว่าต้นไม้ทุกต้นมั่นก็พูดได้ ก้อนหินทุกก้อนมั่นก็พูดได้ เราเกิดยินดีว่ามันรู้สึกคิดนึกขึ้นมาได้ เรียกว่าเหมือนกับได้ยินก้อนหินพูด ต้นไม้พูด เพราะถ้าไม่มาอยู่ในธรรมชาติอย่างนี้มันไม่ได้เกิดความคิดอย่างนี้ ไม่ได้มานั่งใกล้ก้อนหินก้อนนี้ไม่เกิดความคิดอันนี้ หรือเมื่อมาเพ่งดูก้อนหินก้อนนี้ ต้นไม้ต้นนี้ความคิดมันจึงจะเกิด ความรู้มันจึงจะเกิด อย่างนี้เราเรียกว่าต้นไม้พูดได้ ก้อนหินพูดได้ ความรู้ชนิดนี้แ朋มาก แ朋กว่าเรื่องที่เขียนๆ อ่านๆ กันในบ้านในเมือง นี้ประโยชน์ของธรรมชาติชนิดนี้

ที่นี้มั่นก็มีอีกส่วนหนึ่ง คือว่าเราจะได้ชิม ซิมรสของจิตที่มั่นเปลี่ยน จิตที่มั่นสงบ เย็นลงไปบ้าง หรือจิตที่มั่นว่างจากตัวภู ของภู จิตที่ว่างจากการรบกวนแห่งความคิดประเทตภู ของภู ที่เราเรียกว่าจิตว่าง มั่นมีรสของมั่นเฉพาะ คือ เป็นรสเย็น รสสว่าง รสที่ยังไม่เคยชิม

ถ้าไปในสถานที่ที่ธรรมชาติมั่นช่วยให้จิตมั่นสงบเย็นหรือว่างได้ตามธรรมชาติ มั่นก็ได้ซิมรสของความว่างหรือความสงบเย็น เช่น เราไปเที่ยวrimทะเลนี้เราเกิดชิมรสของจิตที่มั่นว่าง ที่มั่นอิสรามากไปกว่าธรรมดามีอยู่ที่บ้านที่เมืองบ้าง อันนั้นก็ว่าไม่ใช่จะไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่ว่าซิมแล้วก็แล้วกันไปเลิกกันไป มั่นจะให้ความรู้ที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งว่า จิตนี้มั่นเป็นได้ถึงอย่างนี้ ก็แล้วจะเกิดความแนใจความเชื่อว่าจิตนี้มั่นว่างก็ได้ มั่นสงบเย็นก็ได้ และถ้าว่างและสงบเย็น มั่นมีรสอย่างนี้ซึ่งเราไม่เคยชิมมาก่อน

เมื่อเราเชื่อว่าจิตนี้มันว่างได้ สงบเย็นได้ อิสระได้ แล้วก็มีแก่จิตแก่ใจที่จะอบรมจิตนี้ให้มีความว่าง มีความสงบเย็นยิ่งๆ ขึ้นไปด้วยความแน่ใจ นึกเป็นประโยชน์ เมื่อมานิพัทธ์ ไม่ย่างนี้ ไม่คุ้มค่ามา ที่หมดเปลืองเห็นด้วยอยาจิต ขอ ยินดี แสดงความยินดีในการมากของท่านทั้งหลายและหวังว่าคงจะได้รับประโยชน์ จากการมาที่คุ้มค่า

ที่นี่ก็จะได้พูดต่อไปถึงคำว่าธรรมะ ในประโยชน์ว่าธรรมะสำหรับคนทั่วไป ก็ต้องการจะพูดกันในเรื่องของคนทั่วไปก่อน เพราะว่าคนทุกคนมีความเป็น คนหรือความเป็นมนุษย์ในระดับทั่วไปด้วยกันทุกคน แล้วจึงค่อยมีความเป็น ที่แตกต่างออกไป เช่น เป็นครู เป็นพ่อค้า เป็นช่างนา เป็นชาวสวน เป็น ข้าราชการ เป็นบริษัท เป็นอะไรต่างๆ นี่เรียกว่ามันอีกส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่เป็น พื้นฐานแล้วเราไม่เป็นคนหรือเป็นมนุษย์

ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิตนี้ก็ต้องการธรรมะที่จะจะจงผู้ที่เป็นคนทั่วๆ ไป เลยก็คำว่าธรรมะเลยๆ ธรรมะสำหรับคนทั่วไป หมายความว่าธรรมะพื้นฐาน ธรรมะกว้างขวาง ธรรมะทั้งหมดสำหรับคนทั่วไป ถ้าธรรมะสำหรับเป็นครูมันก็ จะต้องมีอีกส่วนต่างหาก ที่ใช้ร่วมกันความหมายร่วมกันสำหรับทุกคนก็มี และ มีธรรมะเฉพาะประเภทของคนแต่ละประเภทอย่างนี้มันก็มี ขอให้สังเกตดูให้ดี คำว่าธรรมะหรือธรรมะก็ตามในภาษาไทยนี้ เราได้รับคำบอกกล่าวแต่เพียงว่าเป็น คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และก็ไม่ค่อยได้บอกกันว่าสอนเรื่องอะไร อย่างไร ก็

จะบอกว่าคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นท่านสอนเรื่องธรรมชาติคือของจริง ความจริงที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ ที่ไม่ใช่ธรรมชาตินั้นมันยกที่จะจริง ที่นี่ถ้าว่ามันจริง ก็คือมันอยู่ในภาวะเดียวกันตลอดเวลานานเรา ก็เรียกว่าจริง มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ เรื่องจริงคือเรื่องของธรรมชาติ ดังนั้นคำสอนเรื่องจริงก็คือเรื่องของธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องธรรมชาติแบ่งออกเป็นสี่ส่วนคือ สอนเรื่องตัวธรรมชาตินั้นประเภทหนึ่ง สอนเรื่องตัวกฎของธรรมชาติประเภทหนึ่ง และสอนเรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติส่วนหนึ่ง และผลที่เกิดมาจากการหน้าที่นั้นอีกส่วนหนึ่ง ที่แยกออกเป็นสี่ส่วนอย่างนี้สะดวกมาก ง่ายมากสำหรับจะกำหนด จดจำ หรือจะศึกษาหรือจะสังเกตต่อไป ดังนั้นขอให้สนใจทำความเข้าใจคำสี่คำนี้ไว้ให้ดีๆ จะมีประโยชน์มากในอนาคตสำหรับเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะได้โดยง่าย

ธรรมะคือธรรมชาตินี้มันเป็นคำความหมาย มีความหมายตามภาษาบาลีว่าธรรมชาติ คือสิ่งที่เป็นอยู่เองเรียกว่าธรรมชาติ ในภาษาไทยเราก็มีใช้คำว่าธรรมชาติ แต่ความหมายแอบกว่าในภาษาบาลี เพราะในภาษาบาลีคำว่าธรรมชาติหมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร ยังไม่ยกเว้นแม้แต่สิ่งที่คนสมัยนี้เรียกว่าไม่ใช่ธรรมชาติ ธรรมชาตินี้หมายความว่าที่เป็นภายนอกตัวเรา เป็นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ทั้งจักรวาล สถากลจักรวาล อยู่นอกตัวเรานี้ เป็นโลก เป็นแผ่นดิน ทั้งหมดนี้ก็เรียกว่าธรรมชาติ และที่เป็นภายในตัวเรา เลือด เนื้อ กระดูก ตัวเรา ที่เป็นร่างกาย ตัวเราที่เป็นจิตใจ ที่รู้สึกคิดนึกในจิตใจนี้ก็เรียกว่าภายใน ก็ยังเป็นธรรมชาติ ที่เป็นวัตถุก็เรียกว่าธรรมชาติ ที่เป็นจิตใจก็เรียกว่าธรรมชาติ ฉะนั้น

คำว่าธรรมชาติคำเดียวกลุ่มหมวดไม่ยกเว้นอะไร ทั้งภายนอก ทั้งภายใน ทั้งสิ่งที่ละเอียด ทั้งสิ่งที่หยาบ ทั้งสิ่งที่มองเห็นตัว ทั้งสิ่งที่มองไม่เห็นตัว รวมเรียกกันว่า ธรรมชาติหมด

ที่นี่เราควรจะรู้ว่ามันเป็นอย่างไร เพราะโดยมากเราจะรู้กันแต่พวกร่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มันก็มีเหตุปัจจัยอันได้อันหนึ่งปรุงแต่งให้มันเกิดขึ้น ให้มันเป็นไปให้มันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมออย่างนี้เหตุปัจจัยปรุงแต่ง ธรรมชาติที่เหตุปัจจัยไม่ปรุงแต่งนั้นเราไม่ค่อยรู้จักกันหรืออาจจะไม่เคยนึกว่ามีก็ได้ เพราะมันจำกัดอยู่แต่เรื่องของพจนานุกรมอย่างเดียว

นิพพานคือธรรมชาติที่ไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง นอกนั้นทุกอย่างไม่ว่าอะไร เป็นธรรมชาติที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มีทั้งที่มีปัจจัยปรุงแต่งและไม่มีปัจจัยปรุงแต่งล้วนแต่เรียกว่าธรรมชาติ มันเลยกลายเป็นเรื่องทุกเรื่อง

ที่เรานั่งอยู่นี่เราเหลียวไปรอบตัวเราจะเห็นธรรมชาติทางตา ได้ยินเสียง เวลาร้องอยู่มันก็เป็นธรรมชาติรู้ได้ทางหู บางที่เราเกิดกลืนดอกไม่ใบไม้ธรรมชาติทางจมูก เมื่อเรารดื่มน้ำอะไรก็ธรรมชาติทางลิ้น อะไรมากระแทบผิวนังก์เรียกว่า ธรรมชาติที่ทางผิวนัง รู้สึกได้ด้วยใจก็ธรรมชาติทางจิตใจ เรียกว่าเป็นธรรมชาติ มีอยู่สองตามธรรมชาติ แล้วก็ต้องรู้จักเป็นพิเศษที่มันเป็นภายในของเรา ทุกส่วน แห่งร่างกาย ทุกๆ อณु กระทั่งทุกๆ ประมาณุที่ประกอบกันเป็นร่างกายเรียกว่า ธรรมชาติ ดูให้ดี นี่ธรรมชาติในความหมายที่ ๑ คือตัวธรรมชาติ

ที่นี่ธรรมชาติในความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ มันมีกฎหรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติบังคับธรรมชาติเหล่านี้อยู่ ที่เป็นธรรมชาติภายนอก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ สามารถจักรวาล นั่นก็มีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ มันจึงเป็นไปตามนั้น เช่น ดวงดาวไม่ต้องชนกัน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ไม่ต้องชนกันอะไรอย่างนี้ มันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ หรือว่าสิ่งต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างนั้น ต้องมีเมฆ มีฝน มีแดด มีลม มีสิ่งที่มีชีวิตก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ

ถึงในตัวเรา ก็เหมือนกัน เราเมื่อร่างกาย ดิน น้ำ ลม ไฟ ในร่างกายมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ ดังนั้นมันจึงรู้จักเจริญเติบโตตั้งแต่คลอดออกจากท้องแม่ มันก็เปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติไม่มีหยุด มันก็มีกฎของธรรมชาติสิงอยู่ ในตัวคน ในตัวสัตว์ ในตัวสิ่งที่มีชีวิต ให้สิ่งเหล่านั้นเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ พุ่งกันอีกที ให้ธรรมชาติเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติในฐานะที่เป็นตัวยืนพื้นอยู่ก็มี ที่เป็นตัวกฎที่บังคับสิงเหล่านั้นให้เป็นไปตามกฎนี้ก็มี นี่เป็นข้อที่ ๒ เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เรียกว่าธรรมะในความหมายที่ ๒

ที่นี่ในความหมายที่ ๓ เรียกว่าหน้าที่ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ สิ่งที่มันมีชีวิตมันเป็นธรรมชาติ มันมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ มันเกิดหน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องทำตามหน้าที่ เป็นมนุษย์ก็ได้ เป็นสัตว์เดรจฉานก็ได้ แม้แต่ เป็นต้นไม้ต้นไไม่ก็ได้ที่มันมีชีวิต มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎของธรรมชาติ หน้าที่นี้คือตัวธรรมะในความหมายที่ ๓ เป็นธรรมะที่สำคัญที่สุดที่เราต้องศึกษาเล่าเรียนกัน คือให้รู้ว่าเราจะต้องทำอย่างไร เราจะต้องปฏิบัติศีล สามัคคี ปัญญา ปฏิบัติศีลธรรม ปฏิบัติอารยธรรมอะไรก็ตามนั้นเป็นหน้าที่

ปaganุกร�ในอินเดียจะไม่พูดว่าธรรมะ แปลว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเหมือนในเมืองไทย เขายึดความหมายที่กว้างกว่า ธรรมะก็แปลว่าหน้าที่ จริงๆ มีชีวิตมีหน้าที่ที่ต้องทำ มีชนั้นมันจะไม่รอดชีวิตอยู่ได้ หรือมีชนั้นมันจะไม่เจริญ.org กิจกรรมยิ่งขึ้นไป เขายังต้องทำหน้าที่ให้รอดชีวิตอยู่ได้ เช่น ต้องกินอาหาร เมื่อกินอาหารมันต้องหาอาหารกิน การหาอาหารกินก็เป็นหน้าที่ ต้องบริหารกายให้ถูกต้องมันก็เป็นหน้าที่ ต้องอบรมให้มันเจริญ.org กิจกรรมก็เป็นหน้าที่

ที่นี้ทางกายหมดแล้วก็เหลือเรื่องทางจิตใจ ก็เป็นหน้าที่ที่จะต้องใจจิตใจ เจริญๆ ให้มีความสุขชั้นสูงสุด นึกเป็นหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ เรามักจะได้ยินครูสอนว่าธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็เลยเช่นๆ ก็รู้ว่ามันเป็นหน้าที่ที่ไม่ทำไม่ได้ ไม่ทำจะต้องตายแล้วจะหาความเจริญไม่ได้ นี้เราก็คงจะสนใจในธรรมะมากขึ้น ดังนั้นขอให้รู้ไว้ว่าธรรมะแปลว่าหน้าที่ แล้วมีหลายระดับเป็นระบบๆ ไปตามความเหมาะสม นี้เรียกว่าความหมายที่ ๓ ของคำว่าธรรมะ

ที่นี้ความหมายที่ ๔ ก็คือผลที่เกิดมาจากการทำหน้าที่ ได้ผลอะไรออกมากก็เรียกว่าธรรมะในฐานะที่เป็นผล ถ้าเป็นเรื่องสูงทางธรรมะก็เรียกว่าบรรลุมรรคผลนิพพานเลย นั่นแหล่ะคือผล ถ้าเป็นเรื่องต่างๆ ก็ผลที่ได้รับ เช่น ทำงาน ก็ได้ข้าว ค้าขายก็มีเงิน หรือทำอะไรก็ได้ผลตามที่ต้องการ ผลที่ได้มาทั้งหมดนั้นก็เรียกว่าธรรมะด้วยเหมือนกัน คำว่าธรรมะมีความหมายกว้างเหลือประมาณ จะแยกได้เป็นสี่ความหมายหรือสี่ประเภท ดังนั้นคำว่าธรรมะจึงเป็นคำประ略ด

ประหลาดที่สุด จนเรามีอาจจะแปลอ กมาเป็นภาษาไทยได้ ไม่มีปัญญาลงไปคิดแปลดูว่าธรรมะ ธรรมะคืออะไร

ฝรั่งเมื่อเข้าแรกมาศึกษาธรรมะ เขา ก็คงจะคิดว่ามันจะแปลเป็นภาษาฝรั่งได้โดยเฉพาะภาษาอังกฤษก็พยายามแปลคำนี้ มันก็แปลเรื่อยไป รู้ธรรมะมากขึ้นก็แปลขึ้นมาอีกคำ รู้ธรรมะมากขึ้นก็แปลใหม่อีกคำหนึ่ง ปรากฏว่าแปลกันตั้งสามสิบ สี่สิบคำ ก็ไม่หมดความหมายของคำว่าธรรมะ เลยยอมแพ้ ฝรั่งก็ต้องเอารู้ว่าธรรมะ ธรรมะเข้าไปใส่ในพหานุกรมของฝรั่ง หมายถึงธรรมะ ไม่มีการแปล เพราะว่ามันแปลไม่ได้

ภาษาไทยเราก็ยังใช้คำว่าธรรมะไปตามเดิม ดังนั้นคุณอย่าเพิ่งอวดดีว่า คุณรู้ธรรมะหมดแล้ว มันยังมากเกินไปที่จะพูดคราวเดียวให้รู้หมดได้หรือว่ารู้จักกันหมดได้ แต่ควรจะจำความหมายสืบอย่างนี้ไว้แล้วไว้ปรับทีหลังมากขึ้นๆ ธรรมะคือตัวธรรมชาติ ธรรมะคือกฎหมายของธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ ธรรมะคือผลอันเกิดมาจากหน้าที่ และดูเอาเองว่าในสีความหมายนี้ ความหมายไหนสำคัญ

ขาดกันมาแล้วจะเห็นว่าความหมายที่ว่าหน้าที่สำคัญที่สุด ไม่ทำมัน ก็ต้องตาย ธรรมะธรรมชาติก็รู้ไว้ก็ได้ รู้ก็ไปเจารูปธรรมชาติตามใช้เป็นประโยชน์ เมื่อองทางวิทยาศาสตร์นี้รู้ตัวธรรมชาติ รู้เรื่องธรรมชาตินำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ แต่ยังไม่จำเป็นเท่านั้นที่ กฎหมายของธรรมชาติก็เหมือนกันถ้าเรารู้แล้ว ก็นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็จะบังคับธรรมชาติได้บางสิ่งบางอย่าง เช่น ถ้าเรา

ตั้นน้ำให้เดือดทำน้ำร้อนกินได้ เพราะเรารู้กฏของธรรมชาติว่าความร้อนใส่เข้าไป น้ำมันก็เดือด อย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราเรื่องกฏของธรรมชาติ

แต่ไม่สำคัญเท่าความหมายว่าหน้าที่ จะต้องทำอย่างไรชีวนี้จะรอดอยู่ และไม่รอดอยู่เลยฯ จะรอดในทางที่ดียิ่งขึ้นไป เจริญยิ่งขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด เดียว呢ิเรายังไม่รู้จักว่าระดับสูงสุดอยู่ที่ไหน เพียงแต่ถือว่ามันมีก็แล้วกัน มันก็ค่อยๆ รู้ไปเองปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฏของธรรมะแล้วก็จะเจริญยิ่งๆ ขึ้นไปจนรู้ได้เองว่าไปจบกันที่ไหน ที่จริงมันก็ไปจบตรงเรื่องที่ว่านิพพาน คือจิตใจอยู่ในสภาพที่ไม่มีความทุกข์เลยเหมือนปัญหาทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีความทุกข์เลย ถ้าปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนจริงๆ แล้วมันเป็นอย่างนี้ แล้วนั่นแหละคือผลของธรรมะ ที่เรียกว่าได้รับจากการทำหน้าที่

ขอให้สนใจคำว่าธรรมะในฐานะเป็นเรื่องของธรรมชาติ ที่คนทั่วไปทุกคนจะต้องรู้เป็นพื้นฐานไม่ว่าคนชาติไหน ภาษาไหนก็จะต้องรู้เรื่องนี้ไม่นั้นหาก็ตายนแล้ว แล้วเขาจะไม่มีความเจริญแห่งร่ายกายและจิตใจ เราเก็บเป็นคนไทยถือพุทธศาสนามีคำว่าธรรมะอยู่เป็นหลัก ก็ควรจะรู้ ถึงแม้ศาสนาอื่นก็เอาคำว่าธรรมะไปใช้ได้ แล้วก็ได้ใช้อยู่เหมือนกันในความหมายที่คล้ายกันมาก คือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ถ้ามีพระเจ้าก็คือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า ปฏิบัติหน้าที่แล้วเขาก็ได้รับความสุข ก็อย่างเดียวกัน

ดังนั้นในขั้นนี้ก็จำคำว่าธรรมะ ว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติมิอยู่สี่ความหมาย คือตัวธรรมชาติ ตัวกฏของธรรมชาติ ตัวหน้าที่ตามกฏของธรรมชาติ และ

ผลที่เกิดมาจากการนี้ แล้วมาสรุปความได้ว่า ความหมายที่ ๓ สำคัญที่สุด คือหน้าที่ ที่เรามาศึกษาเรื่องศีลธรรมก็ตี เรื่องอะไรก็ต้องในโลกทั้งหมดนี้มันก็คือ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องทำ จึงมีหน้าที่ที่จะต้องศึกษาให้รู้ ครั้นรู้แล้วก็ปฏิบัติ ก็ได้ ผลของการปฏิบัติ

และที่นี่ก็มีผู้ที่ต้องการจะจำกัดความ คือสรุปบทนิยามสำหรับคำว่า ธรรมะในแง่ของการปฏิบัติที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ เมื่อเร็วๆ นี้พวกสมาคม *Theosophy, Theosophy, Theosophical Society* ไม่ใช่ *Philosophy* พึงให้ดีนะ *Theosophy* คือ เป็นหมู่คนพวกรหัสที่รวมกันทุกศาสนา ระหว่างศาสนา เอา ความรู้ทุกศาสนารวมกัน ในที่สุดตรงกันตรงที่ว่าทุกศาสนา่มีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ธรรมหรือธรรมะ และเขาก็ชวนกันให้บทนิยาม คือให้ *definition* ให้กับ คำๆ นี้

เขาระบุความเป็นบทนิยามตรงกันหมวดทุกศาสนาใช้ได้ว่า ธรรมนั้นคือ ระบบปฏิบัติ คำแสร้งระบบปฏิบัติไม่ใช่ระบบเล่าเรียนຈดๆ เขียนๆ ธรรมะคือ ระบบปฏิบัติ และก็ถูกต้อง แล้วก็ต่อความเป็นมนุษย์ ทุกขั้นทุกตอนแห่ง วิวัฒนาการของเข้าทั้งในทางส่วนตัวและในทางสังคม เข้าใจว่าคงจะยากจนจำ ไม่ได้แล้วก็ลืมทิ้งกันไว้ที่ตรงนี้แน่นอน ธรรมะคือระบบการปฏิบัติ ที่ถูกต้องแก่ ความเป็นมนุษย์ ถูกต้องหรือเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ทุกขั้นทุกตอนแห่ง วิวัฒนาการของเข้าทั้งในทางส่วนตัวและในทางสังคม นี้คือธรรมะ

ที่นี่คำแสร้งที่ต้องสนใจคือ ธรรมะคือระบบปฏิบัติ เป็นระบบของการ กระทำ ต้องกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ไม่ใช่ระบบเล่าเรียนท่องๆ จำๆ จดไว้ใน

สมุด อันนั้นไม่ใช่ธรรมะ ธรรมะคือระบบการปฏิบัติท้องมาอยู่ที่ตัวการปฏิบัติ ที่ทำอยู่ด้วยกาย วาจา ใจ ธรรมะคือระบบการปฏิบัติ ที่นี้การปฏิบัตินั้นถูกต้อง เหมาะสม ใช้คำว่าถูกต้องก็พอแล้ว ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ เราเป็นมนุษย์ เราไม่ใช่สัตว์เดรัจฉาน หรือไม่ใช่อะไรทั้งนั้น แต่ว่าถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์

ที่นี้ความเป็นมนุษย์มันมีหลายขั้นตอน จึงต้องพูดว่าทุกขั้นตอน ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอน คือตั้งแต่เกิดมาเป็นทารก เป็นเด็ก เป็นเด็กวัยรุ่น เป็นหนุ่ม เป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นคนเม่าคนแก่ ทุกขั้นตอนแก่ วิวัฒนาการ ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ จะมองดูกันในวิวัฒนาการไหน ตอนไหนของวิวัฒนาการ การปฏิบัตินั้นต้องถูกต้อง ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา ทั้งในแห่งของส่วนตัวคือประโยชน์ส่วนตัว และในแห่งของสังคมคือประโยชน์ส่วนรวม นี้คือธรรมะ

ดังนั้นไปเขียนไว้ให้เห็นง่ายๆ เพื่อจะได้ทดสอบว่าเรามีธรรมะหรือไม่ เราต้องมีการปฏิบัติที่เป็นระบบ คือไม่ใช่ปฏิบัติข้อเดียว ต้องปฏิบัติหลายๆ ข้อ หลายๆ อย่างรวมกันในคราวเดียวกัน จึงต้องเรียกว่าระบบการปฏิบัติถูกต้อง เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ของเรา เพื่อความเป็นมนุษย์ของเราจะถูกต้องจะเป็นไปด้วยดี ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ และแต่ละนั้นเราทำลังเป็นอะไร หรือว่าจะชนิดแห่งการดำเนินชีพก็ยังได้ เช่น เป็นครู เป็นช่าง เป็นพ่อค้า เป็นพนักงาน เป็นอะไหล่ของมันทุกรูปแบบแห่งวิวัฒนาการก็ได้ของผู้คนทุกๆ ขั้นตอนแห่ง วิวัฒนาการ ทั้งที่มันเป็นประโยชน์เพื่อส่วนตัว ตัวแท้ๆ คนเดียวแท้ๆ จะติ่งไป

นิพพานก็ได้ หรือว่าประโยชน์ของสังคมด้วย ที่จะอยู่กันเป็นประโยชน์ส่วนรวม ในโลก

ถ้าใครยังมีสติปัญญาที่จะเติมให้แก่บันยามนี้ตรงไหนอีกก็ได้ ก็ทำให้ เชิญๆ ให้ลองเติมดู ดูจะไม่มีแล้ว คือเข้าช่วยคิดกันตั้งหลายปี ตั้งหลายพัก ตั้ง หลายคณะ เขาได้สรุปอุดมอย่างนี้ มันยังเหลืออยู่แต่ว่าเราจะเอาประโยชน์ได้ อย่างไรจากการศึกษาธรรมะ รู้ธรรมะ มีธรรมะ

รามีธรรมะจริงก็ต่อเมื่อเราปฏิบัติถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของเรา ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อส่วนตัวและส่วนรวม คือเข้าถึงว่ามนุษย์ จะสมบูรณ์ได้ก็เพราะมีเรื่องผู้อื่นด้วย มีเรื่องแต่เรื่องส่วนตัวนั้นก็ถือว่าไม่ถูกต้อง จะถูกต้องครึ่งเดียวหรือไม่ถึงครึ่ง ดังนั้นอย่าลืมเรื่องของผู้อื่น เดียวเนี่ยคนเราเห็น แก่ตัว โลกหากความสงบสุขไม่ได้ เกิดการยื้อแย่ง ทะเลวิวาทกันไม่มีที่ลิ้นสุด ก็ เพราะไม่เห็นแก่ผู้อื่น ไม่รักผู้อื่น

เราอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ นี้มันเป็นเรื่องที่ควรจะมองเห็น แต่ที่ไม่เห็น หรือว่าไม่มอง เราคิดว่าเราอยู่ที่กรุงเทพฯ ทั้งหมดคนเดียวเป็นอย่างไรบ้าง กรุงเทพฯ ทั้งหมดให้เราอยู่คุณเดียวมันจะเป็นอย่างไรบ้าง ไม่ต้องพูดถึงว่าทั้งโลก เราอยู่คุณเดียว แม้แต่ในบ้านเรา เราอยู่คุณเดียว เราเก็บกองอยู่ไม่ได้เหมือนกันใน บ้านเราเท่าๆ ดังนั้นเราอยู่คุณเดียวไม่ได้ เราต้องมีการประพฤติกระทำที่เหมาะสม สำหรับจะอยู่ด้วยกัน

พระฉันนัชนพุทธนี้ เขาจึงมีหลักว่าให้ถือว่าทุกคนเป็นเพื่อน ก็ต แต่เจ็บ ตาย อย่าเพิ่งหัวเราะเยาะ คนสมัยนี้มักจะหัวเราะเยาะคำของคนแก่ๆ สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ ก็ต แต่เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เด็กสมัยนี้ก็หัวเราะเยาะ เพราะเขาฟังไม่ถูก เขาฟังไม่เข้าใจว่ามันเป็นอะไร และในที่สุดเขาก็จะเป็นคนเห็นแก่ตัว เขายังรู้ว่าเขาอยู่คุณเดียวในโลกไม่ได้ เขายังเห็นแก่ตัว ถ้าเราไม่เห็นแก่ตัว เรารักผู้อื่น เรื่องจะไม่เกิด

เดียวนี้เรื่องเลวร้ายเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เรื่องเลวร้ายที่สุดที่หน้าหนังสือพิมพ์มีลงอยู่ อยาจจะพูดว่าสกปรกมาก อย่าให้ต้องเอามาเล่าเลย เรื่องที่มันเกิดอยู่ในกรุงเทพฯ ทุกวันๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์มันสกปรกมาก อย่าต้องเอามาเล่าที่นี่อีกเลย ถ้าว่าคุณไม่กลัวสกปรกตามก็ไปหาดูเอาเองเถอะ หน้าหนังสือพิมพ์ไปหาดูเอาเองว่ามันมีอะไรบ้าง

เรื่องเลวร้ายทั้งหมดนั้นมันมีพระว่าคนมันไม่รักผู้อื่น ถ้าคนมันรักผู้อื่นมันก็เกิดไม่ได้ เรื่องชนิดนั้นมันจะเกิดไม่ได้ ดังนั้นขอให้จำไว้เป็นพิเศษตรงนี้ขอแทรกพูดหน่อยเรื่องว่าความรักผู้อื่นนั้นมันเป็นที่รวมรวมของธรรมะโดยอ้อมถ้าเรารักผู้อื่นเราจะไปضاireยว ถ้าเรารักเขารักจากเขาไม่ลง เราจะไปขโมยเขาไม่ได้ถ้าเรารักเขา เราจะไปล่วงละเมิดของรักของใคร่ของเขาก็ไม่ได้ถ้าเรารักเขาเราจะโกรกเขาก็ไม่ได้ เราจะสูญเสียให้เขารำคาญก็ไม่ได้

คิดดูเท่านี้ อย่าว่าแต่ไปกินเหล้าเมายาให้เขารำคาญ ถ้าเรารักผู้อื่nmันก็ไม่มีการกระทบกระทั่ง ถ้ารักกันถึงมาตรฐานก็ถูกเลยเป็นศាសนาของพระศรีอริย-

เมตไตรย เขาเรียกนั้นสั่นๆ ว่า ศาสนานพระศรีอาริย์ ศรีอริยเมตไตรย เมตไตรย
แปลว่ารักผู้อื่น เมตตาแปลว่ารักผู้อื่น

ศาสนานของพระศรีอริยเมตไตรย คือ ศาสนานของพระพุทธเจ้าผู้สอนให้
รักผู้อื่น ไม่มีใครช้ำ ไม่มีใครลัก ไม่มีใครประพฤติดในการ ไม่มีใครโกหก ไม่มี
ใครทำอะไรทุกอย่างที่มัน ผู้อื่นเขาเดือดร้อน เลยอยู่กันเป็นสุขอย่างยิ่ง ธรรมะ
มีหลักการปฏิบัติสรุปเป็นการรักผู้อื่น และก็จะอยู่กันเป็นผาสุก ในโรงเรียนไม่ได้
สอนเรื่องรักผู้อื่น สอนหนังสือสอนแต่ให้ฉลาด สอนแต่ให้ฉลาด และก็สอนให้ด้วย
และทำงานหน้างาน หลังผู้อื่น มันไม่ได้สอนให้รักผู้อื่น การศึกษาในยุคปัจจุบัน

ที่คุณเล่าเรียนมาแล้วมันตรงไหนบ้างที่สอนให้รักผู้อื่น มันมีแต่สอนให้
ฉลาด ให้ขยายประโยชน์ให้ขยายทางแสวงหาประโยชน์ มันก็ไม่มีความรักผู้อื่น
นักเรียนวิทยาลัยยกพวกกันเป็น朋党ฯ ไปต่อกัน ไปจากกันเป็นร้ายๆ นักศึกษาระดับ
วิทยาลัยเขายกพวกไปจากกันเป็นร้ายฯ เพราะมันไม่ได้สอนเรื่องความรักผู้อื่น
การศึกษาที่ผิดพลาดมันเป็นอย่างนั้น

บางที่จะเอาเรื่องการกีฬามาเป็นข้อแก้ตัวว่า กีฬามีจุดมุ่งหมายสร้าง
ความเข้าใจและรักผู้อื่น มีบุหรองว่า กีฬาเป็นยาวยše แก้ก่อองกิเลสทำคนให้เป็น
คน มันก็จริง ว่าที่จริงถ้าแก้ก่อองกิเลสได้แล้วก็ทำคนให้เป็นคน หมายถึงคนที่ดีที่
เรียกว่ามนุษย์ ไม่ใช่คนธรรมดัสักว่าเกิดมาก็เป็นคน แต่เดียวันนี้มันมีแต่ร้องมีแต่
ปากร้อง มีแต่เสียงร้องว่าทำคนให้เป็นคน ในสนามกีฬาก็อีกที่ที่คดโกงกันที่สุด

ทุจริตกันที่สุดเมื่อลงไปเล่นกีฬา โค้ชที่สอนนักกีฬาคือสอนวิธีใช้ใหม่ เพราะเรื่องกีฬาไม่มีทางที่จะทำให้คนเป็นคน เพราะมุ่งหมายจะเอาเปรียบ มุ่งหมายจะคดโกง หากวิธีจะคดโกงในเรื่องของการกีฬา

มนุษย์มั่นมองโลกว่ามันเป็นอย่างนี้ มนุษย์ไม่มีธรรมะมันจะเป็นอย่างนี้ มันไม่มีเรื่องอะไรที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ เป็นคนก็ยังไม่ได้ เป็นคนที่ดีที่เรียกว่าพอจะเป็นคนได้ก็ยังเป็นไม่ได้ แม้จะเป็นมนุษย์ได้ มนุษย์มั่นเด็กว่าคนมาก มันมีจิตใจสูงดีกว่าคนมาก เราขาดธรรมะ เรายังไม่รักผู้อื่น เรายังเห็นแก่ตัวเห็นแก่ตัวจนเกิดลักษณะทุน ก็เกิดพวกร Mara ซึ่พคิดจะทำลายนายทุน

สมัยที่มนุษย์ยังไม่เห็นแก่ตัว ยังรักผู้อื่นระบบนายทุนมั่นเกิดขึ้นมาไม่ได้ ในโลกนี้มันจึงไม่มีปัญหา ระบบนายทุนมั่นเพิงเกิดเมื่อในโลกนี้มีคนเห็นแก่ตัวสามารถเห็นแก่ตัว มีสติปัญญาในการผลิต ในการเศรษฐกิจ ร่วมรายแต่ฝ่ายตัวเขาระเรียนกว่าเห็นแก่ตัวสุดเหวี่ยง มันก็เกิดคนที่ต่อต้านต่อสู้ขึ้นมา แล้วก็สู้กันจนกระทั่งหวั่นนี้ โลกนี้มั่นก็เหลือแต่การต่อสู้ระหว่างนายทุนกับชนกรรมมาซึ่พ ไม่มีที่สิ้นสุด

พระไม่มีธรรมาก็มีแต่ความเห็นแก่ตัว ไม่มีความรักผู้อื่น ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ก็เป็นก็ดูเอองเลอะว่า การศึกษาในโรงเรียนของเรามาไม่ได้สอนเรื่องรักผู้อื่น สอนแต่ให้ฉลาด เพื่อแสวงหาประโยชน์ให้ได้มาก การศึกษา ก็เป็นการสอนคนให้ฉลาดในการจะกอบโกยประโยชน์เสียมากกว่าที่ว่าจะมีธรรมะแล้วอยู่กันอย่างสันติสุข สันติภาพ ในโลกนี้มั่นก็เลยไม่มีความสงบสุข เราที่ไม่ได้ไปทำอะไรกับเขา ก็พลอยได้รับผลกระทบจากเหื่อนด้วย

เมื่อในโลกนี้มีความเลวร้ายแล้วก็เดือดร้อนกันไปทุกคน แม้คนดีๆ ไม่มีส่วนกระทำความเลวร้ายมันก็พoleyเดือดร้อน เช่นว่าเศรษฐกิจปั่นป่วน นี้ ก็เดือดร้อนกันไปทั้งหมดไม่ยกเว้นใคร ไม่มีธรรมะมันเป็นอย่างนี้ ใครจะคิดอย่างไรก็ตามใจ แต่ว่าไม่มีธรรมะมันเป็นอย่างนี้ มันจะเดือดร้อนกันเป็นไฟทั้งโลกอย่างนี้ ดังนั้นขอให้ราญฉัจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ

ธรรมะคือสิ่งที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์ที่เป็นความทุกข์ความเดือดร้อน ยังสักอยู่ว่าที่อุตสาห์มาจากการทุกข์ นี่ มีปัญหา มีความทุกข์ มีความเดือดร้อนใหม่ ถ้าไม่มีก็ไม่มีประโยชน์ ถึงมาที่นี่ก็ไม่มีประโยชน์ เพราะที่นี่มันพูดเรื่องธรรมะ จะแก้ปัญหา จะดับความทุกข์ ถ้าไม่มีความทุกข์ก็ไม่มีประโยชน์อะไร มาที่ ถ้าพูดตรงๆ ก็ว่าใช่กลับได้ แต่ไม่หมายความถึงขนาดนั้น

มันมีพวกฝรั่งโดยมากที่เข้ามาที่นี่ ที่จริงเขาก็มาเที่ยวทั่วๆ már ob loik มาอะไร ก็มาศึกษาพุทธศาสนา ก็ถามถึงว่าจะมีปัญหาอะไร มีความทุกข์อะไรที่จะต้องศึกษาพุทธศาสนา เขาบอกว่ามันไม่มี ถามเท่าไรๆ มันก็ไม่มี เรา ก็บอกว่า ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะมาศึกษาพุทธศาสนาถ้าคุณไม่มีความทุกข์ เพราะมันมีแต่เรื่องดับทุกข์นี่พุทธศาสนา บางคนก็ตอบว่า ศึกษาไว้สำหรับเป็นความรู้รอบตัว รอบตัวก็รอบเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์อะไร มันต้องดับทุกข์ มันจึงจะมีค่า

เดียว呢 เราไม่ได้สอนกันให้ละเอียดในเรื่องที่จะเกิดปัญหา เช่น เราไม่รักผู้อื่น ในโรงเรียนก็ไม่ได้สอนให้เห็นว่านี่เป็นตัวปัญหา นี่เป็นตัวความทุกข์ ก็เลยไม่มีใครคิดจะแก้ปัญหา ไม่คิดจะดับทุกข์ มันก็ไม่ต้องการธรรมะ หรือที่ว่าคน

ประพฤติผิดฉุนเฉียบ ทำอาชญากรรม ฉุนเฉียวนี้ือนกับว่าเล่น เขาก็ไม่เห็นว่า เป็นความทุกข์ อะไรฯ เขา ก็ไม่เห็นว่า เป็นความทุกข์ เขาถือว่ามันไปแก้ได้ด้วย การไปดื่มเหล้า ไปสูบheroine ความรู้สึกที่เป็นทุกข์มันก็หายไป มันก็ไม่มาคิดว่า จะหารูมะเป็นเครื่องดับทุกข์ ธรรมะก็เป็นหมันมากขึ้นทุกทีจะไปโภชิร จะไปโภชธรรมะหรือโภชิร ธรรมะมันจะดับทุกข์ได้ แต่ไม่มีใครรู้สึกว่ามีความทุกข์ หรือจะเอาธรรมะไปดับทุกข์ ธรรมะมันก็เป็นหมัน

ดังนั้น เราอุตสาห์มาศึกษารูมะกีครรภะจะรู้ว่าจะเอาไปทำอะไร ทุกอย่างที่เรามีอยู่มันล้วนแต่ใช้ทำอะไรทุกๆ อย่างไปเลย แต่ว่าธรรมะนี้ดูจะไม่ค่อยรู้ว่าจะเอาไปใช้ทำอะไร แล้วก็สนใจก็สนใจตามธรรมเนียม ศึกษาตามธรรมเนียม หรือว่าดื่นกันตามธรรมเนียมว่าต้องรู้ธรรมะไม่อย่างนั้นไม่มีเช่นไทย ไม่ใช่อุป Thur ไม่ใช่อะไรต่างๆ ไม่พอ

ดังนั้น เราจะต้องเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีธรรมะ เหมือนที่เราต้องมีข้าวกิน จำเป็นเท่าไร เราต้องมีเครื่องนุ่งห่ม นี้มันจำเป็นเท่าไร มียาแก้โรค มีอะไรที่จะต้องมี เราเห็นความจำเป็นเท่าไร นี่เราจะต้องเห็นว่าธรรมะยังจำเป็นกว่านั้น แม้ว่าคุณจะมีอาหาร มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัย มีรถยนต์สิบคัน มีตึกสูงเที่ยมฟ้าก็ตาม ถ้าว่าไม่มีธรรมะจิตใจมันก็ยังร้อนเป็นไฟด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ให้มีความสุขได้ สมบัติที่เรามีอยู่เมื่อข่าวให้เรามีความสงบสุขได้ถ้าไม่มีธรรมะ นี้จึงว่าธรรมะไปแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความทุกข์

เดียว呢ทั้งโลกก็ว่าไดไม่เฉพาะประเทศไทย เขายจะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจ เขายจะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจกันทั้งบ้านทั้งเมือง เราบอกว่าต้องแก้ปัญหาของโลกด้วยธรรมะ เศรษฐกิจจะแก้ปัญหามาได้ ปัญหาของโลก ความทุกข์ของโลก ต้องแก้ด้วยธรรมะ ช่วยไปคิดดูให้ดีๆ จะเห็นอย่างไร จะเห็นฝ่ายไหน ถ้าจะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจได้ ก็ไม่ต้องมาที่ส่วนมากข์หรอก ไม่มีเรื่องจะพูดหรอก ถ้าว่าจะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจ ถ้าจะแก้ปัญหาด้วยศีลธรรมหรือธรรมะเราจะมีเรื่องพูด

ดังนั้นเดียว呢เรารอယากจะให้มองกันอย่างนี้ว่า หากถ้าสมมติว่า ฝนทุกเม็ดตกลงมาเป็นทองคำ เป็นเหรียญทองคำทุกเม็ดๆ เต็มไปทั้งโลกนี้จะแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ไหม เพราะว่าเราจะทำเศรษฐกิจให้ดีอย่างไร ก็คงจะไม่มีผลถ้าว่า ฝนตกลงมาเป็นทองคำทุกเม็ด รัฐบาลไหนจะแก้เศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างไร ดีอย่างไร ก็คงไม่มีผลเท่ากับว่ามีฝนตกลงมาเป็นทองคำทุกเม็ด

เอ้า, ที่นี่สมมติว่าฝนมันตกลงมาเป็นทองคำทุกเม็ดจะแก้ปัญหาของประเทศไทยได้ไหม คุณลองคิดดู มันก็คงตีกันตาย攘่ฝนเม็ดทองคำ จะมากกว่าเดียว呢เสียอีก ถ้าไครเก็บฝนเม็ดทองคำหรือเงินทองคำนี่ไว้มาก บ้านนั้นจะถูกปล้นก่อนแน่นอน จะไม่มีความสงบสุขได้แม้ว่าเม็ดฝนจะตกลงมาเป็นเม็ดทองเป็นทองคำ แต่เขาก็ยังคิดว่าจะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยเศรษฐกิจ ในทางธรรมะก็สั่นหัว มันเป็นไปไม่ได้ เพราะมันจะยิ่งทำให้คนโลภมากขึ้น คนนี้มีไว้มากคนหนึ่งก็ต้องมาปล้น หรือว่ามาแย่งกันเก็บเม็ดฝนก็คงจะตีกันตายตรงนั้นเองไม่ทันได้เก็บไป เพราะว่าความต้องการของคนมันไม่หยุดได้ด้วยการสนองความอยาก มัน

ต้องหยุดได้ด้วยปัญญา ด้วยวิชาชาก ด้วยความรู้ ว่ามันควรจะทำอย่างไร มีเท่าไร ใช้อย่างไร และนั่นมันจะหยุดความต้องการได้

ในพระบาลีมีคำกล่าวอีกคำหนึ่งว่า แม้ว่าภูเขาทั้งลูกกลาโหมเป็นหองคำ ทั้งลูก ภูเขาทั้งลูก ภูเขาใหญ่ๆ กลาโหมเป็นหองคำ ทั้งลูก ภูเขานั้นหองคำสองลูกก็ไม่พอแก่ความต้องการของคนคนเดียว ฟังดู เทียบดูถูกอะ แม่ภูเขามันจะเป็นหองคำไปทั้งลูก ๒ ลูกแล้วก็มันก็ไม่พอแก่ความต้องการของมนุษย์เพียงคนเดียว และในโลกนี้มีมนุษย์กี่คน โลกนี้มีมนุษย์กี่คน ดูเหมือนสามพันล้านคนใช่ไหม ประมาณก็ได้ แล้วมันจะมีภูเขารองคำกี่ลูก ๒ ลูกก็ไม่พอแม้แต่ความต้องการของคนคนเดียว ดังนั้nmันเป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ปัญหาด้วยเศรษฐกิจให้คนรู้จักอิมรู้จักพอ อยู่กันด้วยความสงบสุข

ดังนั้นผู้ที่มีปัญญาเป็นบัณฑิตเช่นพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านจึงบอกว่ามันไม่แก้ปัญหาได้ด้วยการสนองความต้องการของกิเลสตัณหาให้มากขึ้นไป มันต้องควบคุมให้ความต้องการมั่นหยุด คือธรรมะ คือศีลธรรม ถ้าทุกคนต้องการเท่าที่จำเป็นมันก็ไม่ต้องเป็นหองคำเท่าภูเขานั้นสองลูกหรอก เดียวันนี้แม้จะเป็นอย่างนั้nmันก็ยังไม่หยุดความต้องการของคนคนเดียวได้ หรือว่าfunจะตกลงมาเป็นเหรียญหองคำเรื่อยไป มันก็ยังคงผ่านกันตาย เพราะแย่งกันเก็บเหรียญหองคำ ใครมีไว้มากก็ต้องถูกแย่ง ถูกซิง ถูกปลัน ถูกฆ่า มันไม่แก้ปัญหาได้เรื่องเศรษฐกิจ

ถ้าเรามีธรรมะรักผู้อื่นเท่านั้น คำเดียวพอ รักผู้อื่นเท่านั้นก็ไม่มีใครทำอันตรายให้ มีธรรมะมั่นถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอนแห่ง

วิัฒนาการ มันหมายความว่าอย่างนี้ มันแก้ปัญหาของโลกได้ของมนุษย์ได้โดยไม่ต้องมีผู้คนมาเป็นทองคำ จะมีความสุขยิ่งกว่าผู้คนมาเป็นทองคำเสียอีกคงจะคิดว่าอัตมากำลังเดินตลาดให้ธรรมะใช่ไหม พุดกันอย่างนี้ พูดไปเรื่อย

หลายคนคิดว่ามันเป็นคนเดินตลาดขายธรรมะของพระพุทธเจ้า จะคิดอย่างนั้นก็ได้ แต่ขอให้ลองดูว่าธรรมะนี้มันจะเอาไปทำอะไรได้บ้าง มันจะใช้แก้ปัญหาของบุคคล ของบ้านเมือง ของโลก ได้หรือไม่เป็นคิดถูธรรมะมันมีประโยชน์ชั้นสูง ไม่มีที่สิ้นสุดอย่างนี้จริงๆ จึงเอามาพูด ไม่ใช่พูดแบบเดินตลาดขายสินค้า ดังนั้นคุณแม่ด้วยความตั้งใจว่าจะศึกษาธรรมะ ก็จะต้องรู้ให้ชัดลงไปเลยว่ามันดีอย่างไร มันจะเอาไปใช้ประโยชน์อะไร

ที่นี่มีมนุษย์นี้มีน้ำใจเป็นกันอย่างไร อยากดี อยากได้ อยากอะไรมากขึ้นไปๆ มันจะไปบังกันอย่างไร ที่ตรงไหน อย่าลืมว่าผู้คนมาเป็นเหรียญ ท้องคำมันก็ไม่มีความสุขได้ เพราะว่าความทุกข์มันไม่ได้เกิด เพราะไม่มีสิ่งนั้น

ความทุกข์มันเกิด เพราะมีกิเลสเผาจิตใจให้ร้อน กิเลสนี้มันไปตามธรรมชาติ เรายุ่นในท้องแม่น้ำมีกิเลส ศึกษาເດօະຈະຮູ້ວ່າເນື່ອເຮຍັງອຸ່ນໃຫ້ທົ່ວມໍຢັ້ງໃນທົ່ວມໍຢັ້ງໄມ້ມີກິລັບ ຄິດໄມ້ເປັນ ຄິດໄມ້ໄດ້ ໄນມີວ່າຍະສໍາຫຼັບສັນຜັກທີ່ຈະໃຫ້ເກີດຄວາມຄິດຄວາມນີກ ແຕ່ພວເຮັດອດອກມາຈາກທົ່ວມໍ ເຮັກເຮົ່ມມີສັນຜັກທັງຕາ ທາງຫຼຸ ທາງຈຸນູກ ທາງລົ້ນ ທາງກາຍ ທາງຜິວໜັງ ທາງຈິຕິໃຈ ເນື່ອສັນຜັກແລ້ວມັນກີເກີດຄວາມຮູ້ສຶກທີ່ເຮົ່າງກວ່າເວທນາ

ถ้ามันอร่อย มันสบาย เช่นovsky เช่นไฟเรา เช่นอร่อยที่ลิ้น แม้แต่กินนมแม่เป็นครั้งแรก กินอาหารอร่อย มันก็รู้ว่าอย่างนี้ดี อย่างนี้อร่อย อย่างนี้สบาย แล้วก็รู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งตรงกันข้ามไม่อร่อย เราเริ่มรู้จักความอร่อยและความไม่ อร่อยแล้ว ที่นี่เราเก็บลงรักในฝ่ายที่อร่อย อย่างนี้เขารู้กว่ากิเลสได้เกิดขึ้นแล้ว เรียกว่าความโลภ ลงรักพระความโน้มไม่ใช่ลงรักพระสติปัญญา

ถ้ามีสติปัญญาไม่ต้องลงรัก ถึงแม้มันจะสาย จะอร่อย จะสบาย อะไร ก็ไม่ต้องลงรักมัน มันเป็นอย่างนั้นเอง แต่ไม่มีสติปัญญามันก็ลงรัก กิเลสก็ เกิดขึ้น ประเททความโลภก็เรียกราก ความกำหนดก็เรียก มันก็เกิดกิเลสขึ้นมา พомไม่ได้อย่างใจมันก็เกิดกิเลสโทสะ โกรธ ความโกรประทุร้ายขึ้นมา แล้วเมื่อ มันไม่รู้ว่าจะเป็นอะไรมั่นก็ไม่หลงแสงสัญญาเวียนอยู่ เราก็ต้องเกิดโลภ โทสะ โมหะ ด้วยกันทุกคน

นี่เรียนธรรมะจริง ไม่ใช่เรียนจากหนังสือ เรียนธรรมะจริงต้องเรียนจาก จิตใจ เรียนจากชีวิตที่เป็นมาแล้ว ให้เรียนให้รู้ว่าโลภ โทสะ โมหะ เกิดขึ้น อย่างไร แล้วก็เป็นทุกๆเป็นร้อนอยู่ตลอดไปด้วยโลภ โทสะ โมหะ มีเงินก็มี โลภ โทสะ โมหะ ไม่มีเงินก็มีโลภ โทสะ โมหะ ถ้ามีโลภ โทสะ โมหะ แล้วก็ ต้องร้อน เพราะมันเป็นของร้อน เป็นของให้เกิดความทุกข์ ฉะนั้นเราจึงหลีกไม่ ได้ที่จะไม่มีโลภ โทสะ โมหะ ถ้าเราเกิดขึ้นมาในโลกนี้แล้ว เราเก็บซ่อนกับ โลภ โทสะ โมหะ ของเราเอง เราเก็บต้องเป็นทุกๆ

ถ้าเราจะไม่เป็นทุกข์จะสบเบี้ยนเราต้องมีธรรมะชั้นล่างโลกะ โภษะ โมหะ นั่นคือการปฏิบัติอย่างที่ว่า ปฏิบัติที่ชำระชั้นล่างโลกะ โภษะ โมหะ เป็นต้น ออกไปเสียจากิตใจ และเป็นจิตใจที่เยือกเย็น มีความสุขเบี้ยน เป็นพุทธบริษัท นั่นธรรมะมันเป็นอย่างนั้น

ถ้าไม่มีธรรมะความโภษะ โลภะ โภษะ โมหะ ก็จะแรงขึ้นๆ จนทำผิดไปหมด จนอาชญากรรมเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมืองตามถนนหนทาง โลภะ โภษะ โมหะ เป็นเหตุให้เกิดออกไปถึงภายนอก และแม้มีภายนอก ตัวเราเองในภายในของ เราเอง ก็ลองไปสังเกตดูตอนนี้สำคัญที่สุด ที่จะรู้จักร่มะ เมื่อเกิดโลภะหรือ ราคะ ร้อนอย่างไร เมื่อเกิดโภษะหรือโภะ ร้อนอย่างไร เมื่อเกิดโมหะ ความโง่ ความสะเพร่า ความหลง ความกลัว ความวิตกกังวลเหล่านี้ เป็นโมหะทั้งนั้น มันร้อนเท่าไร นี่จะรู้ธรรมะ ถ้าไม่ศึกษาให้รู้จักสิ่งเหล่านี้ก็ป่วยการ จะรู้แต่ตัวหนังสือ ไม่รู้ธรรมะ หนังสือไม่ใช่ธรรมะ ธรรมะไม่ใช่ตัวหนังสือ

คงจะไปดูรูปเต่าต่าคนมาแล้วในตึกนั้น รูปเต่าที่มีคัมภีร์ wang ออยู่บนหลัง คนว่าเต่า บรรจง คัมภีร์ wang ออยู่บนหลังยังไม่รู้ธรรมะ คล้ายๆ ว่าธรรมะ wang ออยู่บนหลังยังไม่รู้ธรรมะ เต่ามันก็มีโอกาสที่จะด่าสวนว่า เอี้ย, คนโน่นนั่นมันกระดาษนะ เอี้ย ไม่ใช่ธรรมะ ภูนีธรรมะ ภูตัวเป็นพินแล้วตา กีบอด แต่หมายความว่าไม่มีความทุกข์นั่น เต่าหินตาบอดมันไม่มีความทุกข์ สภาพที่ไม่มีความทุกข์ นั่นคือธรรมะ คนมันว่าเต่าโน่น มีธรรมะ wang ออยู่บนหลังยังไม่รู้ เต่า กีว่าคนโน่น นั่น มันหนังสือมันกระดาษ ธรรมะแท้คือความที่ไม่มีความทุกข์ เพราะเท่าที่ตัวเป็นพินแล้วตา กี

บود นีคือสัญลักษณ์ของความไม่มีความทุกข์ ไม่มีความทุกข์คือธรรมะ เรายังคงจะมีความรู้สึกอย่างนี้กันบ้างแล้วเหมือนกัน ไปทะเลกับเต่าดูบ้าง

เราจะต้องรู้จักความทุกข์เป็นข้อแรก มันก็จะมีปัญหาเกิดขึ้นสำหรับจะดับทุกข์ แล้วเรามาศึกษาธรรมะสำหรับดับทุกข์ เรื่องมันก็ตรงกันคือได้รับประโยชน์ ถ้าไม่มีความทุกข์แล้วจะเอาระมายไปทำอะไร ถ้าเข่นนั้นพวกฝรั่งเขาเที่ยวรอบโลกกันเป็นฝูง ศึกษาพุทธศาสนา ก็เลยไม่รู้ ไม่รู้พุทธศาสนา อย่างจะรู้บ้างก็รู้พุทธปรัชญา เรื่องปรัชญาเป็นเรื่องเพ้อเจ้อ มันไม่มีจุดจบแล้วดับทุกข์ไม่ได้

ปรัชญาดับทุกข์ไม่ได้ มีแต่เพ้อเจ้อไม่รู้จบ ส่วนศาสนามันไม่ใช่เพ้อเจ้อ เพราะมันเอาตัวความทุกข์เข้ามา ดับลงไป ฉะนั้นจึงไม่เพ้อเจ้อ ปรัชญาเขารียนกันอย่างสมมติๆ มีจุดสมมติ มี hypothesis ขึ้นมา สมมติว่าเป็นอย่างนั้นจะแก้อย่างไร สมมติว่าอย่างนี้จะแก้อย่างไร มันก็เรียนแต่สมมติอยู่อย่างนั้นแหละ มันก็ไม่ดับทุกข์

ฉะนั้นฝรั่งจึงไม่รู้พุทธศาสนา จะรู้บ้างก็พุทธปรัชญาเพ้อเจ้อ คุณก็คงจะเป็นลูกศิษย์ฝรั่งกันหลายคน เพราะเขากำจังฝรั่งไปสอนในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย กันมากขึ้น เขายังไม่ดับทุกข์ เพราะว่าเขามาได้สอนเรื่องความจริงของธรรมชาติ

ธรรมะต้องเป็นวิทยาศาสตร์ ธรรมะไม่ใช่ปรัชญา ถ้าไครยังคิดว่าธรรมะเป็นปรัชญาแล้วรีบไปดูเสียใหม่ ธรรมะไม่ใช่ปรัชญา เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นของจริง ต้องมีของจริงก็ต้องแก้กันด้วยของจริง แล้วก็ได้รับผลจริงๆ อย่าง

นี่มันเป็นลักษณะของวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ปรัชญาซึ่งอาศัยการคำนวณ แต่ว่าเรา เอาระมະไปพูดอย่างปรัชญาได้เหมือนกัน เพราะมันเป็นเรื่องพูด เอาระมະไปพูดเป็นปรัชญาให้เมรู้จักได้ เอาไปเปรียบเทียบกับปรัชญาทุกสาขา ปรัชญา กे่าแก่ ปรัชญาใหม่ ปรัชญากรีก ปรัชญาครูกสุดแท้ เอาไปพูดอย่างนั้นก็ได้ เมื่อกันและ แต่แล้วไม่มีประโยชน์อะไร

ธรรมะตัวจริงของพระพุทธเจ้าท่านเป็นวิทยาศาสตร์ แต่เราเรียกันว่า ศาสนา ศาสนาพุทธไม่ใช่ปรัชญา ถึงศาสนาอื่นก็ไม่ใช่ปรัชญา เพียงแต่ว่าเอาไป พูดอย่างปรัชญาได้เหมือนกัน ถ้าใครเคยติดเอโรอินปรัชญาช่วยนิดๆใหม่ คุณ ชอบปรัชญาจนเหมือนกับติดเอโรอิน ไปคิดดูเสียใหม่ พุทธศาสนาไม่มีทางจะ เป็นปรัชญา ถ้าเป็นปรัชญาถูกลายเป็นว่าไม่ใช่พุทธศาสนา มันถูกลายเป็นพุทธ- ปรัชญา ซึ่งจะชวนให้เพ้อเจ้อ เมื่อเป็นปรัชญาทั้งหลายซึ่งไม่ดับทุกๆ

เราจะดูมนุษย์ทุกขั้นตอน ที่เรียกว่าตรงกับความเป็นมนุษย์ทุกขั้นตอน แห่งวิวัฒนาการ มีขั้นตอนที่น่าดู เราเมื่อวิตกเป็นสัตว์เมื่อวิต คนทุกคนนี้โดยพื้น ฐานตั้งอยู่ในฐานะเป็นสัตว์ที่เมื่อวิต เรียกว่าสัตว์ก็แล้วกัน มันก็เหมือนกัน สัตว์ เดรัจฉานอะไรก็ตามมันเป็นสัตว์ที่เมื่อวิตก็แล้วกัน นี่ขั้นพื้นฐานแท้ๆ ถ้าสูงขึ้น มากว่านั้นหน่อย เอ้า, เราจะเรียกว่าคน เป็นสัตว์ชนิดคน หรือจะเป็นคนแล้วได้ สูงขึ้นมาอีก ก็คือเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์ที่แปลว่าคนที่มันมีจิตใจสูง คนนี้ไม่ต้อง มีจิตใจสูงก็ได้ เพราะว่าเกิดมาแล้วก็เป็นคน แต่ถ้าจะเป็นมนุษย์กันแล้วต้องมีจิตใจ สูงด้วย

ที่นี่เป็นมนุษย์แล้วขึ้นธรรมดा ก็สูงธรรมดា มันต้องเป็นมนุษย์ขึ้นเลิศ เขาเรียกว่าพระอริยเจ้า รู้จักว่าคน มนุษย์ และพระอริยเจ้า จุดสูงสุดของพระอริยเจ้าคือพระอรหันต์ ดูขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการอันนี้ดูบ้าง จากระดับสัตว์ที่มีชีวิต ทั่วไปแม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็เป็นสัตว์มีชีวิต แล้วสูงขึ้นมาก็เป็นคน สูงขึ้นไปอีก ก็เป็นมนุษย์ สูงขึ้นไปอีกเป็นมนุษย์ขึ้นเลิศคืออริยเจ้า พอจุดจบแล้วคือเป็นพระอรหันต์ จุดสูงสุดของพระอริยเจ้า มันเป็นขั้นตอนอย่างนี้ ความแตกต่างเหล่านี้ มีพระธรรมะไม่เท่ากัน มีธรรมะยิ่งขึ้นไปสูงขึ้นไปมันก็เป็นสัตว์ที่สูงๆ ขึ้นไปจนเป็นพระอรหันต์ ธรรมะจะช่วยให้เราเลื่อนขึ้นจากลิ่มมีชีวิตธรรมชาติได้เป็นคนซึ่งพอดูได้ จากคนเป็นมนุษย์ จากมนุษย์เป็นอริยชน อริยเจ้า จากอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์

พอพูดถึงอริยเจ้าหรืออรหันต์ คนก็หลับกันหมดไม่สนใจ เพราะถือเสีย ว่าไม่ใช่เรื่องของเรา ถ้าอย่างนี้ก็จะลำบากมาก คือยังไม่รู้ว่าจะเรียนธรรมะกันไปทางไหน เพราะถ้าขึ้นเรียนธรรมะแล้วมันจะไปทางนั้นมันไม่มีทางอื่นอิก ดังนั้น ถ้าไม่สนใจเรื่องพระอริยเจ้าหรือเรื่องพระอรหันต์ มันก็ไม่รู้ว่าจะเรียนธรรมะกันไปทางไหน คนก็หลับ ผู้ฟังก็หลับ ผู้ฟังก็ไปคุยกันเสียบ้าง ไปหยอกกันเสียบ้าง เพราะฟังกันไม่รู้เรื่องว่ามนุษย์จะไปทางไหนกัน ธรรมะจะเลื่อนระดับแห่งชีวิต จากความเป็นชีวิตธรรมดางามัญมาเป็นคน จากคนเป็นมนุษย์ จากมนุษย์เป็นพระอริยเจ้า จากพระอริยเจ้าเป็นยอดสุดคือพระอรหันต์ หรือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยอดสุดอยู่ที่นั้น ถ้าไม่เอกก็ไม่เอา จะทำยังไงได้

แต่เดียว呢ไม่ได้พูดว่าจะเป็นนั้นเป็นเหมือนกับแต่งตั้ง หรือเป็นเครดิต เป็นเกียรติ ไม่มุ่งหมายอย่างนั้น มุ่งหมายแต่จะดับทุกข์ท่าเดียว คนต้องดับความทุกข์ได้มากกว่าสัตว์ มนุษย์ต้องดับความทุกข์ได้มากกว่าคน พระอริยเจ้าต้องดับความทุกข์ได้กว่ามนุษย์ธรรมชาติ พระอริยเจ้าสูงสุดก็ตับความทุกข์ได้มากกว่าพระอริยเจ้าธรรมชาติ คือพระอรหันต์จะกันที่นั้น สำเร็จด้วยการรู้จักรรมชาติ หรือภูมิธรรมชาติ หน้าที่ตามภูมิธรรมชาติ ผลจากหน้าที่ตามภูมิธรรมชาติอย่างดีๆ ถ้าเห็นว่าเป็นธรรมะสูงเกินไป ยกเกินไป เป็นประณัต์มากเกินไป คนก็ไม่สนใจเหมือนกัน เคยถูกมาแล้ว เคยประสบมาแล้ว ว่าธรรมะที่มันลึกเกินไปมีมี โศกสนใจ แม้แต่เรื่องว่าเป็นทุกข์ไหม ถ้าเขายังตอบว่าไม่เป็นทุกข์ เราก็จะปัญญาด้วยจะพูดอะไรกับเขา รามีแต่เรื่องดับทุกข์ เมื่อเขามีมีทุกข์ เราก็เลยไม่มีเรื่องจะพูด

ขอให้ช่วยกันหน่อยให้มันมีเรื่องจะพูด ช่วยให้มีเรื่องจะพูดคือมีเรื่องดับทุกข์กันขึ้นมาได้ เรื่องมนุษย์กับคน เดียว呢เขาไม่สนใจ เขาว่าเกิดมาก็เป็นมนุษย์เลย เราก็จะยังเป็นแต่เพียงคน

พากคอมมิวนิสต์เขาเขียนด่าในหนังสือของพากคอมมิวนิสต์ว่า ท่านพุทธศาสนาเป็นเต่าล้านปี ยังมีชนชั้น มีชนชั้นคน มีชนชั้นมนุษย์ ยังแบ่งชนชั้นอยู่ พากคอมมิวนิสต์เขาว่าอย่างนั้น เราก็บอกว่าไม่จริง ถ้าเป็นคนยังมีทุกข์มากกว่ามนุษย์ ถ้าเป็นมนุษย์จะหมดปัญหา จะไม่ต้องมีคอมมิวนิสต์ ถ้าว่าทุกคนมันมีความเป็นมนุษย์ มันรักผู้อื่นแล้ว คอมมิวนิสต์เกิดไม่ได้ เพราะมันไม่มีนายทุน เพราะไม่มีธรรมะจึงเกิดนายทุน เพราะมีนายทุนจึงเกิดคอมมิวนิสต์

ถ้ามีธรรมะมันก็ไม่มีปัญหาอย่างยากอย่างนี้ คือมันมีแต่มนุษย์ไม่ต้องมีคนคนเห็นแก่ตัว มนุษย์ต้องไม่เห็นแก่ตัว เมื่อครั้งอาทิตย์ที่แล้วก่อนโน้นแสดงปาฐกถาทางวิทยุวันอาทิตย์เรื่องว่า “ถ้ามัวเป็นกันแต่คน ก็ไม่มีมนุษย์” มนุษย์ก็ไม่มี ใครฟังกันบ้างหรือเปล่า วันอาทิตย์ที่ ๑๙ อะไรที่แล้วมา ถ้ามัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มีนะในโลกนี้ ช่วยเขยิบเป็นมนุษย์กันเถอะแล้วโลกก็จะหมดปัญหา

ชีวิตมันมีปัญหาเมื่อมันไม่มีธรรมะ ถ้ามีธรรมะมันก็จะไม่มีปัญหา แต่มนุษย์ชนิดคน ชีวิตชนิดคนมันจะมีปัญหา เพราะว่าคนมันคิดเก่ง คนมันฉลาดมาก คนมันนี้พูดจากันได้ มันสั่งสอนกันได้ ถ่ายทอดความรู้กันได้

เพราะฉะนั้นสมองมันก้าวหน้า มันฉลาด มันคิดนึกได้มาก มันก็สร้างปัญหาได้มาก ดังนั้นมันจึงแก่ปัญหาได้ยาก ดับทุกข์ได้ยาก เพราะคนมันมีมันสมองฉลาด แต่มันใช้ความฉลาดผิด มันก็สร้างปัญหาแล้วมันก็ดับปัญหาของมันเองไม่ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงเต็มไปด้วยปัญหาต้องฆ่าฟันกันอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าธรรมะจะกลับมา

ถ้าธรรมะกลับมาสู่โลกอีกครั้งหนึ่ง โลกนี้ก็จะหยุดวิกฤตการณ์ที่กำลังบรรยายฆ่าฟันกันอยู่เดียวันนี้ หรือกำลังจ่องจะบรรยายฆ่าฟันกันอยู่จนเดียวันนี้แม่ประเทศไทยเราจะนอนตาไม่หลับเห็นไหมมันมีปัญหาคาดอยู่อยู่ คงจะดีอยู่ที่จะเป็นอันตรายหรือจะทำลาย ฉะนั้นก็พยายามที่จะเป็นมนุษย์กันอย่าเป็นแต่เพียงคน เป็นมนุษย์มิจิตใจสูง สูงอยู่เหนืออปัญหา อยู่เหนือความทุกข์

ที่แรกเราไม่มีความทุกข์แล้วเรามาโน่สร้างความทุกข์ขึ้น และเราเกิดต้องดับความทุกข์นั้นเสีย แล้วก็จะเกลี้ยงเกลาจากความทุกข์ อยู่ในสภาพที่น่าพอใจ เมื่อ่อนที่พูดเมื่อตะกืออยู่ในท้องไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหาคิดไม่เป็น จิตว่างจากความทุกข์ พอกลองดอกรมาแล้วก็รู้จักสร้างความทุกข์มากๆ เมื่อได้รู้จักดับความทุกข์กันอีกทีหนึ่ง มันจะว่างจะเกลี้ยง ที่นี่ก็ไม่มีความทุกข์ จิตจะว่างจะเกลี้ยงอีกทีหนึ่ง เป็นภาพที่ควรจะมองเห็น หรือควรจะสนใจและมองให้เห็น เรา มันตั้งต้นมาด้วยความว่างคือไม่มีความทุกข์ มันก็สร้างความทุกข์มากขึ้นๆ จนกว่าจะดับทุกข์ให้เกลี้ยงให้ว่างไปอีกทีหนึ่ง

สมมติว่ารู้ธรรมะจนเป็นพระอรหันต์ จิตก็เกลี้ยงก็ว่างไม่มีความทุกข์อีก ทีหนึ่ง ตั้งต้นจากความว่าง มาเป็นความวุ่น แล้วก็จบลงด้วยความว่าง ถ้าได้อย่างนี้ก็ดี สำหรับจะทดสอบความรู้ของเราวง อย่างจะบอกว่าให้ลองเขียนภาพชีวิต ไว้ดูเล่น คือตั้งต้นด้วยวงกลมศูนย์ แล้วที่นี่ก็ขยุกขยิกๆ ปั่นป่วนให้มากแล้วมันก็เล็กลงจนศูนย์ว่างอีกนั้นแหละคือภาพชีวิต ที่แท้จริงมันจะเป็นอย่างนั้น

ที่นี่บางคนมั่นตายเสียก่อนไม่ทันว่าง เกิดมาว่างแล้วก็วุ่น วุ่นแล้วตายไปเลย ถ้าเข้าสามารถมีธรรมะเพียงพอแล้วมันก็ดับทุกข์ได้ มันว่างอีกทีหนึ่ง ที่นี่มันจะไม่ตายแล้ว เพราะมันว่างเสียแล้ว มันไม่ตายแล้ว ไม่มีใครจะตาย ชีวิตว่าง วุ่นแล้วก็ว่าง นี้เป็นเครื่องช่วยให้เราเข้าใจธรรมะหรือชีวิตได้ดีขึ้น มีธรรมะสำหรับจะระจับความวุ่นให้หมดไปไม่มีความทุกข์ แล้วก็ว่างจากความทุกข์ ที่แรกมันว่าง ในท้องแม่น้ำ เพราะว่าง เพราะไม่มีอะไรกวน มันยังเงื่อย

ดังนั้นพอกลอดออกมามันจึงวุ่น เพราะมันยังไม่อยู่มันก็สร้างความทุกข์ขึ้นมา แต่ความทุกข์นี้เป็นของเจ็บปวดทำให้เราคิดแก้ เราจึงพบและแก้แล้วจึงว่าง ควรจะขอบใจความทุกข์ ความทุกข์มาสอนให้คนฉลาด ถ้าไม่มีความทุกข์มนุษย์จะไม่ฉลาด ปัญหาหรืออุปสรรคหรือความทุกข์ทั้งหลายมันเป็นสิ่งที่มาทำให้มนุษย์ฉลาด

ที่เดียว呢ที่เขาค้นคว้าพบอะไรมากออกไปๆ มันก็เป็นเรื่องความทุกข์บีบบังคับ ให้พบทุกพบรยา พบริรีแก้ไขปัญหา หรือว่าความไม่สะตวะสบายนั่งๆ ให้หมดไป ความทุกข์มันบีบคั้น จะนั่งผู้ที่มีปัญญาจะเห็นว่าความทุกข์มันมาทำให้ มนุษย์ฉลาด ไม่ใช่มาทำให้มนุษย์มานั่งร้องไห้ หรือไปกระโดดน้ำตาย หรือกินยาตาย ยิงตัวตายเหมือนที่เป็นๆ กันอยู่ทั่วๆ ไปนั้น เขาเข้าใจผิด ความทุกข์ต้องมาช่วยให้เราฉลาดและก็แก้ปัญหานั้นได้ และจะแก้ปัญหานั้นได้คือรู้ธรรมะขึ้นมา นั่นเอง

ถ้าเรามีความทุกข์ที่หนึ่ง เรายังรรณะข้อหนึ่ง แล้วก็จะวิเศษ นั้นเป็นธรรมชาติ ธรรมะมันเกิดขึ้นในหมู่คุณหมู่มนุษย์ นิ่กเพราความทุกข์มันบีบบังคับ ว่าต้องทำอย่างนี้ ต้องทำอย่างนี้ ต้องทำอย่างนี้ที่จะไม่ทุกข์ เราจึงรู้เรื่องความไม่ทุกข์มากขึ้น ที่เป็นขั้นต่ำสุดขอให้ดูເຄອະ สุนัข และแมว หมู ไก่ อะไร ก็ตาม ทำไม่มันรู้ว่าอันนี้กินไม่ได้ กินเข้าไปตายนะ ทำไม่มันรู้ล่ะ แล้วอันนี้ไม่สบาย ไปอยู่ต่องนั้นดีกว่า ไปนอนอย่างนั้นดีกว่า ไปทำอย่างนั้นดีกว่า มันรู้ขึ้นมา จนเป็นความรู้ประจำชีวิต คนยังอาจจะไม่รู้ในเงื่นไนบางเรื่อง แต่สัตว์เดรัจฉาน เช่น ไก่ เช่น แมว เช่นนี้ มันรู้ ที่รายังไม่รู้ที่คนยังไม่รู้ เพราะมันไม่จำเป็นจะต้องรู้

ฉะนั้นคนเห็นไก่มันจะออกไปนอนกิ่งที่เล็กที่สุดที่ยืนออกไปอ่อนเนินนาบนั่นน่า ไก่มันจะไปนอนที่นั่น คนมันก็ว่าไก่นี้เงี่ยง กิ่งใหญ่ๆ นอนสบายมันไม่เอา ไปนอนที่ปลายกิ่งอ่อนเนินนาบ ไก่มันก็จะบอกว่าคนมันเงี่ยง นอนที่นั่นมันปลอดภัย นอนที่ปลายกิ่งเนินนาบมันปลอดภัย อันตรายมากรู้เสียก่อนแล้วกีบินปื่อไปเลย ก้าวไปนอนที่โคนกิ่งใหญ่ๆ อันตรายมาไม่รู้ก็ยังหลบอยู่ มันกินเลยไก่มันยังรู้ มันยังรู้ ใครสอนมันเล่า กีสตัว Dreจานมันยังสอนตัวเองได้ด้วยความทุกข์ที่ได้เกิดขึ้น และมันสอนติดอยู่ในสัญชาตญาณ ถ่ายยืนอะไรกันมาได้มันรู้ทุกตัว ไก่ทุกตัวเกิดมาก็รู้ว่าต้องนอนที่ปลายกิ่งอ่อนๆ แม้ลูกไก่มันก็เริ่มรู้ ความทุกข์มันสอนให้ เราเก็บลาดขึ้น

เราเก็บทำตัวให้เป็นผู้ที่ความทุกข์มันสอนให้ และกีบลาดขึ้น อย่าไปนั่งร้องให้อย่าไปกระโดดน้ำตาย อย่าไปกินยาฆ่าแมลง เมื่อันที่เข้าทำฯ กันอยู่ มันไม่มีประโยชน์อะไร เสียเวลาที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์กับเขานี่ ไม่ได้ประโยชน์อะไร ควรจะต้อนรับความทุกข์ดี ความเจ็บไข้ดี อะไรก็ดี ที่จะทำให้เราลดลงขึ้นๆ ธรรมะมากมายแต่สรุปแล้วมันก็จะดับทุกๆ ความทุกข์มากมาย

สรุปแล้วก็ เพราะว่าเรามีจิตไปทางเกี่ยวเข้าที่สิ่งนั้นๆ เพื่อจะรักมันก็มีเพื่อจะเกลียดมันก็มี ที่ไปทางเกี่ยวมันด้วยความรักมันก็กัดເօແບບหนึ่ง ที่ไปทางเกี่ยวมันด้วยความเกลียดมันก็กัดເօອົກແບບหนึ่ง ฉะนั้นอย่าไปรักอย่าไปเกลียดมันตีกว่ามันจะไม่กัดເօ ที่เรียกว่าว่างๆ นั้นคือไม่ไปจับยืดໄວ้เป็นตัวเรา เป็นของเรา

แต่อย่างจะเตือนสักนิดหนึ่งว่า ให้ทุกคนสังเกตดูให้ดี เมื่อจิตใจของเราไปจับเข้าที่อะไร มันเป็นอย่างไรบ้าง กับเมื่อจิตของเราไม่ได้ไปจับที่อะไรเลย มันเป็นอย่างไรบ้าง เมื่อสักครู่บอกแล้วว่า มาจากกรุงเทพฯ มาที่ธรรมชาติมันเป็นบังคับให้จิตมันว่าง หรือมั่นวางไม่จับนั่นจับเหมือนอยู่ที่บ้านมันต่างกันอย่างไร เราไปจับจวยอะไรในแบบของความรัก มันก็เป็นทางของสิ่งนั้น มันก็หนักอึ้ง มันก็ร้อน เราไปจับจวยอะไรในสิ่งที่ไม่รัก มันก็ร้อนเป็นไฟ เพราะเราเกลียด เพราะเราชำย

ฉะนั้นเป็นจิตที่ว่างจากความรักและความเกลียด ว่างจากความรัก และความชัง ชนิดนั้นไม่ร้อน เรียกว่าจิตว่าง เขาฟังไม่ถูก เขายังด่าเรื่องจิตว่าง เรายุดเรื่องจิตว่าง เพราะเขาฟังไม่ถูก เขาย่าว่าจิตว่างแล้วก็ไม่ทำอะไรมาก็มันนอนตายแล้ว หรือว่ามันไม่รักชาติ รักบ้านเมือง รักอะไร หนังสือพิมพ์เขาไปเขียนด่าเรื่องจิตว่างกันอยู่พักหนึ่ง แต่เดี๋ยวนี้หายไปแล้ว มันรู้ว่า่วงนั้นคืออย่างไร ว่างชนิดที่ไม่รู้จักอะไรก็ไม่คิดอะไรก็เหมือนกับคนตายแล้ว ว่างนี้หมายความว่าจิตไม่โง่ไปรกรกอะไรเข้า หรือไปเกลียดอะไรเข้า เราไปยึดถืออะไรเราเก็บเป็นหาสของสิ่งนั้น ไม่ว่าสิ่งที่เรารักหรือสิ่งที่เราเกลียด เราไปจับจวยยึดถือสิ่งที่เราเกลียด เราเก็บต้องเป็นทุกข์ เพราะความเกลียด เราไปจับจวยในความรักก็ต้องเป็นทุกข์ เพราะความรัก

ภาษาธรรมก็พูดเป็นกลางๆ ว่า ไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด จะต้องเป็นทุกข์ เพราะสิ่งนั้น ทั้งที่เป็นสิ่งที่น่ารัก และเป็นสิ่งที่น่าเกลียด อันนี้มันเป็นเรื่องที่ใกล้ชื้นไปจนถึงธรรมชาติสูง คนธรรมดายังไม่เข้าใจและเขายังหาว่าพูดผิด พูดถึงชั้นสูงสุดชั้นพระอรหันต์ ท่านไม่จับจวยไม่ยึดถือทั้งสิ่งดีและสิ่งชั่ว

ที่นี่เราทุกคนเป็นชาวบ้านอย่างนี้ยังต้องการจะทำดี เข้าสอนอยู่ตลอดเวลาให้เว้นทำช้า ให้ทำดี ให้ยึดถือความดี ให้หวังความดี ให้สร้างความดี และเราก็ผูกพันตัวอยู่กับความดี และก็มีปัญหารื่องความดี มีคนจากตัวตายด้วยปัญหาที่เนื่องมาจากความดีนี้มากมาย คือดีไม่ได้สมใจ คือเสียหายไป หรือตัวจะไม่ได้ดี อย่างนี้เป็นต้น เขากลัวจะเสียชื่อ เขากลัวจะอะไร์ต่างๆ เขา ก็เป็นทุกๆ ชาติตัวตายเสียก่อน นี่เรียกว่าความดีเหมือนกับว่าไปจับยืดเข้าแล้วมันก็มีปัญหาให้ทุกๆ ให้ร้อนเมื่อนกัน สู้อยู่ตรงกลางๆ ไม่ช่วยไม่ได้ตรงนั้นมันไม่มีความทุกๆ ตรงที่ว่า ไม่ดีไม่ชัว ตรงนั้นว่าไม่มีความทุกๆ

มันจึงบอกหลักธรรมที่เรียกว่ามันประยุกต์ที่สุด คือ *apply* ที่สุด ว่าไประวังให้ดี เรา มัน มีหน้าที่อะไรบาง มนุษย์เราจะแบ่งเวลาของเราเป็นเวลาทำงานก็อย่ามีความทุกๆ เวลาพักผ่อนก็อย่ามีความทุกๆ เวลาบริหารชีวิต ร่างกายก็อย่ามีความทุกๆ เวลาเจ็บไข้ก็อย่ามีความทุกๆ เวลาหลับนอนหลับ ก็อย่ามีความทุกๆ

ถ้าว่ายังเรียนอยู่ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย การเรียนนั้นแหลก็เป็นการงาน ถ้าเราไปทำงานอฟฟิศ ราชการ บริษัท แล้วการทำงานนั้นก็เป็นการงาน เรา ก็มีการงานที่เราจะต้องทำ อย่ามีความทุกๆ อย่าทำด้วยความยึดถือ งงทำด้วยจิตที่เป็นอิสระปกติไม่ยึดถือ แล้วจะไม่เกิดความทุกๆ เพราะการงาน ถ้าเรายึดถือ เราจะหาดกลัว เราจะระวัง เราจะกระทบกระหั่ง ไม่มีความสุข

ฉะนั้นเมื่อทำการงานทำจิตให้ว่าง ไม่ยึดถือ ได้เสีย บุญ ดีชัว อะไรกันนัก ตั้งใจทำด้วยจิตที่ไม่มีอะไรมากลุ้มรุมเกะเกี่ยว จะทำงานได้ดี ทำงานได้เร็ว

มีผลงานดี แล้วมีความสุขในการทำงาน งานอาชีพของเราทำอย่างไม่ต้องเป็นทุกข์ การกุศลช่วยเหลือผู้อื่นก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ แม้งานพิเศษจะต้องช่วยเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงเด็ก เลี้ยงอะไรบ้าง ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่ว่างานอะไรต้องทำด้วยจิตที่ปกติไม่เป็นทุกข์ เขาเรียกว่าจิตว่างหรือจิตอิสระจิตที่เป็นทุกข์ไม่ได้ เรื่องชีวิตเป็นการงานอยู่ในตัวตลอดเวลา อย่าให้เป็นเรื่องสำหรับยึดถือ

ถ้าเรา กินอาหารอย่างที่เรียกว่าตามธรรมชาติ มันก็ไม่มีดีถือ แต่ถ้าเราไปหลงในความอร่อย มันก็ยึดถือ แล้วก็มันกล้ายเป็นกินเหี้ย หรือกล้ายเป็นกรรม เป็นอะไรไปมันก็ยุ่งมันก็ทุกข์ร้อน ฉะนั้นจะทำอะไรก็อย่าให้มันทำไปด้วยความยึดถือ ทำไปด้วยจิตที่เป็นอิสระ

ที่นี่จะพักผ่อนก็จิตต้องว่างต้องปล่อยวาง เมื่อนอนกำลังนั่งอยู่ที่นี่เรียกว่าจิตว่าง ไม่มีตัวภู ไม่มีของภูเราร้อนอยู่ เรียกว่าจิตว่าง จะพักผ่อนสักนาทีเดียว ก็ต้องพักด้วยจิตว่าง เหนื่อยนักจะเข็บสักห้านาที ก็ต้องทำด้วยจิตว่าง ถ้าจิตไม่ว่าง มันไม่พักผ่อน ให้นอนสักคืนหนึ่ง ก็ไม่พักผ่อนถ้าจิตมันไม่ว่าง มันจะกระวนกระวาย ตื่นนอนฝันร้ายอะไรมาก็เรื่อยไป ดังนั้นเวลาพักผ่อน ก็ต้องพักผ่อนด้วยจิตว่าง จึงจะเป็นการพักผ่อนที่ได้ผล เช่นเดียวกับเมื่อทำการงานต้องทำด้วยจิตว่าง จึงจะทำได้ดี จิตปกติดี

ที่นี่เมื่อบริหารกายเราจะต้องกินอาหาร ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือแม้แต่ฝึกบริหารกายด้วยกายบริหารอะไร ก็ต้องทำด้วยจิตที่ปกติ จะกินอาหารจะนุ่งห่ม จะบริหารร่างกายในระเบียบใดๆ ก็ต้องจิตว่างปกติ ถ้าไม่อย่างนั้นมัน

จะเป็นทุกข์ มันจะไม่บริหารภาย จะไม่ได้ประโยชน์แก่การบริหารภาย เช่นว่า ไปบริหารภายออกทำดัดตอนอะไรอย่างวิทยุ หรือว่ารำมวยจีนไหเก็ก ถ้าจิตไม่ ว่างจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย จะบริหารภายกลางสนามถ้าทำไปด้วยจิตว่างจะ ได้ผลของการบริหารภาย ถ้าจิตมันไม่ทำ จิตมันวุ่น มันໂกรธิcroft อุ่น มั่นวิตก กังวลอะไรอยู่ จะไม่ได้ผลของการบริหารภายแล้วจะแสงเสียงด้วยซ้ำไป แม้แต่ บริหารภายก็ให้ทำด้วยจิตที่ว่างที่ปกติ

ที่นี่เจ็บป่วยขึ้นมา เจ็บไข้ขึ้นมา ปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยอะไรก็ตาม อย่า ไปกรอ อย่าไปกลัว อย่าไปป่วนว่ายทำจิตให้ว่างมันจะเจ็บน้อย แม้จะเจ็บแพลงก์ จะเจ็บน้อยถ้าจิตว่าง ถ้าจิตยึดถือตัวกูจะatyแล้วไว้มันก็เจ็บมาก หยุดความ ยึดถือเสียเจ็บมันจะเจ็บน้อย ที่นี่ว่าถ้ามันเป็นโรคมากมันก็จะหายเร็ว เมื่อเรา เจ็บไข้เราทำจิตให้ว่างได้โรคจะหายเร็ว ถ้าสมมติว่ามันไม่หาย มันจะต้องตาย ก็ตายดีที่สุด ตายดีกว่าคนที่จิตวุ่น จิตวุ่นตายไปเป็นผี เป็นปรต เป็นอะไรไม่น่าดู

ฉะนั้นคนที่จิตว่างตายไปสวรรค์ ไปพรหมโลก ไปนิพพานทั้งนั้น ดังนั้น ถ้าว่าเจ็บไข้ก็ขอให้เจ็บไข้ด้วยจิตว่าง จะเจ็บปวดน้อย ในกรณีที่หายก็จะหายเร็ว ในกรณีที่ไม่หายก็จะตายดี เรียกว่าตายดี ธรรมะช่วยถึงขนาดนี้

เมื่อหลับคนเรามันต้องหลับ ร่างกายธรรมชาติมันต้องหลับ หลับก็ต้อง หลับด้วยจิตว่างมันจึงจะหลับสนิท ไม่เช่นนั้นมันจะสะดุงอยู่เรื่อยไปไม่มีผล นอน กีชั่วโมงก็ไม่สตดชีน ถ้าหลับด้วยจิตที่ปกติสงบ หลับยี่สิบนาทีตีนขึ้นมาก็ยังสตดชีน แม้แต่หลับก็ต้องหลับด้วยธรรมะ คือหลับด้วยจิตว่างจึงจะได้ผลแห่งการหลับ

หลับด้วยสติตั้งสติจะหลับ แล้วก็ตื่นมาตามที่กำหนดไว้ว่าจะตื่น แล้วก็ไม่วิตก กังวลอะไร หัดนอนหลับโดยไม่วิตกกังวลอะไรจะได้รับผลของการหลับ ถ้ามีวิตก กังวลอะไรไม่เป็นการหลับ มันเป็นการตื่นของจิตใจ ร่างกายอยู่นั่นๆ ไม่ได้ผลเป็น ความสดชื่นจากการหลับ

สรุปว่าเมื่อทำการงานก็มีธรรมด้วยจิตว่าง เมื่อพักผ่อนก็ต้องมีธรรมด้วยที่จิตมั่นว่าง แล้วเมื่อบริหารร่างกายอยู่ก็ด้วยจิตมีธรรมมั่นว่าง เมื่อเจ็บไข้ ก็ได้ธรรมมีจิตว่าง เมื่อจะนอนหลับก็ต้องมีธรรมมีจิตว่าง หมดแล้วไม่มีอะไร ไม่มีเวลาอื่นที่จะให้เป็นทุกข์แล้ว ถ้าทำทุกระยะนี้ให้มันไม่มีความทุกข์ได้ ก็เมื่อมี ระยะไหนที่จะเหลือไว้สำหรับจะเป็นทุกข์ พอว่างมันก็ไม่มีทุกข์ ควรจะจบแล้ว ว่างแล้วจะไปไหนกันอีกล่ะ มันไม่มีอะไรจะไปไหนแล้ว ถ้าว่างแล้วไม่มีตัวตนจะ ไปไหนกันอีก เรื่องมันจบ พระนิพพานนั้นคือว่างอย่างยิ่ง จิตว่างอย่างยิ่ง อะไรๆ ว่างอย่างยิ่ง หยุดการปูรุ่งแต่ง หยุดการอะไรหมด ว่างที่สุดคือพระนิพพานก็ถือว่า เป็นที่จบ

นี่คือเรื่องธรรมถ้าเราประพฤติปฏิถูติถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมะ จะไม่มีปัญหา จะไม่มีความทุกข์ จะอยู่ด้วยความเยือกเย็น เป็นนิพพาน นิพพาน แปลว่าเย็น ในฐานะคนที่ว่าไปรู้ธรรมะโดยหลักใหญ่ยึดยาวพอเท่านี้เรียกว่า สำหรับคนที่ว่าไป ถ้าเป็นธรรมะสำหรับพากศร พากอะไรโดยเฉพาะก็พูดอย่าง นี้ แต่ที่นี่พูดสำหรับคนที่ว่าไปต้องมีธรรมะตามหลักของธรรมชาติถูกต้อง อย่า ต้องมีความทุกข์ความร้อนเลย ถ้ามีความทุกข์ก็คือขาดทุน เราไม่ได้เกิดมาเพื่อ ความทุกข์

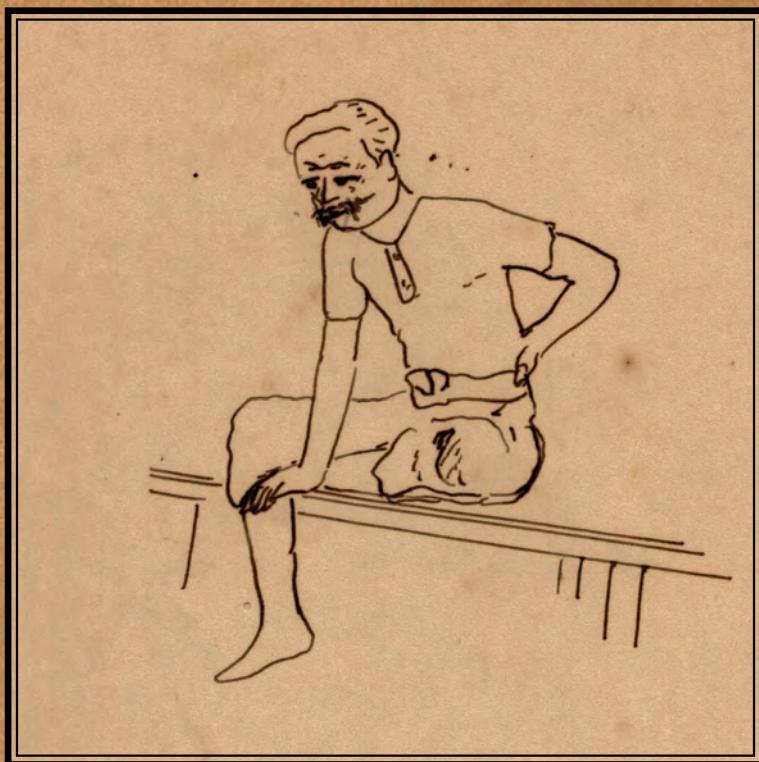
ฉะนั้นขอให้จำไว้ว่าเป็นหลักว่าจะไม่ต้องมีความทุกข์ คร้มีความทุกข์ คนนั้นแหลกคนน่าละอาย เป็นคนทำผิดที่ควรน่าละอายยิ่งกว่าสิ่งใดทั้งหมด คือ มันมีความทุกข์ ฉะนั้นอย่ามีความทุกข์เป็นอันขาด ศึกษาให้เพียงพอ มีสติสัมปชัญญะ ระมัดระวังให้เพียงพอ อย่ามีความทุกข์ จะเป็นที่น่าละอาย ที่สุดกว่าเรื่องใดๆ ทั้งหมดที่เข้าละอายกันนัก

แล้วก็การบรรยายนี้มันก็สมควรแก่เวลา ก็จะยุติกันไว้สักทีหนึ่ง ขอให้ไปบททวนดูให้ดีหัวข้อมืออยู่ย่างไร อย่างน้อยก็เอาหัวข้อไปให้ได้

ເອົາລະ, ຂອຍໆຕີກາຣບຣຍາຍ.

“...ธรรมะจะช่วยให้เราเลื่อนชั้น
จากสิ่งมีชีวิตธรรมดาได้เป็นคนซึ่งพอดูได้
จากคนเป็นมนุษย์
จากมนุษย์เป็นอริยชน อริยเจ้า
จากอริยเจ้าเป็นพระอรหันต์... ”

ความเจ็บ

เอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 334.

ธรรมบรรยายเรื่อง หน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้
อปรมพะภิกษุราชภัฏ สุราษฎร์ธานี ครั้งที่ ๑

วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ผู้อุดคำบรรยาย คุณภัทราน นภบุตร

ผู้ตรวจทาน คุณอรวรรณ โฉมศรี

หน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ดับทุกข์ได้

ผมขอแสดงความยินดี อนุโมทนาต่อพระราชภพที่ล้าวชั่งหลาย ขอแสดงความยินดีในการที่ท่านทั้งหลายได้รับโอกาส ได้มีโอกาสที่ได้บวช และที่จะได้ฝึกฝนพระธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์หลายอย่างหลายประการ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือจะเป็นผู้สืบอายุพระศาสนา ไม่เคยบวชไม่ครอง ใจรู้หน้าที่ในการที่จะช่วยสืบอายุพระศาสนา ถ้าเคยบวช เคยได้ยินได้ฟัง ได้เล่า เรียนรู้ รอบรู้ความสามารถที่จะสืบอายุพระศาสนา ไม่ว่าจะยังคงอยู่เป็นบรพชิต หรือแม่ที่สุดแต่จะออกไปครองเรือน ชาวสผู้ครองเรือนก็มีหน้าที่ที่จะต้อง สืบอายุพระศาสนาด้วยเหมือนกัน และก็ได้เป็นมาแล้วตลอดเวลา

สำหรับการบวชนี้ ถ้าว่าโดยเนื้อแท่นก็เป็นเรื่องของผู้ต้องการจะஸละความเป็นอยู่อย่างวิสัยโลก ออกไปสู่ชีวิตแบบที่สูงกว่าธรรมดาโลกในขันปลาย ในเบื้องปลายแห่งชีวิตทั้งนั้น นี้เป็นธรรมเนียม อายุมากกันแล้วก็บวชเพื่อแสวงหาความสุขในบั้นปลายแห่งชีวิตจากการบวช

แต่บัดนี้ มันก็เกิดมีขึนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นในประเทศไทยเรา ให้คนหนุ่มบวชชั่วคราว มันก็ไม่ขัดແย้งอะไรกัน ไม่ได้เป็นการฝืนคำสั่งสอนหรืออะไรทำนองนั้น เพราะว่าจะได้ศึกษาสิ่งที่จะทำให้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้องต่อไป เม้มีจิตสักอกรมาเป็นธรรวาสก์จะเป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหาโดยทุกทิศทุกทาง มันดีอย่างนั้น

และอีกทางหนึ่งเท่าที่เราทราบมา แม้ในประเทศไทยเดีย ก็มีระเบียบให้คนหนุ่มออกไปอยู่ในลักษณะที่เป็นการฝึกฝนอย่างยิ่ง คือไปเข้าอาศรมในทางศาสนา ฝึกฝนเรื่องทางกาย ทางวัวชา ทางใจ ชนิดที่สูงขึ้นไปกว่าธรรมดา จนอาจารย์ผู้เป็นหัวหน้าผู้ฝึกบอกว่า เอ้า พอแล้วคุณกลับไปได้ แล้วกลับไปบ้านได้ซึ่งว่าเป็นบัณฑิตกลับมาคือมีความรู้พอตัวที่จะดำเนินชีวิต เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด เขาเรียกว่าเป็นบัณฑิต

เติยวนี้ก็ยังมีระเบียบอย่างนี้เช่นกัน แม้ว่าจะไม่มากมาย เพราะว่าการศึกษาสมัยใหม่ มันเข้ามาแทรกแซงแล้ว ก็เป็นเรื่องบัณฑิตอย่างแบบใหม่ไปหมด แต่แบบเก่าเขา ก็เรียกว่าบัณฑิตด้วยเหมือนกัน

นี้ก็หมายความว่า คนหนุ่มอกไปศึกษาฝึกฝนเรื่องที่ควรจะศึกษา ฝึกฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดที่จะได้นั่นเอง นั่นแหลก ก็ความประสงค์มุ่งหมาย ถ้าสมมติว่าจะไปเป็นพ่อบ้านก็จะไปเป็นพ่อบ้าน ที่ดี จะไปเป็นพลเมืองก็ไปเป็นพลเมืองที่ดี จะไปเป็นอะไรก็ตาม จะไปเป็น หน้าที่ตำแหน่งใดในโลกนี้ก็จะเป็นได้อย่างดี เพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าเคย ฝึกฝนสิ่งที่ควรจะฝึกฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับตัวเอง คือบังคับกาย วาจา ใจ ได้สำเร็จ เป็นผู้คล่องแคล่วในการที่จะบังคับจิต ซึ่งจะบังคับกาย บังคับ วาจาร้าย ไม่ให้เกิดโทษขึ้นมา เพราะเหตุนั้น ดังนั้นคนชนิดนี้จึงมีประโยชน์ แม้ ในความเป็นธรรมรากส

สำหรับเรื่องการบวช นี่เราจะถือเอาความมุ่งหมายอย่างนี้เป็นหลัก สำหรับพระราชนักทั้งหลาย แต่ถ้าโดยหลักทั่วไปมันหมายถึงบวชเลย บวชไป เลย อย่างนั้นมันก็อีกเรื่องหนึ่ง ไปหมด เว้นหมด จากความเป็นธรรมรากส ไปเป็น บรรพชิตจนตลอดชีวิต นั้นมันก็อีกเรื่องหนึ่ง ถ้าทำได้ก็ทำและทำต่อไป ถ้าทำไม่ ได้จำเป็นจะต้องเลิก ที่จะต้องลาสิกขากลับไปเป็นธรรมรากส นั้นก็ทำให้ดีที่สุด รูปสัก ว่าสามสีเดือนนี้ยังน้อยไป ยังมีการฝึกที่น้อยไป แต่เมื่อมันมีธรรมเนียมบวชเพียง สามสีเดือนก็พยายามใช้เวลาให้ดีที่สุด ในการที่จะฝึกอบรมปรับปรุงตัวเองให้ได้ รับประโยชน์สมตามความมุ่งหมาย

ผมอยากรู้ว่า คำรวมกัน ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือจะเป็นธรรมรากส คำ รวมกันคำนี้ก็คือว่า การชนะโลก ชนะโลกไม่พ่ายแพ้แก่โลก ชนะโลก อยู่อย่าง

บรรพชิตไปก็เป็นการชนะโลกโดยเด็ดขาดสูงๆ ขึ้นไป แต่ว่าแม้จะออกໄປเป็น ธรรมะสักต้องมีการชนะโลก ตามสมควรแก่อัตภาพของตนฯ ถ้าพ่ายแพ้แก่โลก มันก็คือความวินาศแม้กระทาสนั่นแหล่ ธรรมะที่พ่ายแพ้แก่โลกก็หมายความ ว่า พ่ายแพ้แก่กิเลส ก็ทำໄປในลักษณะที่ทำตัวเองให้ต่ำ ตกต่ำ ตกต่ำไป กว่าระดับความเป็นมนุษย์ที่ควรจะเป็นอย่างนี้ก็เรียกว่าไม่ชนะโลก หรือพ่ายแพ้ แก่โลก

ฉะนั้น เมื่อว่าเราจะสามารถเป็นธรรมะ ก็จะต้องมีหลักว่าจะออกໄປเป็น ผู้ชนะโลก ไม่ให้โลกครอบงำบ่ำย์เรา เสียหายหมด แต่จะกระทำสิ่งทุกสิ่งให้เป็น ไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองสวัสดิมีชัยแก่ชีวิตจิตใจ ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น นี้ คือชนะโลก เพราะฉะนั้นเรามีการบรรยายได้แม่ชั่วคราวและเพื่อฝึกฝนการชนะ โลก ซึ่งจะต้องศึกษาภันเสียแต่บัดนี้

อยากจะพูดว่าการที่มาอยู่อย่างนี้ อบรมอย่างนี้ ฝึกฝนอย่างนี้ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องใช้ เรื่องสอย เรื่องอะไรต่างๆ นี้ ล้วนแต่ฝึกเพื่อชนะโลก ที่จะบังคับ กิเลสได้ จะไม่ปล่อยให้กิเลสครอบงำบ่ำย์ และไปทำในสิ่งที่ไม่ควรจะทำ เช่น 奥巴ymุข เป็นต้น และว่าจะได้ฝึกฝนการเป็นอยู่อย่างต่ำ ซึ่งเป็นธรรมชาติหรือ ใกล้ชิดกับธรรมชาติที่สุด ตัวอย่างประจักษ์อยู่เดียวนี้แล้วว่า เดียวนี้เรากำลังนั่ง กลางดิน เราไม่ต้องนั่งบนตึก บนเก้าอี้ บนอะไรที่มันมีราคาเป็นล้านๆ เมื่อนั่นที่ เข้าทำกันอยู่ในมหาวิทยาลัยต่างๆ นั้นไม่เป็นการศึกษาในส่วนนี้

เดียวนี้เรานั่งกลางดิน ถ้าใครยังไม่ทราบก็ควรจะทราบถือว่า พระพุทธเจ้านั้นท่านก็ประสูติกกลางดิน เมื่อตรัสรู้ก็ตรัสรู้กลางดิน นั่งกลางดิน

ตรสรุปไม่ได้ตรสรุปในมหาวิทยาลัยอะเรทีเนน แล้วท่านก็สอน ส่วนมากก็เมื่อง กันอยู่กลางดิน เมื่อเดินทางไปก็ได้ เพราะว่ากูปฏิวิหารที่ใช้อาศัยอยู่ก็เป็นพื้นดิน สอนกลางดิน อยู่กลางดิน ปฏิบัติงานกลางดิน แล้วในที่สุดก็นิพพานกลางดิน ช่วยเอามือคลำดิน เอามือลูบดิน ให้มีความรู้สึกนึกถึงพระพุทธเจ้า ว่าแผ่นดิน นี้เป็นที่ประสูต เป็นที่ตรสรุป เป็นที่สังสอน เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ปรินิพพาน แผ่นดินโคนต้นไม้ มีแคมเข้ามาหน่อยว่าโคนต้นไม้ ประสูติกโคนต้นไม้ ตรสรุกโคน ต้นไม้ สอนโดยมากก็เรื่องใต้ต้นไม้ ก็นิพพานในที่สุดกใต้ต้นไม้ แต่ไม่สำคัญเท่ากับ กลางดิน

เราจงพยายามดำรงชีวิตใกล้ชิดกับแผ่นดินให้มากเท่าที่จะมากได้ เพราะว่ามันเป็นการใกล้ธรรมชาติอย่างธรรมชาติ คุ้นเคยกับธรรมชาติ เมื่อ คุ้นเคยกับธรรมชาติแล้วมันก็ง่ายในการที่จะศึกษาปฏิบัติธรรมะและรู้ธรรมะ เพราะว่าธรรมะนี้มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ช่วยเข้าใจกันไว้ดีๆ ว่า มองในแบบ หนึ่งแล้วจะเห็นได้ทันทีว่า ธรรมะเป็นเรื่องของธรรมชาติ ธรรมะ คือ ตัว ธรรมชาติทั้งหลาย ตัวธรรมชาติทั้งหลาย เป็นรูปธรรม นามธรรม ลักษณะธรรม อสังขตธรรม อะไรก็ตาม ที่เป็นตัวธรรมชาตินั้นแหลก เรียกว่า ธรรม ในภาษา บาลี เรียกรูปธรรมเลยๆ

ที่นี่ตัวกฎหมายของธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นสัจธรรม มันก็เป็นกฎหมายของ ธรรมชาติ จะดับทุกข์หรือจะเกิดทุกข์ หรือจะอะไรก็ตาม มันเป็นไปตามกฎของ ธรรมชาติ กฎของธรรมชาตินี้ในภาษาบาลีก็เรียกว่า ธรรม คำเดียวกันอีก

ที่นี่ก็มาถึงหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้ มันต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเราจะต้องฝึกกันอยู่เสมอ ฝึกทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ หน้าที่อันนี้ก็เรียกในภาษาบาลีว่า ธรรม คำเดียวกันอีก แต่หมายถึงปฏิบัติธรรม ปฏิบัติธรรม ในที่สุดมันได้ผลมา ตามควรแก่การปฏิบัติ จะเป็นเรื่องโลกก็ดี เป็นเรื่องธรรมะ เป็นมรรคผลนิพพานก็ดี ผลของการปฏิบัติตามหน้าที่นี้ ก็ยังเรียกโดยบาลีว่า ธรรม ธรรมคำเดียวกันอีก

ขอให้รู้เอาไว้ว่าธรรมทั้งสี่ความหมายนี้มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ตามธรรมชาติธรรมชาติทั่วไปเรียกว่า สภาวะธรรม กฎของธรรมชาติเรียกว่าสัจธรรม หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่า ปฏิบัติธรรม ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ เรียกว่า ปฏิเวชธรรม ทั้งสือย่างนี้ในภาษาบาลีเรียกว่า ธรรมคำเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ

ฉะนั้นเราจะมาอยู่ ทดลองเป็นอยู่ อย่างไกลั๊ชิดกับธรรมชาติที่สุด อย่างว่ามาพักค้างอยู่ที่นี่ ก็ฝึกฝนอะไรหลายๆ อย่าง ที่ให้มันลดลงไปอยู่ในระดับธรรมชาติ จะเป็นการฉันอาหารก็ดี การอยู่ก็ดี การทุกอย่าง เราจะมีลักษณะชนิดที่ไกลั๊ชิดธรรมชาติ นั่งกลางดิน โคนต้นไม้ ไกลั๊ชิดธรรมชาติ ยิ่งกว่าจะนั่งจะอยู่ จะเรียนบนตึกรา��าเป็นล้านๆ มันยิ่งไกลธรรมชาติ เดียว呢่เรามาฝึกฝน การที่จะเข้าชนะความรู้สึกต่างๆ ซึ่งเป็นกิเลส ซึ่งล้วนแต่ติดอกห่างจากธรรมชาติ เพราะว่ากิเลสมันต้องการพยายาม สนุกสนาน เอร์ดอร้อย ผิดธรรมชาติ ไกลธรรมชาติ

ที่นี่ก็มาฝึก มาฝน การชนะกิเลสโดยการเป็นอยู่ให้กล้าว ให้ชิดธรรมชาติ จึงขอบอกกล่าวว่า ตลอดเวลาที่อยู่ที่นี่ จงพยายามเป็นอยู่อย่างใกล้ชิดธรรมชาติ อย่างน้อยที่สุดว่า ฉันข้าวด้วยมือ อย่างนี้มันเหมือนกับพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าฉันอาหารด้วยพระหัตถ์ ด้วยมือ ไม่มีช้อนส้อมตลอดเวลา และ ไม่มีอะไร อีกมากอย่างเหมือนอย่างที่เรามี พระพุทธเจ้าไม่เคยใช้รยนต์ พระพุทธเจ้าไม่มีอะไร แม้ที่สุดแต่่ว่าคิมตัดเล็บสายฯ สะดาวฯ เมื่อที่เราใช้ กันอยู่นี้ พระพุทธเจ้าไม่เคยมี ไม่เคยรู้จัก แล้วเป็นว่าเราจะให้มันง่าย ให้มันต่ำลงไป มีการกินการอยู่การใช้การปฏิบัติต่างๆ ให้มันใกล้ชิดธรรมชาติ

ผลที่สุดมันก็กล่าวได้ว่า มีชีวิตอยู่ได้โดยแทบจะไม่ต้องใช้เงิน แทบจะ ไม่ต้องใช้เงิน ไม่ต้องใช้เงินเลยก็ยังอยู่ได้ บางองค์ก็ปฏิบัติอยู่อย่างไม่ต้องใช้เงิน เลย แม้แต่ค่า่านไฟฉายก็ไม่ซื้อ ให้มันได้มาก็ได้ตามที่ว่าไม่... ไม่มีการใช้เงิน เอากันอย่างนั้น อย่างนี้ก็เป็นการฝึกอย่างแรง ซึ่งจะเอามาใช้ได้สำหรับเมื่อออก ไปเป็นชาวราษฎร มันก็จะใช้เงินน้อยที่สุด จะสามารถเป็นอยู่ได้อย่างใช้เงินน้อย ที่สุด หรือในบางอย่างบางกรณีโดยมากไม่ต้องใช้เงินเลย นี่เรียกว่ามันอาจนะ โลก เอาชนะกิเลส เอาชนะปัญหาในโลก

ฉะนั้นขอให้เห็นว่า เป็นการฝึกที่มีค่า ยิ่งกว่าที่จะไปสอบใบได้เกียรติบัตร ปริญญาบัตร ประกาศนียบัตรอะไรไปเสียอีก ขอให้ได้ธรรมะตามหลักเกณฑ์ของ พระพุทธเจ้ามาอยู่กับเนื้อกับตัวเรื่อยๆ ไปจนตลอดเวลา และก็จะติดเป็นสันดาน และก็จะเป็นอยู่ได้โดยง่ายในโลกนี้ โดยไม่ต้องมีความทุกข์ ให้เป็นอยู่อย่างที่เรียก

ว่าชนะโลก ชนะโลก อาย่าให้ต้องร้องไห้ อาย่าให้ต้องฆ่าตัวตาย เพราะพ่ายแพ้แก่ปัญหาในโลก

นี้เรียกว่าการบวชแบบนี้ การบวชแบบพระราชนิกุจที่จะบวชชั่วคราวไม่ใช่บวชตลอดไป เพียงแต่อีกความหมายหนึ่ง แม้จะบวชชั่วคราวก็ยังได้อรหิมหากาล มากมายมหากาล ที่ได้รับการฝึกฝน ได้รับความรู้สำหรับจะเป็นผู้ปฏิบัติอยู่อย่างชนะโลก ชนะโลก ช่วยจำไว้คำานึงด้วย ถ้าเราเป็นผู้ชนะโลก เราอาจจะอยู่ในโลกสบายนะ สงบเย็นเป็นสุขไม่มีปัญหาอะไร ถ้าเป็นผู้พ่ายแพ้แก่โลก มันก็คือพ่ายแพ้แก่กิเลส มันเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ถูกบีบคั้น ถูกอะไรด้วยกิเลส ด้วยลิ่งที่เรียกว่ากิเลสและอาชณะมันไม่ได้ บางทีก็ยิ่งประชด ยิ่งทำให้มันเลว ให้มันช้ำหนักขึ้นไปอีก อย่างนี้มันก็เป็นเรื่องจิตหายหมดวินาศหมด ไม่มีอะไรเหลือในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ ทั้งหมดนี้เราจะเรียกสั้นๆ ว่า การบวชแบบนี้ คือ บวชแบบชั่วคราว

ที่นี่ถ้าจะถามว่าทำไม ทำไมจะต้องบวช เนื่องจากอะไร ก็บอกมาแล้ว เป็นคร่าวๆ ข้างต้นแล้วว่า เพราะมันยังขาดผู้ที่มีคุณธรรม ยังขาดความเป็นผู้มีคุณธรรม สำหรับจะเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ชายนี้ก็เพื่อจะเป็นพ่อบ้านที่ดี คุณธรรมสำหรับความเป็นพ่อบ้านที่ดี มีอยู่หลายอย่างหลายประการ ก็เพราะยังขาดคุณธรรมข้อนั้นแหลก เรายังต้องออกมากฝึกฝน แม้ในระหว่างที่เรียกว่าบวช คือ ฝึกฝนการบังคับตัวเอง ฝึกฝนกำลังจิต ให้มีกำลังจิตเข้มแข็งมากพอก ให้มีความอดกลั้นอดทน ไม่ทำอะไรมากอย่างที่มันเป็นการบีบคั้น

กิเลส ไม่ให้กิเลสมันบีบคั้นเรา พ่อบ้านที่ดีไม่ใช่ง่ายจะต้องมีความรู้เพียงพอ จะต้องมีสติสัมปชัญญะเพียงพอ จะต้องมีความอดกลั้นอดทนเพียงพอ มีสมาริเพียงพอ ตามสมควรแก่กรณี

ฉะนั้นอย่าเห็นว่าบวชสามสีเดือนนี้มันจะพอ ผูกตัวมันจะได้เพียงเค้าเงื่อน เพียงเค้าเงื่อนสำหรับศึกษาต่อไป นี้ก็นับว่าดีที่สุดแล้ว โอกาสสามเดือนสี่เดือนนี้ศึกษาให้รู้เรื่องราوا ให้รู้เหตุผล ให้รู้เค้าเงื่อนของการที่จะเป็นมนุษย์ผู้ชนะโลก แล้วก็จะต้องศึกษาฝึกฝนต่อไป แม้กลับออกไปเป็นฆราวาสแล้ว มันก็ยังต้องทำอยู่นั้นแหละ ต้องทำการศึกษาฝึกฝนต่อ

นี้ไม่ต้องพูดถึงธรรมะทั้งหมดในพระศาสนา เพียงแต่ธรรมะสำหรับความเป็นฆราวาสที่สมบูรณ์ก็ยังต้องศึกษา กันถึงขนาดนี้ แมอิญว่ามันมาตรงกันกับเรื่องของพระธรรม ที่จะอยู่อย่างในเพศบรพชิต มันก็มีธรรมะมากมายหลายอย่าง หลายประการ บางทีก็ตรงกันเลย บรรพชิตก็ใช้ธรรมะนั้น ฆรา瓦สก็ใช้ธรรมะนั้น ศึกษาฝึกฝนให้มองเห็น ให้เข้าใจ ได้รวมรวมเข้าไว้

นี้เรียกว่าพระแหตุที่ว่าเรายังขาดคุณสมบัติสำหรับจะเป็นมนุษย์ที่ดี หรือจะพูดให้ชัดลงไปว่าสำหรับผู้ชายที่จะเป็นพ่อบ้านที่ดี พระแหตุมั่นขาดสิงเหล่านี้ เราจึงต้องทำ คือทำการศึกษา แต่ถ้าไม่มาบวชก็ไม่รู้จะไปศึกษาที่ไหนอย่างไร และไม่สะอาด และไม่ครับถ้วน ไม่บริบูรณ์เหมือนกับว่ามาบวช ศึกษาอย่างเป็นพระ นั้นก็ศึกษาส่วนนั้น แต่ว่าคุณธรรมเหล่านี้มันไปใช้ได้แม้มี่อลาสิกขาไปแล้ว

สัจจะ ทมະ ขันตี จำกะ เข้าใจว่าเคยเรียนกันมาแล้ว อย่างนี้พระก็ใช้ พระก็ใช้อย่างยิ่ง จึงจะก้าวหน้าในหน้าที่การงานการปฏิบัติ มีสัจจะ มีทมະ มีขันตี มีจำกะ และธรรมะหมวดนี้มีชื่อเรียกว่า ธรรมราษฎร์ หมายความว่า ธรรมราษฎร์ จำเป็นจะต้องมีธรรมะเหล่านี้ หรือจะให้ดีกว่าなんก็เป็นธรรมะสำหรับธรรมชาติ ใช้ยกตนเองจากระดับต่ำขึ้นไปสู่ระดับสูง หรือพ้นจากความเป็นธรรมชาติ

ถ้ามีภาระส่วนตัวต้องการจะเจริญในทางจิตใจเห็นความเป็นธรรมาก็ใช่
ขอรับรองนี่แหละ ศึกษาดู มันจะช่วยให้เราพัฒนาความเป็นธรรม
ไม่ใช่ว่าสำหรับจะจมอยู่ในความเป็นธรรมนั้นมันไม่ไหวหรอก มันไม่ได้มี
แผนการหรือหลักการอะไรที่จะให้คนจมอยู่ในความเป็นธรรม มีแต่จะให้สูง
ขึ้นมา สูงขึ้นมา จนพ้นจากระดับนั้นเมื่อจิตใจสูงกว่าระดับนั้น คำว่า ธรรมะธรรม
ควรจะมีความหมายอย่างนี้ ไม่ใช่สำหรับจมอยู่ในธรรมะ แต่จะหลุดออกไปได้
จากความเป็นธรรม

ฉะนั้นการบวชของเราก็เลยเป็นการฝึกฝนครบถ้วน เพื่อจะอยู่เป็น
บรรพชิตก็ได้ จะเป็นขอราวาสก์ได้ แล้วก็ขอพุทธถึงอาనิสงส์ให้ญี่หูลงของการบวช
เสียเลย ว่าการบวชจะต้องได้อานิสงส์ร่วมยอดให้ญี่หูลง สามประการ คือตัวเราเอง
ได้ คือประการแรก ประการที่สองญาติทั้งหลายมีบิດามารดา เป็นต้น หรือผู้มี
พระคุณทั้งหลายพลอยได้ และประการที่สามก็คือ พระศาสนาหรือโลกทั้งปวง
นี้พลอยได้

ข้อแรก ที่ว่า เรายังจะพoleyได้ ก็เหมือนอย่างที่ว่ามาแล้วตลอดเวลา ถ้าบัวจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แล้วมันก็ได้ผลอย่างที่ว่า สำหรับตัวเรา เป็นการได้ในสิ่งที่ดีที่สุด ที่มีค่ามากเหลือที่จะตีค่ากันได้ ได้สิ่งที่ดีจนเหลือการที่จะตีค่า เขาเรียกว่าหาค่าไม่ได้ หมายความว่า อยู่เหนือการตีค่า ฉะนั้นขอให้เราบัวจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แล้วก็จะได้รับสิ่งซึ่งอยู่เหนือการตีค่า นี้ขอให้อุตสาหะ อดกลั้น อดทน ทำให้ได้ มั่นคุ้มค่ากันเหลือเกิน

ที่นี่ที่บิดามารดาหรือผู้มีพระคุณทั้งหลายจะพoleyได้รับนั้น มันก็เป็นสิ่งผูกพันมนุษย์สิ่งหนึ่งด้วยเหมือนกัน เราเมื่อบิดามารดาเป็นเจ้าหนี้บุญคุณ เราเป็นหนี้บุญคุณ เราต้องตอบแทน การตอบแทนอย่างอื่นนั้นไม่ได้เท่าหรือไม่สูงเท่า การบัวในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะดึงจะจูบดามารดาไม่กล้าซักกับศาสนามากขึ้น

สมัยก่อนเขาใช้คำพูดว่า เป็นญาติในพระศาสนามากขึ้น ก็ถูก เพราะมาเกี่ยวข้องกับพระศาสนามากขึ้น ทั้งทางวัตร ทั้งทางจิตใจ ก่อนนี้พ่อแม่มีค่อยเข้าวัด พอกลุกมาบวชอยู่ในวัด ก็เข้าเช้าเข้าเย็น และก็จะศึกษาอะไรก็หลายๆอย่าง และถ้าว่าลูกสามารถก็ยิ่งดีใหญ่ คือจะไปช่วยแนะนำสั่งสอนซักจุ่งซึ่งแจงป้องกันอะไรให้บิดามารดาฐานะมากขึ้น และปลอดภัยจากภัยเลสมากขึ้น นี้ เป็นการตอบแทนพระคุณอย่างสูงสุด คือเราทำให้บิดามารดาปลอดภัยจากภัยเลสมากขึ้น ขอให้ช่วยนึกไว้ด้วย

ถ้ามีความกตัญญูต่อบิดามารดา ขอให้ช่วยนึกไว้ด้วย ว่าเราได้บัวทั้งที่นี้เรียงมีหน้าที่ส่วนหนึ่งคือ จะทำให้บิดามารดาปลอดภัยจากภัยเลสมากขึ้น สถาบ

มากขึ้น มีความผาสุกในทางธรรมมากขึ้น ข้อนี้อย่าลืม ข้อนี้อย่าลืม เพราะมันทำได้พร้อมกันไปในตัว ถ้ามีเวลาไม่โอกาส ก็จะแจงแนะนำ หรือแม้แต่ทำตัวอย่างที่ดีให้ดูอยู่ทุกวัน มันก็เหลือเกินแล้ว ปฏิบัติปฏิบัติชอบให้เป็นตัวอย่างอยู่ทุกวันๆ บิดามารดาสามารถเข้าใจพ่อใจ ยิ่งกว่าจะพอใจ มีความศรัทธาที่เลื่อมใสในธรรมะในศาสนาอย่างขึ้น

ฉะนั้นคำว่าบวชเพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดาที่เป็นสิ่งที่มีเหตุผล ไม่ใช่คำพูดเหลวไหล และไม่ใช่คำพูดอ้างกันสนุกๆ มันต้องเป็นเรื่องที่เป็นไปได้จริงๆ ญาติทั้งหลาย แม้แต่ญาติห่างๆ อะไรก็ตาม ไม่ต้องเฉพาะบิดามารดาหรอก ขอให้ได้รับประโยชน์จากการบวชของเราด้วย นี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ข้อที่สอง

ข้อที่สาม นั่นว่าให้พระศาสนาได้รับประโยชน์ ให้โลกทั้งโลกได้รับประโยชน์ พระศาสนาได้รับประโยชน์ก็คือ มีคนบวชสืบอายุพระศาสนา บวชทุกวัน กี่เดือน กี่ปี มันก็สืบอายุพระศาสนา เท่านั้นวัน เท่านั้นเดือน เท่านั้นปี ขออย่างเดียวคือว่า ให้มั่นบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง สอนสืบทุกคนไปจริง แล้วทำอย่างนี้ สุดความสามารถ เอ้า, บวชสามเดือนเสร็จไป ที่นี่สักไปเป็นชราวัสก์ทำอย่างนี้อีก ยังคงทำอย่างนี้อยู่อีก ยังใช้ธรรมะที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาให้เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ตามธรรมชาติของพระธรรม ซึ่งจะช่วยผู้ที่มีธรรมะนั้นแหลก ให้รอดจากความทุกข์ทั้งปวง นี่คือพระศาสนาได้รับการสืบอายุพระศาสนาจากเราผู้กำลังบวชอยู่ และจากเราผู้แม้จะลาสิกขาออกไปแล้ว ก็เพราะว่าเราไปเป็นอุบาสก อุบาลิกา ไปเป็นชราวัสที่ดี ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระ

ศาสนาอยู่ตลอดเวลา นี่พิพารณาได้รับประโยชน์คือมีผู้สืบอายุพิพารณา แต่ถ้าบวชไม่จริง บวชเหลวไหล มันมีผลตรงกันข้าม ก็ขอให้กลัวให้มาก อย่าไปข้องแวงเลย

ที่นี่ที่ว่าประโยชน์จะได้แก่สัตว์โลกนี้ มันเป็นการที่มองเห็นได้ไม่ยากนัก ถ้าศาสนามันยังมีอยู่ในโลก โลกนี้มันก็ปลอดภัย ฉะนั้นการทำบวชนี้เป็นการทำให้พิพารณาอยู่มีในโลก คนที่อยู่ในโลกก็พลอยได้รับประโยชน์จากพิพารณาหรือจากพระธรรม นี้มันเป็นอาสาภาพอันศักดิ์สิทธิ์ของพระธรรม เพราะถ้ามีอยู่ในโลก และก็คุ้มครองโลก ฉะนั้นถ้าเราทำให้มันมีอยู่ในโลก โลกก็พลอยได้รับประโยชน์ สัตว์โลกทั้งโลกพลอยได้รับประโยชน์จากการที่เราสืบอายุพิพารณาไว้ในโลก

เรื่องนี้ไม่ใช่เล็กน้อย ถ้ามองเห็นแล้วก็จะเกิดกำลังใจมหาศาล ในการที่จะประพฤติให้ดีที่สุด ให้เป็นการบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แล้วก็เผยแพร่สอนต่อๆ กันไปจริงๆ ทุกคนทำการเผยแพร่ได้ ไม่ต้องเป็นพระนักเทคโนโลยีบรรยายอันมีเชื่อเสียงหรือ ก็ขอแต่ให้เราปฏิบัติธรรมอยู่กับเนื้อกับตัว แล้วแสดงให้ผู้อื่นเห็น นั่นแหลกเป็นการเผยแพร่ที่ประเสริฐที่สุด คือเขาเห็นแล้ว เขาพอใจ เขาบันถือ เขายอดرنหนอยู่ไม่ได้ เขาก็ต้องทำตาม เรียกว่าเผยแพร่อย่างหุบปาก หุบปากเงียบ แสดงธรรมอยู่ที่เนื้อที่ตัวอย่างยิ่งอยู่ตลอดเวลา คนเห็นเข้าก็เสื่อมใส จะเลื่อมใสยิ่งกว่าคนที่พูดมากเสียอีก เป็นการเผยแพร่ด้วยการทำตัวอย่างให้ดู เป็นผู้มีความสุขให้ดู ว่าอยู่อย่างนี้ อยู่อย่างนี้ มันมีความสุข แล้วคนเขาก็พากันทำตาม ทำตาม การเผยแพร่อย่างลึกซึ้งคือการเผยแพร่อย่างนี้ ซึ่งได้เป็นมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

ในครั้งพุทธกาล การเผยแพร่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เดียวไปในโลก ให้ชาวโลกได้เห็น ตัวอย่างของผู้ที่อาชนาความทุกข์ได้ก็หันมาบังถือพุทธศาสนา กันมากมาย ไม่ได้มีการเทคโนโลยีหรือพิมพ์หนังสือมากมายมหาศาลอย่างเดียว นี้ในครั้งพุทธกาล แต่ก็ได้ทำการเผยแพร่มายอย่างประสบความสำเร็จ ฉะนั้นขอ อย่าได้ห้ออย่าว่า เราไม่มีอะไรต่ออะไร จะไปเผยแพร่อย่างไรได้ เราปฏิบัติธรรม ให้ดู นั้นแหล่งคือยอดสุดของการเผยแพร่ การเผยแพร่ขึ้นสุดยอด คือ การปฏิบัติ ธรรมะให้ดู มีความสุขให้ดู

เอาละ, เป็นอันว่า การบวชของเรามีโอกาสที่จะได้รับอานิสงส์ประเสริฐ ที่สุดถึงสามประการ ตัวเราเป็นเหมือนกับว่าเกิดใหม่ได้สิ่งที่ดีที่สุด เกิดใหม่ใน อริยชาติ แล้วก็ญาติทั้งหลายบิดามารดาเป็นต้นก็พoleyได้รับธรรมะกุศลมหาศาลา และพระศาสนากลุ่มทั้งปวงก็พoleyได้รับการสืบท่ออายุและการอยู่กันอย่าง สงบสุข มั่นคงค่า แม้ว่าจะต้องอดทนอดกลั้นอยู่ไปจนตลอดชีวิตก็ยังคงค่า ที่นี่ ได้บวชสามเดือนทำได้อย่างนี้มั่นก็เรียกว่าได้ผลมหาศาลมี根กัน เป็นเรื่องที่ จะต้องตัดสินใจเอง ในที่สุดมั่นก็จะต้องพูดว่า ต้องจริงคำเดียว เพื่อจะได้รับ ประโยชน์ตามนั้น

ตามที่พูดมานั้นได้ก็ด้วยในสิ่งที่เรียกว่าจริง จริงคำเดียว คือขอให้บวช จริง บวชจริงๆ เคารพระเบียบวินัยของการบวชจริงๆ ไม่ใช่บวชเล่น บวชหลอก บวชลงรองไว้ บวชจริง แล้วก็ปฏิบัติจริง มอบกายถวายชีวิตให้แก่การปฏิบัติเลย เรียกว่า เอ้า, เรียนจริงก่อน บวชจริง แล้วก็เรียนจริง อะไรที่มีเรื่องที่จะต้องเรียน

ก็เรียนจริงๆ เรียนอย่างที่เรียกว่าพอใจ แล้วก็ปฏิบัติจริง ปฏิบัติสุดกำลังความสามารถ ครั้นปฏิบัติจริงมันก็ได้ผลจริง ได้ผลจริงนี้เป็นการตอบแทนมหาศาล และก็เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นก็แนะนำสั่งสอนไปตามที่จะทำได้ เราถูเท่าไรเราก็มีสิทธิที่จะบอกกล่าวสั่งสอนแก่ผู้อื่นเท่านั้นแหละ แม้จะไม่สูงสุดหรือหมดทั้งพระศาสนา ก็เอารหัสของเราถู เราย้ายใจ เราปฏิบัติได้ เรามีความชอบธรรมที่จะพูด จะบอก จะสอนไปตามที่เรามีอยู่ อย่างนี้ไม่มีทางติดเตียน

ผมอยากรู้ดูว่าแม่บัวชันเดียวกับสอนได้ แม่พึงบัวได้วันเดียว แต่ถ้า มีความรู้จริง ที่ปฏิบัติได้จริงและปฏิบัติอยู่กับอกได้ บอกตามที่เราทำได้ เท่าที่ เราทำได้ ฉะนั้นไม่ต้องห้อยใจที่ว่าจะสอนใครไม่ได้ มันมีการสอนได้ด้วยการทำให้ดู แล้วก็พูดตามที่รู้อยู่เท่าไร

ที่นี่มีหมวดธรรมะที่อยากรู้หากไห้ ฝากไปให้ ฝากไปเปลี่ยนค่าวาเดียวกัน ว่า หมวดธรรมะเล็กๆ หมวดหนึ่งในนวโกวหา ที่เรียกว่า อปัณณกปฏิปทา เข้าใจ ว่าเคยผ่านกันมาแล้วทั้งนั้น เพราะบวชมาหลายๆ วันแล้ว ตั้งครึ่งพรรษาแล้วมัน คงจะผ่านธรรมะนวน戈วหามาตามสมควร อปัณณกปฏิปทา อินทรียสังวร โภชนเมตตตัญญุตชาคริยานุโยค พระพุทธเจ้าทรงแสดงอาโนสังสไวในพระบาลี ข้อนี้ว่า ตสส โynิ อาสาภุชัยย อาทุรา - ผู้ได้ประพฤติปฏิบัติสามอย่างนี้ การ เกิดหรือกำเนิดของบุคคลนั้น ประภาความลิน อាសวะแล้ว มันเป็นหมวดธรรมะ ที่ประหลาด ที่แสดงไว้ดูใกล้ๆ ก็ไม่เท่าไร แต่ทรงแสดงไว้ว่าสิ่งอาสวะ แต่แล้วใน ที่สุดมันก็มาตรงกับเรื่องของชาวสอย่างยิ่ง

ถ้ามารา瓦สประพฤติ ปฏิบัติธรรมหมวดนี้อยู่ก็การเป็นการประภเพื่อความสันติอาสาจะด้วยเหมือนกัน ไม่เร็วเก็ช้า ขอให้สนใจเป็นพิเศษเกิดว่า อนิทรียลังวร สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้ผิดพลาดได้จากการที่ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รับอารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส โภภูจัพพะ ธรรมารมณ์ รามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นธรรมชาติ ดังนั้นมันต้องมีการรับอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ถ้าเราไม่มีสติปัญญา ไม่มีธรรมะ ไม่มีความรอบรู้แล้ว อันนั้นมันจะเป็นเหตุให้ทำผิด ให้เกิดกิเลสและเป็นทุกข์ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือมีสติปัญญา ศึกษามาในเรื่องของความรู้ว่ามันเป็นธรรมชาติเช่นนั้น เอง ไม่ใช่ตัวตนอะไรที่ไหน แล้วก็ว่ามันเป็นสิ่งที่จะต้องควบคุมให้ถูกต้อง

การดูด้วยตา การฟังด้วยหู การดมด้วยจมูก การลิ้มด้วยลิ้น การสัมผัส ด้วยผิวหนัง การรู้สึกด้วยจิตใจ นี่จะต้องมีสติปัญญามาทันเวลาที่มีการกระทบ อย่างไปรักที่มันน่ารัก อย่างไปกรรเกลียดที่มันน่ากรร น่าเกลียด หรือแม้ที่มันน่า กลัว ถ้าไปรัก ไปกรร ไปเกลียด ไปกลัวแล้วมันล้มละลายแล้ว จิตใจไม่อยู่กับ เนื้อกับตัวแล้ว จิตใจไปเป็นทางของสิ่งเหล่านั้นเสียแล้ว

ถ้ามีสติปัญญาพอ มันก็จะรู้ว่า'n่ารักมันก็ลักษณะน่ารัก ถ้าไปรักมันก็หลง ใจ เป็นทางของมัน จะไปกรรไปเกลียดก็เหมือนกันก็ไม่ต้อง แล้วก็มีจิตใจอยู่ ตรงกลาง เป็นอิสระ มีจิตใจอยู่ตรงกลาง ไม่รัก ไม่กรร ไม่เกลียด ไม่กลัว ไม่ อะไรหมด ถ้ามีสติควบคุมได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าสำรวมอินทรีย์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ໄວ่ได้

แล้วคุณก็ลองคิดดูเลอว่า มันจะมีประโยชน์กี่มากน้อย เดี๋ยวนี้มัน妨礙พื้นที่น้ำตัวเองตาย ยิงตัวเองตาย ยิงเมียตาย ยิงลูกตาย มันก็ล้วนมาแต่การที่สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไว้ไม่ได้ ถ้าสำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไว้ได้ เรื่องเหล่านี้มันก็ไม่มี มันก็ไม่มี นี่คิดดู จะนั่งขอให้เห็นชัดและถือไว้เป็นของเครื่องครั้ดว่า แม้ไปเป็นผู้ตรวจสอบอยู่อย่างนี้ การปฏิบัติของเขามาเป็นไปเพื่อความสันติและสงบตามสมควรแก่เหตุการณ์ ตามสมควรแก่กรณี นี้ข้อที่หนึ่งว่า สำรวจระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อผู้ตรวจสอบอยู่อย่างนี้ การปฏิบัติของเขามาเป็นไปเพื่อความสันติและสงบตามสมควรแก่เหตุการณ์ ตามสมควรแก่กรณี นี้ข้อที่หนึ่งว่า สำรวจระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ที่นี่ข้อที่สอง **โภชน์เนมัตตัญญาตา - รู้ประมาณในการบริโภค ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย** ที่ครรเห็นว่ามันเป็นเรื่องเล็กน้อยมันวินาศทุกคนเลย คนที่มันต้องวินาศทางเศรษฐกิจ หรือวินาศทางทำชีวิตรุ่งเรืองต่างๆ นานา ก็ เพราะว่ามันไม่รู้จักประมาณในการบริโภค มันอยากกิน อยากเล่น อยากมี อยากใช้ อยากให้เกิน เกินฐานะของตน ท่านสอนให้รู้ความพอดี คือ ไม่น้อย ไม่ขาด และไม่เกิน

จะนั่นคำว่า การบริโภค รู้ประมาณในการบริโภค คำว่า การบริโภค คำเดียวนี้มันขยายเนื่องออกไปถึงว่า การที่จะหมายบริโภค การที่จะเก็บไว้บริโภค และการจะใช้จ่ายบริโภค การที่จะแจกปันไปให้เพื่อนฝูงได้พoleyบริโภค หรือ การจะเสียสละตามหน้าที่ของมนุษย์ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ มันก็อยู่ในคำว่า บริโภค บริโภคไปหมด จะนั่นรู้จักความถูกต้องดีกว่า ในเรื่องทุกเรื่องที่เกี่ยวกับ

การบริโภค การหามาก็ดี การเก็บไว้ก็ดี การใช้สอยก็ดี การจะเจียดไปช่วยเหลือผู้อื่นก็ดี ล้วนแต่รวมอยู่ในคำว่าบริโภคของบุคคลนั้น

ฉะนั้นต้องทำให้ถูกต้อง ว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็นสำหรับมาราوات แม้พระก็จำเป็น พระที่ไม่ถูกต้องในการบริโภคนั้นกิเลสก็ครอบงำ เดียวก็อยู่ไม่ได้ เดียว ก็ทำผิด ทั้งที่อยู่ได้ ก็ทำสิ่งที่ไม่ควรจะทำ ยิ่งเป็นมาราواتด้วยแล้ว ยิ่งจำเป็นอย่าง ยิ่งที่จะต้องมีความถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภค เพราะว่าการบริโภคันเป็นของ ธรรมดาสามัญจำเป็นที่สุดสำหรับมนุษย์ มนุษย์จะอยู่โดยการไม่บริโภคไม่ได้ มันก็ต้องมีการบริโภคที่ถูกต้อง คือรู้ความพอดี นี้ข้อที่สอง ลองเป็นอยู่อย่างนี้ มันลดกิเลส มันลดกิเลส ฉะนั้นธรรมะข้อนี้มันก็เป็นการประภเพื่อความสิ้น อา娑ะแม้แก่ของมาราوات

ที่นี่ข้อสุดท้ายที่ว่า ชาคริyanुyey - ประกอบความเพียรของบุคคลผู้ที่นี่ อยู่เสมอ คำว่า ตื่น ในที่นี่ไม่ใช่ตื่นตูม ไม่ใช่แทรกตื่น เป็นการตื่นจากหลับ จาก กิเลส จากความโง่ จากอวิชชา เป็นผู้ที่นี่อยู่ ทรงกันข้ามกับคนหลับ มันทำอะไร ไม่ได้ ถ้าคนมันตื่นอยู่มันก็ทำอะไรได้

ฉะนั้นเราเป็นคนตื่นอยู่ แต่มันมีความตื่นจากกิเลส จากอวิชชา ดังนั้น มันจึงไม่ใช่เพียงแต่ว่าตื่นอยู่อย่างนี้ มันต้องมีจิตใจสดใส แจ่มใส ชุ่มชื่น เบิกบาน เยือกเย็น มีจิตใจชนิดนั้นจึงเรียกว่า ตื่นอยู่ ด้วยความตื่นที่ถูกต้อง ไม่หลับด้วย กิเลส ด้วยอวิชชา

ส่วนการจะนอน ถึงเวลาอนนั้นก่อน ก็คงนอนไม่ใช่ร่าจะไม่นอน นอนตามธรรมดาก็นอนก็หลับไปตามธรรมชาติคือจะมี แต่อย่างให้มันมาก ให้เวลาที่มันตื่นอยู่มากกว่าตามธรรมชาติ เวลาจะนอนก็มีสตินอนจนตลอดเวลาอนตื่นขึ้นมากก็เลยมีสติรับช่วงกันต่อไปใหม่ มันก็เลยมีสติเป็นเครื่องตื่นอยู่ตลอดเวลา สตินั้นแหล่งเป็นเครื่องตื่น เมื่อไรมีสติอยู่เมื่อนั้นซึ่งว่าตื่นอยู่ เมื่อไรขาดสติเมื่อนั้นซึ่งว่าหลับ อย่างนี้จำเป็นใหม่ จำเป็นสำหรับชาวราวาสใหม่ มันจำเป็นเท่ากันเลย

ไม่ว่าจะเป็นพระหรือจะเป็นชาวราสว ต้องมีสติเป็นเครื่องตื่นอยู่อย่างนี้ มันจึงจะทำอะไรไม่ผิด ก็เลยมีผลเป็นว่า ถ้าตื่นอยู่อย่างนี้มันไม่เกิดกิเลสได้ มันบรรเทากิเลส มันลดกิเลส มันก็เป็นไปเพื่อความสันติอาสาวะ ตั้ลสะ โยนิ อาละวัก-ขยายะ อารัทธา – โยนิของเข้าประภากเพื่อความลับอาสาวะแล้ว จะนั่นขอจำกัดความคำว่าอาสาวะก็เปล่าว ลิงเคร้าหมองที่ไม่ควรจะมีทุกๆ ชนิดเลย ชาวราสวก็มีอาสาวะอย่างชาวราสว บรรพชิตก็มีอาสาวะอย่างบรรพชิต ครรฯ ก็มีอาสาวะตามแบบของตน เมื่อกันกั้นหมด อาสาวะคือเครื่องเคร้าหมองแก่ใจ แก่นิสัยสันดานสติปัญญา ซึ่งทำให้เคร้าหมอง ก็เรียกว่าอาสาวะทั้งนั้น

จะนั่นขอให้ศึกษาให้ดีที่สุด ถ้าอย่างไรๆ ก็ต้องได้ธรรมะหมวดนี้ สามข้อนี้ติดไปกับจิตตลอดเวลา เรียกว่า ฉบับนักปฏิบatha ก็จะเป็นกิจธุบรรพชิตที่ดีตลอดเวลา ถ้าจะกลับออกไปเป็นชาวราสว ก็จะดีที่สุด ดีที่สุด จนถึงกับพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ประภาความสันติอาสาวะ เว่องเรียนนักธรรมนั้นก็ขอให้

เรียน รู้เรื่องนั้นๆ ให้ดีๆ แล้วทำความเข้าใจดีๆ แล้วกำหนดจดจำให้ดีๆ แล้วเอาไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ นี้แหล่งการที่เราบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง สอนต่อๆ กันไปจริงๆ อย่างน้อยก็ขอให้เป็นไปใน อปัณณกปฏิปทา สามประการนี้เด็ด มันเหลือประมาณแล้ว เรียกว่าประโยชน์เหลือหอย เหลือที่จะกล่าวแล้ว

สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้มีผลถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว รู้ประมาณในการบริโภคนี้อยู่อย่างกิเลสไม่ครอบงำยำได้ ตื่นอยู่เสมอเป็นการป้องกันไม่ให้มีความผิดพลาดได้ จำเป็นที่สุดแม้แต่ราVAS ฉะนั้นช่วยจำให้ดีว่า เรียนนักธรรมตรี หมวดสาม เรื่อง อปัณณกปฏิปทา มันมีเรื่องเนื้อหาสาระมากมายถึงอย่างนี้

เอ้า, ที่นี้เวลา�ังเหลืออยู่อีกบ้างก็จะพุดถึงว่า Ӧราวาสน์ไม่ใช่ว่าจะมีธรรมะตាๆ เตี้ยๆ โง่ๆ เผ่าๆ อย่างӦราVAS มันมีเรื่องที่น่าอศจรรย์ที่ว่า ӦราVAS กลุ่มนี้ไปทูลถามพระพุทธเจ้า ไปขอร้องให้ทรงแสดงธรรมะที่เป็นประโยชน์แก่ӦราVAS พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรื่องสัญญาตा สัญญาตับปะภูสังขุตตา สุตตันตตา คือบทสูตรทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัญญาตा คือ ความว่าง เดียวนี้เขาว่าไม่ไม่เขามาสอนไม่ได้เรื่องความว่าง ӦราVAS มาสอนไม่ได้ แต่ทำไม่พระพุทธเจ้าตอบอย่างนั้น สอนอย่างนั้น นี่ เพราะว่าเราไม่ค่อยจะเข้าใจเรื่องนี้

ความว่างมันกินความมาก แต่ว่าสรุปแล้วมันก็คือว่า ไม่มีอะไรที่จะยึดถือโดยความเป็นตัวตนหรือเป็นของตน ถ้าจิตไม่ยึดถือ จิตก็ว่าง ความว่าง

ของจิตที่ไม่ยึดถืออะไรโดยความเป็นตัวตน มองอีกทางหนึ่งคล้ายกับว่าสูงไปสำหรับราVAS แต่มองอีกทางหนึ่งก็รู้ว่าเหตุการณ์ที่เลวร้ายทั้งหลายมันมาจากความยึดถือว่าตัวตนว่าของตนทั้งนั้น มันแม้จะเป็นราVAS ก็จะบรรเทาความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนของตนนี้ ให้มากเท่าที่จะได้ มันไม่มีเสียหาย มันไม่มีเสียหาย อย่าเข้าใจผิดว่าเมื่อยึดมั่นแล้ว จะไม่ทำอะไร จะไม่ทำประโยชน์อะไร มันไม่ทำด้วยความยึดมั่นถือมั่นแต่มันทำด้วยสติปัญญา จะทำการทำงานทำมาหากลายชีวิตก็คง ขอให้ทำด้วยสติปัญญา อย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันเป็นทุกข์ตลอดเวลา

ถ้ายึดมั่นถือมั่นพอกล่าวว่าจะทำก็เป็นทุกข์แล้ว ทำอยู่ก็เป็นทุกข์แล้ว ทำได้แล้วก็ยังเป็นทุกข์อยู่ เพราะมีความยึดมั่นถือมั่น มันหนักอยู่บนจิตใจ มันกดทับจิตใจตลอดเวลา แล้วให้รู้ว่าธรรมะสูงนี้ต้องใช้แม้แก่เด็กๆ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ให้ใช้ใหม่แม้แก่เด็กๆ เพราะเด็กๆ ก็มีปัญหาอย่างเดียวกัน เด็กคนไหนก็กรีดร้องโห ดื้อ เด็กคนนั้นมันมีความยึดมั่นถือมั่นมาก ถ้ามันลดความยึดมั่นถือมั่นได้มันจะดีลดลง มันจะโน่นอย่าง มันความชีกรน้อยลง มันจะร้องไห้น้อยลง

เมื่อของแตกของหายมันไม่ร้องไห้ เมื่อมันสอบไล่ตาก มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ มันเรียนใหม่ได้ นี่เรียกว่าแม้แต่เด็กๆ ก็ยังมีเรื่องที่เป็นทุกข์ เพราะความยึดมั่นถือมั่น เราเห็นเด็กๆ ที่มันถือบิดามารดา ไม่รู้คุณของบิดามารดา ไม่รู้สมควรสามารถสามัคคีในหมู่เพื่อนฝูง เพราะมันมีความยึดมั่นถือมั่น คือ ความเห็นแก่ตัว

ความเห็นแก่ตัว นี้เป็นเหตุให้เกิดอาชญากรรมมากมายมหาศาลทั่วไป ทุกอย่าง ถ้าลดความเห็นแก่ตัวลงไปได้ มันก็เกือบไม่มีเรื่องราวอะไร มีความโลก ก็ เพราะเห็นแก่ตัว มีความโกรธก็ เพราะเห็นแก่ตัว มีความโง่ก็ เพราะเห็นแก่ตัว เรียกว่า โลภะ โถะ โมහ มนก เกิดขึ้นมา เพราะว่าความเห็นแก่ตัว คือจิตที่มัน ยึดมั่นถือมั่นเป็นอุปahan ฉะนั้นเรออย่าทำอะไรด้วยอุปahan ทำด้วยสติปัญญา มีหลักจำก่ายๆ ว่า ถ้าเราจะถือศีลอย่าถือด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันจะเป็น สีลพพตปรามาส มันจะไม่ได้ผลและมันจะบ้า

ถ้าถือศีลก็ถือด้วยสติปัญญา เรียกว่าสมາทาน สมາทานศีล สมາทาน ชุดงค์ สมາทานスマชา สมາทาน แปลว่า ถือเอาอย่างดี ถือเอาด้วยสติปัญญา แต่ ถ้าถือด้วยอุปahan ด้วยความยึดมั่นถือมั่นแล้วเป็นเรื่องผิด เป็นเรื่องโง่ เป็นเรื่อง หลง เป็นเรื่องมีด เป็นเรื่องที่ให้ผลร้าย ฉะนั้นอย่าได้ทำอะไรด้วยอุปahan ยึด มั่นถือมั่นด้วยความโง่ แต่ทำอะไรก็ทำด้วยสมາทาน คือดำเนินไปด้วยสติปัญญา

เรื่องนี้การศึกษาในโลกก็ยังสอนกันอยู่ผิดๆ หรือขัดกับหลักอันนี้ เขา สอนให้เด็กยึดมั่นถือมั่น ให้มุนานะ ให้หวังอย่างยิ่ง ให้ทะเยอทะยานอย่างยิ่ง และก็จะได้ดี อย่างนี้มันผิดหลักธรรมะหมด เราจะสอนให้เด็กรู้จักทำแต่พอดี ด้วยสติปัญญา ทำไปตามสบาย นอนหลับสนิท ไม่ต้องเป็นโรคประสาทตั้งแต่เล็ก

ฉะนั้นอย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น หรืออุปahan แต่ทำด้วยสติปัญญา ถูกต้องเรียกว่า สมາทาน ถ้าใครถือศีลอย่างอุปahanแล้วไม่มีผลอะไร นอกจาก ยกหูซูหาง ข่มผู้อื่น มันไม่ได้มีผลอะไร ถ้าถือศีลด้วยสมາทานจะให้ผลดีตามความ

มุ่งหมายของศีลทุกๆ ประการอย่างนี้ รู้ไว้ว่าเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้น จำเป็นสำหรับทุกคน แม้ที่สุดแต่ลูกเด็กๆ อย่าให้เขาต้องเป็นเด็กดื้อ โกรธเก่ง ร้องไห้เก่ง เห็นแก่ตัวเก่ง อันนี้เป็นเรื่องยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น เมื่อเด็กๆ ก็ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างนี้ ผู้ใหญ่ก็ไม่ต้องพูดถึงหรอก ขอให้รู้หลักลีกที่เป็นใจความสำคัญของพระพุทธศาสนา คือเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือสูญญา

ตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอน เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ สัพเพรัมมา นาลัง อกนิเวสาวยะ ผู้สำรวจดูในพระบาลี พระไตรปิฎก มีผู้มาทูลถาม ตั้งเก้ารายสิบราย เรื่องอะไรเป็นบทสรุปของพระพุทธศาสนา ซึ่งตรัสว่า สัพเพรัมมา นาลัง อกนิเวสาวยะ แต่แล้วมาราواสทั้งนั้นเลย ในเก้ารายสิบรายที่มาทูล ถามนั้นเป็นมาราวาสทั้งนั้นเลย กระทั้งเป็นพระอินทร์ ไม่มีพระบรรพชิตไปทูล ตามเลย นี่แสดงว่าในครั้งกระโน้น ฆราวาสเขามีการปฏิบัติธรรมะในระดับสูง เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยเหมือนกัน ไม่ใช่ทั้งไว้แต่ให้เป็นเรื่องของพระโดยส่วนเดียว

เอลล, เป็นอันว่าเราได้มารู้เรื่องว่าเหตุการณ์เลวร้ายทั้งหลายมันมาจากความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว แล้วก็มีโลภะ โหสะ โมหะ สารพัดอย่าง ทำให้เกิดความยุ่งยากลำบาก ในที่สุดนี้ก็พุดกันสักข้อหนึ่ง ถึงเรื่องฆราวาสรรมอิก ว่าฆราวาสรธรรม ๔ ประการนั้นแหล่ะ สำหรับฆราวาสยกตัวขึ้นมา จากความเป็นฆราวาสมานะเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระอริยเจ้า ไม่ใช่ให้ฆราวาสจะมีปลักษณ์ในความเป็นฆราวาสโดยธรรมะสี่ประการนั้น

ฉะนั้นเราต้องสอนเรื่องนี้กันให้ถูกต้อง แล้วจะปฏิบัติเรื่องนี้กันให้ถูกต้อง ก็จะเป็นผู้เดินถูกทาง เกิดมาเดินถูกทาง ถ้าไม่ได้มาร่วม ไม่ได้มารีียน ไม่ได้มารึกษาเรื่องเหล่านี้ มันจะเหมือนกับคนหลับตา เดินไม่ถูกทาง พอมีความรู้เรื่องนี้ พอกล่าวสอนแล้ว มันก็กล้ายเป็นเดินถูกทาง เพื่อว่าเราจะได้มีหลังทางของมนุษย์ ฟังดูมันก็น่าหัว เป็นมนุษย์ที่ไม่หลงทางของความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์เงี่ยมneck หลงทางของความเป็นมนุษย์นั้นเอง มันเป็นมนุษย์ไม่ได้ และมันก็ไม่ได้สิ่งที่ดี ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ มันไม่ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ มันน่าละลายน้ำสักเท่าไร

ฉะนั้นเราเกือบจะเป็นผู้หลงทางของความเป็นมนุษย์ ให้เราได้เดินทางถูก หนทางของความเป็นมนุษย์ตามลำดับๆ มา เมื่อน้อยอย่างที่ว่ามาแล้ว ในกระบวนการของเรานี้ แม้จะบรรยายสั้นก็ขอให้สำเร็จประโยชน์ในการที่จะได้มีหลังทาง ของมนุษย์ มีอะไรๆ ที่ต้องศึกษาและปฏิบัติเหมือนอย่างที่กล่าวมาแล้ว นี้ข้อความ ที่ผมหวังตั้งใจจะพูดให้พระราชภัณฑ์ทั้งหลาย

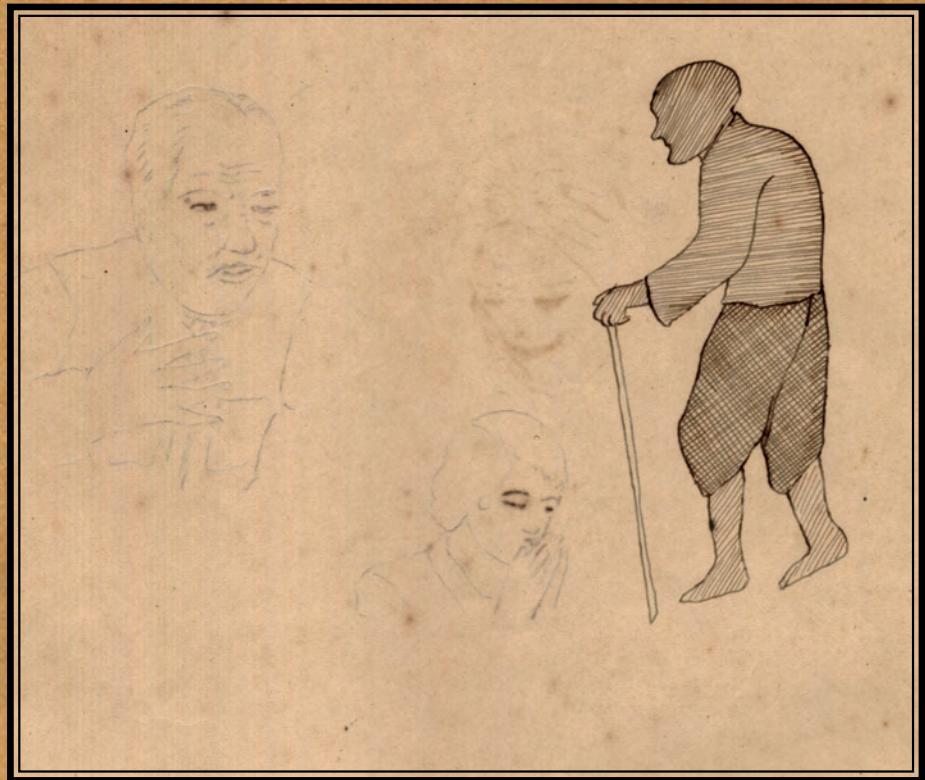
สรุปความว่า ขอแสดงความยินดีในการที่ได้มีโอกาสบวชเป็นราชนภูมิ แล้วตั้งใจอย่างแน่นอนมั่นคงที่จะศึกษารธรรมที่เหมาะสมแก่ความเป็นราชนภูมิ และก็จะได้ผลทั้งว่าจะอยู่ต่อไปมั่นคงยั่งยืนได้ จะลาสิกขาออกไปมั่นคงยั่งได้รับผล เห็นที่ดีที่สุดกว่าที่จะไม่ได้เรียนรู้หรือไม่ได้ศึกษาอบรมอย่างนี้เลย เอาจริงๆ เป็น อันว่าเราได้พยายามกันอย่างดีที่สุดแล้ว ในกระบวนการที่จะชำระปัญหาต่างๆ ของความเป็นมนุษย์ให้มั่นคงดีสิ่นเป็น

ຜມກົງຂອຍຸຕິກາຣບຣຍາຍໃນວັນແຮກໄວ້ເພີ່ງທ່ານ໌ ຂອໃຫ້ກຳນົດໄສເຈີໄປທຸກ
ຂ້ອ ຄ້າກລ້ວຈະລືມກົງຈົດໄວ້ ແລ້ວໄປຄຣ່ຄຣວູຕ່ອອີກໂດຍລະເອີດ ກົງຈະສໍາເຮົ່ງປະໂຍໝໜ້
ຕາມຄວາມປະສົງຄຸນ່າງໝາຍຂອງກາຣອບຮມນີ້ທຸກໆ ປະກາຣ

ຂອຍຸຕິກາຣບຣຍາຍໃນວັນນີ້.

“... หน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ดับทุกชีวิตรักษาสันติภาพให้ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเราจะต้องฝึกกันอยู่เสมอ ฝึกทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติ หน้าที่อันนี้ก็เรียกในภาษาบาลีว่า ธรรม ...”

แก'

เอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. รวมภาพวาดลายเส้น และคำกลอน. (พ.ศ.2472-2496).
BIA 5.2/1 (2/2) กล่อง 1. หน้า 340

ธรรมะบรรยายเรื่อง การปฏิบัติไม่ผิด ครั้งที่ ๔
อบรมพระภิกษุนవகะในพระชา

วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘

ผู้อุดคำบรรยาย คุณกิตติคุณ ตาดี
ผู้ตรวจทาน คุณธีรชาติ พันธุ์หอม

การปฏิบัติไม่ผิด

อยากจะพูดรึ่ง ที่มีในนา góอาท ที่สำหรับให้เรียนนั้นแหละ หมวด ๓ ที่เรียกว่า อปัณณกปฏิปทา คงจะนึกออก เพราะว่า ก็มีอยู่ ๓ ข้อ อินทรียสังวร โภชเนมัตตัญญาตา ชาคริยานุโยค ๓ ข้อนี้ พังดูผิวนฯ ผินฯ มันก็ไม่เท่าไร แต่ในพระบาลีแท้ๆ นั้นว่า เป็นไปเพื่อความสันติอาสาวด ผู้ใดปฏิบัติอยู่ในธรรมะ ๓ ประการนี้ การเกิดของผันนัชชื่อว่า เตรียมเพื่อความสันติอาสาวด

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสูงสุด แต่คงจะยากที่จะมองเห็นในความสำคัญหรือความวิเศษของ ธรรมะ ๓ ข้อนี้ จึงอยากจะพูด อินทรียสังวร - สำรวมอินทรีย โภชเนมัตตัญญาตา - รู้ประมาณในการบริโภค ชาคริยานุโยค - ประกอบความเพียรของผู้ตื่นอยู่เสมอ

ที่นี่ก็จะอธิบาย ความสืบอาสوانนั้น หมายถึง ความเป็นพระอรหันต์ อาสวะคือ กิเลส หรือความเดยชินแห่งกิเลส ที่สะสมไว้ในสันดาน สันดาน คือ พื้นฐานของจิต โดยหลักทั่วไปก็มีว่า เมื่อเราเกิดกิเลสครั้งหนึ่ง เช่น เกิดโภภ โภส โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เกิดขึ้นมาครั้งหนึ่ง มันก็มีอนุสัย คือ ความ เดยชินที่จะเกิดเช่นนั้นอีก เก็บไว้ครั้งหนึ่ง เกิดกิเลสกี่ครั้งก็เก็บไว้เท่านั้นครั้ง

ถ้าเกิดกิเลสประเพณีโลก ก็มันจะเก็บความเดย์ชินที่จะเกิดโลก เรียกว่า ราคนุสัย ถ้าเกิดกิเลสประเพณความโกรธ โหส หรือโกระ มันก็สะสมความเดย์ชินที่จะโกรธ หรือที่จะโหสนั้นไว้ ที่สะสมไว้นั้นเรียกว่า อนุสัย ถ้าเกี่ยวกับความโกรธก็เรียกว่า ปฏิจนาณสัย ถ้าเกิดกิเลสประเพณไม่晦 มนก็สะสมอนุสัย สำหรับจะไม่晦 เรียกซึ่อว่า อวิชชานุสัย ดังนั้นจำข้ออนุสัยทั้ง ๓ อย่าง ราคนุสัย ปฏิจนาณสัย อวิชชานุสัย

อนุสัยที่สมไว้ในสันดาน คือ เพิ่มมากขึ้น อาจจะเกิดได้ง่ายขึ้น อาจจะเกิดได้เร็วขึ้นนี้ เรียกว่า สมไว้ในสันดาน แล้วมันก็จะให้ผลออกมารอ ก็เป็นความโลภ เป็นความโกรธ เป็นความหลงอีก ที่มันจะให้ผลออกมานี้ ก็เรียกว่า อาสวะ เรียกชื่อใหม่เป็นการ karma-sa-va คือ ออกมานี้เป็นความโกรธทั้งหลาย ก็พวกลอภิ ราคะ นั่นอีกแหล่ง ภวานุสัย ออกมานี้เพื่อจะเป็นนั้นเป็นนี่ วิชชานุสัย ออกมารำหับจะไม่รู้อะไร สำหรับจะโง่หนักขึ้น นี้เรียกว่า อาสวะ เขาจะเรียก กันว่า เครื่องดองในสันดาน ก็ได้เหมือนกัน แต่อาจจะเข้าใจผิด คล้ายๆ ว่าเป็น ของเป็นดุณ เป็นก้อน เป็นของตายตัว ที่จริงมันเป็นเพียงความเกิดแห่งกิเลส ซึ่ง เป็นส่วนประกอบของจิต เป็นพวกลเจตสิกธรรม เครื่องประกอบของจิต และมัน

ก็จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย มันไม่ได้เป็นเกิดอยู่ที่นั่นตลอดเวลา แต่มันจะเกิดใหม่คือจะอุกมาอยู่ พร้อมอยู่เสมอ มันควรจะถามตัวเองว่า ทำไมที่เรายังได้รัก รักเรื่อเรื่องคนควบคุมไม่ทัน ทำไมจึงได้กรอ กรอเรื่องคนควบคุมไม่ทัน ทำไมจึงได้สะเพร่า โง่เง่า หลงให้โลหะใจคนควบคุมไม่ค่อยจะทัน นี่ก็ เพราะว่ามันสร้างความเคยชิน ที่จะเป็นเช่นนั้นเพิ่มไว้ เพิ่มไว้ในสัมดาน

เราเคยรัก เคยกราบ เคยโง่ เคยโลภ กราบ หลง มาเรือยฯ แล้วมันก็สะสม
ความเคยชินที่จะเป็นเช่นนั้นไว้มาก ฉะนั้นในตอนหลังๆ مانี้จึงรักเร็ว โลกเร็ว
จนควบคุมไม่อยู่ จึงกราบเร็ว ประทุษร้ายผู้อื่นเร็ว ควบคุมไม่ทัน แล้วก็ยังโง่ หรือ
สะเพร่า หลงให้หล มัวมาเร็ว มันหนักมากจนไม่เชื่อฟังใคร นี่เรื่องกิเลส ช่วยกัน
สนใจให้ดี ถ้าว่ามันควบคุมกิเลสไม่ได้หรือละกิเลสไม่ได้ นี้ก็แปลว่าไม่มีสาระอะไร
สำหรับคนนั้น สำหรับบุคคลคนๆ นั้น ที่บวชเป็นพระเป็นเณรเสียด้วยแล้ว ยัง
ควบคุมไม่ได้เสียเลย ก็ยิ่งร้ายหนักขึ้นไปอีก

จะพูดถึงราศนสัญ ความเดย์ชินที่จะรัก หรือที่จะโลกเป็นข้อแรก ทำไม่มันจึงเห็นแก่จะกินของอร่อย พอเห็นของอร่อยมา ก็มีจิตใจผิดปกติ แล้วมันก็จะแสดงออกมากหลายๆ อย่าง หลายๆ ทาง อย่างเช่นว่า ถ้าเป็นของที่มันทึ้งอยู่กลางบ้านมันก็จะขโมย มันจะขโมย มันจะเอาไปด้วยความโลก หรือแม้แต่ว่าเราบวชแล้ว เรายังจะต้องมีปัญหา เรื่องที่จะพาใจ โลก หรือราศน เมื่อเห็นในสิ่งที่ยั่วราศน มันก็มีราศนขึ้นมาทันที สิ่งที่เป็นส่วนยิ่งความโลกมันก็โลกขึ้นมาทันที แม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น ฉันอาหารอย่างนี้ ในที่เลี้ยงฉันอาหาร พอเห็นอาหารอร่อย จิตใจมันก็หวั่นไหวไปหมดแล้ว

มันก็เป็นเหตุให้เมื่อเอื้อในวินัย ที่จะทำผิด หลายๆ ประการ เกี่ยวกับเสียบวัตร บ้าง อะไรรบ้าง

ตลอดถึงว่ามันจะเอาเปรียบ มันจะตักเขามากกว่าผู้อื่น เกินส่วนที่ควร จะได้ หรือว่ามันจะกินมูมาม มูมามไม่สมกับเป็นพระ มันมีบ่อย บางทีก็มีบาง องค์มูมาม มูมาม หรือบางทีก็ตักมาก อะไรดีตักหมด นั่น เพราะความเกิดขึ้น รวดเร็วของอนุสัยประเทราคานุสัย ซึ่งมีอยู่ในจิตใจเขาเรียกว่า สันดาน คือ พื้นฐาน ของจิต ไม่ใช่ตัวจิตเอง แต่ว่าคล้ายๆ กับเป็นที่สะสมอะไรๆ ของจิตเรียกว่าสันดาน ในสันดาน

ถ้าว่าเป็นเรื่องของโภเศ หรือโกระ ก็กรอร่าย ฉุนเฉียว เพื่อนว่านิดหนึ่ง ก็ฟังเป็นมาก เป็นเรื่องใหญ่โต เอาไปกรอ เอาไปแคนได้มากmany เพราะว่ามัน สะสมปฏิฐานสัญไว้มาก มันก็คิดพยาบาท คิดแก้แคน ทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ อย่างพระ อย่างนี้มันไม่ควรกระทำ เมื่อกับเด็กอันธพาลทำ มันเคยมี กรอร ขึ้นมา เอวยางตาตุ่มมาใส่ในอาหารของเพื่อน หรือเอาสลอตมาใส่ในอาหารของ เพื่อน เพราะความกรอร เพื่อกินเข้าไปถ่ายเกือบตาย และมันก็ดีใจ เพราะมันมี โภเศ ประทุษร้าย

บางทีก็เอาหามาผู้ยมาใส่ในน้ำอาบของเพื่อน ด้วยความกรอร ด้วยความ โlog ก็ยังได้ ด้วยความกรอร ขัดใจเขา โลภไม่ได้อย่างใจ หรือด้วยความโง่ความ หลง เป็นอวิชชานุสัยไปก็ได้ นั่นแหล่มันเป็นเหตุให้เสียหายหมด ความเป็นพระ นะไม่เหลือ เพราะมันทำอย่างอันธพาล เด็กๆ ลูกเด็กๆ อันธพาล ไม่มีการศึกษา

นี้เรียกว่า ไม่รู้เรื่องของอาสาวะ หรืออนุสัยที่สะสมไว้ ไม่ค่อยอดกลั้น บีบคั้นเอาไว้ ถ้าค่อยบีบคั้นเอาไว้ ไม่เป็นไปอย่างนั้น มันลด อนุสัยที่เราเก็บไว้มากๆ มากๆ ก็คราวนี้อดกลั้นได้ บังคับไว้ไม่ทำ อย่างนี้มันจะลด ที่เคยจะสำหรับจะรักง่าย โลกง่ายมันก็ลด ที่เคยจะโหะะ โกรธง่าย ประทุษร้ายง่าย มันก็ลด ที่จะง่ายๆ จะจะสะเพร่า ที่จะมัวมาหลงให้มันก็ลด

ถ้าบังคับกิเลสไว้ได้ที่หนึ่งอนุสัยก็ลดลงไปหน่วยหนึ่ง อะนั้น ถ้าเราบังคับกิเลสวันหนึ่งหลายๆ หน่วย หลายๆ เรื่อง หลายๆ ครั้ง อนุสัยมันก็ลด มันก็เปลี่ยนนิสัย เราก็จะเปลี่ยนนิสัยได้ สมตามที่ว่าวาชนานี้ จะขัดเกลานิสัยอย่างไร จะเกิกลงนิสัยที่ไม่ถูกต้องไม่สมควร

ดังนั้น จะต้องรู้เรื่องอนุสัยว่ามันมีความเลวร้ายอย่างนี้ แล้วก็จะเตรียมสำหรับแก้ไข ผ่อนคลาย บังคับจิต การที่ทำให้ออนุสัยหรืออาสาวะเบalg เบาลง ลดลง ลดลงนั้นแหล่ะ เป็นคุณสมบัติของความเป็นพระ เป็นบรรพชิต เป็นสมณะ เพราะว่าการทำอย่างนั้น มันทำให้อาสาวะบรรเทาลง บรรเทาลง

ถ้ามันบรรเทาอยู่อย่างนั้นเรื่อยไป ไม่เท่าไร มันก็ต้องหมด หมดกิเลส หมดอาสาวะ นั่นเป็นเรื่องสูงสุด เป็นเรื่องเป็นพระอริยเจ้า ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นพระ อริยเจ้า มันก็เป็นสัตบุรุษที่ดีอยู่ในบ้านเรือน มีอนุสัยน้อย มีอาสาวน้อย ก็เป็นอันว่าการเกิดมานั้น เป็นการเกิดที่ดี เป็นการได้ที่ดี ในธรรม ๓ ประการนี้ มีพระพุทธภาษิตกล่าวไว้ชัดอย่างนั้นเรียกว่า “อปัณณกปฏิปทา ปฏิบัติแล้ว การเกิดของผู้นั้นก็เชื่อว่า ปราภกแล้วเพื่อความสิ้นอาสาวะ”

เอ้า, ทีนี้ก็จะพูดถึงตัวธรรมะ ๓ ข้อนั้นที่ว่า ปฏิบัติแล้วจะเป็นไปเพื่อความสันติอาสาภรณ์

ข้อที่ ๑ อินทรียสังวร อินทรียสังวร คำว่าอินทรียในที่นี้ หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เรียกว่าอินทรีย อินทรียซึ่งแปลว่าความยิ่งใหญ่ หรือลิ่งที่ยิ่งใหญ่ นั่นก็เพราะว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันเป็นเหตุทั้งหมดของสิ่งที่จะเกิดเรื่องเกิดราว มันเป็นใหญ่ตามหน้าที่ของมัน ตา ก็ทางตา หู ก็ทางหู จมูก ก็ทางจมูก ในหน้าที่ของมันนั้น มันมีความเป็นใหญ่ มีความยิ่งใหญ่ ถ้าเรียกว่าอินทรีย อินทรีย ทั้ง ๖ นี้ ถ้าเรียกว่าอินทรีย ก็หมายถึง ความยิ่งใหญ่ ถ้าเรียกว่าอายุตัน ก็หมายถึง เครื่องติดต่อของความรู้สึก คือ มันจะรู้สึกได้ ติดต่อได้ ก็เรียกว่า อายุตัน

ถ้าเพ่งไปในทางที่มันมีหน้าที่ติดต่อกับคู่ของมัน ก็เรียกว่าอายุตัน แต่ ถ้าไปเพ่งถึงความที่มันมีอำนาจมาก ก็เรียกว่าอินทรีย อินทรีย ๖ แต่เดียวนี้ก็เรียกว่าอินทรีย อินทรียสังวร อินทรียสังวร ก็หมายถึงความที่มันสำคัญ ที่ว่าถ้า มันได้คู่ของมันเมื่อไร มันก็มีเรื่อง เช่น ตาเมื่อได้รูปเข้ามา มันก็มีการเห็น มีการเห็นแล้วมันก็เกิดเรื่องได้ใหญ่โต ถ้าว่ามันไม่มีสติปัญญา การเห็นของบุคคลที่ไม่มี สติปัญญา มันมีเรื่องราวดี เป็นไปจนเกิดมีความทุกข์

ถ้าเราตามพระบาลีก็ว่า ในตัวอย่างที่แรก เรื่องรูป มันมี ๖ อย่าง เอา อย่างแรกเรื่องรูป เมื่อรูปมากระทบตา หรือตากกระทบ_rup มันก็เกิดจักชุวิญญาณ คือ การเห็นทางตาขึ้นมา การรู้แจ้งทางตาขึ้นมา เป็นการเห็นทางตา คือ การรู้

แจ้งทางตา เรียกว่าจักษุวิญญาณ ให้ตากับรูปถึงกันเข้า เกิดจักษุวิญญาณ เป็น๓ อย่าง ๓ ประการ ทำงานอยู่อย่างนี้ คือ จักษุวิญญาณรูปสีกต่อรูป โดยอาศัยตา เป็นเครื่องมืออย่างนี้ ให้เรียกว่าผัสสะ

ผัสสะ คือ การกระทบ กระทบของอะไร ก็กระทบของ จักษุวิญญาณ รูปสีอยู่ที่รูปโดยอาศัยตา ประสาทตา เป็นเครื่องมือ มันเกิดการที่ถึงกันเข้าก็เรียกว่าผัสสะ เรื่องในตัวเราเท่าๆ แต่เราไม่เคย ได้ฟัง ได้ยิน ไม่เคยศึกษา มันก็ยังไม่รู้ รู้แต่ว่าเรามี สิ่งสำคัญหกอย่าง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ละอย่างสำคัญในหน้าที่ของตน ก็พอจะนึกออกได้เองกรณัมว่า ตา ก็มีความสำคัญในการที่จะเห็นรูป แล้วก็มีเรื่องไปตามแบบของรูป หู ก็มีความสำคัญในการจะได้ยินเสียง แล้วเกิดเรื่องกิตรานเนื่องจากเสียงนั้น จมูกเมื่อได้กลิ่น ก็เกิดเรื่องกิตรากับการได้กลิ่น ลิ้นได้รส ก็มีเรื่องเกี่ยวกับรส ผิวนองร่างกาย ผิวกาย ได้กระทบกันเข้ากับสิ่งที่มาระบุ มันก็เกิดเรื่องเกิดราไวไปตามแบบของร่างกาย ที่ได้สัมผัสระบุ ที่นี่จึงได้ธรรมารมณ์ คือ ความรูปสีแก่ใจ ทางใจเกิดขึ้น มันก็มีเรื่องมีราวไปตามแบบของเรื่องทางจิตใจ

นี้เรื่องตัวเราเท่าๆ แต่ถ้าเราไม่เคยได้ยิน ได้ฟัง เรา ก็ไม่รู้เรื่อง ฉะนั้นควรจะรู้เรื่องเสียง ถ้าไม่รู้เรื่องแล้วมันก็เรียกว่า แยกมาก เพราะว่ามันเป็นเรื่องของตัวเอง เกิดอยู่ในตัวเอง เป็นไปในตัวเอง อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน แล้วยังไม่รู้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่างนี้ เรียกว่าอินทรีย์ ท่านว่าให้สั่งว่า สั่งวารในที่นี่ก็หมายความว่า มีสติควบคุม เช่นว่า ตัวอย่าง ทางตา ตาเห็นรูปแล้ว เกิดจักษุวิญญาณแล้ว จักษุวิญญาณ ทำงานอยู่ที่รูปนั้น โดยอาศัยตา มันก็เกิดผัสสะทางตา ผัสสะทางตา

อันนี้ถ้าว่า ไม่มีสติปัญญา มาควบคุมผัสสะนั้น มันจะปังต่อไป จนได้เกิดความทุกข์ เพราะว่าเมื่อมันไม่มีสติปัญญา มาควบคุมผัสสะ มันก็เป็นผัสสะเง่ ผัสสะ มีดబอด ผัสสะเง่ ผัสสะมีดบอดก็ทำให้เกิดเวทนาเกิดความรู้สึกขึ้นมา เป็นสุข เวทนาก็มี ทุกขเวทนาก็มี ทุกขสุขเวทนาก็มี เป็น ๓ ประการนี้ เรียกว่า เวทนา

ถ้ามาจากผัสสะเง่ ก็เป็นเวทนาเง่ คือ เวทนาที่ให้เกิดความหลงไหล เมื่อ เวทนานั้นเง่ มันก็ปังแต่งต่อไปให้เกิดความอยากรหรือตัณหา ก็เป็นความอยากร ที่เง่ ความต้องการหรือความอยากรด้วยสติปัญญา ไม่เรียกว่าตัณหา

เดียวนี้เป็นความอยากรด้วยความเง่ ความไม่มีสติปัญญา จึงเรียกว่า ตัณหา ความอยากรที่มาจากการอวิชาฯ เพราประสาจากสติปัญญา มีแต่วิชาช้อย ตามธรรมชาติ มันก็เป็นเวทนาเง่ เวทนาเง่ให้เกิดตัณหา ถ้าน่ารักน่าพอกใจ ก็อยาก ได้ อยากรเอา ถ้าไม่น่ารัก ไม่น่าพอกใจ ก็อยากรจะทำลายเสีย ถ้าว่าไม่รู้ว่าอะไรดี มันก็สังสัยวนเวียนอยู่นั่นแหล่ะ วนไปวนมาอยู่นั่นแหล่ะ นี่คือตัณหา มีความ อยากรุนแรง ตามแบบของธรรมชาติเกิดขึ้นแล้ว เกิดขึ้นในใจแล้วมันก็จะปัง แต่งให้เกิดความคิดผิดๆ ว่ามีตัวกูผู้อยากร กูผู้อยากร ความรู้สึกว่า กูผู้อยากรเกิด ขึ้นอย่างรุนแรง ก็ยึดถือว่าตัวกูเป็นผู้อยากร อยากรมาเป็นของกู อย่างนี้ก็เรียกว่า อุปทานยึดถือ

ตัณหาให้เกิดอุปทาน ตัณหา คือ ความอยากร ทำให้เกิดความรู้สึกว่ามี ตัวกูผู้อยากรเอามาเป็นของกู อย่างนี้เรียกว่าตัณหาให้เกิดอุปทาน พ้ออุปทาน แล้วก็เป็นผู้ถือของหนัก แต่ก็ยังแยกให้ละเอียด เป็นเครื่องศึกษาให้ละเอียดว่า

มันเกิดภพ ถ้าเกิดความรู้สึกว่าตัวภู เพื่อเป็นของภูแล้วมันเกิดภพ คือความมีแห่งตัวภูขึ้นมาแล้ว มันก็เกิดเป็นชาติ ความเป็นเช่นนั้น มีการสมมติว่า บุคคลเช่นนั้นหรือผู้เป็นเช่นนั้น หรือจิตที่เป็นเช่นนั้น เรียกว่าเป็นชาติ แล้วมันก็จะเป็นทุกข์ด้วยยึดเอาสิ่งต่างๆ รอบด้านมาเป็นของภู เอกความเกิดตามธรรมดามาเป็นของภู เอกความแก่ตามธรรมดามาเป็นของภู เอกความเจ็บไข้ตามธรรมดามาเป็นของภู เอกความตายตามธรรมดามาเป็นของภู ก็เลยได้ทุกข์ เป็นทุกข์กันใหญ่

เพียงแต่มันเกิดความรู้สึกว่ามีตัวภูแล้ว มันก็หนักเสียแล้ว มันหนัก มันร้อนแล้ว มันมีดแล้ว มันกลุ่มไปแล้ว เพราะเพียงแต่มีความรู้อย่างผิดๆ ความโน้มเอียงตัวภู ของภูแล้วมันก็หนักแล้ว ก็ทรงมาแล้ว เมื่อมองกับจิตนี้แบบของหนักไว้แล้ว หรือว่าจิตนี่ถูกสอนด้วยไฟแล้ว หรือว่าจิตนี่ถูกครอบด้วยของครอบมีดมีดไปหมดแล้ว หรือว่าถูกผูกพัน หุ่มห่อ ทิ่มแทง อะไรต่างๆ นั่นคือ ความทุกข์ เพราะว่าเข้าสำรวมอินทรีย์ไว้ไม่ได้

อินทรีย์คือ ตา ไม่มีการสำรวมที่ถูกต้องจนเกิดผัสสะโง่ เวทนาโง่ เกิดตันหา เกิดอุปahan เกิดทุกข์ นี่เรื่องเป็นอย่างนี้ ถ้าเรารู้เรื่องนี้ เราจะจะค่อยศึกษาให้หันห่วงที่ได้ แล้วก็จะควบคุมได้ ถ้าไม่รู้สึกตัว มันก็ควบคุมไม่ได้ แต่โดยที่มันเป็นเรื่องที่เกิดอยู่กับเราทุกคน ทุกคนเป็นอย่างนี้อยู่ทุกคนหรือทุกวัน มันก็จะต้องรู้จักกับเสียบ้าง ทางตาเป็นอย่างนี้ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน โดยลักษณะเหมือนกัน มันผิดกันแต่เพียงว่า ที่ตาบ้าง ที่หูบ้าง ที่จมูกบ้าง ที่ลิ้นบ้าง ที่ผิวกายบ้าง ที่ใจบ้าง ถ้ามีสติปัญญาควบคุมได้ทั้ง ๖ อย่าง ๖ ทาง ก็รอดตัว ที่จะไม่ต้องเกิดการปรุงแต่งจนเป็นทุกข์ขึ้นมาในภายในใจ

ยกขึ้นมาเป็นข้อแรกว่า อินทรียสังวาร สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ระวังรักษา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ควบคุมไว้เป็นอย่างดี ไม่ให้เกิดความรู้สึกเลวๆ เช่น รู้สึกรัก รู้สึกโกรธ รู้สึกเกลียด รู้สึกกลัว รู้สึกอะไรขึ้นมา แต่ว่าถ้าสรุปสั้นๆ ก็ไม่ให้ความรู้สึกเป็น โลภะ หรือราคะ ไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นโทสะ หรือโกรธ ไม่ให้เกิดความรู้สึกเป็นอวิชชา หรือความโถ่ ความหลง ขึ้นมา

ถ้าเรามองจนเห็นว่า โอ้ มันเกิดอย่างนี้ มันเสียหายหมด เสียหายแก่ ความเป็นมนุษย์ของเราหมด ถ้ามันเกิดมาได้ถึงขนาดนี้ ความเป็นมนุษย์ของเรา ก็เสียหายหมด ที่นี่เราเก็บป้องกันรักษา ความเป็นมนุษย์ของเรา โดยการป้องกันรักษาทางอินทรีย์ทั้ง ๖ นั้นเอง ถ้าเราควบคุมอินทรีย์ทั้ง ๖ ไว้ได้ มันก็เท่ากับควบคุมความเป็นมนุษย์ของเราไว้ได้ คือ ควบคุมรักษาความเป็นมนุษย์ของเราให้อยู่ในลักษณะที่ถูกต้อง

นี่จึงคิดดูว่า พระพุทธเจ้า ได้ยกเอาธรรมะขึ้นมาเป็นข้อแรก ใน ๓ ข้อ ที่ให้ปฏิบัติ ระวังสังวารไว้ด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ เอ้า, ที่นี่ก็พูดกันไปถึงผลร้ายของมันที่มันเกิดอยู่ คุณไปสังเกตดูเองเเคิด ความเลี้ยวซ้ายต่างๆ ความโถงโกรธ ความหลงที่เกิดขึ้น แล้วก็เบี่ยดเบี้ยนกันเป็นการใหญ่โต นี่มันก็ เพราะไม่ระวังสังวาร หรือไม่สำรวมได้ในอินทรีย์เหล่านี้ ไม่ให้หลงรัก ไม่ให้หลงโกรธ ไม่ให้หลงมัวมา สำรวมระวังอย่างละเอียด ขึ้นมาอีก็คือว่า สำรวมตา ไม่ให้มันไปหลงเจาจะเงาสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งกิเลสนั้น เช่นว่า เรื่องสวยงาม เรื่องสวยงาม ถ้าไปแยกเป็นส่วนๆ ก็เรียกว่าแยกถือเป็นส่วนๆ ให้เห็นสวยงามเป็นส่วนๆ ถ้าไม่แยกเอาทั้งหมดทั้งกลุ่ม ก็ถือเอาทั้งหมดทั้งกลุ่ม

เราจะไม่เข้าไปหลงใหล ถือเอาโดยแยกส่วน หรือว่าโดยทั้งหมดทั้งกลุ่ม เรื่องเสียงกีเนื่องกัน แยกฟังเสียงเฉพาะส่วน ว่าไฟเรา หรือไม่ไฟเรา เรียก เป็นเสียงทั้งหมดว่าไฟเรา หรือไม่ไฟเรา มันมีส่วนย่อย และส่วนรวม ต้องรู้เท่าทันทั้งส่วนย่อยและทั้งส่วนรวม ควบคุมไว้ได้ทั้งส่วนย่อยและส่วนรวม แล้วมันก็ไม่มีเรื่องร้ายเกิดขึ้น ให้รู้จักตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ดีว่าไม่ใช้มันมาสำหรับให้เราใช้เพื่อให้เกิดความทุกข์ เราเก็บข้อมูล ใช้หู จมูก ลิ้นนี้ เพื่อตามขอบใจเรา แต่แล้วมันผิดคือมันโน่ มันก็เป็นไปเพื่อความทุกข์ จะต้องใช้ให้มันถูกต้องไม่ให้เกิดความทุกข์ เรยกว่าต้องระวัง สังวร สำรวม เราไม่ได้รับคำสั่งสอนอย่างนี้

ที่นี่เราไม่เคยคิดนึกในเรื่องนี้ เราเก็บปล่อยไปตามเรื่องตามรา ปล่อยไปตามเรื่องตามรา มันก็เลยเป็นไปตามบุญตามกรรม มันจึงเกิดความรู้สึกนิดเล็ก ร้ายทำให้เป็นทุกข์ขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรักบ้าง ความโกรธบ้าง ความเกลียดบ้าง ความกลัวบ้าง ความอاليةอาวรรณ ความวิตกกังวล ความอิจฉาริษยา ความหึงความหวง ความหวงยังอ่อนกว่าความหึง หงเฉยๆ มันก็ไม่เป็นไร แต่ถ้ามันหึง ถึงขนาดไม่ให้ความแตะต้อง มันก็เดือดร้อนมาก เป็นความทุกข์ร้อนแก่จิตใจมาก

ศึกษาดูให้ดี ครบทั้งหก ๖ เรื่อง เรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ เรื่อง มันเกิดทุกข์อย่างไร ผนพุดครั้งเดียวจำไม่ได้ ก็ต้องไปทบทวน ทบทวนใหม่ จำไว้ให้ดีๆ หรือหาอ่านจากหนังสือหนังหาว่า ที่ไม่ควบคุมอินทรีย์ทั้ง ๖ แล้ว มันเกิดทุกข์อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ทางตา อินทรีย์ทางตา อายตันภายนอก คือ อารมณ์ รูป เกิดจักษุวิญญาณ ๓ ประการ ทำงานกันอยู่ เรยกว่า ผัสสะ ถ้าขณะ

นั้นเอง เป็นผัสสะโง่ เป็นผัสสะหลับ ก็คลอดความรู้สึกที่โง่ หรือสำหรับจะโง่ สำหรับจะหลง จะเป็นวิชา เวทนาชนิดนั้นก็ทำให้เกิดตัณหา อุปทาน ภพ ชาติ จนเป็นทุกๆ

รู้สึกที่หนึ่งก่อนว่า ถ้าฝ่ายผิดมันเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นฝ่ายสำรวมได้ ระวังได้ มันก็มีสติปัญญามา คือ ระลึกได้ในขณะที่มีผัสสะ มันก็รู้ว่าจะเป็นอย่างนี้เอง จะเป็นอย่างนี้เอง จะเป็นตามธรรมชาติอย่างนี้เอง พอมีเวทนาขึ้นมาก็เวทนาอย่างนั้นเอง เป็นตามธรรมชาติเช่นนั้นเอง จะไม่ไปหลงกับมัน เห็นเป็นของเช่นนั้นเอง ไม่รัก ไม่กรอ ไม่เกลียด ไม่กลัวอะไรแล้วมันก็ได้ แล้วก็มีสติปัญญารู้ว่า ควรทำอย่างไรในกรณีนี้ ในการเห็นครั้งนี้จะทำอย่างไร ถ้าต้องทำก็ทำ ไม่มีเรื่องที่ต้องทำก็ไม่ต้องทำ ก็เลิกกันไป มันก็ไม่มีความทุกข์เกิดขึ้น

ถ้าจะต้องทำอย่างไรก็ทำให้ถูกต้องตามเรื่องตามรา ให้ได้รับประโยชน์นี่เรียกว่าสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างแท้จริงเป็นอย่างนี้ ขอให้รู้เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันเป็นอยู่ตามธรรมชาติ ที่มันทำหน้าที่ของมันตามธรรมชาติ แล้วทำให้เกิดอะไรขึ้นมาในจิตใจ ในสังคม จนกระทั่งเกิดเป็นอนุสัย เป็นอาสวะ อย่างที่กล่าวแล้วนี้คือข้อแรก ถ้าผู้ใดปฏิบัติแล้ว มันก็เป็นการปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อบรรเทาอาสวะ ลดอาสวะ ลดอาสวะ ข้อที่ ๑

ที่นี้ข้อที่ ๒ โภชเนมัตตัญญาตา มีหลักเสริมขึ้นมาอีกข้อหนึ่งว่า ให้รู้ความพอดี ในการบริโภค นี้ให้ถือเป็นหลักไว้ส่วนหนึ่ง คำว่า โภชเน โดยตามปกติก็หมายถึง สิ่งที่จะกินทางปากนั้นแหล่ะ แต่ภาษาบาลี หมายถึง จะกิน

ทางไหนก็ได้ กินทางตา ทางหู ทางอะไรก็ได้ ของใช้สอย ก็เรียกว่าของบริโภค
เหมือนกัน ของกินก็เรียกว่าของบริโภค ของใช้สอยก็เรียกว่าของบริโภค หาก
ของมีไว้เพื่อประโยชน์แก่ตนเองนั่นแหล่ะ ก็เรียกว่าของบริโภค

ฉะนั้น เราจะมีปัจจัย ๔ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไม้สอย เครื่อง
บำบัดโรคภัยไข้เจ็บ ๔ อย่างนี้ เป็นของที่จะต้องบริโภค กินทางปากก็เรียกว่า
บริโภค กินทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ร่างกายอะไร ก็เรียกว่าบริโภค มันมีความ
จริงตามธรรมชาติอยู่มากไปก็ให้โทษ น้อยไปก็ให้โทษ เท่าไหรอดี นั่นแหล่ะ
จึงจะไม่ให้โทษ แต่ถ้าเราสำรวมอินทรีย์ไม่ได้ สำรวมอินทรีย์ข้อที่ ๑ ไม่ได้ เราเก็บ
ต้องกินมากตามกิเลสตันหา จะกินน้อยนั่นมันไม่มี ถ้าเราไม่มีความรู้ เราไม่สำรวม
ระวังอินทรีย์ ไม่สำรวมอินทรีย์ มันก็ต้องกินมาก มีมาก อะไรมากๆ จนกลายเป็น
มัวเม้า

การบริโภคมาก โดยเฉพาะอาหารก็คิดดูเลอะ มันก็ต้องมีปัญหาความ
ยุ่งยากเกิดขึ้น มันจะเปลืองมาก มันจะมีโรคภัยไข้เจ็บมาก มันจะเกิดปัญหาเป็น
ความอ้วน ที่ทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากอย่างนี้เป็นต้น เครื่องนุ่งห่ม ถ้ามันมี
มากเกินมันก็เหมือนกับคนบ้า ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้ไม้สอยก็เหมือนกัน ถ้ามันเกิน
ไปมันก็เหมือนกับคนบ้า เรื่องโรคภัยไข้เจ็บ หยุดยาสำหรับเท่าโรคภัยไข้เจ็บ
ถ้ามันมีมากเกินต้องการ มันก็เหมือนกับบ้า มันก็จะให้ใช้ผิดๆ ไปในทางอื่น ที่
มันเกินความจำเป็น เกินความต้องการ

ดังนั้น เราจะต้องดูว่า เท่าไหรอดี เท่าไหรอดีก็คือเท่าที่มันจะไม่เกิดโทษ
มันจะมีแต่ประโยชน์ล้วนๆ นั่นแหล่ะคือ พอดี คำว่าพอดี หรือคำว่าถูกต้อง ใน

ทางธรรมนี้เขาวงหลักไว้ตายตัวว่า เท่าที่มันเกิดประโยชน์ มันไม่เกิดโทษ แก่ตนเองหรือแก่ผู้อื่น นั้นแหล่ะคือ พอดี คือ ถูกต้อง ถ้ามันเกิด โทษแก่ตนเอง หรือแก่ผู้อื่น หรือแก่อะไรก็ตาม มันก็เรียกว่ามันไม่ถูกต้อง ไม่พอดี ทำไปอย่าง เกินไป หรือไม่พอดี มันก็เป็นเรื่องของกิเลสไปทันที ถ้าทำอย่างถูกต้องและเหมาะสม สมมันก็เป็นเรื่องของสติปัญญา ทำถูกต้องเป็นเรื่องของสติปัญญา ทำไม่ถูกต้อง เป็นเรื่องของกิเลสตันหา เป็นเรื่องของความไม่รู้ มันมีผลตรงกันข้าม

ความพอดี มันจะต้อง Leyไปถึงว่า แสงหากพอดี ได้มากก็พอดี เก็บไว้ก็พอดี กินอยู่ใช้สอยก็พอดี จะแบ่งปัน แจกปันให้แก่ผู้อื่นก็พอดี นี่เรียกว่า มันเป็นความพอดีได้รอบด้านรอบตัวทุกอย่าง สำหรับความพอดี ฉะนั้นเราจะ ต้องรู้ประมาณ ถ้าหากนิพодี มันก็มักจะประสบความล้มเหลว เพราะมันเกิน ความสามารถ เกินกำลัง เกินแล้วมันก็จะล้มละลายเสียมากกว่า ได้มากก็ถูกต้อง และพอดี เก็บไว้ก็ถูกต้องและพอดี กินอยู่ใช้สอยก็ถูกต้องและพอดี แจกปันเพื่อน ฝูงก็ถูกต้องและพอดี การใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองโดยแท้จริง นั้น มันขึ้นอยู่กับความถูกต้องและพอดี

เดียววนี้ พากเราดูเดิດ เพื่อนฝูงของเรา ปฏิพิน้องของเรา ดูจะไม่ค่อย รู้จักความพอดี ทำผิดพลาดเรื่องความพอดี จนเกิดปัญหายุ่งยาก เมื่อเกินฐานะ ของตนไป มันก็สร้างปัญหา สร้างหนี้สิน สร้างอะไรต่างๆ หลายๆ อย่างไม่ถูก ต้อง เป็นอยู่อย่างอดอยาก น้อยไปมันก็ไม่ถูกต้อง เป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยมาก ไป มันก็ไม่ถูกต้อง จงบังคับความรู้สึก ให้ถูกต้องพอดี และวิธีทำไปอย่างถูก ต้องและพอดี ถ้าทำอยู่อย่างนี้ มันป้องกันกิเลสอยู่ในตัว เมื่อป้องกันกิเลส มัน

ก็ป้องกันอนุสัย ป้องกันอาสวะอยู่ในตัว มันจึงเป็นการบรรเทากิเลส บรรเทาอนุสัย บรรเทาอาสวะอยู่ในตัว เพราะเรารักษาความถูกต้องและพอดีไว้ได้ อย่าเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อยกันเสียโดยมาก โดยมาก โดยทั่วไป จะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่สนใจว่าถูกต้องและพอดี เอ恕ตามความต้องการ เอ恕ตามกิเลสตัณหา เหมือนกับคนเรา ไม่รู้ความถูกต้องและพอดี

นี่ก็เป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด ให้มีความถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องบริโภคใช้สอยอย่างนี้ ได้อย่างนี้ อยู่ในระเบียบอย่างนี้ มันจะลดกิเลส ลดความเครียด แห่งกิเลส ลดน้ำหนักของกิเลสที่จะหลอกลับอุกมา กำหนดไว้ว่าเป็นข้อที่ ๒ ถ้าทำแล้วมันจะเป็นไปเพื่อความสันติอาสวะ

ที่นี่ข้อที่ ๓ เรียกว่า ชาคริyanุโยค – ประกอบความเพียรของบุคคลผู้ตื่นอยู่่เสมอ คำว่า ตื่น ในที่นี่มันฟังยาก มันฟังยาก อาจจะฟังผิดว่า ไม่ต้องนอนแค่นั้น ไม่ต้องหลับไม่ต้องนอนกัน ก็บ้าเลย คำว่า ตื่นนั้น มันหมายถึงความมีสติสัมปชัญญะ มีสติปัญญา สติสัมปชัญญะอยู่่เสมอ ถ้าคนมันหลับ มันก็ไม่มีสติปัญญาอะไร เพราะมันหลับ จะเกิดเรื่องอะไรขึ้นมา ก็ไม่รู้ มันก็เสียหายหมดที่เรามีสติปัญญาอยู่่ตลอดเวลาอันนั้นแหล่ะ เรียกว่าเป็นผู้ตื่นอยู่่เสมอ แล้วก็ทำความหมายให้ถูกต้อง เอุความหมายให้ถูกต้องที่ว่าความตื่นอยู่่เสมอ แม่ไม่หลับแต่ถ้าจัวเงีย จัวเงีย แม่จะไม่หลับก็ใช่ไม่ได้ มันมีผลเท่ากับหลับ เพราะฉะนั้น ต้องเจ้มใส่อยู่่เสมอ

จนนีกถึงเวลาที่เราเจ้มใส มีจิตใจเจ้มใสสุดซึ้น รื่นเริงด้วยก็ได้ แต่ในทางถูกต้อง มีจิตใจเจ้มใสอยู่่เสมอ ถ้าจะต้องหลับก็หลับไปเลย แต่จะให้จัวๆ เงียๆ

ครึ่งหลับครึ่งตื่นนี้ไม่มี ฉะนั้น เวลาไหนก็ตาม เวลาที่ยังไม่ได้น้ำอาหารก็สอดชิ้น แล้วใส่ ฉันอาหารแล้วก็สอดชิ้นแล้วใส่ ไม่งั้นเสียมีนชา เพราะกินเข้าไปมาก แล้ว มันก็หวานให้ร่วงนอน เหลือที่จะบังคับได้ มันก็เลยไปนอน ถ้าย่างนี้เรียกว่ามัน หลับแล้ว มันเป็นเหมือนกับคนหลับแล้ว ไม่ใช่เหมือนคนตื่นแล้ว รักษาจิตให้ ปราศจากนิวรณ์อยู่่สมองนั้นแหละเรียกว่า ตื่นอยู่่สมอ

นิวรณ์ ๕ ก็ได้ยินได้ฟังกันมาแล้ว การฉันทะ พยาบาท ถึงมีทั้ง อุทัยจจะ- ภูกุจจะ วิจิกิจชา ๕ อย่างนี้เรียกว่านิวรณ์ ถ้าพ่อครอบจำจิตแล้ว มันก็ทำจิตให้ จัวเจีย ให้ซึมเข้า ไม่แล่นใส่ ไม่สว่างใส่ ไม่สอดชิ้นรื่นเริง ฉะนั้น ทำจิตให้สอดชิ้น รื่นเริงอยู่่เสมอ อย่าให้มันมีเวลาที่ว่าแม่แต่ร่วงนอนก็ไม่ต้อง ถ้าจะต้องนอนกันนอน เท่านั้นแหละ แต่ถ้ายังไม่ใช่เวลานอน ยังไม่ควรจะนอน ก็ต้องไม่มีอาการที่เรียก ว่าร่วงนอน บางคนนั่งหาวหาดๆ นอนก็ไม่นอนกันนั่งหาวอยู่่นั้นแหละ อย่างนี้ มันสอดชิ้นแล่นใส่ไม่ได้

เราจะทำจิตให้เหมือนกับว่าเวลาที่สหายที่สุด ผ่องใส แล่นใส สอดชิ้น รื่นเริง ไม่ให้มีที่มันจัวเจีย ถ้าทำสมาธิก็ทำสมาธิไปเลย ถ้าหลับก็หลับไปเลย ถ้า ไม่ทำสมาธิ มันก็ต้องสอดชิ้นแล่นใส รื่นเริง ซึ่งมันไม่ใช่จ่ายนะ คุณฟังให้ดีๆ นะ ไม่ใช่จ่ายนะ ที่จะทำจิตให้สอดใส แล่นใส รื่นเริงอยู่่เสมอ นี้ไม่ใช่จ่าย มันก็จะมีเวลา จัวเจีย เพราะร่วงนอน เพราะเห็นอยู่่อ่อน หรือเพราะอะไรก็ไม่รู้ บางทีร่างกาย มันไม่ผิด แต่มันผิดปกติอย่างนี้เป็นต้น ผู้ที่จะมีจิตใจแล่นใสได้ตลอดเวลา ที่ไม่ หลับ ที่ไม่หลับ ต้องเป็นผู้ที่มีความระมัดระวัง สังวรดี ควบคุมจิตใจดี มีความ ฉลาดรู้เท่าทันจิตใจดี เรียกว่าอย่าให้มีเวลาที่มีนชา มัวซัว จัวเจีย ชอบเชา ก็แล้ว

แต่ เวลาที่เห็นอยู่เป็นธรรมชาติจิตใจไม่ค่อยปกติ แต่ก็ประคับประคองไว้ ไม่ต้องให้ชบเชา ไม่ต้องให้จั่วเงีย ไม่ต้องให้ชบเชา เห็นอยู่มีสติสัมปชัญญะที่จะเห็นอยู่ เห็นอยด้วยสติสัมปชัญญะ มันก็ยังสุดขีนแจ่มใส เดียวมันก็หาย

ลองอธิษฐานจิตว่า เราจะดำเนินจิตไว้ในลักษณะนี้ ไม่ให้มันที่เรียกว่าจั่วเงีย ชบเชา ตลอดวัน ซึ่งไม่ใช่เวลาอน จะทำอะไรอยู่ก็ตามแต่ ขอให้มันสุดขีนแจ่มใส พร้อมที่จะคิดจะนึก ที่จะเล่าเรียน จะศึกษา จะเรียนนักธรรม เรียนอะไรอย่างนักก็ตาม จิตต้องผ่องใส แจ่มใส สุดขีน แล้วก็เรียนได้ดี ถ้ามันจั่วเงีย มันจั่วจนอน มันก็จะเรียนไม่ได้ แล้วเดี๋ยวมันก็จะไปนอนเสียจริงๆ ถ้าย่างนีมันเพิ่มให้เกิดนิวรณ์ เพิ่มให้เกิดกิเลส ในทางที่จะชบเชา เป็นพากโนหามากขึ้น ทำให้มีโมหามากขึ้น คล้ายๆ กับว่าส่งเสริมโมหะ ให้อาหารแก่โมหะ สนับสนุนแก่โมหะ มันก็เป็นคนที่ไม่มีจิตแจ่มใส เมื่อไม่มีจิตแจ่มใสก็ไม่เห็นธรรมะได้หรอก

รู้ไว้คือว่า ถ้าจิตไม่แจ่มใสแล้วไม่มีทางเห็นธรรมะ เห็นความจริงของธรรมชาติ หรือของธรรมะได้ เพราะฉะนั้น จะต้องทำให้แจ่มใส สุดขีน แจ่มใสไว้เสมอ เป็นฐานสำหรับรองรับสติปัญญาที่มันจะเกิดขึ้น ความรู้แจ้งหรือสติ-ปัญญา มันจะเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อจิตมั่นหมายสม คือ สุดขีนแจ่มใส สมควรแก่ความรู้ สมควรแก่หน้าที่ของจิต รักษาจิตไว้อย่างนี้ ถ้านั่นมันจั่ว ก็ไปเดินเสียบ้าง ถ้าจะแก้ด้วยอย่างอื่นไม่ได้ ก็ไปอาบน้ำอาบท่า ให้มันดึงจิตกลับมา ให้อยู่ในสภาพที่ผ่องใสอยู่ต่อไป นี้เป็นข้อที่ ๓ ว่า ชาคริyanùyik - ประกอบความเพียรของบุคคลผู้ตื่นอยู่เสมอ ไม่ใช่ให้ไปดูลับดอนอน อยู่รุดคงค์ตลอดเวลาไม่นอนเลย นั้น นั่นอีกเรื่องหนึ่ง อีกเรื่องหนึ่ง อีกอันหนึ่ง อีกข้อหนึ่ง ไม่ใช่ข้อนี้

ข้อชาคริยานุโยคินี้ มันหมายถึงจิตใจสดใส แจ่มใสอยู่่เสมอ ถ้าจะเอาไปรวมกันก็ได้ ถ้าสมมติว่าถืออธุรงค์ ไม่นอน เนสัชชิกังคัง เนสัชชิกังคะ ไม่นอน ก็ต้องไม่นอนอยู่่ด้วยจิตใจที่แจ่มใส ไม่ใช่เป็นน่ำใจ กันง่วง นั่งมีนชา นั่งซบเชาอะไรอยู่่ นี่มักลายเป็น ๒ อย่างร่วมกัน ทั้งชาคริยานุโยค และเนสัชชิกังคะ สามารถ ไม่นอน แล้วก็ตื่นอยู่่ด้วยความรู้สึกที่สดชื่นแจ่มใส แต่อย่างนี่มันทำไม่ได้ติดต่อ กันไปเป็นวันๆ หลายๆ วัน มันทำได้เฉพาะบางวัน ส่วนชาคริยานุโยคนี้ ทำได้ อย่างทุกวัน ติดต่อ กันทุกวัน เพราะว่าถึงเวลาอนกันอน นอนอย่างมี สถิสมปชัญญา ที่เขามักจะอธิบายควบคู่กันไว้ด้วยกันเสมอ เรื่องนอนอย่างราชสีห์ สีห์ไสยา – นอนอย่างราชสีห์

มีเรื่องเขียนไว้ชัด ในอรรถถากมี ใบกาลีกมี ราชสีห์เข้ามาสูที่ที่จะนอน ที่หน้าถ้ำ หรือที่ลาน ที่หน้าถ้ำ หรือในถ้ำ มักก็กำหนดที่ที่จะนอน คล้ายๆ ว่า ทำพื้นที่ให้ดี เดินวนไปวนมา วนไปวนมาก่อนแต่จะนอน ทำพื้นที่สำหรับจะนอน ให้เรียบให้ดี แล้วก็กำหนด กำหนดทิศทางต่างๆ ทิศเหนือ ทิศใต้ คล้ายๆ กับว่า เรากำหนดทิศเหนือ ทิศใต้ อะไรเป็นอะไรทางไหน กำหนดไว้อย่างแจ่มแจ้ง ทาง ไหนเป็นต้นไม้ ทางไหนเป็นหิน ทางไหนเป็นน้ำ เป็นอะไร กำหนดอย่างนี้ด้วยแล้ว จึงนอน

ถ้าเป็นเราเป็นคนนี้ก็จะกำหนด กำหนดว่าที่นอนมันอยู่่ตรงไหนอย่างไร ข้างซ้าย ข้างขวา ข้างล่าง ข้างหัว ข้างเท้า เป็นอย่างไร กำหนดให้รู้ เพื่อจะไม่ จำเจย เพื่อจะไม่หลงลืม แล้วราชสีห์ก็นอน นอนตะแคงข้างขวา คือ เอาข้างขวา ลง แล้วก็เท้านั้นก็เหลือมกันพอสมควร ถ้าเท่านั้นก็ไม่ได้ เท้าก็ เหลือมกันพอสมควร

คำว่าวนอนตะแคงข้างขวา ผมเข้าใจเอาเอง เดาเอาเองว่ามั่นคงจะเป็นความรู้เรื่องสรีรศาสตร์ ถ้าเป็นคนนอนตะแคงข้างขวา หัวใจมันอิสระ มันไม่มีถูกทับ หัวใจมันลอยตัว มันไม่มีถูกทับ เพราะว่าหัวใจมันอยู่ข้างซ้าย มันก็ต้องมีประโยชน์ดีกว่าที่จะนอนข้างซ้าย คือ นอนทับหัวใจ วางมือ ราชสีห์ก็วางมือ วางเท้า วางหาง วางหัว เอาไว้ในที่ที่กำหนด กำหนดไว้อย่างนั้น กำหนดเม็ดกรวดหิน ในอรรถกถาใช้คำว่าหอรະดานด้วยชาไป กรวดสีเหลือง ก้อยู่อย่างนั้น อย่างนั้น แล้วก็นอนหลับ พอตื่นขึ้นมาเห็นว่ามือเท้าไม่ได้อยู่ที่เดิม หางหัวใจไม่ได้อยู่ที่เดิม ราชสีห์ก็ค่าตัวเองว่า ไอชาติหมาย ไม่ใช่ราชสีห์เสียแล้ว นอนอย่างหมาเสียแล้ว มันก็ค่าตัวเอง

ที่นี้มันก็ลงโทษตัวเองไม่ถูกขึ้น ไม่ออกจากถ้ำไปหากิน ไม่ไปลงโทษตัวเอง นอนอีก ตั้งตันนอนใหม่อีก เตรียมอย่างเดิม นอนใหม่อีก แล้วกำหนดอย่างเดิมกันอีก แล้วก็นอนอีก พอตื่นขึ้นมา คราวนี้เห็นว่าเรียบร้อย ทุกอย่างเรียบร้อย เหมือนเดิมหมดก็ได้ ก็ได้ใจ ลูกขึ้น แผ่นทาง ร้องบันลืออย่างราชสีห์ แล้วก็ออกไปหากิน ออกหากิน นี่ในคัมภีร์ก็เขียนเรื่องนอนอย่างราชสีห์ไว้อย่างนี้

ภิกษุก็อาศัยหลักเกณฑ์อย่างนี้ นอนอย่างนี้ ดังนั้น ที่จะนอนดีน นอนยกขา นอนผ้าหลุด นอนอย่างนี้ มันไม่ได้ มันเป็นสิ่งที่ไม่ได้ ถ้าจะประพฤติชัคริยานุโญค เมื่อนั่ง เมื่อนอน เมื่อยืน เมื่อเดิน ก็รู้สึกตัว เมื่อหลับมันก็ตลอดเวลาที่หลับ มันก็ไม่เปลี่ยนแปลงอะไร เมื่อตื่นขึ้นมา มันก็เข้ารูปเดิม มันก็เหมือนกับรู้สึกตัวแม่เวลาหลับ ก็เรียกว่ามีสติสัมปชัญญะ ทุกๆ อิริยาบถ ผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างนี้มั่นคงความเจริญแห่งกิเลส แห่งอนุสัย แห่งอาสวะ ลด

**ปริมาณของอนุสัยของอาสวะลงเรื่อยๆ ได้ผลทำงานองเดียวกับ ๒ อย่างข้างต้น
คืออินทรียสังวาร โภชเนมัตตัญญาตา**

อันนี้เป็นชาคริยานุโยค ให้ผลประสมประสานกันดี ถ้ามีอินทรียสังวารดี
จิตใจก็จะเงี่ยงใส่ ถ้ามีโภชเนมัตตัญญาตาดีจิตใจก็จะเงี่ยงใส่เงี่ยงใส่ ถ้ามีชาคริยานุ-
โยคดีจิตใจก็ผ่องใส่เงี่ยงใส่ มั่นรวมกำลังกันทั้งหมดสำหรับจะผ่องใส่มั่นก็เลยได้
ผล อยู่ด้วยความที่มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา กิเลสจะเจริญองกงานพลุ่ง
พล่านอกมาไม่ได้ เมื่อกระทำอยู่อย่างนี้ ท่านว่าผู้นั้นประภซึ่งความสื้นไป
แห่งอาสวะ การเกิดของผู้นั้นมีการประภเพื่อความสื้นไปแห่งอาสวะ

คุณสังเกตดูให้ดีเดิม เพียงเท่านี้ เพียงหมวด ๓ หมวดนี้หมวดเดียวเท่านั้น
มันก็เป็นไปเพื่อความสื้นอาสวะแล้ว ถ้าจะจริงหรือไม่จริง ก็ลองสังเกตดูตัวเอง
ว่ารายังมัวซัว ชอบชา แล้วก็ฉุนเฉียว ໂกรง่าย อุยหรือไม่

ถ้ามันยังมีอย่างนั้นละก็ ต้องเสียใจให้มาก ถึงกับถ่อมตัวเองว่า ไอ้ชาติหมา
หรืออะไรก็ตามใจ มันจะได้เปลี่ยนแปลง เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา จะได้รักษา
เครดิตของบรรพชิต ของสมณะให้ดีที่สุดไว้ เท่าที่จะทำได้ และสิ่งต่างๆ มันเป็น
ไปแต่ในทางถูกต้อง ในทางดี เป็นไปในทางถูกต้อง ไม่ต้องสงสัย เป็นการบรรเทา
อาสวะ ลดบรรเทาอาสวะ อยู่ตลอดเวลา ทั้งในเวลาตื่น ทั้งในเวลาหลับ มันมี
ความถูกต้องที่เป็นการบรรเทาอาสวะอยู่ตลอดเวลา เราก็เลยมีความก้าวหน้า เพราะ
เหตุนี้

ดังนั้น จึงขอให้สนใจให้ดีเป็นพิเศษ สำหรับการปฏิบัติด้วย ไม่ใช่เรียน เพื่อให้สอบไล่ได้อย่างเดียว มันไม่พอ มันไม่ดีเท่าไรหรอก จะต้องปฏิบัติตัวด้วย จะดีมาก ฉะนั้นในสิ่งที่ต้องเล่าเรียนหลายๆ สิ่ง ธรรมะหลายๆ หมวดที่ต้องเรียน มันก็มีบางหมวด ถึงมีความสำคัญมาก อย่างหมวดนี้ ถ้าดูผิวๆ สังเกตดู ผิวนๆ ผิวๆ ก็จะไม่เห็นสำคัญอะไร แต่ไปพบในพระบาลีว่า ถ้าทำอย่างนี้ กำเนิดของ เขานั้น จะประภาความสิ้นอาสวะ ผุดก็ตกใจ สนใจ พิเศษ แล้วก็มาคิดดูมันจะ เป็นได้อย่างไร เพียงแต่ว่า สำรวมอินทรีย์ มีการบริโภคพอดี และมีการตื่นอยู่เสมอ

เราบันเคยขึ้นกันแต่พูดเรื่อง ศีล สมาริ ปัญญา เรื่องปฏิบัติอย่างนั้นอย่าง นี้ แล้วจะสิ้นอาสวะ นี้มันแปลก ข้อความนี้มันแปลก ตรงที่ท่านเอามากล่าวไว้ ในลักษณะคล้ายๆ กับว่า เป็นอยู่อย่างธรรมชาติสัมภู ให้ถูกต้องสักหน่อยเท่านั้น มันจะเป็นการปฏิบัติเพื่อความสิ้นอาสวะได้เหมือนกัน

ฉะนั้นธรรมะประเพณีซึ่งมีแต่บางหมวด สนใจให้มากเป็นพิเศษ แล้วก็ ปฏิบัติด้วย ปฏิบัติตัวด้วย ไม่ใช่เรียนเพียงแต่จำได้ ตอบคำถามได้ สอนไล่ได้ แล้ว ก็เลิกกัน อย่างนั้นมันก็ไม่มีอะไร มันก็เลิกกันจริงๆ เมื่อนอกัน เรียนพอกสอบໄล ได้ แล้วก็เลิกกัน โดยมากเป็นเสียอย่างนั้น ขอให้มีความเข้มแข็ง บังคับตัวเอง ให้ได้ คือ ให้มันประพฤติปฏิบัติให้ได้ ไม่ยอมแพ้ไม่ห้อยศอก เอาเกียรติยศของ ความเป็นมนุษย์ เป็นหลักประกันว่าต้องทำได้ ต้องทำได้ ต้องไม่เหลือวิสัย

อาจ, เป็นอันว่าเราพูดกันถึงธรรมะหมวดที่มีชื่อว่า อปัณณกปฏิปทา ซึ่งฟังดูแล้วคล้ายกับผิวนิเคน ไม่จะดึงลงไปยังความสิ้นอาสวะ เว้นไว้ต่อเมื่อได้

พิจารณาดู โครงสร้างดู เอกมาพิจารณาดู โอ้, ก็จะมองเห็นว่ามันเกี่ยวเนื่องกันอยู่ในส่วนลึก ในส่วนลึก คือ การที่เราทำใจให้พร้อมอยู่เสมอที่จะรู้แจ้งเห็นแจ้งในทางธรรม การบรรลุธรรมนั้นจะมีได้เฉพาะต่อเมื่อจิตใจมันหมายความอย่างนี้เท่านั้นแหล่ จิตใจแจ่มใส สดชื่น แค่ล่วคล่องว่องไว ถ้าไม่มีจิตใจอย่างนี้ ไม่มีทาง ไม่มีหวัง

พระจะนั่นเตรียมจิตใจไว้ให้ดีๆ สำหรับจะได้รับเอาผลอันสูงสุดที่มันจะเกิดขึ้น ตามที่เราหวังอยู่ คือความสันติไปแห่งอาสวะ แม้ว่ามันจะไม่ได้สันติไปหมด เพียงแต่มันบรรเทา บรรเทาลดลงเท่านั้นก็เป็นการวิเศษ ประเสริฐอย่างยิ่งแล้ว จะเผชิญกับสิ่งต่างๆ ในโลกได้ โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ จะมีความถูกต้องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอยู่เสมอ

แม้เป็นขอราวาส ก็จะมีความถูกต้องในการที่จะกิน จะอยู่ จะหา จะมี จะแจกปันอะไร ก็จะมีความถูกต้อง แล้วเขาก็มีจิตใจชนิดสงบ เยือกเย็น สดชื่น แจ่มใส พร้อมที่จะรู้แจ้งสิ่งที่ลึกซึ้งอยู่เสมอ ก็เลยสรุปผลว่าชาติที่เกิดมาทั้งชาตินั้นเป็นไปเพื่อความสันติอาสวะ อยู่ในตัวมันเอง อยู่ในตัวมันเอง คิดดูให้ดูสิ พังดูให้ดี ถ้าเราเป็นอยู่อย่างถูกต้องแล้ว มันจะมีลักษณะเป็นไปเพื่อความสันติอาสวะอยู่ในตัวมันเอง อยู่ในตัวมันเอง ตลอดเวลาทั้งวัน ทั้งคืน ทั้งหลับ ทั้งตื่น ก็ผลดีที่สุดแล้ว ขอให้เข้าใจไว้อย่างนี้

สำหรับธรรมะหมวดนี้ ซึ่งผมเห็นว่าอาจจะมองข้ามกันไปเสีย ทั้งที่มันอยู่ในวิสัยและหมายความที่จะประพฤติ ปฏิบัติได้ แล้วมันก็จะประพฤติปฏิบัติได้

จริงเหมือนกัน มันก็จะได้ผลดี คือ มีอานิสงส์มาก ในการที่จะมีชีวิตอยู่ ขอให้กำหนดจดจำไปดีๆ ถ้ากลัวลืมก็ไปบันทึก ไปเขียนไว้ อย่าให้ลืม แล้วก็คอยตักเตือนตนให้ปฏิบัติอยู่เสมอ

เอาละ, เรื่องสำหรับบรรยายนี้หมดแล้ว.

ສືບ.

BIA 5.2/26

ຈະວຽກ

[5]

ຂອງດານ
หน้าที่
~~ທີ່~~

หน้าที่ หนึ่ง ในฐานะ ເມື່ອນນຸ່ມຍໍ
ກ່ອງໄກ້ລົງ ສູງສຸກ ກ່ອນເມື່ອນີ້
ການທີ່ກັນ ຄວາຈະໄກ້ ອຍ່າງໄຮຕີ
ໃນເສີຍທີ່ ທີ່ເກີດມາ ປະສາຄນ ।

หน้าที่ ສອງ ในฐานะ ເພື່ອນນຸ່ມຍໍ
ກ່ອງຊາຍ ~~ຕົກ~~ ສູງສຸກ ໜູ້ກົດອົນດ
ໃນຫ່ວງຈິງ ປະໂຍບໍ່ໄກຣ ນາໄສ່ກັນ
ນຸ່ມເຂາພດ ມີເພື່ອນເກີດ ແກ່ ເຈັນ ຕາຍ ।

หน้าที่ ສາມ ການງານະ ພດ(ະ)ໄກກ
ກ່ອງຊາຍກັນ ຕັນໄກກ ແහ່ໄກກຫາຍ
ທ່າໄກກນ໌ ໃຫ້ເອຸ໘ນ ດູລບາຍ
ມີການໝາຍ ໂດກນຸ່ມຍໍ ສຸກ ~~ແ~~ງາມຂອງ ।

ໜັກທີ່ ດານນຳ ມີ ດູງລ້ານູ່
ພະຍານ ໃທ້ໃຫ້ເຈັນ ~~ຕົວ~~ ກ່ອນດ
ດູ້ເສົາ ສັນ ຖອນຫາຍ ໃຫ້ ຮູ້ໂຍ່ງຍໍ
ໄຊ້ຢາດູງ ເປັນມຸນຍໍ ດອງ ສູດຂອງ

ເອກສາරຈດໝາຍເຫດພຸතທາສ ອີນທປ່ງໂລງ. ບທພະຮຮມປະຈຳກາພ ຜຸດສີລຮຮມ ສ.VI ຂບັບຫລັງ.
(ພ.ສ.2518-2521). BIA 5.2/26 ກລ່ອງ 4. ພັນ 5.

“...ธรรมะโดยเนื้อแท้ก็คือ
Natural Truth ว่าด้วยหน้าที่ของสิ่งมีชีวิต...
หน้าที่นี้แหลกคือธรรมะที่พระพุทธเจ้าค้นพบและก็นำมาสอน...”

“หน้าที่ ... มี ๒ ระดับ
หน้าที่เพื่อรอดตาย...หน้าที่เพื่อพันทุกข์”

“...เรื่องที่ควรจะศึกษาฝึกฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ
ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดที่จะดีได้นั่นเอง คือความประเสริฐมุ่งหมาย
ถ้าสมมติว่าจะไปเป็นพ่อบ้านก็จะไปเป็นพ่อบ้านที่ดี
จะไปเป็นพลเมืองก็ไปเป็นพลเมืองที่ดี จะไปเป็นอะไรก็ตาม
จะไปเป็นหน้าที่ตำแหน่งใดในโลกนี้ก็จะเป็นได้อย่างดี
 เพราะเหตุว่าเคยฝึกฝนสิ่งที่ควรจะฝึกฝน
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับตัวเอง
 คือบังคับกาย วาจา ใจ ได้สำเร็จ...”

ที่มา: พระมหาปัญญา